

Dumitru
Hurubă

**CITITORUL
DE
ILUZII**

eubeea

DUMITRU HURUBĂ

CITITORUL DE ILUZII

– cronici și recenzii literare –

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HURUBĂ, DUMITRU

Cititorul de iluzii / Dumitru Hurubă – Timișoara,
Eubeea, 2010

p. 305; 130 x 200 cm.

ISBN : 978-973-673-165-5

821-135.1-09

DUMITRU HURUBĂ

CITITORUL DE ILUZII

– cronici și recenzii literare –

eubeea,
2010

© Dumitru Hurubă. Editura Eubeea.
ISBN : 978-973-673-165-5

DIN VREMEA STUDENȚIEI ANTEDECEMBRISTE

După ce că, datorită libertății, democrației și credinței că oricine poate, doar să vrea, s-a publicat atâta amar de literatură proastă, orice volum de beletristică nou apărut este, cel puțin pentru mine, un motiv de bănuială, nu tocmai cumsecade – recunosc. Și astfel, când mi se oferă câte o carte pentru lectură, mă apucă teama că dau peste cine știe ce încropeli literare ale vreunui autor pentru care normele exprimării epico-artistice și ale gramaticii sunt precum Oracolul din Delfi, iar Pythia nu răspunde nici măcar la... telefonul mobil.

Fie și numai din această pricină, am început să lecturez cu relativă indiferență cartea Silviei Beldiman, intitulată, cât de cât semnificativ, *Pusta*. Spun *carte*, fiindcă poate fi vorba atât despre un miniroman, sau o nuvelă, cât și, pur și simplu, despre o povestire mai de întindere. Aceste variante sunt... ajutate de numărul redus de personaje nominalizate, foarte puține, precum și de desfășurarea temei pe cele 164 de pagini. Pe de altă parte, rămâne impresia că, în multe zone ale conținutului cărții, personajele secundare, respectiv cele care gravitează în jurul unui schelet gândit de autoare ca o structură de bază a scrierii, au rostul corurilor din piesele de teatru antic. Evident, acesta nu este un scop în sine al prozatoarei, și nici o construcție deliberată pentru crearea de efecte special-concludente, ci – dacă pot spune așa – o aglomerare de particule-ființe umane semănând, dinspre noi, cititorii, cu acea cunoscută/ știută „*mişcare browniană*”, dar care, în ultimă instanță, poate avea chiar forța unui *modus vivendi*. Numai că, de această dată, situația este sub control constituindu-se într-un întreg dincolo de care se află viața în general, viața de studentă „de cămin” în particular...

Până una-alta, și fără pretenția de a emite raționamente indubitabile, aș situa această scriere a Silviei Beldiman între un pragmatism viguros și un sentimentalism mereu gata să ia calea unui lirism în apropierea căruia stă permanent la pândă patetismul... De-aici, cred eu, și alunecările riscante spre o anumită desuetitudine de care autoarea nu reușește întotdeauna să se ferească la timp: „Plângeam... Îmi strânsei lucrurile și plecai spre cămin descătușată...” (p. 62), sau: „Sunt foarte zbuciumată și mă întreb neconținut dacă merit o astfel de iubire. E totală. Perfectă și mistuitoare. Trăiesc o iubire absolută, înțelegi? Murmurai izbucnind în plâns (...)” (p. 65). Nu cumva eroina se zbuciumă cam mult și plânge prea des? M-am întrebat în câteva rânduri gândindu-mă că acest amănunt îi poate fi dăunător lecturii...

Pe de altă parte, ceea ce consider eu că dă savoare, dar și valoare cărții – trebuie să acceptăm acest adevăr – este, însă, atmosfera creată de autoare începând chiar de la primele pagini, alimentată apoi cu situații și întâmplări nu total inedite, dar semnificative, mai ales prin expresivitatea epică: „Veneam pe aleea dintre căminele studențești, frântă de oboșală, după o noapte dormită pe jumătate, când nu mă putusem opri din citit, luând mereu de la capăt maldărul de cursuri răsfirate pe toate paturile, pe masă și pe jos. Fusese un examen foarte greu, de an, iar căldura infernală din pusta Banatului mă sleise cu totul. De altfel, în tot căminul era o despuiere generală, defilare de sâni de toate formele și mărimile, care nu stârneau interesul nimănui, pentru că cerberul de la poartă ne ținea deoparte de privirile flămânde și cercetătoare ale băieților...” (p. 6). Și apropo: fără îndoială, Silvia Beldiman are un har al scrisului și al povestitului nu foarte des întâlnit în cazul unui debutant, mai ales reușind să mențină la același nivel tonusul întregii cărți, creând astfel senzația că totul se desfășoară la o cotă tensională cu grijă adaptată ideilor „puse în discuție”... Și așa și e.

Viața de studentă poate fi ternă, plicticoasă, urâtă până la disperare: „Cămine meschine, cu fațade prăfuite, de culoarea cimentului, culoarea aia nenorocită și tristă pe care o uram din toți rărunchii, pentru că n-am putut înțelege niciodată cum poți să-ți zugrăvești casa, căminul tău, pereții ce-ți ocrotesc oaza albastră de pace (...)” (p. 22); dar poate fi și frumoasă prea-repede-trecătoare, cu

îndrăgostiri, cu despărțiri, cu plânsete, cu șicane, cu de toate deci: „Micul oraș studentesc (...) își relua ritmul și frenezia (...). Primul semn erau pletele în vânt pe care băieții nu mai trebuia să și le prindă în agrafe sau să și le ascundă după gulerile înalte (...). Blugii invadau aleile și locul ținutelor de chelnerițe era luat de fustițele obraznic de scurte și de mirosul incitant (...). Iubirea era la liber, iar chefurile se țineau lanț (...). (p. 20). Autoarea le-a avut în vedere, fie direct, fie indirect – subînțelese – fie participativ, totul desfășurându-se sub pavăza vârstei, a tinereții... Problema este alta: trebuie să avem tot timpul în vedere că acțiunea cărții se petrece înainte de 1989 – plasare a acțiunii care nu e lipsită de anumite riscuri –, iar Maria, personajul important, sau cel mai important până la un moment dat, este un fel de receptor al realității, de-o hipersensibilitate ajungând, nu chiar de puține ori, să devină exasperantă. Prin menirea „repartizată” de autoare, ea, personajul deci, trăiește totul la o cotă tensională care se soldează cu implicații sufletești până la confundare cu realitatea înconjurătoare. Exact aceea realitate care poate produce și traume nu doar stări de mulțumire sau chiar de fericire – și vorbim aici despre societatea vechiului regim comunist... În acest sens, o plecare/ieșire din țară nu este altceva decât o evadare spre o cu totul altă lume. De exemplu, iată cum este trăit momentul „întâlnirii” cu... Parisul: „O lume ca o vacanță se desfășura fascinant sub ochii noștri și sufletul tânăr se molipsi definitiv și iremediabil de... viață. (...)... vedeam cu mâinile și pipăiam cu ochii toată lumea aceea splendidă și... aproape ireală.” (p. 50).

Ceea ce m-a impresionat, până prin vecinătatea frapării, lecturând cartea, a fost rezolvarea chestiunii conflictuale: la Silvia Beldiman, conflictul nu este ceva care se declanșează, ci îl presimți, asemănător întrucâtva, cu ticăitul din ce în ce mai... amenințător al unei bombe cu explozie întârziată... Aici trebuie remarcată o subtilitate abia-abia perceptibilă, dar căreia prozatoarea îi conferă puteri greu de bănuț. Chestiunea în sine induce în discuția noastră ceea ce se cheamă îndeobște intuiție, iar aceasta dă știre certă că există cineva care posedă un... program bine și definitiv gândit, ea, eroina, având doar menirea și rolul de a-l prezenta, de a-l respecta punct cu punct, deși nu totdeauna o face cu plăcere. Dimpotrivă: adesea chiar cu ură, pentru că această forță

interpusă între Dumnezeu și om, să convenim a fi Soarta, acționează – cel puțin așa cred Maria și Ana, colega ei de cameră – după bunul ei plac asupra trestiei *pascalienne*... Puternic rezonant în sufletul nostru de cititor, este nu stilul sau expresia epică, sau nu totdeauna, ci faptul că narațiunea ne este prezentată la persoana întâi. Abordarea acestui stil de comunicare a mesajului uman prin convertire artistico-literară, cheazășuiește valoarea și importanța confesiunii: „Ajunsei afară, în înserarea ce cădea zdrăngănind peste oraș. Zgomotul tramvaielor și răcoarea nefirească pentru început de octombrie în orașul de pustă, în loc să mă dezmeticească, îmi încâlciră și mai tare gândurile.” (p. 82).

Revenind la *Pusta* pe coordonatele necesare analizării, după părerea mea, din punct de vedere structural și tehnic, acțiunea evoluează în patru etape relativ: introducerea în viața de studentă, îndrăgostirea-logodna, sarcina-arestarea omului iubit și fuga pe munte-nașterea, totul într-un crescendo foarte bine și corect dozat din punct de vedere epic. Chiar și din aceste puncte de reper se poate observa crescendo-ul spre „marele conflict” al cărții. Spuneam și așa este: autoarea trăiește la cea mai înaltă cotă tensională toate evenimentele, însă, dincolo de o aparentă veselie tipic-studențească, spre meritul său, naratoarea, ne face să simțim toate avatarurile unei societăți încorsetante. Nimic nu se petrece fără știrea autorităților, a securității, inclusiv bișnița mărunță (gumă de mestecat, blugi, țigări...), așadar, bucuria nu e deplină simțind permanența ochiului vigilent al regimului. Ghicim, dincolo de aparențe, sărăcia de prin magazine, obligațiile obștești (v. campania agricolă), relațiile interumane, turnătorii... Autoarea pare să vadă, adesea, zeflemist, momente și situații, dar există o dramă generală generată de starea de lucruri. Interesant, apoi, este rezolvarea problemei numelor: există Maria-autoarea-naratoare, Ana, colegul-Șoricel-turnătorul, iubitul-logodnic, ambele perechi de părinți, profesori, gardian. Milițieni... Aproape toate-aceste personaje care populează cartea nu au nume, deși, măcar unele, au câte-un rol-rost extrem de important... Iubitul Mariei, Gardianul, milițienii, securistul care însoțește grupul de studenți la plecarea în turneu... Toate cele de până aici se desfășoară pe fondul unei societăți agresive supuse unei ideologii imposibil sau greu de acceptat. Îndulcirea acestei stări de lucruri – cel puțin pentru Maria – o constituie întâlnirea cu iubitul, perioada lor de frumusețe și noblețe

sufletească, trăirea sentimentelor până la extaz, dar specifică vârstei; însă, cu toate-acestea, prea fericirea celor doi pare a fi ceva în neregulă; aștepți să intervină ceva, trebuie să se întâmple ceva și nu bine; ar fi fost chiar culmea să meargă totul din bine în mai bine. Nu. Iar acel ceva se și întâmplă: arestarea tânărului-logodnic, detenția... Tragedia Mariei violată de către un gardian drept „plată” că îi facilitase vizitarea logodnicului... Și totuși, nu acesta este conflictul cărții, sau explozia finală, ci plecarea Mariei spre locul unde va și naște, undeva pe munte. Aici intervine partea simbolică a narațiunii, dar și condițiile în care o studentă, în situația ei, trebuia să aducă pe lume un prunc, pe David – nume la fel de simbolic precum... Golgota pe care urcă Maria, prin zăpadă și prin frig pentru cel mai important eveniment din viața unei femei – nașterea unui copil. Singură, neștiutoare, neajutorată, speriată, dar păstrând și consolidându-și demnitatea de om-femeie și-apoi de mamă... Este cea mai frumoasă și mai profesională descriere a acestei mai drame a unei tinere femei.

Așadar, cartea are de toate: social, economic, dramă, umor subtil, administrativ, politic etc., totul bine dozat, totul aflat sub grija atentă a autoarei. Acum, la terminarea lecturii, pot afirma liniștit că Silvia Beldiman este o prozatoare cu mână sigură, cu talent și cu priceperea de a ne dărui cărți interesante și importante. Sper...

O carte realmente surprinzător de interesantă și, de ce nu?, de valoroasă în contextul tonelor de ineptii publicate în ultimele două decenii. Evident, cu excepțiile care îi creează regulii locul potrivit.

Silvia Beldiman: *Pusta*,
Editura Limes, Cluj-Napoca, 2008.

UN ALTFEL DE SFÂRȘITUL LUMII

Aparent, Valeriu Bârgău este un poet dificil... E și nu e. Adevărul se află undeva prin zona... ecuatorului chestiunii.

Practicând un sistem de redare a imaginilor odată „fotografiate”, apoi prelucrate cu scrupulozitate pentru a lua o anume formă în care expresia epico-lirică să poată fi înveșmântată în metafore corespunzătoare, el se „rupe” de un anume tradiționalism autohton și plonjează în atmosfera poeziei whitmaniene. În cele mai multe cazuri. Vreau să subliniez aici că Valeriu Bârgău, ca poet, este „victimă” a două componente grefate pe individualitatea sa lirică: poezie citadină și poezie muncitorească. Și nu exagerez, ci mă gândesc doar la debutul său editorial, la Cartea Românească, cu volumul de versuri *Floarea soarelui sau mâna de lucru*, „organ” - semnificație, purtând „stigmatul” - generic și emblematic pe-atunci: *poet muncitor*. Sigur că lucrurile s-au schimbat între timp printr-o evadare a poetului spre un alt tip de expresie lirică, dar fără a se fi eliberat ireversibil din încorsetarea poeziei de factură nu neapărat strict proletar-neculuțiană... În acest context, putem spune că el prelua de la D. Th. Neculuță „ștafeta” creației proletar-muncitorească, de la D. Th. Neculuță (poetul proletar din a doua jumătate a sec. al XIX-lea). Ca să nu mai vorbim de situația social-istorică, apropo de calitatea creației...! Pe de altă parte, și cred că nu e rău să divaghez puțin: creația lirică a lui Valeriu Bârgău, și din prezentul volum, îmi amintește din nou de cea a lui Walt Withman, de lirica lui aspru-urbană, ba chiar proletar-urbană, considerată, încă la vremea respectivă, un fel de „*rude shock*” („*soc puternic*”). Și argumentul: E cineva fericit când se naște?! Mă grăbesc să-i informez și pe ea și pe el/ că la fel de fericit e unul care moare/ și eu știu asta.// (...) Și observ felurite lucruri, nu-s două la fel/ și fiecare-i bun în felul său,/ Pământul bun și bunele stele și toate/ cele bune din sateliții lor.// Eu nu sunt pământ, nici satelit al/ vreunui pământ,/ Eu sunt ortacul și tovarășul neamurilor/ toate la fel de nepătrunse și nemuritoare ca mine,/ (Ele nu știu cât sunt, dar eu știu)// *Cântec despre mine* (Traducere în limba română de Leon Levițchi). Iar la Valeriu Bârgău lucrurile nu diferă prea mult: „Viața ne închide în cutia ei neagră/ unde nu se mai aud tramvaietele și strigătele/

vânzătorilor de limonadă (o realitate măturată/ cu târnul din sufletele măturilor)” (p. 53); sau: „Mă primenesc cu hârtia albă de lux a unei realități/ coclite/ deschid cu mâna tremurătoare robinetul/ tubului de oxigen/ îmi picură pe limbă unul câte unul/ simbolurile/ unui film despre tehnologia/ ridicării conștiinței în ștreang.” (p. 58). După cum se poate observa, am preferat să așez față în față două moduri de conectare la realitate, comentariile lirice ale celor doi poeți, dar, în primul rând pentru că, deși pe coordonate ideatice de receptare diferite, ei mențin în noi, cititorii, vibrația permanentă vizavi de prezența naștere-moarte, de exemplu.

Așadar, cea mai recentă apariție editorială a poetului Valeriu Bârgău, volumul de versuri intitulat semnificativ: *Sfârșitul lumii*, Editura Călăuza, 1992, este unul de maturitate artistică sau, mai bine spus, a ultimei probe demonstrative că, a sa creație, se află de-acum în linie dreaptă, sau, doar în ascensiune. Citind versurile, am putea spune că poetul și-a creat și se mișcă – în sfârșit! – într-un context-albie cu țarmuri înalte și abrupte unde se simte stăpân absolut, de unde nu poate, dar nici nu vrea să mai iasă, fiindcă: „De copil am umblat prin venele dilatate ale nopții/ contorsionate și verzi/ am răs în carlinga albă a sufletului ei/ maseorii au încărcat taximetrele cu sufletele/ celor întârziați la baia populară/ au masat rinichi, inimi bolnave de viitor,/ plămâni sături până-n gât de plumbul fabricilor de miniu de plumb (...)” (p. 9). Ca și în majoritatea volumelor anterioare, el constată și comentează situații și momente din realitatea imediată, cărora le dă, de regulă, o tentă de ușoară spectaculozitate negativă, să zic așa, și chiar de șoc. În timp ce metaforele frumoase și despre frumos lipsesc aproape cu desăvârșire, imaginile tragice – unele macabre chiar –, revin cu obsedanță aproape chiar la fiecare poem, ca de exemplu: „copii maturizați/ înainte de vreme”, „sânge închegat pe bisturie” (*Militar II*, p. 8), „sinuciderile în masă/ din Timișoara” (*Militar IV*, p. 10), ... „sângele care se închegă liniștit/ în venele telecomandate ale femeii șarpe” (*Militar VI*, p. 12), „Craniul celui căzut fără noimă e ridicat de mașina/ albă a salvării” (*Militar VIII*), Contingente de spânzurați și eretici urinând pe bibliile catolice” (*Militar XVIII*), „Vâslim în apa morților cleioasă” (*Jurnal*, p. 44) etc. Desigur, chestiunile sunt grave, actuale și, ca pentru noi toți, ele constituie semnale de alarmă mai mult sau mai

puțin înfricoșătoare. Dar majoritatea versurilor fiind notații seci, cum spuneam – constatative, Valeriu Bârgău pare un simplu cronicar detașat de ele, nefăcând altceva decât să le pună la dispoziția cititorilor, fără ca el, personal, să le mai trăiască atât de exclamativ-exploziv ca în volumele de până acum. Aceasta chiar dacă, printr-o construcție destul de abilă a versurilor, el urmărește cu relativă încăpățânare, un anume efect. Uneori reușește, alteori nu. Să fie vorba despre inconstanță? Nicidecum. Valeriu Bârgău nu mai este un căutător al propriei voci, sau al propriului drum în poezie, ci un meseriaș care își rânduieste în așa fel produsul muncii sale, încât alternanțele sus-jos și bine-nebine se succed aproape cu regularitate dând versurilor echilibru, așa cum întregul volum este conceput și scris sub semnul echilibrului fără a se ridica, din punct de vedere calitativ-artistic, la nivelul a ceea ce numim în mod curent: volum reprezentativ. În orice caz, ne aflăm în prezența unei cărți care se citește cu interes.

Valeriu Bârgău, *Sfârșitul lumii*,
Editura Călăuza, România.

O SUTĂ DE FEMEI

Iubitorii de lecturi din domeniul curiozităților și divertismentului, au la dispoziție o carte care doar ipocriții ar refuza-o din punct de vedere captivant. Și nu pentru că ar urma o pledoarie densă și agresivă, dar mă gândesc să încep această prezentare cu... bibliografia utilizată de autoare, foarte bogată și demnă de toată încrederea. Ar fi, însă, inabil din partea mea să transcriu aici toate titlurile, vreau doar să recomand celor care vor dori puțină relaxare, să începă cu bibliografia... Pornind de aici, vom aprecia, omenește vorbind, efortul migălos și extraordinar al Arinei Avram de a aduna materialul din cele mai diverse surse, dar în primul rând din biografii publicate la noi sau în străinătate. În acest fel ea a eliminat într-un procent foarte mare posibilele erori sau supoziții ale terților autori. În orice caz, incursiunile prin existența personajelor cărții, ne dezvăluie la „tot pasul” viața unor femei care, într-un fel sau altul, direct sau indirect, au influențat soarta unora sau a altora și, în funcție de poziția lor socio-politico-administrativă în care context, după tradiție, nu?, sentimentele au jucat rolul primordial, au schimbat istoriei dacă nu cumva, de multe ori, au hotărât chiar soarta lumii. Cât, cum și unde, ni se dezvăluie în multe din paginile cărții, începând cu eroinele lumii antice – Hatshepsut femeia-faraon, „fiica faraonului Tutmes I (...) din dinastia a XVIII-a (1650?-1085 î. Hr.) a Egiptului Antic” (p. 7) și terminând (impropriu spus, totuși) cu „Nadia Comănici, primul zece din istoria competiției de gimnastică de la jocurile olimpice” (p. 279). Dar, cred eu, importanța acestei cărți constă în faptul că ne ocazionalizează cunoașterea unei alte fețe a istoriei care, altfel, ni s-a părut inexplicabilă, ciudată, ba chiar, deseori, lipsită de logică (deși există o logică a lucrurilor pe care nu înțelegem sau nu ne convine să o acceptăm). Astfel, aflăm că: Teodora – o actriță ce devine împărăteasă; Aphra Behn a fost un „James Bond cu fustă” din secolul al XVII-lea; Ana Stuart este considerată făuritoarea Marii Britanii; Maria Tereza a fost un despot luminat și de 16 ori mamă; Marchiza de Pompadour, cea mai strălucitoare dintre metresele regilor; Mata Hari, inventatoarea striptease-ului; Eleanor Roosevelt, una dintre principalele artizane ale declarației universale a drepturilor omului etc. Dar, desigur, amănuntele, destule picante, nu se opresc aici, eu limitându-mă să reproduc doar

câteva titluri, fiindcă mai aflăm că „una dintre cele mai fascinante femei ale secolului al XIX-lea”, a fost Ema Hamilton, „... prima școală de infirmiere din lume a fost întemeiată de Florence Nightingale; ultima împărăteasă a Chinei a fost o femeie: CiXi.” Cum era normal, din această suită selectă nu puteau să lipsească româncele... Darclée, una dintre cele mai de seamă artiste lirice din toate timpurile; Regina Maria are un rol decisiv în făurirea României Mari; Ana Aslan, femeia care a învins bătrânețea; Nadia...

Sunt sigur că amănuntele de mai sus vor stârni dorința pentru lectură până și a celor mai exigenți și... sobri cititori.

Arina Avram, *Femei celebre. Mică enciclopedie (O sută de femei pentru eternitate)*,
Editura ALFA, București, 2001.

CU JUNG, DESPRE AMINTIRI, VISE, REFLECȚII

Dovada că în România se mai citesc autorii „dificili”, este această a 2-a ediție a cărții de față scoasă de sub tipar de către Editura Humanitas. Este un semn/semnal bun, pentru că, totuși, în ultimii ani, cititorul român a cam avut parte de apariții editoriale cu conținut psih(-iatic, -ologic, -ososiologic etc.), cu impact pozitiv asupra plajei de cititori loiali unui anume gen de literatură. De specialitate. Desigur, să fim corecți și cuviincioși: este vorba, totuși, despre unii dintre cei trei „zei” ai psihiatriei europene și mondiale – elvețianul Carl Gustav Jung, ceilalți doi fiind, după cum bine se știe, S. Freud și A. Adler. În mod evident, din trio-ul din titlu, termenul din mijloc are partea leului, fiindcă, direct sau indirect, trimerile autorului spre zona oniricului ocupă un spațiu distinctiv în economia cărții, tocmai pentru că „specialitatea” sa sunt visele. Ele însuși a recunoscut și demonstrat acest lucru prin întreaga-i operă, fenomen a cărui analizare începe de timpuriu, după cum citim la pagina 26: „Cam în aceeași perioadă – (...) am avut primul vis de care-mi pot aduce aminte și care urma să mă preocupe, ca să zic așa, întreaga viață. Pe atunci aveam trei sau patru ani” (subl. D. H.) (p. 26). În orice caz, după cum s-a observat de către majoritatea comentatorilor operei sale, pentru el binomul subconștient-inconștient este atotstăpânitor în existența omului, dar cotă parte rezervându-i-se în acest context și conștientului după cum se va putea observa citind cartea. De altfel, însuși autorul ne pune în gardă de la început: „Viața mea, scrie el, este povestea unei realizări de sine a inconștientului.” (*Prolog*, p. 18). Desigur, nu trebuie să ne așteptăm ca, în calitate de simpli cititori, să găsim în carte pagini sau măcar pasaje palpitate, deși nici nu ne putem preface că nu le observăm dacă nu recurgem la o lectură oarecum superficială. Povestită aici, viața lui Jung are multe zone emoțional-interesante și edificatoare, de aceea, îndrăznesc să afirm că lectura trebuie să fie dublată de un „citit printre rânduri”, fiindcă multe însemnări, momente narrative, chiar pagini, nu sunt altceva decât incipiențele unei opere științifice care îl plasa pe autor, după ani, în „sfânta treime” a psihanalizei universale. De fapt, avem de citit o carte fermecătoare din toate punctele de vedere, dar,

înainte de orice, *Amintiri, vise, reflecții*, este o carte de luat aminte, pentru ne ajută foarte mult să ne pricepem mai bine pe noi și pe alții; dacă nu sună cam pretențios, cred că avem de-a face cu un adevărat model de a învăța cum să ne... știm mai bine, pentru a putea vieții și supraviețui, pentru că, ne învață Jung: „Lumea în care pătrundem născându-ne este crudă și cruntă și totodată de o frumusețe dumnezeiască. Să credem că predomină lipsa de sens sau sensul este o chestiune de temperament. Dacă lipsa de sens ar prevala în mod absolut, ar dispărea tot mai mult, pe măsura evoluției, caracteristica vieții de a fi plină de sens. Dar nu acesta este – sau nu-mi pare mie că este – cazul. Probabil că, așa ca în toate problemele metafizice, ambele sunt adevărate: viața este sens și nonsens. Nutresc speranța anxioasă că sensul va fi preponderent și va câștiga bătălia.” (p. 358). Nu cred că s-ar fi putut afla un text mai definitiv decât acesta în ceea ce îl privește pe Jung, ca om și ca psihanalist, iar în acest caz, nu mai poate urma decât zicerea consacrată deja: **restul e tăcere**. Și meditație, așa continua eu, după lectura unei asemenea cărți...

C. G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*,
Editura Humanitas, 2001.

UMORISTUL TOTAL

Orice (re)întâlnire cu umorul lui Cornel Udrea este un motiv de intrare în normalitatea ființei uman-raționale. Cu atât mai mult în zilele noastre, când râsul seamănă tot mai mult cu un rictus sau, în ca și mai nefericit, *Cu un rânjel*. În acest fel se pare că în contextul actual-existențial până și hazul de necaz al românului s-a dus pe apa sâmbetei. Ba am mai putea spune că s-a purtat o adevărată campanie împotriva umorului la români, prin distrugerea acelor laturi ale eului care asigură o mai mare apropiere între oameni prin râs. De aici și încredințarea mea fermă că marasmul tot mai accentuat în care se zbat românii nu este altceva decât consecința unui principiu funebru „scăpat” la o petrecere mai intimă de către o person(u)alitate parlamentară, și anume: „Râsu-ngrașă și prostește!”

Prin aceste două-trei faze nu am făcut decât să pregătesc terenul pentru a putea spune că antidotul – atât cât se poate, evident, și cât îl îngurgităm – ni-l administrează Cornel Udrea (și) prin această nouă apariție editorială, el, respectând cu strășnicie – și bine face! – zicerea lui Henry Bergson cum că: „despre comic putem afirma că nu-și poate produce efectul de șoc decât cu condiția de a se năpusti din senin asupra unei suprafețe sufletești cuprinsă în mod statornic de calm...” (H. Bergson: *Teoria râsului*, Institutul European, Iași, 1992, p. 25). La Cornel Udrea, comunicarea umorului se face pe două căi principale: intermediar, cu ajutorul personajelor, și direct prin comentarea situațiilor, însă având grijă specială de câteva elemente-cheie: ironie, parodie, satiră și paradox. În cazul nostru, crearea hilarului din te-miri-ce, nu mai este o problemă, tocmai aici simțindu-se și manifestându-se umoristul profesionist și, prin extensie, maturitatea artistului.

Practicând un umor complex – de limbaj, de situații, de gestică sau pur și simplu de convertire a sobrietății în hilar – el își creează (sau racolează) personaje din cele mai diverse categorii sociale, modelându-le apoi cu migala unui adevărat artizan ce este domnia sa. Însă, în sprijinul acestei afirmații, voi folosi un citat cel puțin edificator și, în orice caz, perfect explicabil pentru întreaga operă a lui Cornel Udrea: „Analizele ne-au relevat și aspectul cumulativ al rizibilului. Un

discurs combină mai multe forme de comic (comic de ordin fizic: diformități, ridicolul costumației etc., comicul gesturilor și al mișcărilor, comicul de limbaj, comicul de situație, comicul de idei: anacronisme, parodie, ironizare, răsturnarea valorilor morale etc., comicul de caracter: psihologia personajului, modul său de a fi, de a acționa (...)" (Nina Ivanciu: *Comicul prozei*, Editura Minerva, 1998, p. 121). Cred că autoarea – deși nu se referă la Udrea – îi creionează cu precizie valențele scriitoricești, sau, altfel spus, el este tipul de autor umorist excelent circumscris comentariului citat.

De serviciu în clepsidră este, de fapt, un fel de antologie de autor – iată că și umoriștii se gândesc la posteritate publicându-și ediții de autor, ceea ce, în paranteză fie spus, este foarte bine, având în vedere soarta destul de ingrată a genului în literatura română și, bănuiesc, nu numai. Spuneam „*un fel de*”, fiindcă în paginile sale sunt cuprinse câteva din prozele apărute în volumele: *Duminica la iarbă verde* (1985), *Mersul pe jos* (1988) și *În cursul zilei de azi-noapte* (1999).

Dar, în încheierea acestor rânduri, să-i dăm cuvântul și autorului pentru a lămuri lucrurile pe deplin și definitiv: „Umoristul, spune domnia sa, după opinia majorității, este o ființă ciudată, cam neserioasă, în orice caz atinsă de aripioara roz a frivolității. Prozatorii îl numesc romancier ratat, poeții îi strigă de pe Pegas: Ferește, neică, aici e drum literar!, iar criticul, care în intimitate râde cu gura până la urechi de Donald Rățoiul, tușește în pumn la vederea unei cărți de umor, dar nu ridică stiloul să scrie ceva.” (*Mărturisire*, din volumul *Duminică la iarbă verde*, Editura Dacia, 1988, p. 5).

Să ne prefacem că nu observăm amăreala de printre rânduri și să ne delectăm cu lectura unei excelente cărți de umor...

Cornel Udrea, *De serviciu la clepsidră*,
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.

JOCUL CA PARODIE

Am mai spus-o și mă bucur să constat și cu ocazia noului său roman, că avem în Corneliu Rădulescu unul dintre cei mai valoroși și consecvenți cu sine prozatori contemporani. Aceasta, după umila mea părere, însemnând respect pentru sine ca emitent și pentru cititor ca receptor al creației literare. El a rămas același narator, de excepție așa zice, urmându-și calea scriitoricească fără să fie prea afectat de sinuozitățile social-economice (și de alte feluri, evident) ale ultimului deceniu. Să nu fiu înțeles greșit: în context mă refeream la puterea sa de a nu se lăsa prins de învolburarea acestor vremuri și astfel de a fi nevoit să le devină cumva tributari. Nu. Domnia sa ne propune în noua sa carte un foarte interesant, poate chiar inedit experiment: o înțelegere cu realitatea conținând clauze doar de el știute și evident impuse; conform acestora, fiecăruia dintre cele două părți „contractante” permițându-i-se să se amestece în treburile celeilalte, însă întregul proces desfășurându-se sub un control absolut riguros. Așadar, în *Jocul cu umbre*, el execută un adevărat slalom într-o lume în care totul sau aproape totul se petrece pe muche de cuțit – pragul dintre concret și abstract, dintre real și fabulos – lumea în care autorul are posibilitatea nelimitată de a jongla cu situațiile, psihologiile și, de ce nu?, cu însăși tarele vieții. De aceea tot timpul trebuie să fim cu... ochii în patru pentru a rămâne conectați corect la o lume pe care o simțim, în mod ciudat, și apropiată, dar și, în același timp, depărtată. Este, în esență, jocul inteligent pe care ni-l sugerează Rădulescu și pe care nici nu ne vine prea greu să-l acceptăm atâta vreme cât el este gândit de un adevărat maestru de ceremonii la urma urmei. Fiind un ultrasensibil și, la rândul său, un receptor discret, dar extrem de atent, autorul reconstruiește realitatea – o modalitate ținând de profesionalism, dar și de talent, fără discuție – pe care, modelând-o, el nu numai o convertește după chipul și asemănarea sa, dar ne obligă și pe noi să o trăim alături de el. Deci, lucrurile par a fi limpezi, numai că, din fericire și pentru ca satisfacția lecturii să fie deplină, suntem obligați să participăm la un foarte bine organizat joc în care personajele romanului ne (sur)prind prin gestică, atitudini, logică etc. Apăsând puțin pedala afirmațiilor ceva mai... tari, așa spune că, în anumite momente, participăm la un adevărat

camilpetrescian joc al ielilor. Dar să avem în vedere avertizarea din titlu că avem de-a face cu un „roman oarecum parodic”... Și da și nu, fiindcă citatul de mai jos, care subliniază încă o dată talentul de mare prozator al lui Corneliu Rădulescu, este o reflectare a realității în care spiritul de observație și forța narațiunii fac inutil orice alt comentariu: „Zgomotele triajului se auzeau mai acut acum. Pufnetul greoi al locomotivelor, țignale, voci, trosnetul, ca o prăbușire, al vagoanelor lovindu-se în tampoane, izbucnirea explozivă a aburului sub presiune, vibrația apropiată a fierului și lemnului, transmisă prin pământ, era preluată de fierul și lemnul vagonului, podeaua vărsa ultimele ei unde în corp, o auzeam nu în urechi ci în oase.” (pp. 135-136). (ce imagine extraordinară! - D. H.).

Fără a mai lungi povestea, și fără a mă mai folosi de citate-argumente, voi încheia spunând doar atât: la această oră, Corneliu Rădulescu este autorul care aduce întotdeauna în cărțile sale, spre binele literaturii române, **valoarea**, în buna tradiție a literaturii române.

Corneliu Rădulescu, *Jocul cu umbre, roman (oarecum) parodic*,
Editura Matinal, 2000.

POEZII DE LA BROTUNA

Scriind despre poezia lui Nicolae Crepcia – să mă gândesc la vreo ierarhizare în domeniul liricii hunedorene! Dar nici nu ar fi drept să nesocotesc faptul că, de-a lungul a vreo trei decenii, și-au făcut loc în poezia națională contemporană câțiva poeți de valoare, cu precădere în a doua jumătate a perioadei. Neuitând, firește, criteriile care stăteau la baza acceptării, oficiale, a noilor sosiți la poarta literaturii – ode închinată cuplului ceaușist, P.C.R.-ului, socialismului biruitor și sistemului în general, – adevărații poeți trebuiau să slalomeze cât puteau de inteligent printre aceste jaloane pentru a răzbate și a putea fi remarcați. Unii au reușit datorită unor compromisuri „de ochii lumii cenzurale”, alții „mai puțini, e drept – dedându-se la derapaje extralirice, iar a treia categorie reușind după adăstări îndelungi și nedrepte la „Poșta redacției”. Nicolae Crepcia, spre cinstea lui, nu face parte din vreuna din categoriile de mai sus; acolo, în satul său din Apusenii, cu nume interesant și oarecum exotic (Brotuna), el a încheiat un pact cu timpul – cred eu –, l-a lăsat pe acesta să-i rezolve destinul poetic, și-acum putem spune că a aplicat cea mai înțeleaptă metodă. Desigur, demersul ca atare nu a fost întâmplător, ci deliberat, cel puțin după ce poetului i s-a conturat conștiința valorii creației sale, cărțile lui dovedind cu prisosință acest lucru, iar lirica sa putând sta, fără vreo jenă a autorului, alături de cele mai importante creații de gen ale generației din care poetul face parte. Și nu numai. Cred că el se află printre tot mai solitarii noștri poeți care nu încearcă să trișeze făcând... zgomot pentru a fi remarcați; el își vede de munca lui și de menirea de a da lumii frumosul trăirilor sale transformate în versuri memorabile precum acestea: „Îngenuncheat în lacrimă/ ca-ntr-o catedrală sufletul celui îndrăgostit.” (*Îngenuncheat în lacrimă*, p. 21), sau această divulgare discret voalată a nașterii poeziei: „Dacă noaptea nu s-ar stinge/ ca o feștilă/ la cântatul zorilor/ dacă ziua n-ar muri/ spre-a face loc/ altei mirabile nopți/ cum s-ar naște poemele lumii?”//, pentru că, printr-o asociere aparent riscantă, artistul aplică un numitor comun care nu aduce deloc a metaforă: „... Chipul lui Dumnezeu/ se iscă din durere/ la lumina speranței/ asemenea poemului.”// (*La lumina speranței*, p. 17). Da, excelentă și complexă idee prinsă în doar patru versuri! În general creația lui Nicolae Crepcia

poate fi asemuită cu o apă limpede și liniștită; lirica sa nu pare să aibă drept scop smintirea lucrurilor din rosturile lor, dimpotrivă fixându-le într-o tradiționalitate convenabilă și lui și nouă, cititorilor, doar că aici intervine mintea, harul și mâna artistului pentru a asigura perenitatea produsului liric. Pare, spun, pentru că, de fapt, este un truc folosit cu inteligență și de efect: „În lumina poemului nescris/ simt cum mor cuvintele/ cu țipăt de prunc/ avortat în canalele nopții.// Spaima de pustiu/ terorizează/ din ochiul galben/ al cucuvelei.” (*Cu țipăt*, p. 53).

Un spațiu aparte trebuie acordat liricii sale sentimentale. Iată o minunată declarație de dragoste, cu care imagini s-ar putea fâli multă poezime contemporană: „Privind ochii tăi/ văd/ cerul străvechii mele biserici/ plini de îngeri/ (chipul lui Dumnezeu/ nu l-am văzut niciodată/ cândva mama mi-a spus/ să-l caut în bobul de grâu) Privind ochii tăi/ zăresc/ ceva mult mai puternic/ decât lacrima/ și simt ceva la fel/ de desăvârșit.”// (*Privind în ochii tăi*, p. 36); sau: „Opațul lunii/ în fereastra cerului/ cât un ochi de strigoi// se stinge/ și lumânarea/ cântecului// și-i zadarnică/ slava privighetorii/ mut este clopotul/ poeziei, iubito// peste absența ta/ curg fără șir/ ploile chemării.” (*Peste absența ta*, p. 61) simt ceva la fel/ de desăvârșit.”// (*Privind în ochii tăi*, p. 36); E un superb strigăt de disperare, o dramă sufletească redată cu mare har și simț liric. De fapt, acest lucru se simte în întreaga poezie a lui Nicolae Crepcia. Pentru aceasta, și pentru întreaga creație, acestui poet discret și de mare talent, trebuie să-i acordăm întreaga noastră iubire de cititori.

Nicolae Crepcia, *Îngenuncheat în lacrimă*,
Editura Corvin, 2000.

(NE)ARTA FUGII DIN FAȚA UNUI DESTIN NEDREPT

Autorul acestei cărți a trăit, așa precum e soarta neagră a multor spirite înalte, doar 41 de ani. S-a născut în Iași, la 5 ianuarie 1950 și a murit în Chicago, în clădirea Universității, la 21 mai 1991, asasinat prin împușcare de un necunoscut. A absolvit Facultatea de Limbi Romanice și Clasice din București și și-a luat doctoratul la Milano după ce, în 1973, ceruse azil politic în Italia; începând cu anul 1975 urmează cursuri la Chicago, la catedra lui Mircea Eliade, iar în anul 1980, la Sorbona, susține o nouă teză de doctorat. 6 ani mai târziu, este chemat în calitate de *Visiting Profesor* la Chicago unde, după moartea lui Eliade, în 1986, îi succede acestuia la catedră. Pe scurt, cam acestea ar fi datele principale ale unei vieți retezate, din nefericire, de-o minte și de-o mână asasine, la o vârstă când – sună banal – se afla în plină putere creatoare.

Acest preambul la rândurile care urmează, l-am considerat necesar din motivul simplu că, despre I. P. Culianu se știu, totuși, destul de puține lucruri. Deocamdată, sper. De exemplu, este foarte posibil ca un număr infim de cititori să cunoască faptul că el a „ieșit în lume” cu creație literară în proză, cu schițe și povestiri publicate fie în revista „Cronica” din Iași, fie în revista „Luceafărul”. Acestea și altele sunt acum înmănunchiate în *Arta fugii*, un volum de proză scrisă pe la începuturile literare ale autorului și purtând în ele, după părerea mea, un sâmbure important al apropierei de creația în proză a la fel de regretatului A. E. Baconsky. Dar și, la fel de mult, poate cu o nuanță în plus, se poate recunoaște „stilul fantastic eliadian”, din volumele *Pe strada Mântuleasa* (1968) și *Noaptea de Sânziene* (1970). În acest context, este bine de urmărit datarea prozelor din volum, majoritatea fiind scrise în jurul anului '70... În *Cuvânt lămuritor asupra ediției* semnat de Tereza Culianu-Petrescu, se precizează chiar: „Volumul de față cuprinde cea mai mare parte din proza de primă tinerețea lui Ioan Petru Culianu, scrisă în Iași și în București, până la plecarea sa în exil, în Italia, pe 4 iulie 1972.” Așadar, lucrurile sunt cât se poate de clare în ceea ce privește influențele despre care am pomenit mai sus. În prozele sale, nimic nu pare să fi scăpat de deturnarea spre fantastic, personajele create de el sunt evadate din cadrul realului-acceptat fără dificultate și

aduc în prim plan, printr-o logică a gândirii lor prelungită (sau materializată) într-un comportament cel puțin bizar, o lume așa cum o simțim mulți, dar o ignorăm. Poate de frică să nu fim altfel decât lumea, decât ceilalți. I. P. Culianu nu-și face astfel de probleme. Pentru el, pentru eroii prozelor sale, normalul este tocmai... anormalul sau, forțând puțin nota, anormalul implantat ca normal în normalul general valabil, adică, din comoditate, al nostru... Întrebarea care se poate pune, ca și în cazul prozelor lui Eliade, Urmuz, sau Baconsky, cât de receptivi sau cât de reticenți trebuie să fim? Pericolul este, mai ales, în ultima variantă, fiindcă efortul de pătrundere în lumea fantasticului prin aglomerația de simboluri nu este prea comod. Cu atât mai mult în cazul volumului de față când autorul aplică o strategie de creație ușor de pus cititorul la încercări grele. Aici, pornind de la celebra *Arta fugii* de J. S. Bach, devenită ea însăși un simbol, titlul cărții este un avertisment pe care trebuie să-l luăm tot mai în serios pe măsură ce înaintăm în lectură. Explicația lui I. P. Culianu de la pagina 59, personal nu o cred, iar cititorii cărții vor avea ocazia să fie sau nu de acord; însă numai citind cu atenție prozele extrem de interesante din volum...

Ioan Petru Culianu, *Arta fugii*,
Editura Polirom, Iași, 2002.

ACTUALITATEA CA OBIECT DE MUZEU RURAL

Cu precizarea de pe prima copertă că avem de citit un „roman cenzurat în anul 2002”, autorul ne propune o scriere-experiment folosindu-se de un ton crispat-nervos, fapt ce îi și conferă cărții o suficient de mare tensiune interioară pentru a stârni curiozitatea cititorului. Un roman cenzurat în anul 2002?! Ce poate să fie aceasta? te întrebi. Explicația vine treptat-treptat datorită unei strategii bine pusă la punct de autor în ceea ce privește atât structura internă cât și construcția epică. Făcând uz, uneori chiar abuz de personaje ușor de recunoscut din viața social-politică, artistică sau administrativă, deseori chiar nominalizându-le, atitudinea autorului față de ele, față de activitatea și acțiunile lor este ireconciliantă. Din acest punct de vedere, este ușor interpretabilă răzbunarea sa față de mulțimea nedreptăților cărora le este victimă, mai ales, sau și acum când libertatea cu toate ramificațiile ei, în sensul bun al cuvântului trebuie să-i asigure individului dreptul la autodeterminare. Și nu rezultă din carte să fie așa. Parcă, dimpotrivă. Implicarea directă sau indirectă a unor forțe cu un statut social sau de cine știe ce altă factură în viața personală a individului îi creează personajului Constantin Ene, de exemplu, o permanentă stare de iritare și de revoltă. Deși nu de mare întindere (128 de pagini), romanul *Orbul din Muzeul Satului* se vrea, dacă forțăm puțin lucrurile, o frescă a societății contemporane, de fapt, a actualității stringente (probabil că de-aici i se... trage cenzurarea), fiindcă iată ce remarcă face personajul Ciovică la pagina 81: „- Societatea românească a inversat valorile. Mari personalități au pensii de mizerie, iar torționarii acestora și ai poporului sunt azi răsplătiți cu pensii foarte mari și, pe deasupra, cu fotolii în Parlamentul țării.” Sau: „... Pe când locuiam în Cluj (...), atunci am aflat că toți cei care doreau să se angajeze la ziar (ziarul «Făclia», n. D. H.), la «Tribuna» sau «Steaua» trebuia să fie agreeți și de... Securitate. (...) Am citit prin presă zvonuri, ba, că un scriitor, ba că altul a fost securist, colaborator sau ofițer sub acoperire.” (p. 92).

Cu astfel de „realități” și altele mai mult sau mai puțin dure, descrise cu lux de amănunte de Al. Florin Țene, romanului său era cam

imposibili să i se facă „loc” în literatură odată ajuns în mâinile unor vizai și de care ar fi depins tipărirea sa. Scriere cu accentuat caracter autobiografic – autorul concretizează momente și situații preluate/fotografiate din realitatea imediată și chiar dacă toate cele sunt trecute oarecum prin sita ficțiunii, adevărul materialului brut folosit, voit sau nu, e cam... neestompat. Fără a avea neapărat tenta unei răutăți fățișe, sau a unei răzbunări directe, romanul *Orbul din Muzeul Satului* emană din belșug aceste două „calități”. Însă, din nefericire pentru cei vizai, ele nu sunt gratuite. Momentele, situațiile sau personajele decupate din imediata noastră apropiere sunt atât de reale și atât de justificat victimizate de autor, încât odată fixate în albumul/insectarul său nu le poți compătimi. Pentru că, mare parte dintre ele sunt cunoscute, dar „tăcute”, din motive dubioase, cum spunea cineva.

Din cele spuse mai înainte și citind romanul nu putem să nu recunoaștem că este vorba despre o cronică a vieții cotidiene, destul de aspră, deși *dură* sună, parcă, mai aproape de adevăr, fapt care, s-o spunem și pe asta, presupune destul risc.

Al. Florin Țene, *Orbul din Muzeul Satului*,
Editura Napoca Star, 2002.

SPRE RETORICĂ, PE ALTĂ CALE

Retorica vulnerabilității este o carte care ne conduce, uneori discret alteori cu o agresivitate... agreabilă, atât spre Omul cât și spre scriitorul Radu Selejan fiind, în întregul ei, un eseu-analiză a creației poetice selejaniene, idee enunțată încă la pagina 15: „Formula largă, generică, a poeziei lui Radu Selejan este lirica reflexivă, de notație existențială, profund colorată afectiv, până la plângere și deplângere, dar intelectualizată prin apelul la mit și la substratul general-etern al trăirii și experienței lirice.” Acest crez, căreia autoarea îi plătește tribut în sensul cel mai frumos și mai elegant al cuvântului, va fi demonstrat de-a lungul scrierii, prin incursiuni și detalii în contextul liricii lui Radu Selejan. Pe aceste coordonate ni se propune, de fapt, o nouă lectură a liricii unuia dintre cei mai interesanți și importanți scriitori născuți pe meleaguri hunedorene. Acestui „supliciu” plăcut i se supune Ana Selejan încunoștințându-ne că, prin cele 5 volume de versuri, Radu Selejan și-a transmis mesajul crezului său artistic căruia i-a „rămas fidel” ca și „unui program literar urmărit cu temeritate și încredere în terapia sau forța de iradiere și umanizare a operei.” (p. 14). Despre un act temerar cred că este vorba și în întreprinderea doamnei Selejan, care a recurs, gest necesar de altfel, la „demontarea mecanismului acestei tulburătoare confesiuni despre sine, adevărată dramă a Sufletului, a interiorității vulnerabile (...)” (p. 82). Or, a proceda la explorarea spațiului psihic ca generator de artă, incumbă risc, responsabilitate profesională, iar în cazul de față și una sentimentală. Motivația are și un caracter mai special, fiindcă procesul de obiectivare a afirmațiilor, fie pozitive fie negative, nu se putea face tangențial-detașant, ci doar prin subiectivare... De altfel, titlurile din interiorul cărții ne ajută foarte mult la a înțelege evoluția poetului începând cu debutul și urmând întregul spectru ideatic de la simplu la complex, de la abstractul ca inspirație la concretul/materializare în poem. Acestea fiind datele problemei, autoarei îi este la îndemână să-l definească pe poet ca pe un „Geometru desăvârșit, al arhitecturii volumelor sale (...)” (p. 61). Titlurile din interiorul sunt edificatoare: *Universul liric*; *Dialectica temelor*; *Lirica de notație existențială*: descântecele; *Mitizarea istoriei și a patriei*; *Poezia*

erotică; Poezia afirmării identității victorioase; Drama interiorității vulnerabile. Sonetele; Poezia morții; Poezia cotidianului dereglat; Lirica metafizică etc.

Păreră mea este că *Retorica vulnerabilității* este o carte-exegeză a unei opere prea puțin cunoscute și apreciate din nefericire. Ana Selejan ne-a creat posibilitatea să intrăm în contact cu aceasta, să o cunoaștem și, fără îndoială, să o iubim așa cum și merită.

Ana Selejan, *Retorica vulnerabilității*,
Editura Cartea Românească, București, 2001.

SONETUL RENAȘTERII ITALIENE. TOATĂ ZIUA

Autorul acestei splendide antologii este mai puțin cunoscut sau de-a dreptul necunoscut pentru cititorul relativ nefamiliarizat cu nume mai rar vehiculate prin peisajul literar românesc. Dar, la urma urmelor, importantă este această inspirată apariție editorială; consider că o reîntâlnire cu romanticul, liniștitorul dar atât de pretențiosul sonet, „dă bine” în tumultuoasa invazie a atotacaparatorului postmodernism – un curent în care se îmbăiază marea majoritate a celor pentru care creația artistică este un fel de maidan unde se pot depozita, din păcate, tot fel de produse ale unor minți doldora de antitalent. Spuneam „dă bine”, fiindcă se cuvine, măcar în acest caz, să dăm cezarului ce i se cuvine întorcându-ne la Petrarca, la Buonarroto ale căror sonete, scrise în urmă cu secole, ne fac sufletul să vibreze, să simțim fiorul artistic și trăirile poetului pătrunzându-ne în cele mai rar „vizitate” tainițe ale sufletului. Ce superbie în sonetele lui Petrarca închinare Laurei de Sades! Cât de fidel și de extraordinar reprezintă ele simțămintele ființei noastre în versuri simple însă de o cuceritoare forță a mesajului pentru ființa iubită. Și, nedreptățind pe oricare dintre autorii din antologie, ar fi nepotrivit să nu-mi argumentez afirmațiile cu un citat... Iată redarea unui moment de extaz vizavi de imaginea ființei iubite: „Cosița ei de aur răsfirată/ O răsuceau, inele mii, zefirii,/ Vrăjeau în ochi văpăi ale privirii./ Cum nu a mai avut de-atunci vreodată.// Culoarea milei sta adevărată/ pe chip sau numa'n ceața-nchipuirii?/ În piept cu iasca vie a iubirii./ Minune nu-i că m-am aprins îndată...”// (Francesco Petrarca: *Sonetul 90*, p. 130).

Aș putea și poate ar fi normal să abuzez de citate pentru a încerca să... constrâng prezumtivul cititor la apropierea de această specie a genului liric și acceptarea ideii de încheiere a unui pact între el și autorul trimițându-i peste veacuri un mesaj atât de potrivit comunicării interumane. Cred că alcătuitorul ediției a mizat foarte mult exact pe acest aspect; cred că nici un alt gen de poezie nu ar fi avut un efect mai benefic asupra firilor contemporane căutătoare de posibile evadări spre sinele propriu. Într-un fel, din respectivul punct de vedere, volumul este un îndemn spre a ne întoarce, măcar din când spre noi înșine, pentru a rămâne ceea ce trebuie să fim, adică oameni, cu sentimente, cu trăiri

frumoase și, în general, fiind depozitarii firești a tot ce ține de ființa umană. Pentru că există o ordine și o disciplină a tuturor lucrurilor din univers, sonetul, ca mod de exprimare este forma de creație care le reprezintă cel mai fidel prin forma sa fixă de 14 versuri, două catrene și două terține... Ceea ce, să o spunem deschis, de cele mai multe ori creația multor poeți contemporani nu reușește s-o facă. Poezia cu vers alb este atât de îngăduitoare cu toată lumea producătorilor de poezie, încât se ajunge ca haotismul deghizat în așa-zise filozofări, ermetisme, modernisme și postmodernisme, să fie reprezentativ pentru câte o generație întreagă de creatori. Cu sonetul însă, e ceva mai greu... Acum, după ce am citit și recitat cartea, sunt convins că el este forma de poezie care ne înalță cu adevărat în sferile înalte ale iubirii de aproapele care, ce bine e!, este, mai întotdeauna, o femeie...

Antologia este un argument imbatabil în favoarea părții din sufletul nostru neerodat (încă) de vicisitudini.

C. D. Zeletin, *Sonetul, în zorii, amiaza și amurgul Renașterii italiene*, Editura Pandora-M, Târgoviște.

O ZBURĂTOARE... SPECIALĂ

Oarecum ciudat, sau întâmplarea poate fi interpretată drept un refuz instinctual, fiindcă, deși s-a născut în „obsedantul deceniu” (1956), romanele lui Dan Stanca tind mai toate spre un postmodernism în care ficțiunea se intersectează ori chiar se suprapune unui anume realism. Acesta cred că e și motivul pentru care el este unul dintre romancierii contemporani „singuratici”, apropo de modalitatea de expresie artistică a întregii sale creații romanești.

Din acest punct de vedere, noul său roman nu se abate aproape cu nimic de la canoanele pentru care el, autorul, face un adevărat cult în sensul cel mai real, frumos și elegant sens al cuvântului. Așadar, *Pasărea orbilor*, din punct de vedere al stilului, al construcției epice și, în primul rând al folosirii resurselor umane, tipologic vorbind, urmează calea impusă deja de o individualitate artistică deja bine conturată. Însă, ceea ce trebuie subliniat din capul locului drept context în care putem nu doar a purta discuția, ci și a înțelege cât mai exact cum stau lucrurile, este faptul că avem de-a face cu o ficțiune în toată legea, pentru că acțiunea romanului se petrece tocmai în anul 2030. Ficțiune-ficțiune, ar zice personajul caragialian, dar să știm și noi. Și ce aflăm citind acest interesant roman? Că: 2030-2030, dar personajele ca individualități, ca nivel de cultură, educație și gândire sunt de-o actualitate care ar trebui măcar să dea de gândit multora: demnitari, membri de partid, conducători de întreprinderi sau instituții, manageri, bărbați, femei, tineri, tinere ș.a.m.d. Pentru aceasta nu trebuie decât să urmărim evoluția și „desfășurarea” personajului feminin Miranda, alături de personaje precum un Gigi Velicu, un Costi (unul dintre cele mai realizate și cu rosturi hotărâtoare în economia romanului), sau Sașa Sarov în jurul cărora gravitează încă vreo câteva personaje fără importanță majoră. Având la bază realități nu foarte greu de ghicit, autorul survolează „teritorii” politice, economice, administrative etc. ale anilor ‘90-2000 proiectate, analizate și comentate la nivel de după trei decenii ale secolului XXI; fără osteneală mare vom recunoaște situații, persoane și personalități ale timpului nostru într-un fel de punere în scenă al unui spectacol în care fixarea în timp și în spațiu a acestora are deseori caracteristici cam neortodoxe, iar nuanța ironiei și a ridiculizării

nu lipsește autorul propunându-ne, în acest fel, un joc de cele mai multe ori captivant trebuie să ne conectăm, neapărat, la noul realism. Ceea ce ne și propune Dan Stanca în romanul său. Problema este că majoritatea personajelor, în frunte cu eroii numiți mai sus, sunt croite după o rețetă în care fabulosul constituie condimentul ajutător și consistent la aroma unei atmosfere cu rol primordial pentru autor. De-aici, poate, și ușoara și plăcuta și rapida implicare a cititorului în atmosfera și problematica romanului...

Așa cum spuneam cândva despre o altă scriere a lui Dan Stanca, sigur nu vom pierde interesul pentru o lectură în care realismul și actualitatea se suprapun creând impresia unui roman care, printre puținele, poate fi remarcat ca o valoroasă realizare post-decembristă.

Dan Stanca, *Pasărea orbilor*,
Editura Albatros, 2001.

DE LA CUTIA PANDOREI LA... PRĂPASTIE

Cel puțin între cunoscuți și prieteni am mai spus-o, chiar cu mulți ani în urmă, că Daniel Mariș este unul dintre tinerii care, dacă se va ține de treabă, harul cu care a fost investit îl va consacra pe altarul scrisului. Mă bucur să pot constata că timpul mi-a dat dreptate: după exagerat de mulți ani, am primit de la Daniel primul său op, un volumaș (dar prea puțini își pot permite volume cu costurile actuale) în care l-am regăsit oarecum pe începător-debutantul cu o povestioară în bineprimitorul – totuși – SLAST (Supliment literar-artistic al „Scînteii tineretului”). Spun „oarecum”, fiindcă, în afară de talent, a apărut latura nouă a simțului său artistic, aceea de gazetar, de jurnalist care se suprapune complementar peste aceea de prozator. Și trebuie să spun imediat că afirmația mea se bazează pe comparația pe care o pot face cu zecile, poate chiar sutele de cărți-cărțile ale unor autori post-decembriști care, dispunând de bani, și-au publicat „capodoperele” chiar la edituri pretins-prestigioase, dar care, procedând mercantilistic, au publicat aproape orice. În permit să cred că, din nefericire, această subliteratură ajustată de titluri banalostupide, intrată pe piața cărții, a contribuit masiv la îndepărtarea cititorilor buni de lectură. Este și acesta un motiv pentru care autori talentați precum Daniel Mariș, sunt taxați pe nedrept cu indiferența de către public. Sper din tot sufletul să nu am dreptate în ceea ce privește soarta primei sale cărți și ea să se bucure de impactul pe care îl merită în contactul cu publicul.

Revenind la *Prăpastia bunei speranțe*, un titlu cam complicat, îmi este greu să trec peste prima impresie, adică a ceea ce aș numi „oglină fidelă a dramei noastre naționale”. Tablete, minireportajele, pamfletele etc., reflectă realități în stare să pună pe gânduri pe orice bun român, dar mai ales pe cei de care, într-un fel sau altul, depinde soarta celor mulți. Și pe care, ori de câte ori îi prinde în flagrant cu fapte nepotrivite – ca să nu le zic altfel (le zice el!) – îi fixează fie cu ironie fină, fie cu duritate, fie cu sarcasm într-un insectar caustic de unde nu mai au cum să scape. De-a lungul anilor, Daniel Mariș și-a creat un stil incisiv, un mod de a spune (scrie) care îl particularizează, îl scoate dintre gazetărașii iviți peste noapte care suplinesc munca și talentul cu teribilisme, ineptii și,

cel mai grav, cu trivialități și construcții de text în care se evită cu grijă regulile gramaticale. Pentru că nu le cunosc... În consecință, dacă privim lucrurile cu obiectivitate – și e păcat să nu o facem așa – cartea este un prim semnal că harul și seriozitatea, respectul pentru litera scrisă și față de cei cărora autorul se adresează, pentru actul de creație în sine, avertizează că avem în Daniel Mariș unul dintre cei mai talentați tineri jurnaliști-pamfletari. Poate puțin cam prea grav, deși situațiile o impun de multe ori, el ne propune lectura unei cărți în care, fără a exagera foarte mult, întâlnim un stil apropiat de cel al lui Cristian Tudor Popescu, poate nu atât de aspru, ci mai degrabă zeflemist. Dar îl prinde ca stil, ceea ce dă textului o anume alertețe, iar autorului o anumită detașare în a privi lucrurile. Nu voi intra în nici un fel de alte aprecieri sau amănunte, fiindcă este o carte pe care o recomand cu cea mai mare căldură și încrede. Cititorul are ocazia să constate că, încă, mai există autori datorită cărora literatura română în general are șansa de a-și păstra și îmbogăți zestrea. Daniel Mariș depune mărturie scrisă...

Daniel Mariș, *Prăpastia bunei speranțe*,
Editura Călăuza, Deva, 2001.

UN FEL DE TĂVĂLUG AL PASIUNII

Recunosc sincer că am început să citesc acest roman cu un scepticism care, mai mult sau mai puțin motivat, a început să-și facă loc în conștiința iubitorului de carte ce mă consider. Pentru detalii nu e nici locul nici momentul potrivit, așa că voi trece la tema comentariului de azi, adică romanul unei autoare despre care nu știu decât că a scris această carte. Așadar, am citit și am rămas dezamăgit: nu e ce mă așteptam după destule experiențe lecturale care mi-au zguduit (unele) convingerea că, existând o libertate a exprimării, autorii, conștienți și responsabili de actul creației, vor ieși în lume cu scrieri de valoare. Extrem de mulți n-au făcut-o și nu o fac. Doina Popa e printre foarte pușinii, din păcate, care știu ce vor, iar cu materialul avut la îndemână creează o lume absolut viabilă, absolut credibilă. Personajele romanului, în... frunte cu Filomena și Evelina – nume care se lipsesc de cele două eroine ca marca de scrisoare, vorba Băieș-ului – fac parte din tipologia uman-feminină întâlnită la orice zvârlitură de băț. Filomena, o Coană Chirița ceva mai modernă, dar trădând apucăturile înaintașei, regizează un spectacol de toată minunea și hazul umblând din poartă-n poartă, cum se zice, pentru vânarea unui ginere. În sine, spectacolul e un circ în general simpatic, iar în particular o lecție aspră administrată de autoare mamelor care nu reușesc să se desprindă de o mentalitate, teoretic frumoasă și înălțătoare, dar practic... În ultimă instanță, prezentarea certificatului de virginitate al Evelinei viitoarelor mame-soacre, și chiar prezumtivilor gineri, nu face decât să adâncească ridicolul situațiilor, aici fiind chiar locul unde talentul autoarei, bine garnisit cu o ironie fină mereu pe muchea sarcasmului, se dezlănțuie și, cred eu, dă măsură potenței sale epice. Restul personajelor gravitează, după trebuințele autoarei în jurul celor două amintite – mamă și fiică. Acțiunea romanului se petrece pe vreo două planuri principale și încă nu-știu-câte secundare, fiindcă mai toată povestea este un întreg arsenal baleind de la un prezent extrem de real, la trecuturi-aduceri aminte în timp ce Evelina se pregătește pentru o nouă tentativă de vizitare a unui nou-racolat pretendent. Bineînțeles, certificatul de virginitate, cel mai recent, fiindcă nu e doar unul, nu trebuie să lipsească din poșetuța Evelinei, fiindcă el

este actul-dotă, argumentul forte în cazul unei „negocieri” matrimoniale. Dar, vârsta și nevoile trupești ale fetei reclamă drepturi și oricât ar brava și ar face pe niznaiul, neprihănită fiică scapă până la urmă de sub controlul matern și iremediabilul se produce, începând cu un inocent bairam studentesc. *Dragostea vine de-a valma* este un roman perfect implantat în realitate, scris cu talent și cu o foarte bună stăpânire a mijloacelor de expresie și din care lipsesc și momentele stupid-siropoase și cele prea realist-constructiviste. Revenind, aș spune că acestea sunt exact cele două lucruri, esențiale, zic eu, a căror lipsă m-a... dezamăgit; adică, Doina Popa este o prozatoare formată, cu experiență a construcției epice și, ceea ce este mai important, cu o responsabilitate desăvârșită față cititor către care își trimite mesajul artistic. În concluzie: un roman de actualitate, social, erotic, de interes și de citit cu plăcere.

Doina Popa, *Dragostea de-a valma*,
Editura Călăuza, Deva, 2001.

LECTURI INSOMNIFERICE

Am ales din creația lui Dumitru Velea (autorul a debutat la Editura Cartea Românească în 1973, cu un excelent volum de versuri intitulat *Lucifera*), patru apariții editoriale pe care le consider a fi reprezentative pentru un comentariu asupra personalității sale artistice ajunsă la maturitate, la un punct (convențional) de unde pregnanța valorii devine indiscutabilă. Din acest punct de vedere, *Nisipul cu oase*, Editura Călăuza, 1999, deschide într-un fel seria unor scrieri parcă delimitative față de creația anterioară.

Decupând o idee dintr-un context ceva mai larg, se poate spune că Dumitru Velea exercită asupra cititorului o anume presiune pentru a-l obliga să-i recepteze mesajul poetic. „Atacul” său se produce pe mai multe planuri într-o interesantă și, uneori, tumultuoasă succesiune de idei iradiind dintr-un punct-simbol pe care îl bănuim a fi tema fundamentală a fiecăruia dintre ultimele sale volume, de versuri mai ales. Ceea ce presupune că, în mod normal, în afară de talent, poetul se înhamă la un efort intelectual aproape de neimaginat; pentru că, a scrie – versuri, cu precădere – pe o temă dată, chiar autoimpusă fiind, nu e deloc la îndemâna oricui. Evident, lăsând la o parte tema „dragoste”, teritoriu agreat, explorat și exploatat de majoritatea poezilor. Din nefericire, valoarea producțiilor în cauză, este mereu discutabilă... În ceea ce îl privește pe Dumitru Velea, el urmează o strategie de luptă lirică pe care o respectă cu fidelitate din mai toate punctele de vedere. Cu alte cuvinte, dar păstrând fondul problemei, el se dedă la un experiment de etalare a posibilităților sale poetice prin care ne dirijează cu abilitate atenția spre un nivel atât de ridicat al cunoașterii și receptării operei poetice, încât riscă o anumită alterare a comunicării dintre el și cititor. Însă este cât se poate de clar că poetul nu aceasta urmărește, ci, mai degrabă, îi întinde mâna cititorului pentru a-l ajuta să se înalțe spiritual-intelectual până la a-i percepe/ pricepe corect și deplin trăirile sale artistico-intime. Ajunși aici ne putem permite o interpretare-avertisment, apropo de cele spuse deja: „- Dincolo de Istra este o perdea de albine,/ se spune,/ prin ea nu poți pătrunde, se lipește de tine/ ca o cămașă cu ace de foc.”// (*În țara albinelor*, p. 5); am citat, deci, prima strofă a primei poezii din volum... N-aș vrea să greșesc, însă poezia clar-

filozofică practică de Velea, cu deosebire cea din prezentul volum, constituie o ilustrare evidentă a înclinației autorului spre analiză, psihanaliză și interconectarea real-legendă-mitologie. Așadar, exemplele abundă: „... spune un localnic// Un călăreț din bronz aprins,/ cu cal cu tot înfășurat în flăcări,/ intră pe poarta cu turnuri de veghe/ și-ți cere să-l atingi.// și cum vase de apă nu sunt,/ și cum fântânile s-au astupat,/ iar Oltu-i departe,/ te trezești în flăcările lui.// Aceasta nu se întâmpla înainte/ de incendiul Muzeului din Drăgășani,/ când o astfel de figurină de bronz/ s-a mistuit în foc.// (*Cei doi localnici*, p. 69). Iată, în acest exemplu, găsim mai de toate într-o desăvârșită ordine a lucrurilor, relevantă lecție de profesionalism, adică: legendă, realism, istorie, arheologie, metaforă, patriotism chiar, și altele, toate coexistând sub aceeași îngăduitoare și atotcuprinzătoare aripă a fabulației, care dă acea notă de ușor mister, de farmec – de ce nu? –, dar, înainte de orice, de respect față de cititor, de creație și de sine. Cam tot pe aceleași coordonate se situează – dacă nu cumva au adâncime psihanalitică mai profundă –, poemele în proză, având rostul corului în teatrul antic, idee inedită și materializată excelent de către autor. Iar dacă tot veni vorba despre psihanaliză, să facem uz de un argument forte: textul *Cavalerii danubieni* de la pagina 57 îi este dedicat nici mai mult nici mai puțin decât celebrului elvețian Carl Gustav Jung... Sau faptul divers ridicat la rang de simbol: „În cel din urmă an/ al mileniului al doilea după Christos,/ chiar în țara Mariei,/ într-o piață publică,/ un tânăr s-a vârat în măruntaiele pământului,/ sub privirile sașii ale mulțimii.// Se aruncă pământ în hohote de râs,/ mulțimea holbată urlă și-l calcă/ peste creștetul tânărului îngropat/ – Este un număr grozav! – se strigă de departe.”// (*Îngropat de viu*, p. 92).

Desigur, despre Dumitru Velea ca poet și despre creația sa în general, se pot spune o mulțime de lucruri, cu atât mai mult că el nu mai este, de multă vreme, un autor ce-și caută identitatea poetică. Opera sa – prezentul volum fiind al treisprezecelea, dacă nu greșesc (între care am inclus și traducerile din poezia lui), ne demonstrează nu numai un talent viguros și o putere de muncă impresionantă, ci și – lucru tot mai rar azi din păcate – că avem de a face cu un creator de frumos cu o cultură solidă și bine compartimentată. Iar aparițiile sale editoriale reflectă cu prisosință acest lucru.

Cele spuse ceva mai înainte sunt demonstrate cu brio și de volumul de eseuri cu titlu simpatic-imperativ *Du-te și fă la fel*, Editura Fundației Culturale „Ion D. Sîrbu”, 2001. Întâlnindu-ne rar din varii motive, dar totdeauna sub semnul unei îndelungate și statornice prietenii, Dumitru Velea și-a făcut un obicei ca, aproape de fiecare dată, să-mi dăruiască o carte nou-apărută sub semnătura domniei sale. La rându-mi, cu constantă bucurie, încerc pe cât îmi stă în putere să dau lumii veste că, la Petroșani, Editura „Ion D. Sîrbu” sub diriguirea sa, demonstrează că Valea Jiului nu e nici doar „valea plângerii”, nici doar locul de... start pentru maratoane spre București, nici doar lumea celor știuți mai bine ca ortaci decât ca oameni, ci și locul de unde pornesc spre țară și lume incontestabile valori spirituale. Cărțile Editurii – proză, versuri, teatru, eseuri etc. – stau neclintită mărturie, iar meritul este, în primul rând al lui Dumitru Velea care se zbate între a fi un bun director de teatru, un exigent conducător de editură și un autor ale cărui cărți completează în mod benefic patrimoniul cultural-literar al județului și, prin extensie, al țării.

Du-te și fă la fel este o excelentă culegere de eseuri și îmi întărește credința că scriitorul Dumitru Velea își manifestă potențialul spiritual-valoric la cea mai înaltă cotă și prin versuri (cu mare plăcere și desfătare sufletească îmi amintesc de minunatul volum de versuri *Odette*), dar, în primul rând prin eseistică. Formația sa de filozof constituie un fundament pe care el își desfășoară în voie batalioanele de idei respectând strategii gândite amplu și materializate cu discernământ, responsabilitate și respect față de cititor, pentru ca între ei să existe liantul-comunicare de o anume calitate. Parcurgând paginile cărții, mi s-a părut frapant – deși se poate spune că este logic – aspectul documentar: Velea ne pune la dispoziție o mulțime de informații, de amănunte și de momente de care istoria literară va trebui să țină seama. O documentare exasperant de riguroasă așază în prim plan toate laturile unor problematici care, ajutate de-un comentariu analitic doct, îi asigură cititorului accesul nemijlocit la lumea celor care au purtat, unii încă mai poartă pe umerii lor, semnele spiritualității locului. Este exact ceea ce, în mod constant, Dumitru Velea evidențiază și în această nouă scriere a sa. Fie că este vorba despre evocarea unor personalități ale căror nume prin simplă rostire creează un sentiment în

care se suprapun respectul și, dacă mi se permite, solidaritatea întru patriotism... local, fie că ne sunt prezentate persoane-personalități cu rosturi „grele” în lumea Văii Jiului. Exact pentru a ilustra afirmația și pentru a mă feri de alte comentarii, iată și argumentele: Ion D. Sîrbu, Horia Stanca, Ana Colda, Teodora Lucaciu, sau Valeriu Butulescu, Dumitru Dem Ionașcu, George Negraru ș.a.

Citesc și recitesc unele pasaje din această interesantă și importantă apariție editorială și, vrând-nevrând, trebuie să mărturisesc sincer că *Du-te și fă la fel* nu este doar o carte de eseuri, ci și o cronică mai specială privitoare la oameni cu hărăziri anume în respectiva zonă. Este un gest splendid al autorului față de o lume în care trecutul, prezentul și viitorul se condiționează completându-se fericit. Iar dacă mai adăugăm aici și utilizarea unui stil adecvat pentru o astfel de scriere, ceea ce nu face decât să crească valoarea autorului în ochii noștri, nu se poate să nu recunoaștem la sfârșitul lecturii că, într-adevăr, Dumitru Velea a mai adăugat o parte importantă culturii noastre generale...

Cea de a treia carte asupra căreia mă voi opri în cele ce urmează, *Locul gol/ imagini trezite* (poeme), Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2002, este o demonstrație de forță a scriitorului, de fapt a potenței sale artistice. Chiar dacă, la sfârșitul lecturii, se instalează cu destulă și neașteptată comoditate în mintea cititorului un paradox: poezia lui Dumitru Velea își continuă verticalitatea datorită unui proces antonimic impus de-un filon/concept filozofic pe coordonatele căruia creația lui poetică se pliază cuminte fără a-și pierde din substanță. Mă refer la rezistența liricii din opera lui (fenomenul se întâlnește și în dramaturgia sa, dar mai puțin în eseistică și critică literară), având în vedere permanenta „imixtiune” a filozofiei în actul creației precum și, trebuie să adaug imediat, a religios-biblicului. Urmăresc interesat aparițiile editoriale și evoluția liricii românești contemporane având, deja câteva nume-repere (vreo două-trei) a căror creație dă incontestabilă valoare creației literare de gen. În această categorie, Dumitru Velea este unul dintre tot mai puținii poeți români în viață a căror creație apare clar-discordantă în spațiul liric atât de populat acum de o poezie pretins-filozofică din care se culege greu câte-un vers mai de-Doamne-ajută.

Locul gol, una dintre cele mai recente apariții editoriale sub semnătura lui Dumitru Velea este, așa cum spuneam, o demonstrație

de forță a potențialului său creator ajuns la o maturitate care îi îngăduie acostajul în orice zonă a poeziei (melancolică, erotică, socială etc., dar în primul rând filozofică care este și punctul forte al întregii creații a lui Velea. De aceea, nu e de mirare că riturile-ritualurile, miturile sau legendele se integrează perfect canoanelor ideatice ale creației sale artistice: „Să iei făină cu împrumut de la trei case,/ să faci din ea trei turte/ cât fața pocită a omului lovit din noapte.//” (p. 11). Tonul în general grav, un ritm interior și un anumit tragism care transpar aproape din fiecare poem, sunt semnele seriozității, elaborarea și, aș spune-o, a respectului imens față de artă, de creația literară în speță. Precum în acest poem în care metaforele și simbolurile (mai ales) se succed ca într-o teribilă joacă de-a viața: „Poți să dai foc la cetăți, cu toți oamenii din ele,/ dar focul se întoarce din porți și te cuprinde;/ poți să ajungi până la ușa turnului, să o spargi,/ dar o femeie îți aruncă în cap chiar piatra/ pe care ai despărțit capete de om de trupurile lor.//...” p. 59). Ca și în poezia *Salvatorul* din care voi cita în continuare, se evidențiază la Dumitru Velea două calități: descriptivismul care generează pe cea de-a doua calitate, atmosfera: „Trec două pietre pe deasupra, printre nori:/ una închipuiește o pasăre; cealaltă, o carte.// Ziua, cade prin lumina de sus umbra aripilor uneia,/ iar noaptea se văd literele de foc ale celeilalte.// Tu singur le știi cum alunecă una peste alta,/ cu mâinile tale le-ai cioplit, cu gura ta ai suflat peste ele,//...” (p. 73). Fără voia sa, poezia poartă cu sine această amprentă. Ca mostră-argument se impune în context poezia *Salvatorul*: „Se spune: Împăratul Eglon,/ după ce se închina la idoli,/ se retrăgea în propria-i grăsimi,/ în camera răcoasă de sus.// Ehud, beniamitul, i-a adus daruri;/ cu mâna dreaptă i le-a dat, când i-a spus:// «- Împărate, am pentru tine un cuvânt secret!» //...” (p. 41), în care, respectându-se cu fidelitate bogăția de simboluri, metafore și tot ansamblul biblico-mitic, îl recunoaștem pe poet. Este el, cel care spunea cândva: „...banul cu chipul Împăratului,/ ce ți s-a dat peste prag,/ să-l arunci în mijlocul focului/ să însemne locul și anul.//” (*Nisipul cu oase*, Editura Călăuza, 1999, p. 42).

Și, în sfârșit, cea mai proaspătă carte ieșită de sub tipar, despre care mi-a vorbit în câteva rânduri ca despre una dintre cele mai „problematică” volume ale sale: *Din țara căpușelor*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2002.

Cel puțin de această dată, s-a cam terminat cu filozofările! Realitatea crudă și cruntă a dat buzna peste firea artistului și, citind pagină după pagină, ajungem la o singură concluzie: poetului Dumitru Velea i-a ajuns cuțitul revoltei la os, obligându-l să coboare din înalte sfere ale filozofării și ale creației lirice supraîncărcată de metafore și simboluri, care de care mai elegante și mai atrăgătoare, la creația socio-realistă de-o duritate fără precedent în întreaga sa operă. Însăși titlul cărții ne trimite gândul la „un altceva”, la un strigăt de revoltă sau, cel puțin, un semnal de alarmă pentru oricare dintre noi, dar mai ales pentru cei care au datoria morală să vegheze asupra unei vieți lipsite de atâtea și atâtea pericole. Unele, iminente. Fiecare poem, fiecare strofă, fiecare vers chiar este, pe rând, câte un manifest împotriva atrocităților la care este supusă ființa umană indiferent de vârstă sau sex, iar el este martor, ca trăitor al Văii Jiului. Pentru tot ce se petrece acolo și nu numai, Dumitru Velea a găsit vinovatul, un simbol al răului, al cruzimii și al setei de sânge: Căpușa, o insectă-vampir reprezentativă pentru o anumită tipologie umană... De altfel, iată și un portret al... micului monstru: „Căpușa îl vede pe celălalt,/ ca propria-i parte;// de aceea,/ se oglindește în sângele supt,/ ca marea în propria-i apă.”// (*Identitatea căpușei*, p. 49). Fiind foarte atenți la simbolistica utilizată, la un labirint al exprimării extrem de bine direcționat spre ieșirea stilizată spre țara căpușelor ca spre o grotescă izbăvire de rău, înșiși copiii li se arată și li se pregătește din timp soarta maturilor (mineri, în cazul de față). Exemplul de mai jos este cutremurător, iar Velea realizează artistic una dintre cele mai terifiante imagini ale întregii cărți: „Cerul s-a redus la o gură de canal;/ lumina cade strâmb pe pieptul scobit/ al copilului întins pe o conductă subterană.” Evident, căpușa-vampir nu poate să lipsească de la acest eveniment macabru: „Căpușa înfiptă printre coastele pieptului/ nu se vede, rostrumul ei ajuns în inima/ ce se zbate să-ntoarcă lumina cerului.”// (...)” (*Scară de copii*, p. 66). Poemul ar merita citat în întregime... O, dar căpușa nu e un vampir oarecare, ci unul inteligent, care se cunoaște pe sine, știe ce și cât poate așa că ea, odată ce „...a ajuns mai mare decât omul/ și gușa (ei) mai mare decât căpușa.”//, ...de sub cămașa de cărbune,/ căpușa fuge; ea nu acceptă riscul,/ focul ce se poate isca în abataj –// nici prin tunel nu aleargă.” (*Fuga de risc*, p. 39).

Pe ansamblu, această nouă apariție editorială semnată de Dumitru Velea, se arată și o simțim ca pe o (re)trăire apocaliptică, un fel de posibil blestem biblic, cu repercusiuni până înspre a șaptea sau cine știe a cât-a spiță din moment ce „Chelicerele căpușei/ sfredelesc și pielea nenăscuților copii/ după sângele ombilical –/ oriunde se află o mamă.// (În noapte, p. 40). Sau să luăm ca punct de discuție sinistra, dar atât de semnificativa listă a minerilor uciși de-un accident: „După trei zile și trei nopți,/ adunați pe târgi și-acoperiți cu pături,/ unul după altul, sunt scoși din adâncul mormânt (urmează lista și explicația tragediei de mare forță artistică): „A venit cărbunele cu noaptea. Muntele/ a atins cerul;/ sau cerul, creștetul omului.”// (*Metoda ucigașă*, IV și V, pp. 18-19).

Caragialește vorbind, „adrisantul” ne este cunoscut, dar „nu spui cine, persoană însemnată”, nu-i așa? Totul e, repet, să fim atenți la metafore și simboluri, chiar dacă volumul pare (și este într-un fel) o cronică, în orice caz zguduitoare...

Cu destulă ușurință remarcăm, din cele spuse mai înainte, patru ipostaze ale scriitorului și ale creației sale. Însă valoarea operei sale se evidențiază respectând un principiu devenit arhicunoscut: unitatea prin diversitate, dar și prin demonstrarea conceptualității artistico-tactice în care rolul hotărâtor îl are responsabilitatea față de actul creației și, logic, față de cititor. Aparent, există unele probleme cu receptarea operei sale, mai ales poetice (mă refer aici la abundența figurilor de stil, a simbolurilor și la metaforizarea aproape agresivă a textelor lirice), dar acest lucru nu face decât să confere creației sale valoare și personalitate.

Dumitru Velea, *Nisipul din oase*, Editura Călăuza, 1999; *Du-te și fă la fel*, Editura Fundației Culturale „Ion D. Sîrbu”, 2001; *Locul gol / imagini trezite (poeme)*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2002; *Din țara căpușelor*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2002.

COMICUL – ROD AL INTELIGENȚEI

Nu știu motivul exact, dar observ de multă vreme că mai toți scriitorii umoriști țin să se explice în fața cititorului, să dea informații reale sau ceva mai „mincinoase” despre sine dintr-un moment sau altul al vieții lor, de unde trebuie să se înțeleagă că el, umoristul, are o rețetă, o „șmecherie” care îl ajută să treacă peste toate vicisitudinile și obstacolele cu nepăsare, ba chiar cu zâmbetul pe buze. Ne propune să credem că, pentru el, orice rău are partea vulnerabilă care poate fi luată în răs, drept care, până la urmă, cei mai mulți dintre cititori au început să-i creadă și astfel s-au țesut adevărate legende legate de cutare sau cutare scriitor umorist. Nu dau exemple, fiindcă nu vreau să supăr nici viii nici... morții. Așadar, putem zice și admite că spusele lor exprimă adevărul, și? Putem fi atât de naivi încât să credem că sinceritatea lor le va asigura comentariul doct al unui însemnat critic literar la apariția unei cărți de umor, sau un loc normal în istoria literaturii (române)? Nici vorbă! Pentru critica literară contemporană umorul, acest gen de creație nu merită mai mult decât i se dă, nu trebuie luat în seamă, fiindcă nu e un lucru serios, ci o chestie frivolă, un ceva care te face să râzi, e adevărat (ceea ce și fac mulți critici sobri, importanți și morocănoși de parcă s-ar hrăni cu tocăniță de sârmă ghimpată și cu salată de șmirghel), dar nici într-un caz nu te poți compromite scriind despre un volum de umor. Asta s-o facă începătorii, diletanții, inșii care doresc să-și vadă numele tipărit în paginile unei publicații. Atât. Poate fi chiar acesta motivul pentru care umoristul, povestind despre sine, vrea să atragă atenția lumii că e și el om, că trebuie luat în seamă, fie și numai fiindcă are în cap nebunia să creadă că, prin ceea ce face (scrie) el, ajută lumii să fie măcar cu o clipă sau cu un milimetru mai bună, mai bine dispusă și chiar mai rațională, inclusiv criticul literar.

Ierte-mi-se această... uvertură la o prezentare de carte, dar, având în mână cartea lui Eduard Jurist, mi-am zis că el e încă unul dintre autorii de umor (bun!) nedreptățiți. Fiindcă, să fim corecți: câți cititori știu că a existat un scriitor cu acest nume? Numărul acestora e infim, deși, culmea!, autorul acesteia cărți a publicat de-a lungul anilor mai multe volume, toate scrise cu talent, toate meritând comentarii potrivite

pentru a fixa în timp și spațiu valoarea. Dar, din nefericire, în majoritatea cazurilor, asistăm la o anume indiferență vizavi de umorist, sau, altfel spus și parafrazându-l pe Caragiale, e de zis: iubesc umorul, dar mi-e indiferent umoristul... Fiindcă umoristul este un ins care, scrie el umor, uneori (sau deseori) de calitate, dar produsul muncii sale e o „chestie minoră”, frivolă chiar din punctul unora de vedere, care nu intră deloc în discuție atunci când se pune la cale un comentariu despre o literatură națională. Din nefericire, și repet aceasta până la exasperare, Eduard Jurist, ca și atâția alții, are soarta marginalizatului, subestimatului și a ignoratului... Cei care îi vor citi noua apariție editorială vor avea ocazia să constate singuri că E. J. strălucește în dialoguri, în găsirea unui registru creativ adecvat momentului sau situației descrise și, ceea ce e cel mai important lucru, **are umor** de cea mai densă calitate.

Eduard Jurist, *(D)efectul comic*,
Editura Tritonic, 2002.

CAM CUM SE PREDICĂ ÎN DEȘERT

Nu era vorba despre teamă, dar simțeam frământându-mă un fel de așteptare crispanță privitoare la publicarea acestei cărți, una dintre acelea al căror conținut trebuie să ajungă la mintea și la sufletul omului. Pentru că, iar aici recunosc sincer, i-am urmărit cu plăcere, interes și cel mai des aprobator rubrica săptămânală din „România literară” în care au apărut cam 90 la sută din tabletele și pamfletele cuprinse în acest volum. Poetă cu voce distinctă în peisajul liricii contemporane românești, publicând volume de versuri apreciate și premiate de Uniunea Scriitorilor și Academia Română, Ileana Mălăncioiu și-a adăugat în palmaresul creativ, semnificativ după 1990, un gen literar mai puțin practicat de sexul frumos: eseul, tableta, consemnarea, sau pamfletul pe un suport acido-satiric, greu de bănuț la o poetă chiar de forța și de talia ei artistică fiind. Textele din volumul de față sunt argumente incontestabile ale afirmației de mai sus și ar putea să poarte un crez-legământ al autoarei care spune: „Scriitorul trebuie să rămână în slujba adevărului și a cititorului.” (p. 11). Aceasta și demonstrează că face, mai ales în prezenta carte. Ileana Mălăncioiu este o publicistă „rea”, neiertătoare cu nimeni și cu nimic și cu o vedere-microscop care aduce în prim plan situații și personaje care, altfel, mai... scapă. Prin mărirea și amplificarea acestora, ea le poate analiza la scară potrivită pentru fi receptate corespunzător de oricine. Iată și un exemplu de ironie fină, și vesel-optimistă, privitoare la soarta partidului liberal: „Partidul Brătienilor nu poate fi refăcut fără Brătieni, așa cum crede dl Remeș. Modul de manifestare al dumnealui te poate pune pe gânduri ca și al colegului său de la Justiție. Ne pare foarte rău dacă adversarii politici i-au mâncat într-adevăr ficaiții, dar n-avem ce face decât să-l încurajăm, amintindu-i că ficatul lui Prometeu se refăcea de la sine.” (p. 213). Lucrurile nu se opresc, însă, aici, fiindcă autoarea „suferă” de sindromul responsabilității civice și, prin natura lucrurilor, umane, devenind, în funcție de situație, un observator fin și un exigent analist politic spunând (scriind): „... oricât s-ar strădui cineva să justifice bombardamentele, legitimitatea acestora (subl. I. M.) n-ar putea

fi probată decât dacă printre drepturile omului ar fi adăugat și dreptul de a fi bombardat.” (p. 121).

De regulă, autoarea acestei interesante cărți este neiertătoare cu tot ce nu se încadrează în procustianul pat al normalului, corectitudinii și moralității, nu pretinse de ea, ci impuse de raționamente generate de comandamente social-umane sintetizate într-un existențial caracterizator pentru o lume a firescului. Chiar din mai multe puncte de vedere privite lucrurile, în totalitatea sa *A vorbi în pustiu* este un semnal de alarmă tras cu responsabilitate – cum spuneam –, în deplină cunoștință de cauză, dar și, cel mai important, cartea este un strigăt de revoltă împotriva tuturor celor care calcă în picioare binele și frumosul, libertatea și democrația, precum și, în ultimă instanță, demnitatea de om.

Cele de mai sus, constituie argumentul în favoarea unei lecturi care ne obligă să conștientizăm totul și să gândim un pic mai altfel...

Ileana Mălăncioiu, *A vorbi într-un pustiu*,
Editura Polirom, 2002.

GALERIE DE ONOARE

Pentru cititorul obișnuit, ca să spun așa, Ioan Adam este un nume mai puțin cunoscut ca autor de cărți și mai mult ca alcătuitor de antologii (M. R. Paraschivescu, D. Zamfirescu, I. Pillat, Gh. Brăescu, M. Beniuc); de ediții critice (G. C. Nicolescu: D. Zamfirescu: *Opere 1, 5, 6*); de ediții (D. Zamfirescu: *Viața la țară*; G. Călinescu: *Enigma Otiliei*; Grigore Ghica: *Să pot trăi*; I. L. Caragiale: *O scrisoare pierdută*); ca traducător (Gérard Bayo: *Revolta lui Arthur Rimbaud*). Opera proprie este destul de, sau, așa zice, nepermis de restrânsă, reducându-se – după datele de care dispun eu – la doar 6 cărți și anume: *Introducere în opera lui Duiliu Zamfirescu* (1979), *Planetariu* (1984), *Bat clopotele pentru Basarabia* (1995), *Inelele lui Saturn* (1998), *Oglinda și inelele. Ideologia literară a lui Duiliu Zamfirescu* (2001). Spuneam nepermis, fiindcă parcimonia sa, din acest punct de vedere și gândindu-mă la valoarea scrierilor sale, ar fi meritat mai multe apariții editoriale, dar și încredințat fiind că alte cărți, semnate Ioan Adam, „zac”, din nefericire, în... sertarul sau sertarele biroului său. În sfârșit...

În ceea ce privește cartea de față, consider că autorul a intuit și a „prins” un moment absolut potrivit pentru editarea ei, care, se va dovedi, va avea un rol extrem de important în istoriografia românească din domeniu, cu atât mai mult cu cât ea completează fericit un gol. „Faptul că într-un întreg secol, al XX-lea, aceasta este doar a doua sinteză de acest fel – prima apărând acum 65 de ani – spune multe”, se precizează pe ultima copertă a cărții. Pentru că, doar cu foarte puține excepții, generațiile de după '44, datorită unei politici agresive de subapreciere a personalităților politice, social-economice și culturale, aparținând secolului al XIX-lea și primei jumătăți a secolului trecut, au putut să cunoască nivelul și complexitatea gândirii oamenilor de stat români de până la cel de-al doilea război mondial. Redarea sau repunerea în circulație a acestor valori, este tocmai punctul forte al acestei apariții editoriale. În context, fără, Doamne-fereste!, a fi cât de cât moralizator și cu atât mai puțin acuzator, așa recomanda multor oameni politici de azi citirea cu atenție a antologiei, fiindcă textele din

Panteon... (excelent și important titlu!) ne prilejuiesc impactul cu valoarea indiscutabilă a unei lumi politice de mare ținută și forță, care suportă greu semnul comparației – al egalității este imposibil... Pentru reprezentanții acesteia, ieșirea la rampa comunicării cu semenii și cu țara, avea conotații multiple, de o mare responsabilitate socială, politică, administrativă și, nu în ultimul rând, patriotică. Într-o mică paranteză, cutez să spun că, astăzi, mulți politicieni se feresc de noțiuni ca țară, patriotism, naționalism (în sensul cel mai frumos și mai firesc-sentimental al cuvântului) ca de foc, din motive pe care nu le invoc aici. Într-un spațiu ideatic ceva mai larg, dar rămânând în sfera Galeriei..., Ioan Adam re-crează o lume sau, mai bine-zis, o repune în drepturi propunându-ne o călătorie-întoarcere în și prin timp pentru a lua cunoștință de personalități politice care și-au consacrat inteligența și viața în favoarea unui crez asociat „fără vreo jenă” ideii de țară. Periplul începe cu C. A. Rosetti (1816-1885) și se încheie cu Constantin Titel Petrescu (1888-1958), Galeria... fiind completată/ populată cu personalități despre a căror valoare nu se discută: M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, I. C. Brătianu, P. P. Carp, Al. Marghiloman, B. Șt. Delavrancea, Take Ionescu, D. Zamfirescu, N. Iorga, Al. Vaida-Voievod, I. Maniu, I. G. Duca, I. Mihalache – personalități care, să uzez de o expresie crainic-sportivă, au făcut istorie. Singurul... neajuns în discursurile acestora îl constituie factorul emoțional, deseori cuceritor-patetic, plusat de sclipitoare jocuri de idei „înzorzonate” inteligent cu metafore, simboluri, toate datorate unei culturi care îi situează volens-nolens între marii oameni politici și de stat ai Europei și ai lumii. Un alt adevăr care frapează, este sinceritatea și exprimarea ideilor într-o construcție a frazei fără prețiozități, cum ar fi acest citat din *Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la români* aparținând lui D. Bolintineanu: „Abuzul de conștiință (= încredere, din fr. confiance, cf. *Note*, I. A. p. 69) domină în societate din palat până în colibă.

Guvernele, în loc de a reprima luxul, cauza acestor rele, urmează exemplul ce s-a dat de mult în vechea Atenă și Romă; în loc a reprima luxul, îi favorază. Din acest lux, din această maladie, se vând conștiințele.” (p. 63). Nu-mi permite spațiul, dar citatul ar putea continua fără a-și

pierde din substanță, dimpotrivă. Și, fiindcă ne aflăm în „anul Caragiale”, respectivul citat dintr-o lucrare bolintineană de-acum 133 de ani, nu este, oare, de cea mai mare actualitate? Evident, aș fi total nesincer trecând mai departe fără să mă opresc puțin la alt mare nume al literaturii române, strălucitorul și temutul orator B. Șt. Delavrancea pe care, în anumite situații și momente, precum bine se știe, îl admirau până și adversarii săi politici. „Măiorescu, el însuși vorbitor redutabil, notează Ioan Adam, îl socotea «cel mai strălucit orator al României contemporane» și se minuna de puterea «fenomenală» a concurentului de a electriza un auditoriu popular întrebuițând nu fraze banale de oratorie, ci de-a dreptul termeni speciali din științele moderne, din sociologie, din jurisprudență, din filosofie, chiar din fiziologie” (p. 132). Dacă Măiorescu, având și el orgoliile sale, făcea astfel de aprecieri care, sigur, nu erau de circumstanță, comentariile prisosesc... Pentru a ilustra cele spuse mai sus, iată un scurt citat din discursul lui Delavrancea rostit în ședința Camerei (Deputaților) de la Iași în ziua de 9 iunie 1917, intitulat *Pământ și drepturi*: „Dar, domnilor – și mă adresez tuturor – cunoașteți dvs. în istoria noastră contemporană vreun om de stat, ținând destinele țării în mână, care să se fi gândit să apese cu tot dinadinsul clasa țărănească? (Aplauze prelungite). Vă desfid – adică mă iertați, este un fel de a vorbi – vă rog, dacă știți vreunul spuneți-mi-l și mie. (...)” (p. 140). Așa e că se simte de la o poștă stringenta actualitate a ideii conținută în acest mic fragment? Exemplele-citate pot continua și, doamne, ce lesne putem constata că, în mare, problemele statului român au fost cam aceleași de-a lungul istoriei, cu o nuanță în plus după Unirea Principatelor și, cu precădere, după Marea Unire de la 1918. În acest context, la 3 februarie 1924, Alexandru Vaida-Voevod, într-un discurs de mare ținută intelectual-politică și patriotică, definea astfel frontierele unui stat: „Precum membrana celulei, ori pielea unei vietăți formează scutul de apărare al organismului lor, astfel, frontierele unei națiuni reprezintă scutul corpului său în contra agresiunilor externe. Frontierele unui stat nu sunt o linie izolată, ci numai partea periferică a unității lui.” (p. 245). În același discurs, Vaida-Voevod, mai spune, deci la 3 februarie 1924!: „Această frontieră (dintre România și Ungaria, n. n. D. H.), e în

întregime un lanț nesfârșit de «vămi ale cucului», un paradis pentru contrabandiști (...) (p. 248). Și-ar fi păcat să trec mai departe cu acest comentariu fără să mă opresc asupra unui alt fragment care aproape șochează prin marea sa actualitate: „Adevărat că în viitor s-ar putea întâmpla ca fie cauze economice, fie motive de ordin șovinist național, ori considerații de angajamente în urma unor alianțe pe baza de lozince de cointerese de rasă, să ne neliniștească dintr-o parte ori dintr-alta frontierele. În fața acestui fel de eventualități problema frontierelor românești le impune conducătorilor țării multe obligamente a cărei executare formează un imperativ existențial față de viitorul României.” (p. 249) (*Problema frontierelor românești*, 3 februarie 1924).

În continuare, mă voi limita doar la notarea câtorva titluri de discursuri după care se poate intui importanța luărilor de poziție ale autorilor: M. Kogălniceanu: *Mesianismul constructiv (Între literatură, istorie și gazetărie; Xenomanie și xenofobie; De la Libertăți la Libertate...)*; Ion C. Brătianu: *Liberalismul pragmatic (Primatul acțiunii, Chestiunea socială, Domnul Regelui...)*; Petre Carp: *Retorica sincerității (De la rusofobie la germanofilie, Evoluție versus Revoluție, Capital străin și efort național)*; Al. Marghiloman: *Garnitura de rezervă (Nostalgii nobiliare și tumult plebeu, Reformismul temperat)*; B. Șt. Delavrancea: *Avocatul eroilor obscuri (Primatul principiilor, Dușmanul „mediocrației”, Apostolul reformelor)*; Take Ionescu: *Politica instinctului național (Prietenia ca politică de stat, În război cu tâlharii speranței, Tribunalul regenerării morale)*; Nicolae Iorga: *Politica imperativelor morale (Etica și politica, La umbra gloriei de odinioară)*; Alexandru Vaida-Voevod: *O natură problematică (Pragmatismul transilvan, Un ideal de tranziție: autonomia)*; Iuliu Maniu: *Sfînxul de la Bădăcin (Europeanul și șovinii, Între reformă și „stabilizare”, În „era ticăloșilor”)*; Ion G. Duica: *Drum întrerupt (În „juna stângă” liberală, Ultimul străjer al democrației, Splendoare și mizerie regală)*; Ion Mihalache: *Naționalismul constructiv (Cultură și putere, Spre statul de mâine)*; Constatin Petrescu: *Socialismul reformist (Alternativa la teroare, Organizarea lumii viitoare)*. Notă: se înțelege că enumerarea este preluată din cuprinsul cărții, inclusiv subtitlurile din paranteze.

Volumul *Panteonul regăsit* este, după cum se poate ușor constata, un prezidiu de onoare în care Ioan Adam, printr-o selecție inteligentă și semnificativă, a „repartizat” câteva personalități-valori ale spectrului politic român de-a lungul anilor. Este, în același timp, șansa frumoasă a fiecăruia dintre noi de a lua cunoștință, fie și pe scurt, de nivelul gândirii, culturii și exprimării ale unora dintre importanții noștri oameni politici și de stat. Cu această ocazie, autorul a mai dovedit o dată că știe să iasă în lume cu scrieri care să-i ateste calitățile de „om al sintezelor”, de fin, realist și corect observator al fenomenului cultural-politic și social.

Ioan Adam, *Panteonul regăsit – O galerie ilustrată a oamenilor politici români*. Col. *Sinteze, Documente, Eseuri*, Editura 100+1Gramar, București, 2000.

ISTORIE, POLITICĂ, FILOZOFIE

Județul Hunedoara se poate mândri cu câteva personalități a căror faimă a trecut în teritoriul național. Între ele, evident, un loc important ocupă Victor Isac, unul dintre distinșii oameni de cultură ai zonei noastre geografice. Discret, posesor al unui comportament în care bunul simț și respectul ar trebui să fie exemplul pentru mulți prețiși, el poartă cu sine câteva repere istorice extrem de importante, și pentru istoriografi, și pentru literați, și chiar pentru oameni politici din zilele noastre... În această ordine de idei, Editura Călăuza din Deva, începând să-i publice scrierile, face nu numai un gest elegant față de domnia sa ca personalitate, ci și un necesar demers de responsabilitate față de cultura și istoria meleagurilor hunedorene, dacă ar fi să cantonăm ideea doar în acest perimetru spiritualo-geografic. Deci, recenta apariție editorială – *O viață istorică a secolului XX* – se înscrie perfect în aria afirmațiilor de mai sus... Nu prea voluminoasă ca întindere, dar beneficiind esențialmente de o expresivitate a limbajului specifică doar bunilor mânuitori de condei și la fel de bunilor jongleuri de idei, cartea ne face părtași la întâmplările din viața unui om care numai de liniște pare-se că nu a avut parte. Din păcate, neliniștile și convingerile sale, s-au soldat de multe ori cu ani de pușcărie, la un moment dat, în „obsedantul deceniu”, fiind condamnat chiar la muncă silnică pe viață. Fără să intru în prea multe detalii – pe care doritorii le pot afla din *Dicționarul personalităților hunedorene* alcătuit de Doamna Maria Razba (profit de ocazie și o felicit din nou!) –, felul în care a fost gândită această carte și cum a fost organizat întregul material, ne pune în situația de a citi o narațiune cu momente și situații pe alocuri de-a dreptul șocante. Desigur, cel mai ușor ne-ar fi să-i aplicăm cărții eticheta de jurnal și să lăsăm lucrurile în voia lor, însă nu e ușor posibil, fiindcă – și sper să fiu înțeles bine – volumul este un fel de mică enciclopedie/cronică a unei lumi pe care cei mai mulți dintre noi nu au trăit-o, dar e bine să se știe că ea a existat. Este, pe de altă parte și un cumul de genuri literare care contribuie la o lectură extrem de interesantă. Să notăm, totuși – chestiune foarte importantă în context – că Victor Isac s-a născut în anul 1917 la Zlaști, lângă Hunedoara! Dar, apropo de „enciclopedie”, și

fiindcă nu am cum să intru în alte amănunte (această cronicetă fiind o invitație la lectură la urma urmei), fie și numai amintind titlurile capitolelor, acestea sunt reprezentative pentru ordinea noastră de idei: Perioada studenției în București (în treacăt fie spus, Victor Isac a absolvit Facultatea de filozofie și Litere din București cu diploma „Magna Cum Laude”); în capitolul V, *În luptă pentru democrație* (autorul se referă la... democrația imediat-postbelică în cadrul căreia, în luna iulie 1945 a fost arestat pentru convingerile sale politice...), arestări, condamnări, detenții... Sau despre Iuliu Maniu, în capitolul *Relatări istorice ale vieții politice*; apoi: *Angajarea mea în viața politică (istoric)*... Iar, în continuare, capitolul *Cugetări și reflecții*, care nu necesită comentarii; la fel capitolul XI, intitulat *Mini-eseuri*, precum și următoarele, respectiv: *Etica adevărului: eticism cultural* (Cap. XII); *Dezvăluiri istorice* (Cap. XIII).

Subintitulat *Memorii, cugetări, mini-eseuri*, ediție îngrijită de Mariana Pândaru, volumul se încheie cu o „adenda” intitulată *Realizări editoriale cuprinzând și Studii apărute în volume colective și Studii publicate în „Forum”*, revista învățământului superior.

E o carte scrisă cu talent, bun simț și, nu mă îndoiesc, cu o mare doză de sinceritate. Toate acestea le vom descoperi cu plăcere într-o lectură din care avem de tras multe învățăminte...

Victor Isac, *O viață istorică a secolului XX*,
Editura Călăuza, Deva, 2000.

ÎNTÂLNIRI PLĂCUTE

Urmând o tradiție misterioasă, întotdeauna valorile sunt recunoscute de întâi de alții, parafrazez astfel arhicunoscutul dicton „Nimeni nu e profet în țara lui” într-un perimetru ideatic în care este cuprinsă și literatura S. F. Pentru că acest talentat și apreciat autor de proză fantastică a debutat editorial la câteva sute de kilometri de orașul în care trăiește și creează; în orașul, adică, în care o seamă de edituri asigură o producție de carte deloc neglijabilă. Ei, dar la urma urmelor, important este că prima (?) sa carte se află în librării, iar iubitorul acestui gen de literatură se poate desfăta în voie lecturând povestirile cuprinse în volum.

Ladislau Daradici scrie o proză de-o mare acuratețe stilistică, fiecare pagină a cărții fiind un adevărat exercițiu demonstrativ a ceea ce, în mod curent, numim profesionalism în arta construcției epice de factură S. F. Interesant este modul în care spațiul ideatic al personajelor sale este supus unui proces permanent de explorări psiho-sociale; datorită acestui fapt, este foarte greu de făcut o delimitare clară între real și fantastic, între logica general acceptată și logica dincolo de care se simte adierea irealului. Dacă nu risc prea mult, aș spune că, de fapt, fantasticul din creația lui Daradici rezidă tocmai din fantastica sa disponibilitate în împăca nu doar complementar, ci și util cele două lumi altfel atât de diferite: realul și fantasticul. Poate că în cea mai mare măsură, talentul și profesionalismul autorului aici se resimte cel mai bine, mai ales pentru că totul se desfășoară în conformitate cu un scenariu preexistent, bine gândit, excelent aplicat/respectat. Să nu trecem, însă, cu vederea peste implicarea socialului în prozele lui Daradici. Dacă nu ne-ar convinge tot timpul invers, am putea să cădem ușor în capcana „scăpatului de sub control” a situațiilor, pentru că – nu am nici un dubiu – el are un fel de știință în a ne face șmecherește cu ochiul „adică, e S.F., nu v-ați prins?”, în timp ce derulează sub ochii noștri imagini decupate parcă din jurnalele tv. Frumos, am putea spune, dar e treaba lui de prozator... Dar nu deloc așa: el ne împărtășește și ne implică, el nu e un observator detașat, ci profund afectat, așa că, de multe ori, narațiunea sa ne transmite un semnal grav din lumea în care trăim, sau, mai degrabă, un semnal de alarmă... Eroii povestirilor sale

constată, trăiesc și suferă (desigur, literatura e literatură, nu?), dar, deseori am avut impresia unor excepționale reportaje literare – un gen literar atât de minunat reprezentat de câțiva iluștri înaintași. Să ne amintim doar de Geo Bogza. Din nefericire, Ladislau Daradici e cam singur pe acest tărâm...

Pentru a nu fi bănuț de cine știe ce „păcate” generatoare ale afirmațiilor de mai sus, le voi argumenta măcar cu un citat... „Afară ningea, omățul se aduna pe străzi, pe trotuare, acoperind grămezile uriașe de gunoi, mizeria și șobolanii morți; cam asta devenise Bucureștiul în acest prim secol al noului mileniu, o imensă groapă de gunoi. (...) Niște hoți, o lume cu curu-n sus, o lume a foametei și a morții, a orfanilor abandonați pe străzi, a sărăntocilor azvârliți în stradă, a sinucigașilor (...)” (p. 79). Peisaj apocaliptic surprins și redat atât de perfect, încât imaginea lui ne urmărește după lectură. Aceasta înseamnă talent, aceasta înseamnă profesionalism și stil!

Ladislau Dadarici, *Întâlnire cu cei care au fost*,
Editura OMNIBOOKS, Satu Mare.

ÎN LUMEA LUI DON QUIJOTE

Nu-mi amintesc, însă nu cred să mai fi recenzat vreo apariție editorială semnată de timișoreanul Livius Ciocârlie, unul dintre autorii contemporani care, fără să facă vâlvă în jurul lor, s-au impus atenției în ultimele două decenii mai ales. Este adevărat că, paradoxal, deși mai toate cărțile publicate de el au fost bine primite și repede epuizate de prin librării, câteva chiar premiate, despre ele s-a scris relativ puțin. În ordinea aceasta de idei, cred că este normală și necesară o prezentare mai în detaliu a autorului acestui jurnal, pentru că, pun în gardă cititorii, avem de citit un jurnal, drept că nu cine știe cât de intim, dar de-o acaparantă frumusețe.

Așadar: Livius Ciocârlie s-a născut în anul 1935 la Timișoara și a publicat până în prezent 11 cărți – dacă informația pe care o dețin este exactă – aceasta de față fiind cea de-a 12-a deci. Iată și titlurile: *Realism și devenire poetică* (1974), Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor; *Negru și alb* (1979); *Mari corespondențe* (1981); *Eseuri critice* (1983), premiul Uniunii Scriitorilor; *Un burgtheater provincial* (1985); *Clopotul scufundat* (1988); *Fragmente despre vid* (1992); *Paradisul derizoriu* (1993); *Viața în paranteză* (1995); *Cap și pajură* (1997); *Trei într-o galeră* (1998); *Caietele lui Cioran* (2000). În trecut, aș sublinia activitatea sa publicistică în principalele reviste de cultură ale țării începând cu România literară...

Cu o experiență a exprimării impresionantă, Livius Ciocârlie ne servește un model de scriere cu priză la publicul cititor de azi aflat într-o stare greu definibilă: grăbit, cu preocupări extracultural-literare, obsedat de grija zilei următoare, bombardat de informații – folositoare sau nu, dar de senzație. Aș îndrăzni să spun că autorul se adresează prin intermediul cărții sale exact acestui gen de public, și cred că a intuit foarte bine. Conștientizând respectivul adevăr, el și-a făcut rost de o rețetă proprie, o metodă de a-și conecta cititorul la producția la demersul său epic. Fraza scurtă, uneori tăioasă, aparent superficială, dar transmițând permanent o reflecție, o atitudine, o informație, evident din domeniul literaturii, aproape obligă la o dragoste de la prima vedere. De altfel, în tot timpul lecturii, am avut senzația unei înțelegeri perfecte între autor și mine. Mi-am redescoperit cu bucurie,

plăcerea de a citi cu afecțiune aproape paginile unei cărți din care implicarea autorului în viața cultural-literară iese la iveală pregnant. Momente de viață surprinse pe viu și redată cu un umor căruia trebuie să-i acord titlul de „umor discret á la Livius Ciocârlie”. Discret-discret, dar savuros poate și pentru autoironia practică (in)voluntar, ceea ce nu atentează la calitatea textului, ci, îmi pare mie, îi ridică valoarea în ochii și mintea exigenților... La respectiva valoare contribuie din plin faptul că autorul, la cei aproape 70 de ani ai săi, a rămas un cititor pasionat, citatele, titlurile de volume, autorii și comentariile proprii susțin ideea cu brio. Aflăm astfel trăirile sale vizavi de cutare sau cutare carte sau autor, vizavi de frământările sale, specifice vârstei... Concret: „Astăzi m-am confruntat cu problema, filozofic abisală, administrativ insolubilă, de a dovedi că ești”, zice el la pagina 26. Dar și: „Asistăm neputincioși la o suferință și este principala noastră rațiune de a fi” (p. 222).

Livius Ciocârlie, *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri*, Editura Polirom, Iași, 2001.

LUME, LUME

Pentru cititorul cât de cât avizat, dar și dacă nu, apariția unei cărți semnate de Lucian Raicu este o sărbătoare a spiritului. Este, cred eu, unul dintre din ce în ce mai puținii teoreticieni, critici literari și chiar esești în domeniul literaturii care nu știu să-l... obosească pe lector. Lucian Raicu are darul/harul de a ne induce pe nesimțite într-un teritoriu care este și nu este critică literară, este și nu este teorie sau chiar istorie literară. Este, de fapt, un fel de joacă inteligentă pe care o acceptăm întâi din curiozitate apoi din... dragoste; iar odată „injecțati” cu otrava dulce a analizei, a comentariului doct și a responsabilității obiectiv-subiective, practic nu mai avem nici o posibilitate de a evada din mrejele unui raționalism pe cât de aparent simplu, pe atât de adânc și de complex. Și așa, încet-încet, ne facem părtași ai unui proces de creație pe care, personal, nu l-am întâlnit prea des, eventual la regretatul Cornel Regman și, mai rar, la Alex. Ștefănescu pe când era mai tânăr și obligat (?) să practice un stil care-i venea foarte bine. O, tempora...! N-are rost să mai dau nume, dar, în orice caz, din punctul de vedere subînțeles până aici, Lucian Raicu nu a reușit și sunt sigur că nici nu a dorit să-și facă rost de o soluție cameleonică; de la primele pagini ale prezentului volum, l-am regăsit cu plăcere pe același meticulos și fin observator al textului și autorului analizați din cartea care m-a fermecat, acesta este cuvântul, în urmă cu aproape un sfert de secol: Reflecții asupra spiritului creator (Editura Cartea Românească, 1979). Spunea pe atunci: „Opera aparține, dar nu în exclusivitate, autorului ei, este un produs neașteptat, norocos ivit, și în același timp, prin anumite caracteristici «naturale» este ceva dinainte gestat. Forțând puțin lucrurile, am putea vorbi despre o programare a ei în cadrul genetic «ereditar» cât și în contextul mai larg, matca intelectuală, din adâncurile căreia gastează, îndreptându-se spre o formă expresivă de mare stabilitate, definitivă.” (p. 102). Iată, așadar, o reflecție care contravenea binișor regulilor ideologiei comuniste, chestiune care ne interesează doar ca fapt divers în acest moment, pentru că, motivându-mi cele spuse puțin mai sus, referitoare la lipsa de cameleonism la Lucian Raicu, consecvența sa este confirmată acum astfel: „Cartea este, deci, mai întâi, o emisie de momente (subl. L. R.), fericit provocate, repede găsite, venind din mai multe direcții o dată, ca

și cum ar răspunde cineva cu promptitudine unui enigmatic apel «apel» care-și află sediul în conștiința scriitorului și care se confundă cu tema abia bănuită, enigmatică și obsedantă, a viitoareii opere. Revin în conștiință, nu se știe cum, se trezesc la viață, straturile memoriei incontrolabile.” (subl. D. H.); (*Scene, fragmente, reflecții*, p. 71).

Aș putea, și poate că n-ar fi rău, să mai citez câte ceva din volum pentru a incita și mai mult curiozitatea cititorului, dar nu cred că e potrivit. Lucian Raicu nu este autorul care trebuie analizat, el are la îndemână un secret al comunicării simplu, direct și eficient. Cred că este vorba despre ceea ce numim îndeobște harul investit de Dumnezeu doar în spiritele înalte ale umanității...

Lucian Raicu, *Scene, fragmente, reflecții*,

Editura Fundației Culturale Române, București, 2000.

PE UNDE NU SE TRECE

Este cu totul evidentă personalitatea lui Gabriel Liiceanu în peisajul cultural-filozofic românesc al ultimului sfert de secol. Așa cum este de notorietate contribuția sa, începând cu anii șaptezeci, la pătrunderea în spațiul spiritual românesc a câtorva lucrări de mare valoare și importanță filozofică. Sunt merite pe care nu le putem trece cu vederea, ca să nu mai vorbim despre puternicul impact al Editurii Humanitas pe care o conduce din 1990 în lansarea pe piața cărții a titlurilor și autorilor – români sau străini – care i-au adus instituției în cauză un meritat prestigiu.

Nu este cazul și momentul aici pentru o bio-bibliografie considerând că autorul este o prezență activă agreabilă și, ca atare, așteptată cu plăcere și interes totdeauna, indiferent că este vorba de o apariție la Tv sau în librării cu o carte. Apropo, Gabriel Liiceanu este autorul mai multor cărți și traduceri (din filozofia greacă – Platon și germană – Heidegger, Schelling), toate bucurându-se de un meritat succes de librărie. *Ușa interzisă*, ultima sa apariție editorială este o carte alcătuită ciudat, deși la prima vedere pare un simplu jurnal care, citind... neatent, poți lesne cădea în ispititoarea credință că e vorba despre o scriere fără cine știe ce pretenții. Nu e așa! Conținutul trebuie accesat cel puțin pe trei coordonate-principii constitutive ale unui fundament cu ramificațiile contextuale aferente și anume: jurnalul, filozofia și, în ce mă privește, noutate absolut surprinzătoare la Liiceanu, proza-proză. Continuând această ordine de idei, ceea ce nu ne demonstrează *Jurnalul de la Păltiniș* (1983), *Epistolar-ul* (1987), sau, cel mult, volumul-lecție de conduită post-decembristă *Apel către lichele* (1992), o face *Ușa interzisă*. Fiindcă, la urma urmelor, cartea este un fel de „quod erat demonstrandum” a capacității intelectuale liiceniene. În trecut fie spus, autorul este absolvent al Facultății de Filozofie (Universitatea București (1960-1965) și al Facultății de Limbi Clasice (la aceeași universitate) (1968-1973), iar în anul 1976 și-a luat Doctoratul în filozofie la Universitatea din București. Între anii 1982-1984 a fost bursier al Fundației Humboldt... Profesor la Facultatea de Filozofie a Universității București din 1982; începând cu anul 1990 este director al prestigioasei Edituri Humanitas.

Revenind la carte... *Ușa interzisă* este, așa cum aminteam, un amalgam epic cu destule elemente autobiografice, dar fără să fie obositoare, cu fragmente de text fermecătoare-acaparatoare, fapt care ne dezvăluie o altă față a mai-cunoscutului filozof. În mai multe locuri face dovada unui excelent povestitor (vizita la Paris, la „Ierunci” – Monica Lovinescu și Virgil Ierunca), însoțindu-l pe fostul rege Mihai într-o vizită la Timișoara, o întâlnire cu balerina Irinel Liciu și poetul Ștefan Augustin Doinaș... Și câte altele. Romane în miniatură, povestiri, schițe, portrete realizate fugar, amintiri despre Cioran, Noica... Și, ajuns la sfârșitul lecturii, nu poți să nu te întrebi, dar cu mulțumirea unei satisfacții intelectuale, odată cu autorul, și pe bună dreptate: „Ce mai e și cartea aceasta? Jurnal, de fapt, nu e, eseu nu e, roman nu e. Cel mai corect ar fi să spun că este explozia (neîncadrabilă) a ființei mele pe parcursul unui an. Dar ce lucru formidabil: această explozie mă redă mie însumi întreg.”

Gabriel Liiceanu, *Ușa interzisă*,
Editura Humanitas, 2002.

POETA ÎNTRE RÂU ȘI MARE

Celor care o cunosc le vine greu să creadă că Mariana Pândaru, cu fizionomia adolescentină a feței, împlinește în 20 august o jumătate de secol de viață... Discretă, modestă și deținătoarea unui talent viguros, care o detașează mult de colegii și/sau colegele de generație, Mariana Pândaru „schimbă prefixul” trecând pragul unei vârste și lăsând în urmă o operă căreia valoarea îi va asigura perenitate și un loc distinct în lirica românească. Acestea nu sunt vorbe de circumstanță, ci constatarea unuia care, prin natura împrejurărilor și a unei prietenii vechi și sincere, i-am urmărit evoluția într-o ascensiune artistică dominată de o responsabilitate în fața actului creației cum, din nefericire, tot mai rar se întâmplă. Mariana Pândaru, „suferinda” de o hipersensibilitate aproape ireală, prin opera sa, mai ales cea poetică, a re-creat lumea din jur modelând-o și, cât a putut, îndulcind-o printr-un miraculos și profund uman act de creație artistică. De aceea, creația sa este receptată cu ușurință, cu plăcere și cu firească delectare sufletească. Acum, iată, poeta Mariana Pândaru vine din nou spre noi purtând pe brațe tava de argint a sinelui încărcată cu aurul celor mai recente produse lirice ale sale: un nou volum sugestiv intitulat *Fulgere pe mare*. Poeta ne divulgă cu modestie: „Dar eu stau/ în casa de umbre/ decupându-mi din pietre/ bucuriile simple.” (*Casa de umbre*, p. 16), însă al treilea vers ne induce ideea efortului sisific și astfel înțelegem că totul se plătește, inclusiv „bucuriile simple” care pot fi apoi, prin amplificare, generatoarele unui crez: „N-am să spun nimănui/ decât un cântec/ de dragoste.” (*Frumoasele umbre de cretă*, p. 17). Dar nimic nu e veșnic, cu atât mai puțin în viața unui artist, astfel că, în deplină cunoștință de cauză, Mariana Pândaru ne avertizează, și ce motive am avea să n-o credem?: „Dar nu vă înflăcărați/ din spusele mele/ Sunt doar pasărea/ cu zborul înfrânt.” (*Pasărea cu zborul înfrânt*, p. 22).

De altfel, Poeta oscilează tot timpul în hamletianul românizat, să zicem, a fi sau a nu fi, utilizat drept context al unei excelente duplicități Om-Poet, precum în versurile poemului *Zile neașteptate*, de la p. 28, semnal-argument pe care, de altfel, îl regăsim în multe poeme... Fiindcă, și nu putem să nu ținem seama de acest mare adevăr, „Între ceea ce sunt/ și ceea ce nu sunt/ se petrece timpul/ ca lama unui cuțit/ (*Timpul ca lama unui cuțit*, p. 39), cum spune Poeta, ideea pantarheică nu e o simplă constatare, ci o realitate dacă nu palpabilă, în orice caz dureros de acută, motiv pentru care dorința de întoarcere într-o lume a copilărie este pe deplin explicabilă și excelent redată: „Câteodată, aş părăsi/ această câmpie/ trecând peste deal –/ la prietenii mei vechi// Dar cu adevărat vă spun/ mi-e teamă/ că ei sunt plecați/ și tot atâta singurătate/ voi trăi și acolo... (*Aş părăsi această câmpie*, p. 46).

Citind versurile din acest volum și nu numai, fără să vrei te întrebi: de unde vine acea implicare deseori brutală și inevitabilă în atmosfera poeziei? Răspunsul e unul singur: lirica Marianeii Pândaru te ademenește pe nesimțite în capcana muzicalității sale, datorată unui meșteșug al comunicării interesant, dar în primul rând important. Este un stil, este și simplitatea mesajului artistic și uman, ca în aceste versuri din *Sâmbure viu*, p. 62: „Vinoși/ nu suntem decât noi/ cei care ascundem cuvintele/ cei care alegem tăcerea/ ca pe o armură încinsă”// În paranteză fie spus, în urmă cu șase ani, la apariția volumului de versuri *Ferigi înzăpezite* – o apariție editorială de excepție – remarcam un poem de-o forță artistică deosebită, care, de altfel, dădea și titlul cărții. Acum mă bucur să constat că autoarea l-a inclus și în *Fulgere pe mare*, una dintre creațiile de rezistență ale autoarei, pe care îl găsim la pagina 64... Oarecum în altă ordine de idei, în creația Marianeii Pândaru, marea încărcătură de metafore ne poate aluneca imaginația spre un fabulos special în care realismul nu e un intrus, ci o complementaritate: „Și așa toate zilele fac/ o viață de câlți/ despre care se pot scrie/ o mulțime de istorii frumoase//” (*Nasturi cusuți pe piele*, p. 139) Dar, la urma urmei, soarta artistului este pecetluită: „Sunt ca o pasăre cu aripi legate/ pe acest câmp de umbre albastre/ cu gânduri albastre//” (*Pasărea cu aripi legate*, p. 167).

Fulgere pe mare este, ceea ce se cheamă o carte elegantă și la propriu și la figurat, dar și, lucru extrem de important, o semnificativă schimbare de macaz, ca să zic așa în ceea ce privește expresia lirică și, dacă nu spun prea mult, stilul autoarei. Aici putem vorbi deja despre „stilul poetic al Marianeii Pândaru”...

Mariana Pândaru, *Fulgere pe mare*,
Editura Călăuza, 2002.

FRUMOASA RĂZVRĂTIRE A PROVINCIEI

O carte de-o eleganță aproape sfidătoare în peisajul pauperismului care bântuie prin buzunarele scriitorilor români de azi cărora nu le pune Dumnezeu mâna-n cap cu vreo sponsorizare-finanțare ministerială, publică Nicolae Brânda la Editura Adsumus din Oradea. Arată superb. Adică așa cum îi și șade bine unui volum de versuri. Pentru că despre așa ceva este vorba între coperti...

Din păcate, și o recunosc spășit, despre autor nu știu mare lucru, ca să nu spun că abia îmi amintesc de numele său întâlnit destul de rar în presa literară (a publicat mai mult în revista „Familia” din Oradea), cât despre cărțile publicate, aflu abia acum din cuvântul înainte semnat de Miron Blaga. Mea culpa! Dar nu e o pierdere irecuperabilă, fiindcă prefațatorul are grijă, și bine face!, să ne dea câteva informații care, în context, sunt prețioase, mai ales când, înțeleg eu, avem de citit poeme publicate de-a lungul câtorva ani de Nicolae Brânda. După spusele (scrisle) lui Miron Blaga din prefața intitulată interesant Nicolae Brânda – Maestru al Ordinului Sfinților Sceptici, aflăm că autorul cărții de față a mai publicat un singur volum de versuri prin anii '70 și că, „... apărute la un interval de aproape trei decenii una de alta (subl. D. H.), între Catabasis și Lumina rugului nu există un fenomen de discontinuitate, dimpotrivă...” (p. 8).

Nu pot verifica această afirmație, fiindcă nu am Lumina rugului și nici nu-mi amintesc să fi citit acea apariție editorială. Așadar, mă voi referi în cele care urmează, doar la Catabasis în care aproape fiecare poem din reclamă o analiză amplă, o incursiune atentă și nediscriminatorie, în ultimă instanță, printr-un ținut sentimental-ideatic cu ajutorul căruia se poate accede la fiecare ramificație a „gestului poetic”. Este șansa de a ne pregăti pentru individualizarea autorului, fiindcă, bine se știe și de netăgăduit, artiștii moștenesc una-alta de la predecesorii lor. Din acest punct de vedere, Nicolae Brânda a ieșit oarecum din matcă și cu un fel de impresionantă și utilă până la urmă înverșunare, aduce argumente noi privind răzvrătirea provinciei împotriva valorii de la... centru. Iar până la materializarea gândului-dorință nu e decât un pas: „O, priviți-ne, zeilor candizi,/ contemplați-ne

spiritul/ preafericirii fetișizând la marginea aceasta/ a țării/ semnul divin al seminței./ Priviți-ne, numai nebunii cetății și mușii,/ cu coliere de nimburi în jurul silabelor,/ aruncă cu pietre în imaginea fraților/ înfloritori după nopțile lungi ale somnului/ și încărcăți de ceva pur,/ ca o imagine a unui polen virtual.” (III, p. 25). O revoltă răbufnind din acest fragment de poem ne conectează, ciudat aș zice, cu un anume sentiment al frustrării salvat în ultimă instanță de „harul poetului/cu imagini de izvor strecurat.” (V, p. 27) și de „gândul alb creându-mi un spațiu/sublim și stadii de raze/ce nasc frumusețea demiurgică a cântecului.” (I, p. 33). Fără să fie cătuși de puțin fatalist, poetul este marcat (cam ca orice suflet de artist) de marea temă a „sfârșitului”, integrându-se înțelegător și înțelept în armata marelui și atotcuprinzătorului destin subordonat inexorabilului apocaliptic, precum în aceste versuri: „Spre faptele mari îndeamnă sunetul trâmbiței,/ spre cele curate ca o aluzie ziua de naștere/ și miezul florii de măr, și pielea, și vinul./ Dar Acheronul îl trecem tot cu un/ ban de argint, iar drumul spre Roma e numai văpaie și purpură/și fărădelege.” (I, p. 33). Dar, unul dintre cele mai încărcate pome de semnificații mi se pare a fi IV (p. 46) din ciclul *Scrisori către Euridice*, pe care îl și citez în întregime având și el, după cum cu ușurință ne putem da seama, conotații biblice. Ideea înveșmântării subiectului într-o mantie a unei logici realist-reci și, în același timp terestruană, ține de marile reușite în creația lui Nicolae Brânda. Spune poetul: „Și șarpele, ce falsă inocență/ și ce izvor secat de înțelepciune.../ Când ignoranții defrișează noaptea,/ cu săbii lungi de foc și sub armuri,/ chemați de neodihna privegherii.// El, rece ca o purpură regală,/ întins pe lespezile mari de piatră/ în umbra florilor veghind,/ (excelentă imagine!) lumină neagră,/ așteaptă înflorirea cea mai pură/ a cosmosului meu înfiorat./ Și mușcă/ și cosmosul îngheață violent/ și cântecul devine o statuie.” Este greu să nu subscriem acestui tandem (binom parcă sună mai bine) fabulos-realist care, prin subtile și superbe adjectivări ne acaparează într-atât încât ne vine extrem de ușor transpunerea, pe nesimțite, în eul artistului, trăind alături de el drama și frumusețea existențialului dintotdeauna. Se pare, însă, că toate acestea au un fundal pe care autorul proiectează o mare parte din creația sa,

fundal care se metamorfozează, parcă diavolesc, în câte unul din cele 99 de înfățișări ale Satanei: „Și scepticismul e și el un animal ucigaș./ Îi simt, în nopțile lungi, pe aorte labele-i reci./ cum mă mângâie, cu o suavă perfidie.”// (IV, p. 68). În același poem descoperim, mi se pare mie, motivația întregii creații a poetului în doar trei versuri: „Căutarea prea multă sfârșește/ încununându-ne cu crucea de aur a/ ordinului Sfinților Sceptici.” (idem) (subl. D. H.), fără ca aceasta să devină un „refren” obositor, doar că Brânda ne amintește ori de câte ori îi e le îndemână că este purtătorul acelei „cruce de aur”... Așa că, nu mai departe decât la pagina 70, el revine asupra ideii, drept că relativ pe altă lungime de undă, doar discret mai funest, deși ușoara ironie pe care am mai simțit-o și în alte câteva poeme, își face și aici simțită prezența: „O, în curând (un curând de ordinul iminenței)/ voi pleca într-o caleașcă de aur./ Las prietenilor și cunoștințelor iluzia/ că e vorba de o translație definitivă.” (VI).

Interesant la Nicolae Brânda rămâne, însă, particularitatea exprimării trăirilor intime care nu obosește cititorul, ci îl face curios: adică, ia să vedem, mai departe, ce mai spune Poetul, curiozitate care, în context, este foarte bine venită, e un câștig pentru modul liric practicat de el. Dar, cred eu, cel mai bine îl exprimă pe autorul acestei elegante cărți, ciclul carte de vizită Epistola către Miron, un poem din 9 părți construite cu grijă, tact și cu mesaj limpede pentru destinatarul-cititor. În acest poem, mai mult decât oriunde, poetul nu se mai învâluie în metafore, eufemisme și alte figuri de stil, ci abordează subiectul frontal: „Iartă-mă-ți zic pentru această tristețe/ impersonală./ Aud la buletinul de știri că a murit Segovia/ iar eu nu mai am nici măcar/ sentimentul comun al morții reale sau numai posibile...” (III, p. 86). Este cazul să ne mai întrebăm de ce poetul a aflat tocmai despre moartea lui Segovia, marele chitarist? Simplu: pentru că instrumentul în cauză este tocmai cel care declanșează stări speciale în sufletul artistului care zice mai departe: „Aud că a murit Segovia,/ ar trebui să mă înfior sau să plâng./ să-mi tai o arteră...” (idem).

Ajungând la sfârșitul lecturii acestui volum, parcă se naște regretul că Nicolae Brânda ar fi trebuit să fie mai... productiv, fiindcă ar fi putut da cititorului, sunt convins, multe momente de frumoasă înălțare sufletească.

Nicolae Brânda Catabasis, *Scrisori către Euridice (Poezii)*,
Editura Aasmusus, Oradea, 2001.

SCURT TRATAT DESPRE IUBIRE

Să fiu sincer, într-un fel mă așteptam la o asemenea faptă din partea domnului Mihai Cimbru, după ce am reușit să-i descopăr erudiția și dragostea pentru cultură în general și artă în special. Fire orgolioasă, generată de o pregătire intelectuală solidă dublată de-un caracter aproape rigid în sensul bun al cuvântului, domnia sa oferă cititorilor o carte pentru care, o spun de la bun început, merită toate felicitările, scriere care nu ar fi putut vedea lumina tiparului fără cele câteva elemente-calități enumerate mai sus.

Permite-mi-se un ușor joc de cuvinte spunând că Mihai Cimbru a reușit – caragialește vorbind – să-l traducă pe Ovidiu. Și la propriu, adică a realizat ceea ce nu știu la câți le-ar fi trecut prin minte: transformarea genului liric ovidian în gen epic. O asemenea aventură/ ispravă în creația artistică purta cu sine evidentul risc al alunecării în prozaic, al denaturării și, prin extensie, poate chiar al degradării substanței conținutului operei marelui poet exilat. Exact cu acest gând, poate chiar un pic malițios, am pornit la lectura cărții, pentru a descoperi unde, cât și cum a reușit traducătorul să se „substitue” tradusului. Fiindcă întreprinderea mihaicimbriană avea de înfruntat, în contextul convertibilității, câteva elemente-cheie și anume: lirismul erotic, sentimentalismul elegiac/ expresia gingășiei iubirii și, nu în ultimul rând, delicatele incursiuni/ introspecții în labirintica psihologie a iubirii... Și-apoi, să nu uităm un lucru esențial: Ars Amandi, un poem erotic prin excelență, a fost publicat în anul I d. Hr. – adevăr socio-psiho-literar de care, neținând seama, traducătorul ar fi putut cădea pradă unei involuntare „trageri la tema modernismului”. M-am bucurat să constat că nu s-a întâmplat așa, Mihai Cimbru reușind să „dribleze” inteligent acest adversar re-construind, cu grație aș putea spune, o creație dominată, firesc, de canoanele gândirii artistice ale lumii antice.

Majoritatea comentatorilor operei ovidiene – critici, teoreticieni sau istorici literari – au căzut de acord că „exilatul tomitan” a fost nu numai unul dintre marii poeți ai lumii antice, ci și un spirit artistic a cărei complexitate se relevă în întreaga sa creație. Poate mai pregnant tocmai în Arta iubirii, luând în considerare tema atât de delicată,

controversată și abordată de toată lumea; reflectarea acesteia în opera despre care discutăm, este o dovadă a genialității poetului, a profunzimii psihanalitice și a unei exprimări, poate prea directe uneori, a simțămintelor umane. Această sinceritate a poetului în *Arta iubirii*, a fost una dintre cauzele importante ale exilului dacă nu cumva chiar principala. Nu este prea greu să ne dăm seama că, în acest poem erotic în trei părți, este ilustrată cu fidelitate mondenitatea romană în timpul lui Augustus.

După cum se poate constata, traducătorul – un surprinzător, dar excelent interpret al acestei creații a lui Ovidiu, a receptat corect și exact mesajul poemului, s-a implicat în meandrele lui și a dat literaturii române, în premieră absolută, o capodoperă a liricii universale. Efortul său este dublu: de traducător și de re-creator al operei prin substituirea genului liric celui epic, lucru care presupune, într-adevăr, un efort intelectual de forță și de durată. Conștient de aceste tare, Mihai Cimbru ține să precizeze o realitate nu prea comodă de care a fost nevoit să țină seama. „Scrisă cu gingășie, notează el, cu preocuparea pentru forme de exprimare decente și aleasă ținută literară, opera reprezintă totodată un bogat izvor de cunoaștere a epocii în care a trăit poetul.” (p. 170). Acestea sunt elementele forte al *Artei iubirii* de care un bun traducător care se dovedește a fi, iată, Mihai Cimbru, nu putea să nu țină seama. Să nu mai vorbim de minuțiozitatea, respectul față de textul original și, înainte de toate, munca în sine pe care eu o consider cea de a 13-a herculeană. Dar, avem de parcurs un text fluid, inteligent și fără complicații stilistico-labirintice? Avem. Plus un aparat bibliografic lămuritor, de fapt, și mai corect spus, textul este dublat ideal de un minidicționar al lumii antice care trezește în noi, voit sau nu, nostalgii... mitologice.

Ovidiu, *Arta iubirii*, trad. Mihai Cimbru,
Editura Emia, Deva, 2002.

UN VEȘMÂNT PENTRU ÎNDĂRĂTNICIE

Două caracteristici impun cititorului poezia Paulinei Popa: trăirea acută a sentimentelor și convertirea lor în artă, într-o ambianță poetică, este adevărat, nu întotdeauna comodă, nu mereu fermecătoare. De fapt, poeta, ajunsă acum la maturitate, nu face altceva decât să ne comunice mesajul său printr-un lirism despre care voi spune câteva cuvinte ceva mai încolo... Deocamdată, în acest nou volum de versuri al poetei, am remarcat un mod oarecum diferit al expresivității artistice decât ceea ce ne-a „servit” domnia sa până acum în materie de creație, aceasta pornind chiar de la titlu. Exact: iată numele unei cărți care, poate puțin mai aspru spunând, va cam da de gândit, mai ales după ce vom citi versuri precum: „ce folos de viața ta/ n-ai știut a o folosi/ după bunul plac al bărbatului/ care te-ar fi vrut femeie în casă – bună la toate – // mai puțin femeia care scrie versuri/ care strigă în piețele sufletelor – tristețea unei vieți/fumată ca o țigară de la capătul celălalt” (XVIII. *Cu o piatră atârnată de gât*, p. 107) – versuri care nu ne amintesc de loc religiozitatea care domina consistent primele sale volume de poezie. Contrastul, dimpotrivă, este puternic și semnificativ în contextul de față: „Priveliști așezate-n cumpeni/ ca-n blânde miresme/ mi-ai dăruit în ceasul cuminte/ Dumnezeu!” (*Invocare*, p. 59, vol. *Nunta cuvintelor*, Ed. Helicon, Timișoara, 1995). Au trecut anii, iar poeziile Paulinei Popa se aliniază cumiți pe cu totul alte coordonate, parcă, voit sau nu, ingenuitățile începuturilor nu mai corespund trăirilor intime. Astfel, de la invocații mai mult sau mai puțin retorice, în volumul de față poeta a trecut la o expresivitate agresivă versurile îndeplinind rolul simplu al comunicării fruste. În dese locuri metafora poate fi prea îngăduitoare cu redarea simțirilor, astfel că: „sângele o ia razna ca-n orice poveste – parcă nu tu ai fost eleva berce din beiuș/ trezind himerele cu versuri/ în anul unamienouășuteșaptezeci”// gura ta țipă adevărul așa cum este/ (...)” (XXIV. *Iubind cum se iubește*, p. 56). Aminteam puțin mai înainte de lirism... Ei, da: asistăm, de fapt facem cunoștință prin acest op al Paulinei Popa, cu o schimbare de macaz, cu o „înrăire” a creatoarei în contact cu lumea înconjurătoare; ea nu mai privește cu serafică și religioasă candoare la ceea ce se petrece în jurul său, ci acționează cu

uneltele ce le are la îndemână: poemele. Fie că este vorba despre latura socială, fie că este vorba despre cea sentimental-erotică, lamentațiile, lacrimile și tot ce ține de cauza care le-a generat, nu mai sunt povestioare simpatice sau trăiri mușamalizate în texte alegorico-metaforice, ci se exprimă cu claritate: „ești sigură că lirismul unei nunți angelice/ nu ajută la nimic” (IV. *Îți împarte trupul pentru nuntă*, p. 76), sau: „e destul să crezi că ești tristă/ în această zi în care ți s-a propus/ împărțirea bunurilor materiale/ împărțirea copiilor/ a minții/ a blestemelor/ a rugăciunilor”// XIX. *Pentru pedeapsa unei femei singure*, p. 109). Este clar că Paulina Popa nu mai este poeta știută din volumele anterioare, este clar – cel puțin pentru mine – că în spirala sa existențial-poetică ea a făcut un salt aproape dintr-o extremă în cealaltă, așa zice că e chiar spectaculos, deși, dacă bine îmi amintesc, el a fost pregătit discret, cu trudă și meticulozitate. Acest salt se regăsește mai accentuat, cu voia sau fără voia autoarei, începând cu volumul cu un titlu care anunță fără echivoc noutatea: *Candoare agresivă*, Ed. Helicon, 1998... Ceea ce nu a „trădat” Paulina Popa, este sentimentul iubirii care, cu trecerea timpului, nu s-a estompat, ci s-a adâncit, a luat forme și ramificații noi, a devenit mai înțelept și, cu toate acestea, fără să-și piardă nimic din consistență.

În orice caz, acest nou volum de versuri, o definește, cred eu, pe Paulina Popa, cu mult mai limpede ca poetă, ca femeie și, nu în ultimul rând ca personalitate artistică. Cartea este dovada indubitabilă a unui profesionist al expresiei lirice, poeta ajungând acolo încât își poate permite aproape orice în creație fără ca poezia să-și piardă din valoare, lucru care nu poate trecut cu vederea...

Paulina Popa, *Rochia nesupunerii*,
Editura Emia, Deva, 2001.

ÎN ARENA UNUI CIRC INVENTAT

Acum, după ce am terminat de citit cartea, mi-e tot mai clar că Passionaria Stoicescu are de scris un roman. Dacă nu cumva l-o fi și scris. Sunt convins că va fi creația care o va desăvârși ca autoare, ca una dintre cele mai talentate prozatoare române contemporane. Deocamdată, din acest punct de vedere, mă opresc doar la prozele de mai mare întindere unde autoarea, cu o stăpânire a mijloacelor de expresie aproape fără nici un rateu, își demonstrează talentul prin forțarea narațiunii de la simplu spre complex ghidându-și cititorul printr-un labirint psiho-epic doar aparent-ariadnic. „Aparent ariadnic”, fiindcă, în realitate, suntem implicați într-un sistem de corelații și interdependențe care funcționează asemenea unui angrenaj respectând cu strictețe un program prestabilit. De aici, cred eu, și senzația că autoarea are o anume slăbiciune pentru crearea cadrului adecvat desfășurării acțiunii, inclusiv partea specială, a intrării personajelor în scenă, care devine apoi o simplă problemă de regie tehnică: „Depozitul trebuia lăsat în mâini sigure. Nu-și putea permite să plece pentru două săptămâni și cine știe ce să se întâmple cu cărțile.” Și intrarea eroilor povestirii: „- Șefa, știi, pentru doctorul Negrescu... îi zise casiera. Rezultă că medicul e o persoană importantă, casiera are un interes, dar trebuie implicată și „șefa”, pentru că, iar aici cititorul devine complice la un prim conflict, odată cu apariția celui de-al treilea personaj: „Rodica, librăreasa cea nouă (care avea și ea vreun interes, nu?, n. D. H.), își dosise cu neobrăzare porția, fără ca măcar să anunțe.” (*Domnul Freud și poșeta*, p. 137). De-acum, narațiunea are verde, văzându-și de cursul ei nespectaculos, dar cu un crescendo al derulării evenimentelor numai bun să țină cititorul în... priză. Cu respect pentru canoanele prozei scurte și, repet, cu veleități clare de mare prozatoare, pentru Passionaria Stoicescu nu pare să mai existe vreo urmă de complexare în confruntarea cu creația de valoare. Exemplul de mai sus l-am ales absolut la întâmplare, ceea ce nici nu este, totuși, universal valabil pentru toate prozele cărții, fiindcă, iată un „caz” altfel, un început, de această dată abrupt, al povestirii: „Bătrâna muri în februarie. Singură, părăsită și bolnavă, fără nimeni în preajmă, ca mamele de băieți, cu nurori multe și nepăsătoare.” (*Frații*, p. 81). Sunt doar două

variante, dar ele scot, cred eu, suficient în lumină capacitatea Passionarei Stoicescu de a ști cum să-și mânuiască uneltele artistico-tactice pentru a obține efecte, scontate de ea, însă nebănuite de cititor. Dar, la urma urmelor, aceasta este creația, nu? Aceasta înseamnă profesionalism, aceasta înseamnă cunoașterea... meseriei și exploatarea potențialului scriitoricesc până la... respirație artificială.

Cred că de pe la a doua povestire din volumul de față, am început să cotrobăiesc prin text după inadvertențe, șovăieli în descrierea vreunei situații, lipsa strategiei epice, după stângăciile care, chiar la unii autori cu îndelungată experiență pot apărea într-un moment sau altul al narațiunii... Să numim acest moment „balast”, adică acel ceva trezindu-i ostilitatea lui Marin Preda care, descoperind vreo asemenea „fraudă scriitoricescă” la câte un autor, exclama: „Aha! L-am prins: aici e balast...” Pentru un „căutător de nod în papură”, care este comentatorul și, de ce nu? analistul creației literare, este iritantă o astfel de situație... În această ordine de idei, la Passionaria Stoicescu devine aproape agasantă exactitatea descrierii a tot și a toate... Doar că, iar aici apare ineditul – cel puțin în cazul ei – detaliile și incursiunile spre cele mai intime zone ale sufletului sunt lăsate, de preferință, în grija personajelor, fapt care le asigură acestora și individualitatea, dar și independența în a gândi și a acționa.

Părerea mea e că autoarea a riscat cu acest volum de proză scurtă un experiment care, cel puțin la prima vedere, îi face cinste: repunerea în drepturi a unei tradiții epice din literatura română cam dată uitării de-o vreme încoace, dacă nu cumva ignorată cu bună știință în goana unora de a fi ba americani, ba japonezi, ba pur și simplu occidentali. Numai români nu! Majoritatea tinerilor prozatori, sub motiv că practică un gen literar de factură modern-modernistă sau filozofică în scrierile lor, uită că, de fapt, personalitatea literaturii noastre devine un non sens cultivând tot felul de modele care, de fapt, nu ne reprezintă ca popor și ca structură psiho-socială... De aici și până la „celebrele” reconsiderări nu e decât un pas mic. Așadar, ca să fie clar, *Circul* este, în acest context, una dintre puținele cărți (din păcate tot mai puține!), care se încumetă ca, în plin sezon al trădării tradiției, să respecte „dulcele stil clasic”. Înafara unor situații speciale, personajele create de Passionaria Stoicescu gândesc și acționează normal-românește, poate puțin latin,

poate puțin balcanic, poate puțin comunistic, dar e greu de făcut confuzii. Din acest punct de vedere, Liza și Cercelușa din proza Sila sunt reprezentative și, desigur, nu numai ele... Bunăoară, și trio-ul Vanda-Obreja-Fănică din povestirea care dă și titlul volumului, pe bună dreptate, fiindcă, alături de bucățile Frații și Baia, în care dramele sociale și sentimentale, financiare și administrative chiar, se succed creând imaginea frustă și corectă a peisajului existențial românesc actual. Nu contează unde are loc acțiunea – la Hamburg sau în Israel, în București, sau în Elveția, parcă, undeva în surdină, de multe ori, sau de cele mai multe ori peiorativ, ne sună în urechi emoționantul și semnificativul aici, „Noi suntem români!” Îți vine să exclami: aha!, bănuiam eu...

Deci, din punct de vedere stilistic lucrurile sunt limpezi; din punct de vedere al eșafodajului epic, la fel; despre unghiul de abordare a tematicii și exploatarea acesteia, n-are rost să mai vorbim; crearea și evoluția personajelor are loc în baza unui sistem ideatic foarte bine motivat literar și artistic... Între altele, mai esențială mi se pare ca temă de discuție comunicarea. Pentru că, la urma urmelor, important este ce, când și cum comunică autorul cu noi, cititorii operei sale. Pentru Passionaria Stoicescu aceasta nu este o chestiune nouă sau care să-i facă probleme; în cazul prozelor sale, comunicarea se produce pe două căi: direct, când ea se adresează prezumtivului cititor fără nici un fel de sofisticării și, mai ales, fără intermediar: „Pe alee venea un preot soios, cu anteriorul bătând în cenușiu de la atâta purtare.” (p. 154), sau indirect apelând la câte un personaj-„mediator”: „Ea nu e lașă. Îi va spune tot. După aproape doi ani de sihăstrie n-a mai putut. Habar n-are ce-a făcut el, în Siria. Dacă a răbdat sau nu. Nici n-o interesează.” (p. 114). (Este vorba despre personajul Vera din povestirea *Nevroza* – una dintre cele mai realizate bucăți din carte). În relația autor-cititor acest stil este reciproc benefic, iar comunicarea respectă o regulă a jocului impusă de viață: pentru că un scriitor care nu are în vedere plaja sau grupul social căruia i se adresează, în ultimă instanță, scrierea sa, riscă să devină un autointitulat „geniu neînțeleș”. Din acest punct de vedere analizată problema, procesul comunicării nu deloc unul simplu și eficient, cum suntem tentați să credem. Dimpotrivă. Avantajată de o experiență îndelungată într-ale scrisului, (deși vârsta autoarei nu pare să o justifice),

opera *Passionarei Stoicescu* se... întinde pe o suprafață de opt volume de poezii, patru de proză, 20 de cărți pentru copii, precum și mai multe traduceri din literaturile rusă, polonă, bulgară și belarusă), o ajutor excelent pe autoare să respecte câteva principii-ramificații ale comunicării literare pe ruta emitent-producător – destinatar-consumator. Acestea ar putea fi: limbajul operei literare, nivelul prezumtiv de cultură al cititorului, presa, stilul, momentul (perioada) impactului operă-cititor avută în vedere etc. Este clar că toate acestea sunt bine cunoscute de autoarea cărții de față, iar drept consecință sunt scrierile sale care nu prea sunt de găsit pe rafturile librăriilor. Fără a face recomandări subtile, nu pot să închei aceste rânduri fără a spune că, de multă vreme, nu am mai citit o carte cu atâta tragere de inimă și, deci, subscriu regretatului Mircea Sântimbreanu când spune: „Prozele *Passionarei Stoicescu* au duișia evocării, umorul cald-participativ al naratorului martor, vibrația autenticului, dar și detașarea privirii retro. Talentul poetic al autoarei sporește expresivitatea textelor, fără acel tribut liricoid pe care, de obicei, îl plătesc poezii braconând în apele prozei.” (Cop. IV).

Passionaria Stoicescu, *Cercul*,
Editura Alternative, București.

DIN NOU PATAPIEVICI !

A intrat deja în tradiția analiștilor ca scrierile publicate de H. -R. Patapievici să înfierbânte și să pună pe picior de război câteva spirite tributare unui soi de naționalism sau mentalitate încă neconectate la realitățile României din acești ani. Desigur, în general s-a căzut de acord că este vorba despre un autor cam recalcitrant prin frustețea sa și greu digerabil de firile mai, să nu le zicem nostalgice, ci cam puritane, dar de aici până a nu recunoaște valoarea unei scrieri este destulă cale. Și nu de puține ori ea este jalonată de puncte de vedere mai mult subiectiv-sentimentale decât obiectiv-docte. Să nu fiu înțeles greșit: H. -R. P. este un autor dificil și se întâmplă deseori să nu fiu de acord cu afirmațiile sale – unele de-o duritate care nu mângâie deloc sufletul cititorului, mai ales român, dar aceasta nu înseamnă, nicidecum, să-l expediez într-un context psiho-filozofic complicat unde să-l acuz de niscaiva derapaje moral-patriotice... Și, la urma urmei, trebuie pur și simplu să apelăm la principiul libertății de exprimare, de care cam uită unii sau îl invocă pătimaș alții, pentru a intra în... legalitate.

Așadar, în aceste condiții „vitregre” a apărut *Omul recent* o carte care se aliniază... cuminte la *Cerul văzut prin lentilă* și *Zbor în bătaia săgeții* ale aceluiași autor-problemă. Contestată aproape cu vehemență de unii, în frunte cu Ion Bogdan Lefter, și Gabriel Andreescu (răzvrătitul întru toate) în „Observator cultural” și agreată fără rezerve de alții: Alex. Ștefănescu („România literară”) și C. Stănescu („Adevărul literar și artistic”) etc., cea mai proaspătă apariție editorială semnată de H.-R. Patapievici, (*Omul recent*, deci), a cam aprins spiritele. Pentru unii cu motive, pentru alții fără. Depinde de partea baricadei din care sunt analizate lucrurile, adevărul oscilând, conform unei solide... tradiții autohtone, între cele două tabere. Pe de altă parte, este binecunoscut faptul că, la această oră, chestiunea în sine nu mai constituie motiv de mirare pentru cât de cât-cunoscătorii scrierilor respectivului autor. Este deja notoriu că mai toate cărțile sale au declanșat adevărate „războaie” în rândul comentatorilor, prin aceasta recunoscându-se fără nici o rețineră că în literatura actuală, mai ales cea din genul eseisticii, avem de-a face cu un „caz”, generat atât de o exprimare frust-abruptă cât și de mesajul în sine al operei. Este tocmai

ceea ce incomodează pe adepții unui conservatorism al cumsecădeniei și-i gădilă în zona orgoliului pe cei ai unui realism de tip nou conform căruia cugetarea lui Plaut: homo homini lupus a devenit principiu de bază în relațiile interumane, dar și – ca să rămânem în sfera citatelor – „Quod erat demonstrandum”, la care se apelează mai rar sau deloc...

Parcă de dinafara acestui context (poate chiar așa și este!), H.-R. P. notează subtil-temător: „Trăim într-o epocă în care mesajul cărților a devenit atât de slab audibil, încât singura sarcină a celor care încă mai scriu este aceea de a repeta ceea ce alții au spus înaintea noastră mai bine. (subl. ns). Cei vii sunt mai ascultați decât morții, mai ales dacă mortul este antipatic. Însă tot el vine și se autodenunță continuând: Un viu antipatic trezește scandal (...)” (p. 284). Conștientizând și comunicându-ne acest adevăr, îl găsim pe autor fixat în actualitatea imediată de unde relatează rezultatul unei analize psihosociale datorită căreia cele două tabere pomenite mai sus se iau la harță: „Omul modern și-a luat ca model arhetipal insurgența lui Prometeu împotriva zeilor, văzuți ca depozitari egoiști ai cunoașterii și ai secretelor civilizației.” (p. 161). Așadar, temerea autorului nu se justifică prin produsul muncii sale; mai degrabă, iată, cartea sa, așa cum se titrează în „Observator cultural”, este considerată „O carte cu probleme”, adică o apariție editorială care, așa cum s-a întâmplat cu mai toate cărțile publicate de acest „copil teribil” al culturii psiho-socio-filozofice de la noi în ultimii vreo 5-6 ani, intrigă, răscolește, revoltă și împarte lumea comentatorilor în cel puțin două tabere. În mod evident-incontestabil, *Omul recent*, în viziune patapieviciană, nu poate fi decât o oglindă care nu cosmetizează, ci subliniază în toată splendoarea și contrastele sale tipul românului prezent, îi conturează trăsăturile morale care ies din tiparul convenabil al mentalității specifice „poliției culturale”, cum afirmă Alex. Ștefănescu. E o fațetă a chestiunii care proiectează discuția direct în cel mai curat proletcultism al „celebrului” de tristă amintire „obsedant deceniu” despre care nu e cazul să mai vorbim. Numai că, iar acest aspect nu e de neglijat, H.-R. Patapievici nu totdeauna pare a fi un priceput... roșior, ci, poate din greșeală, sau luat de avântul analizei, în loc să se așeze ferm în șa, sare uneori peste cal. De aceea, tăioasele sale afirmații

sunt greu de macerat, mai ales de către cei cărora, oricum, nu le este cîntec cît de simpatic. Poate și pentru că la nivelul său intelectual este ceva mai greu de ajuns, și-atunci, parcă se aude vulpescul dicton: „Lasă-i naibii de struguri, că și-așa sunt acri...” De aceea, îmi permit să spun că aparițiile editoriale semnate de acest autor ar trebui în primul rînd să ne pună pe gînduri, fiindcă ele reflectă niște realități care, este și acesta un adevăr, nu totdeauna ne sunt pe plac. Sau ne-ar conveni valabilitatea simpaticiei zicerii a lui Freud: „Puteți rîde, nu e vorba despre dumneavoastră.”, adaptată situației și momentului... De aceea, reacțiile nu pot fi diferite, adică e un normal al lucrurilor într-un sistem politico-financiar-administrativ căruia ne place să-i spunem democrație. Democrație-democrație, par să spună unii, dar o apariție editorială semnată de H.-R. P. nu poate fi decît eveniment în sensul cel mai înălțător al cuvîntului.

Din păcate, democrația în sens figurat mioritic, nu înseamnă neapărat și libertatea de opinie, ci, în anumite cazuri și situații, răzvrătirea împotriva a ceea ce are valoare, iar pe tine nu te duce mintea să pricepi acest lucru și, ca atare, ajungi să faci notă discordantă într-o orchestrație de pe a cărei partitură se interpretează cel mai clar „cîntatul în strună”. Așa ne-am trezit cu un scandal literar-publicistic apropo de cartea *Omul recent*, declanșat de revista „Observator cultural” care și-a permis să ia o atitudine nu tocmai favorabilă vizavi de cartea incriminată. Și ce? Păi, dacă toți îl proslăvim pe H.-R. P., nu ajungem în situația penibilă să ne plictisim? Sau, altfel spus și caragialește vorbind (că tot e anul Caragiale), dacă toți suntem de acord, atunci ce mai povestim? Până una-alta, însă, personal cred că ambele tabere, lăsând la o parte unele exagerări, au dreptate: scrierea lui H.-R. P. nu e genială sau digerabilă cu zâmbetul pe buze, chiar dacă motivele sunt diverse, țin uneori de grupuri sau clanuri și au gust de pelin, dar nici nu i se poate anula valoarea din porniri care lesne pot fi catalogate naționaliste. Cvadruplul război dintre „Observator cultural”, „România literară”, „Adevărul literar și artistic” și „22”, la care putem adăuga și apendicele din „Ziarul de duminică” (supliment al „Ziarului financiar”) mi se pare corect atîta vreme cît el este în limitele logice ale analizei de formă și conținut, fără împătimirii sau patetisme care degrabă pot deveni ridicole... La urma urmelor, *Omul recent* nu este nici mai bună nici mai

rea decât altele aparținând aceluiași autor, doar că este mai de actualitate, iar mulți dintre contemporanii noștri, nu vreau să le spun nostalgici, încep să nu mai suporte atitudini opuse. În acest caz, oare, nu ne putem gândi la alexandrescul „dreptate, dar nu pentru căței”? Ba da și e cam periculos pentru o democrație care abia-abia se pune pe picioare...

Și-apoi, să fim corecți: acri-acri, dar fiecare strugure, se mai zice, are în boaba lui câte o frântură de Soare, ceea ce ar schimba datele problemei, fiind exact ceea ce, descoperind citind cărțile lui H.-R. Patapievici, ne mai luminează sufletul și mintea, ca să nu intrăm în relevarea altor trăiri.

H. -R. Patapievici: *Omul recent*,
Editura Humanitas, 2001.

CÂNDVA, SPRE HELVETIZARE

Petre Pandrea – un nume-simbol pe efigia personalităților culturale românești, fie că îl situăm în domeniul sociologiei, fie în cel al eseisticii, el a marcat un moment important în istoriografie. Opera sa, axată în principal pe domeniul juridic, dar cu destule și importante ramificații în eseistică, memorialistică și, desigur, în sociologie, face parte din patrimoniul spiritualității noastre fără ai putea fi contestată valoarea.

După acest succint preambul, socot că nu ar fi lipsit de interes un excurs prin bio-bibliografia celui a cărui viață s-a desfășurat pe două traiecte principale și... antagoniste: în 1930 devine membru al Partidului Comunist German, iar după război, în urma unor arestări repetate, cercetări și procese, în anul 1958 este condamnat la 15 ani închisoare de către regimul comunist de la noi. Bizareriile sistemului, ca să nu le spun altfel... În sfârșit: Petre Pandrea s-a născut la Balș (26.06.1904) și a murit la București (08.07.1968), moartea sa fiind cauzată, după cum se știe, de suferințele fizice și psihice datorate multor și lungilor perioade de anchete până la condamnarea sa... Iată și o parte din scrierile sale: *Psihanaliză judiciară* (1934), *Procedura penală* (1938), *Doctrina modernă a pedepsei* (1941), *Chestia socială în România* (1946), *Portrete și controverse* (1945), *Criminologia dialectică* (1945), *Pomul vieții. Jurnal intim* (1944), *Brâncuși, amintiri și exegeze* (1967), *Memoriile mandarinului valah* (2000), *Reeducarea de la Aiud* (2000), *Garda de fier. Jurnal de filozofie politică (Memorii penitenciare)* (2001).

Volumul care face subiectul rândurilor de față, s-a păstrat într-un manuscris datat 1947, deci nepublicat până în prezent. De altfel, prima frază începe așa: „Încep *Jurnalul intim* pe anul 1947 în dimineața Sfântului Vasile.” (p. 11), iar cea de încheiere, așa: „Cartea aceasta este cartea voastră, cartea tuturor celor din anul 1947.” (p. 329). Parcurgându-i paginile, nu poți să nu admiri capacitatea extraordinară a autorului de a se detașa de intimitatea jurnalului procedând la docte analize social-economice, filozofice sau literar-biografice. În acest sens, nu puține sunt paginile în care Petre Pandrea ni se dezvăluie ca un adevărat expert într-un domeniu sau altul, toate acestea petrecându-se sub teroarea unui regim socio-politic agresiv pe care autorul ni-l relevă

în destule pagini de-un dramatism care explică multe dacă nu totul. Din motive lesne de înțeles, mă voi opri doar la „zone” privitoare la viața literară, fiindcă ar fi necesar infinit mai mult spațiu pentru a cuprinde aria largă a tematicii *Jurnalului*. Important pentru noi, aici, este partea care ține de istoria literară. Concret: „Așa era moda pe-atunci, în anii 1926-1930: cele două reviste („Gândirea” și „Viața Românească” n. D. H.) își schimbau echipele: Tudor Arghezi, Demostene Botez, Ralea, Zaharia Stancu, Cezar Petrescu, Ion Minulescu scriau și colo și colo. Nici o mirare: Crainic era deputat manist în anii 1928-1931, iar Partidul Comunist se afla în cartel electoral cu național-țărăniștii. Cine nu știe istorie contemporană să nu facă incriminări. Să tacă.” (p. 206 și urm.).

În mod absolut deliberat am făcut abstracție de relația titlul cărții și conținutul acesteia, pentru că *Helvetizarea României* poate fi înțeleasă doar printr-o lectură atentă a cărții, o implicare reală și obligatorie într-un univers unde Pandrea guvernează cu autoritatea unui clarvăzător și observator al fenomenului românesc în toată complexitatea sa.

Petre Pandrea, *Helvetizarea României*,
Editura Vreamea, București, 2001.

AVÂNTUL SPRE... RESPINGERE

Încet, cu o întârziere nu totdeauna explicabilă, valorile liricii contemporane pornesc în emoționant pelerinaj spre sufletul cititorilor. Aici se circumscrie și debutul editorial al lui Raul Constantinescu, poet ale cărui ramificații lirice își au rădăcinile în prestigioasele reviste clujene „Steaua”, „Echinocțiu” și „Tribuna”. De aceea și nu numai, am încredințarea că ieșirea sa în lumea literaturii cu acest prim volum de versuri constituie un pas important în primul rând pentru sine. Apariția volumului la Editura Dacia, într-o colecție intitulată sugestiv *Poeți de azi* și coordonată de unul dintre cei mai autorizați critici literari contemporani – Al. Cistelean – îi conferă un statut aparte. De ce? Fiindcă Raul Constantinescu îi are aici „ca parteneri de colecție”, între alții, pe Adrian Popescu, Marta Petreu, Virgil Mihaiu, Virgil Mazilescu, Andrei Zanca, Radu Sergiu Ruba, fiecare cu volum propriu, evident. Privind lucrurile strict din punct de vedere literar, poziționarea poetului nostru în această companie selectă nu face decât să i se recunoască valoarea. Negraba sa de a debuta în condițiile în care puhoiul de poetaștri sufocă rafturile librăriilor cu subproducții literare, este un semn de maturitate, responsabilitate și respect pentru lirica românească, pentru literatura română în general. Dar iată cum, „problema” în cauză este receptată de însuși poetul și fixată ca într-un insectar: „O, cum strecurându-se câte unul, poeții/ cuvinte necunoscute bolborosind căutând./ de vii se autozideau în turn/ de la încurcarea limbilor (...)”// (*Turnul Babel II*, p. 38); pentru că la el există, dominant de altfel în întreaga sa creație, un adevărat cult pentru cuvânt, pentru litera scrisă: „Urc spre Cuvânt cum pe un munte (superbă redare a trăirii, D. H.) – / mă cațăr din stâncă în stâncă;/ ceață, hăuri, hăuri, potop, avalanșe –/ la tot pasul înfrunt.../ însetat de visul din pisc –/ netemător.”// (*Netemător*, p. 39). În mod cu totul evident, la Raul Constantinescu nu se mai pune acum problema căutărilor pentru a-și exprima sinele poetic, ci, conștientinzându-și menirea pe acest pământ, afirmă liniștit că, asemenea Păsării Phœnix, ca poet, „prin cuvânt, dincolo de cuvânt/” poți „să te salvezi născând, murind/ renăscând, înviind...” (*Revelația scribului*, p. 31), fiindcă, „Înveșmântat în raze,/ la apa Styxului, în

umbră./ din a nu fi coboară poetul –/ eternă întrebare de tranziție/din nehotare în lumini de izvoare.”// (*Poetul*, p. 45).

Raul Constantinescu scrie o poezie de factură modernă nu modernistă; fiind un poet format la școala clujeană de poezie, el plătește tributul cuvenit acesteia și astfel ne pune la dispoziție lectura unui volum în care știința creării unor imagini poetice impresionante se dublează cu aceea a utilizării metaforelor de mare efect dincolo de care se poate ghici adâncimea și frumusețea unor arderi artistice de dimensiuni incomensurabile, la urma urmelor. Accesul la acestea făcându-se prin doze de realism abia-abia sesizabile, dar dincolo de ele primindu-ne și primenindu-ne sufletul adevărata poezie. Drumul nu e totdeauna ușor, dar perseverența ne va fi răsplătită cu satisfacția întâlnirii cu una dintre cele mai interesante și valoroase creații poetice contemporane. Este, de fapt, atuul și al Editurii Dacia prin publicarea literaturii (în cazul nostru, a liricii) de valoare.

„Raul Constantinescu s-a născut la 6 august 1944, în localitatea Bradu, județul Argeș. A absolvit Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română a Universității din Cluj-Napoca în anul 1967. În prezent este profesor de literatura română, fiind membru fondator al cenaclului literar „Sarmis” din Hațeg.” (Coperta IV).

Raul Constantinescu, *Aventurare în marele refuz*,
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

INCURSIUNE ÎN ALTĂ CIVILIZAȚIE

Deși discutasem de mai multe ori despre necesitatea tipăririi acestui volum, autorul, din modestie sau din alte motive, a tot amânat editarea lui. Dar acum, cu o excelentă prezentare grafică a copertei, și cu un format potrivit conținutului, cartea și-a pornit drumul spre cititori. Și sunt sigur că impactul cu aceștia va fi de bun augur, fiindcă Radu Igna nu este un simplu fotograf al locurilor și oamenilor, ci și un foarte bun comentator; un reporter de tip... vechi ai cărui ochi văd detalii, al cărui suflet le înregistrează, a cărui minte le ordonează și le metamorfozează în fraze trădând deseori prozatorul de talent care este Radu Igna. Cu ajutorul său, contactul cu o lume care, pentru mulți dintre noi – cred că pentru cei mai mulți – este în primul rând fabuloasă, oamenii care o alcătuiesc sunt altfel decât noi sau restul europenilor; o ordine și o disciplină, un bun simț și o asistență socială – toate foarte importante – lângă care, dacă mai adăugăm respectul față de valoare, față de cel mai de preț capital, OMUL, avem imaginea unei societăți care trezește invidia în oricare dintre noi. Astfel, mi se justifică cum, în copilărie, nu știu de unde și cum, apăruse o legendă conform căreia Suedia era singura țară din Europa și din lume unde nu se fură. Într-un fel, cartea lui Radu Igna confirmă legenda și mă bucur. Spre bine lui și a cărții, autorul nu folosește un limbaj sec-descriptiv, ci un stil care îl apropie de Geo Bogza sau Brunea-Fox, care înlesnește pătrunderea informației, a mesajului cărții în general în sufletul nostru. În context, trebuie să spun că valoarea cărții, cum probabil a și preconizat autorul, documentară, un documentar-sinteză care interesează. Valoarea cărții o dau câteva elemente pe care autorul le-a exploatat inteligent datorită cărui fapt avem de „ascultat” (citit, evident) un ghid prin intermediul căruia ni se transmite cu eleganță un mesaj interesant din respectiva țară nordică de către un povestitor în cele mai multe pagini fermecător de-a dreptul...

Cultură și civilizație suedeză este o mică enciclopedie, aproape un ghid atotcuprinzător gândindu-mă la un minim de informații care ni se pun la dispoziție, cu scopul cunoașterii unui stat, a unui popor. Autorul construiește întregul eșafodaj al cărții, în calitate de fin și atent observator, ceea ce pricpem din carte a fi, al ceea ce îl înconjură.

Detaliile cu care suntem asaltați, în sensul cel mai frumos și binefăcător al cuvântului, fac parte deja din „patrimoniul” exprimării literare a lui Radu Igna. Argumentele vin de la sine: „Sala de clasă, spațioasă, aproape pătrată, cu geamuri pe tot peretele exterior, are două intrări: una, din curte, ce dă într-un mic vestibul, pentru elevi, și alta, în partea opusă, din coridor, pentru profesori. În timpul activităților ușile se încuie (...)” (pp. 25-26), sau: „Poți să faci tot ce dorești, nimeni nu te oprește, ești un om liber, este alegerea ta, viața ta, faci cum crezi de cuviință. Dar să nu încalci legile, regulile stabilite de comunitate, să nu uiți că pe lângă drepturi ai și unele obligații.” (p. 81).

„Notele de călătorie” ale lui Radu Igna ne aduc la cunoștință, succint e drept, o lume a posibilului acolo și a imposibilului la noi. Deocamdată. Cartea poate fi luată drept argument sau semnal de... alarmă pentru noi, pentru ceea ce ne dorim să fim... Să luăm, deci, aminte!

Radu Igna, *Cultură și civilizație suedeză* (note de călătorie),
Editura Signata, Timișoara, 2002.

OAMENII LOCULUI

După Radu Ciobanu, Corneliu Rădulescu și Gligor Hașa, epicul românesc hunedorean s-a manifestat firav sau deloc. Abia acum, în acest an 2002, avem în Radu Mihail, cu romanul său *Pădurenii*, un reprezentant semnificativ al altei, sau mai corect spus, al tinerei generații, în stare, zic eu, să repună în drepturi o tradiție fixând-o cu un reper greu de dislocat din peisajul literar hunedorean al începutului de secol XXI. Iar când spun tradiție, am în vedere un anume aspect al fenomenului, respectiv romanul de sorginte istorică – tematică explicabilă ținând seama de puternicele dovezi ale istoriei neamului nostru aflate pe aceste meleaguri.

Dar și așa stând lucrurile este greșit să credem că scrierea unui roman de factură istorică ar fi o întreprindere facilă. Tocmai de aceea (făcând abstracție de unele imperfecțiuni de ordin tehnic sau stilistic, inerente oricărui debut), consider romanul *Pădurenii* o creație suficient de încheată structural/constructivă și aptă să se confrunte cu cititorii și să înfrunte, de ce nu? istoria literară. Este de la sine înțeles că Radu Mihail și-a asumat o sarcină dificilă, o responsabilitate riscantă și, nu în ultimul rând, o anume forțare a intrării în literatură direct cu artileria grea a romanului. Șansa e de partea sa, fiindcă întregul eșafodaj al cărții denotă destulă maturitate și stăpânirea – surprinzătoare, aș zice pentru un debutant –, a tuturor mijloacelor specifice genului. Este de remarcă faptul că Radu Mihail știe să creeze atmosferă românească, o atmosferă în care personajele, cele mai multe individualități și caractere extrem de puternice (Deneș, Gașpar, Codrin, Corbea, Chioru etc.), să gândească și să acționeze după o regie alimentată de el cu elemente istorico-geografice adecvate.

Acțiunea romanului se petrece într-un spațiu istoric, social, și existențial în general, definit clar: „În spatele și în fața săniilor călărea câte o ceată de oșteni, atenți la orice zgomot ce venea din pădure. Nu era de mirare că se temeau și vegheau, în acele vremuri când: popoarele mongole în expansiunea lor au mișcat, au spulberat națiuni care până atunci au fost de sine-stătătoare nevoite să fugă din calea hoardelor sălbatice.” (p. 5). Evident, această fixare în timp și spațiu permite, ba uneori obligă fabulația, latură a romanului exploatată cu măsură și

intelență ceea ce și ajută bine și util la o lectură plăcută. Dar, revenind la citatul de mai sus, în mod normal, pe acest fundament tensionat, atmosfera și acțiunea romanului, precum și relațiile interumane luau formele cele mai neașteptate începând cu discuții diplomatico-tactice și terminând cu șiretlicul și forța armelor. Apropo: Radu Mihail readuce în plan literar un fenomen social... belicos ținând de un anume specific românesc lăsat la o parte în ultima vreme: haiducia. Foarte bine documentat, bazându-se pe realități istorice, autorul se dovedește a fi un narator al evenimentelor plin de farmec; narațiunea curge parcă de la sine, iar cititorul este acaparat. Din acest punct de vedere, se reliefează câteva planuri ținând de acțiunea romanului care merită subliniate: sentimentul patriotic în perioada respectivă (a nu se confunda cu naționalism-șovinismul!), relațiile interetnice, româno-maghiare în primul rând (acțiunea se petrece, totuși, în Ardeal), colaborarea dintre cetele de haiduci cu unii reprezentanți ai autorităților, atunci când e vorba de apărarea gliei strămoșești, toate acestea desfășurându-se având ca fundament „relația” Viena-Ardeal-ardeleni...

Surprinde extrem de plăcut inteligența cu care Radu Mihail și-a ales personajele, creionarea/conturarea lor fără să le dea acea tentă de spectaculozitate, dar având grijă ca ele să fie individualități distincte într-un peisaj uman cel mai adesea imprevizibil. Aici intervine mâna regizorală a autorului: atmosfera se animă, răfuielile personale sunt amplificate, iar lectura devine palpitantă.

Am înțeles de la autor că acesta ar fi doar un prim volum dintr-o serie. Este un pas cu dreptul, iar publicarea romanului de către Editura Călăuza a fost un act binefăcător pentru literatura de gen.

Radu Mihail, *Pădureni*,
Editura Călăuza, 2002.

MIRARE ȘI VULNERABILITATE

Radu Selejan s-a născut, a trăit și a creat în provincie, nefiind prin aceasta un scriitor provincial. Dimpotrivă, în acest fel el și-a putut păstra și cultiva o puritate a exprimării artistice care i-a conferit în final individualitatea artistică pe care, de altfel, a meritat-o. Mineritul, domeniu în care și-a trăit viața într-o mare măsură, s-a dovedit a fi decisiv ca inspirație mai cu seamă în ceea ce privește scrierile sale în proză. Titlurile volumelor sale de proză sunt semnificative: *Transparența subpământului* (1972), *Țara curcubeului de piatră* (1973), *Patimile rădăcinilor* (1976), *Cetăți subpământene* (1979), *Taina munților de aur* (1992)...

Radu Selejan a fost unul dintre scriitorii cei mai implicați plenar în social, dar și, hotărâtor, într-un domeniu special, cel al mineritului fapt care îl va și marca profund atât ca om cât și ca artist. Argumentul forte este chiar acest volum de memorii: *Privind înapoi cu mirare* – din nefericire apărut postum. Titlul, cu o tentă ușor ironică, este o parafrază a bine cunoscutei piese de teatru *Privește înapoi cu mânie* și este o găselniță fericită în spațiul ideatic selejanian, fiind, oarecum, o noutate în peisajul memorialisticii românești. Scrierea curge atât de firesc încât comunicarea cu destinatarul-cititor se încarcă pe nesimțite cu momente și situații, cu oameni și locuri dintr-un perimetru geografic clar-palpabil și asistăm astfel la un dialog frust, uneori, când redarea autenticului o cerea, chiar agresiv... Subintitulată *Memorii*, cartea nu corespunde întru totul genului, încadrarea ei într-un anume gen literar incumbând anumite riscuri, având în vedere că pagini întregi pot constitui extrem de reușite pagini de roman, altele aliniindu-se cumiți ideii de jurnal, reportaj literar, poem în proză, informație de ziar, știre de senzație...

A doua carte la care fac referire prin rândurile de față se cheamă *Retorica vulnerabilității*, este semnată de distinsa doamnă Ana Selejan și ne introduce în lumea Omului și Creatorului de valori artistice Radu Selejan, ea fiind, într-un fel, o prelungire și o aprofundare a succintei mele prezentări anterioare, cu deosebirea că, întregul ei, este un eseu-analiză a creației exclusiv poetice selejaniene. Ideea este enunțată de

autoare la pagina 15: „Formula largă, generică, a poeziei lui Radu Selean este lirica reflexivă, de notație existențială, profund colorată afectiv, până la plângere și deplângere, dar intelectualizată prin apelul la mit și la substratul general-etern al trăirii și experienței lirice.” Acesta este crezul căreia autoarea îi plătește tribut în sensul cel mai frumos și mai elegant al cuvântului, demonstrând, în context, prin incursiuni și detalii valoarea liricii lui Radu Selean. Astfel ni se propune o re-lectură a operei poetice a unuia dintre cei mai interesanți și importanți scriitori născuți pe meleaguri hunedorene. Acestui „supliciu” plăcut i se supune Ana Selean încunoștinându-ne că, prin cele 5 volume de versuri, Radu Selean și-a transmis mesajul unui crez artistic căruia i-a „rămas fidel” ca și „unui program literar urmărit cu temeritate și încredere în terapia sau forța de iradiere și umanizare a operei.” (p. 14). Despre un act oarecum temerar putem constata că este vorba și în întreprinderea doamnei Selean, care a recurs, gest absolut necesar de altfel, la „demontarea mecanismului acestei tulburătoare confesiuni despre sine, adevărată dramă a Sufletului, a interiorității vulnerabile (...)” (p. 82). Din acest unghi privind lucrurile, înseși titlurile din interiorul cărții ne ajută substanțial la a înțelege evoluția poetului de la debut urmând apoi întregul spectru ideatic de la simplu la complex, de la abstractul ca inspirație la concretul/materializare în poem. Este actul final care generează pentru autoare definiția poetului ca fiind „Geometru desăvârșit, al arhitecturii volumelor sale (...)” (p. 61).

Păreră mea este că *Retorica vulnerabilității* este o carte-exegeză a unei opere din nefericire prea puțin cunoscută și apreciată. Doamna Ana Selean ne-a creat posibilitatea să intrăm în contact cu aceasta, să o cunoaștem și, fără îndoială, să o iubim așa cum și merită.

Radu Selean, *Privind înapoi cu mirare (Memorii)*,

Editura Cartea Românească, București, 2001.

Ana Selean, *Retorica vulnerabilității*,

Editura Cartea Românească, București, 2001.

POETUL PRIN GENUINE

Am avut o bănuială pe care o mărturisesc acum: Raul Constantinescu are mania titlurilor discret-șocante pe care lingvistica și DEX-ul le pot privi cu o oarecare nedumerire, poate chiar cu suspiciune. Primul său volum de versuri (debutul) *Aventurare în marele refuz* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001) și prezentul volum, *Neantia*, sunt dovezile... Și se înrudesesc foarte bine – „marele refuz” cu *Neantia* – dacă privim lucrurile strict din punct de vedere social-uman; și nici nu putem face altfel, măcar la prima vedere. Desigur, însă, că aria de cuprindere a materiei poetice este nelimitată așa că o cantonare într-o latură sau alta a poeziei nu ar face decât să diminueze impactul autor-cititor în detrimentul celui de-al doilea. Dar, pe de altă parte, este periculoasă lectura versurilor constantinesciene fără o conectare la individualitatea artistică a poetului, acolo unde materialul brut este prelucrat/pregătit pentru a ieși în lume sub formă de creație artistică: „O, Neantia, Neantia există aici și undeva/ acum în mine, mâine-n altcineva/ și toți câți nu cred în ea/ locuiesc în umbra perdea...”, ni se atrage atenția în *Aneantizarea* (p. 18). Problema este, după cum se subînțelege, că poetul și-a creat deja un spațiu de unde, sau din care, își extrage seva esențialmente necesară unei supraviețuiri cât de cât normale într-o lume oferindu-i adevăruri ce contravin normalului său existențial. Însă este un joc acceptat, un modus vivendi conștientizat și comentat astfel: „Trezit din neant singur în eclipsa sferei de vid/ umbră a nimănui/ cu morții mei în suflet cu trupul ochi de răni/ singur în vârful piramidei de moloz/ îmi macin ființa în cutremurul spiritului pur...” (*Monolog în Neantia*, p. 32). Este un joc oarecum ciudat și nu lesne perceput, de aceea intrarea oricărui străin (mă refer la cititor, evident) se face în urma plății unui tribut al receptării corecte a creației lui Raul Constantinescu, altfel relația de... bună înțelegere poate ajunge la un fiasco total.

Revin la obsesiile poetului, cele de ordin lingvistic... Invențiile, din acest punct de vedere, trădează nu numai o cunoaștere foarte exactă a limbii dar și, mai ales, a posibilităților de inovare aproape nelimitate fără ca noțiunii-mame să-i dispară sau măcar să i se diminueze importanța și semnificația. Astfel, întâlnim în text câteva inovații interesante, iar unele chiar simpatice: fractalia, bululus, monolobii,

realovisul, inconia, rinocezarii, ursomani, păreronimicii, șprițogașculierii etc. După cum se poate observa chiar și din aceste câteva exemple, ele sunt legate de om-oameni, de situații reale și actuale, de un normal de viață care, pentru poet, este anormal, cum tot anormal poate fi considerat el în contextul normalului societății. Ajunși aici, trebuie să ne fie clar că, oricât s-ar ascunde după metafore și construcții artistice subtil-fabuloase, poetul rămâne omul-constatativ, reprezentantul cetății, purtătorul de cuvânt al „socialului”. Tocmai pentru că menirea lui pe acest pământ are un rost bine definit, precum în această frumoasă autodefinire: „Pe stânci sub cer în vânt/ puțin pământ licheni urme de apă/ țin sus fragila tăcuta floare de colț/ ca un steag stelat/ spre stele gând întrupat/floare de colț pe stânci/ în tremur răsărind/ poetul pe culmile contemplării.” (*Poetul – floare de colț*, p. 91). Numai că, în peisajul contemplat, iată ce se poate vedea: „Apar tot mai des tupeiști hocu-pocus/ o urmă comună comunistă de gumă/ se întâmplă contagios lipitorile/ valuri-valuri în rostogolire (...)” (*Șprițogașculierii*, p. 145). Citind, deci, cartea, asemenea ilustrări a realității, gravitatea, viața în general, obligă la anume responsabilități... În acest sens, *Neantia* este un semnal...

Raul Constantinescu, *Neantia*,
Editura SigNata, Timișoara, 2002.

„INTRAVILANELE” VĂZUTE DE CORNEL UDREA

Suntem niște naivi dacă sperăm că un virus este o chestie care, intrată pe sub pielea noastră până prin zona psihoconștientului, sau subconștientului, nu contează, îl putem nimici utilizând armate întregi de specialiști în materie. Sigur că aici nu vorbim de celebrul Bacil Koch care, în vogă fiind, a secerat mii și mii de vieți; nici măcar de nimicitorul HIV, ci de o boală cu mult mai rară și, contrar tuturor așteptărilor, hărăzită de însuși Bunul Dumnezeu unor pământeni: umorul. Cei care o au, umoriștii, sunt marii suferinzi ai omenirii, sunt cei cărora li s-a trasat sarcină să aibă grijă ca restul lumii să nu moară de plictiseală, să știe a râde și, cel mai important lucru, să trăiască un pic mai altfel. Cornel Udrea e un astfel de virusat cu umor, unul dintre trimișii speciali pe pământ care să înlocuiască pe cogito cu ridendo... ergo sum, principiu probat prin toate cărțile publicate minus, poate, prima sa carte de versuri. Spun poate, fiindcă nu am citit-o. În orice caz, recidivarea sa în poezie după mai multe volume de proză satirico-umoristică, nu știu dacă, așa cum se spune șablonar, înseamnă și „întoarcerea poetului la uneltele sale”... Fiindcă domnia sa recunoaște: „Această carte este o formă de luptă împotriva dependenței de telenovele, de știrile prelucrate și de gigacaloria supraponderală.” (p. 6). Să vedem, deci...

Pentru un cititor obișnuit cu tarele poeziei contemporane – încifrări, ermetisme, post-modernisme, filozofisme și alte -isme, poezia lui Cornel Udrea poate părea depășită de evenimente sau, mai bine-zis, de curente. Pegasul său hălăduiește prin zone în care umanul, omul, sunt realități nu abstracții, în care momentul web poate distorsiona adevărul sacru: „De-atâtea imaginații, lumina face gheb/ m-aș rușina cu mama pe-o pagină de web/ globalizarea Terrei, ideea tutelară/ nu o pricep bătrânii pierind încet la țară” (...) (*Insomnia*, p. 10). Dar globalizarea nu este doar o hachiță a autorului, ci o chestiune gravă, aproape obsedantă, numai că, virusul mai înainte amintit îi joacă feste „bolnavului” și astfel prind viață versurile: „Turbează vulpea, lebăda se dă la om, săraca/ de metafizici râde singură în staul vaca!” (*Globalizare*, p. 12), fapt care învecinează ideea din poezie cu un umor negru de cea mai bună calitate.

Nu altfel se întâmplă și în *Sub crucea vremii* (p. 43) unde socialul este aparent estompat de o ironie în care amăreala este neputincioasă în fața unei drame de proporții și unde umorul agonizează sub talpa realității: „Ai dreptul să trăiești din interdicții/ ți-ar pune prostul taxă și pe vis!/ toți șchiopii-n limbă lecții dau, de dicții/ oprește scrisul: totul a fost scris” (...). Evident că relele lumii cu care poetul este în contact permanent, încearcă să „omoare” ori măcar să atenueze sarcasticitatea unui comic de o anumită nuanță și agresivitate: „Parcă-mi intri cu bocancii-n gură/ dinții dislocând din colivii –/ te-ai întins pe țară fără de măsură/ le cunoști pe toate și nimic nu știi.” (*Intoleranții*, p. 45). Trecerea de la social la politic și de la... economic la sentimental are loc printr-un proces mai simplu decât s-ar putea bănuși, iar Cornel Udrea, umoristul feroce, își trădează frumos o latură a eului intim: „Atât a mai rămas din vara pură/ atât a fost să nu mai fie –/ cuvinte ce-au murit pe gură/ nainte să devină poezie/ a fost frumos și trist: o comedie/ la care încă se mai scrie.” (*Marină*, p. 51).

Intravilane este cartea de versuri a unui umorist de calibru, dar și a unui poet receptiv, direct, al cărui lirism se intersectează, se completează și se subînțelege fie cu un comic blând, fie cu unul neiertător aducând, în unele creații a răs homeric...

Cornel Udrea, *Intravilane, poezii*,
Editura Napoca Star, Cluj, 2001.

EPISTOLE DIN VEAC

Indubitabil, autorul acestei cărți este, la această oră, unul dintre cei mai renumiți analiști politici, unul dintre exegeții cei mai avizați ai sistemului comunist. S-a spus deja și s-a remarcat atât profunzimea și corectitudinea comentariilor sale cât și suplețea exprimării epice, valori care îl situează în rândul celor mai bine cotați politologi ai momentului. Această recunoaștere este atestată și de lucrări de referință în domeniu, dar și de faptul, deloc lipsit de importanță, că, actualmente este profesor la Departamentul de științe politice și guvernamentale al Universității din Maryland, College Park, și director al Centrului de Studii pentru societățile postcomuniste... Fie și numai din acest unghi privind lucrurile și realizăm lesne că avem de citit o carte și instructivă, dar și valoroasă din punct de vedere al comentariilor cuprinse în ea. Și apropo de cărți: deși o personalitate autoritară în domeniu, este puțin probabil că foarte mulți dintre cititorii noștri sunt familiarizați măcar cu numele acestui autor. De aceea, consider a fi necesar semnalarea câtorva apariții editoriale semnate de el. Astfel: în anul 1996 publică la Editura Polirom cartea *Balul mascat. Un dialog cu Mircea Mihăieș*, iar un an mai târziu, la aceeași editură i se publică *Mizeria utopiei. Criza ideologiei marxiste în Europa de Est* (1997); *Reinventarea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel* (1997); *Fantasmă salvării. Democrație, naționalism și mit în Europa postcomunistă* (1999); *Vecinii lui Franz Kafka. Romanul unei nevroze – The Neighbours of Franz Kafka. The novel of Neurosis* (1998); *Încet, spre Europa* (2000); *Spectrele Europei Centrale* (2001)...

Iată, așadar, cu cine avem de-a face dacă vrem să citim această carte. De altfel, mi se pare cu mult mai potrivit subtitlul ei decât titlul gândindu-mă la conținut, fiindcă, în fond, avem de parcurs mai multe texte care denotă aplecarea lui Vladimir Tismăneanu spre o tematică în care, de ce să nu recunoaștem?, a devenit expert. Îmi pare rău că trebuie să renunț la citate, însă cred cu convingere că aș nedreptăți oricare din texte, fiindcă este lesne sesizabilă la autor o plăcere a comentariului și a exprimării docte și elegante în același timp fapt ceva mai rar întâlnit în angrenajul teoriei politologice și eseistice. Nu vorbesc de ușurința cu care Tismăneanu abordează tematici extrem de importante, despre felul

cum le analizează și cum, prin „atacarea” acestora din perspective diferite ne face co-participanți activi chiar la procesul unui sistem de raționalism în care totul devine normal-perceptibil. Inclusiv, sau mai ales pentru cei mai puțin inițiați/familiarizați cu analizele și comentariile politologice. Iar când tema predilectă a acestora este decupări din istoria noastră imediată, este evident că interesul crește plăcându-ne să redescoperim realități văzute altfel, gândite altfel și spuse altfel, dar fără să-și piardă din importanță sau valoare istorică. Un singur lucru aș mai remarca, înainte de a recomanda cu căldură cartea: obiectivitatea cu care Vladimir Tismăneanu tratează subiectele din fiecare text...

Vladimir Tismăneanu, *Scrisori din Washington.*
Reflecții despre secolul douăzeci,
Editura Polirom, 2002.

TURMA DOMNULUI DRACULA

Debutul lui Valeriu Butulescu, autorul acestor două cărți de teatru, a debutat în 1986 la Editura Cartea Românească cu un grupaj de aforisme devenind apoi unul dintre redevabilii aforiști români. Dacă își amintește, sau dacă mai recunoaște, am fost părtași la acel debut și, în ceea ce mă privește, am urmărit cu plăcere, în timp, evoluția sa scriitoricească. M-am bucurat de două ori de reușitele sale: în calitate de conjuțean și în aceea de coleg de generație. Acum pot spune că, pe anumite coordonate, volumul său de aforisme îl prevestea pe viitorul autor dramatic, atât prin forța expresiei cât și, mai ales, prin concizia comunicării. Dacă e să fiu sincer – și nu pot fi altfel – trăiesc sentimentul frumos al bucuriei că Valeriu Butulescu a crezut în steaua sa de scriitor reușind, iată, să iasă în lume cu încă două valoroase cărți, de fapt două piese de teatru care nu fac altceva decât să rotunjească zestrea sa literară oricum diversă și cu impact puternic asupra publicului cititor. Iar spunând acest lucru nu mă gândesc deloc și la personalitatea publică de prim rang – să nu uităm că domnia sa a fost prezent în Parlamentul României încă din anul 1990...

Despre cele două cărți-piese de teatru, pot spune cu certitudine că avem în Valeriu Butulescu pe unul dintre autorii care, fără a urmări spectaculosul îl obține, fără a miza pe efecte narative speciale le realizează și, în sfârșit, fără a cultiva cu asiduitate o anume situație în câmp ideatic o obține. Cum e și firesc, acest lucru se petrece sub ochii spectatorului, dramaturgul obligându-l pe acesta la o comunicare cu elementele de bază ale relației autor-piesă-scenă-autor și anume, dialogurile care, evident, iar Valeriu Butulescu știe foarte bine acest lucru, sunt cele care duc greul în dramaturgie. Atât în piesa *Oile Domnului* cât și în *Dracula* – o excelentă parabolă, cum bine remarca Dumitru Velea, replicile sunt extraordinar de bine dirijate spre a ilustra locul, oamenii și faptele lor în deplină armonie cu atmosfera-cadru. N-am întâlnit foarte multe replici scânteietoare de-a lungul celor două piese, în schimb personajele se comportă și coexistă într-un normal pentru care simțim nevoia să le invidiem. Numai că, iar aici intervine noutatea, psihologic vorbind, în piesa *Oile Domnului* cu subtitlul *Satul electronic*, nu mai avem de-a face cu personajul-țăran din literatura clasică, fiindcă, între

timp, s-au produs nenumărate mutații materiale și spirituale. Iată și la ce nivel de civilizație se discută, citez: „**Baciul**: E făină câtă vrei, la prăvălia lu’ alde Beșleagă... Se vede și cu ochiul liber... **Romică**: De la alde Beșleagă? Ferească Dumnezeu! Făina lui e radioactivă. Mi-a spus mie lelea Mărioara. Alde Beșleagă are mălai de contrabandă, adus de unii tocmai de pe Marte...” p. 19). Și poate că tocmai de aici rezidă atracția pentru teatrul lui Valeriu Butulescu: de la știința sa de a amesteca realul cu fabulosul ca într-o joacă de oameni mari care, însă, știu să-și păstreze și să-și respecte statutul social. Pe cu totul alte coordonate este scrisă piesa *Dracula*, personaj la modă în zilele noastre, foarte la modă într-o mulțime de țări și exploatat cu încrâncenare fără, de multe ori, să fie cunoscute niște realități care țin de psihologia românului, de atitudinea sa față de istorie, de personalitățile care au contribuit la conturarea și păstrarea demnității lui Dracula, de om, de cetățean și, nu în ultimul rând, de domnitor. De fapt, toate aceste elemente îmi sunt ajutătoare atunci când spun că Valeriu Butulescu este un scriitor contemporan care, din păcate, de-abia acum începe să se dezlănțuie ca făuritor de lumi artistico-literare. Dar e bine, iar bucuriile vor continua să vină asupra-i ca și până acum, începând cu volumul de debut de la Editura Litera, intitulat *Oaze de nisip* (aforisme), sau altfel spus, începând cu adevăratul debut, cel de la Cartea Românească; mă refer la bucuriile strict literare, fiindcă, iată, aforismele sale au fost traduse în 17 limbi (în Macedonia, SUA, Polonia, Ungaria, Suedia, Germania, Israel, Cehia, Bulgaria, Ecuador, ceea ce, să recunoaștem, nu e la îndemâna oricui, chiar în cazul multor scriitori consacrați... În afara volumului anunțat, Valeriu Butulescu a mai publicat: *Stepa memoriei* (Ed. Călăuza, 1992), *Creșterea neființei* (versuri, Ed. Fundației Culturale I. D. Sârbu, 1994), *Veșnicie provizorie* (teatru) și *Lirică poloneză* (traduceri, 1996).

Valeriu Butulescu, *Oile Domnului* (*Satul electronic*);
Dracula (*Carnavalul durerii*).
Editura Polidava, Deva, 2001.

PRIN ISTORIA UNOR LOCALITĂȚI

Există oameni în jurul nostru care își construiesc eul-personalitate cu o discreție aproape neverosimilă. Ei sunt cei care, de fapt, salahorind în spații ideatice sau materiale, realizează lucruri care îi înalță pe bună dreptate, pe pedestalul spiritual al unei zone obștești. Vasile Ionaș este unul dintre aceștia, una dintre personalitățile despre care se va vorbi în timp și care, cu o modestie aproape iritantă într-un context în care neaveniții și ciurucurile (pardon de!) se bulucesc spre ieșitul în față cu tot felul de glorioase titluri și diplome, funcții și importante poziții sociale având trăinicia baloanelor de săpun...

Acest mic preambul este motivația afirmației că Vasile Ionaș a fost (este) cel mai îndrituit de a lucrări de istorie precum această apariție editorială, obiectul comentariului meu de azi. Roșcani... este una dintre cele mai documentate și... echilibrate monografiile apărute în ultimul timp referitoare la o localitate-zonă-comunitate din județul Hunedoara. Cel puțin după a mea știre. De altfel, însuși autorul precizează în *Argument*-ul introducere: „Paginile ce urmează se doresc un aport la întocmirea monografiilor locale (subl. D. H.), domeniu pe nedrept lăsat în marginea cercetării științifice.” (p. 10); într-un paragraf anterior, citatul este obligatoriu pentru că ne pune la dispoziție coordonatele care au stat la baza lucrării: „Coroborate cu datele oferite de onomastică și toponimie, acestea (este vorba despre documente-izvoare, n. m.) vor putea răspunde la întrebări legate de mișcarea populației, traiul zilnic, felul de a gândi al oamenilor, raporturile sociale și umane din sânul comunităților sătești.” (idem). Deci, așa se pune problema și pe bună dreptate, fiindcă, s-o recunoaștem, cei mai mulți dintre noi nu posedă nici măcar un minimum de informații despre județ, despre localitatea în care trăim, despre istoria locurilor și oamenilor în general, sau cunoștințele noastre sunt relativ sumare și neesențiale. Cu uimită plăcere am parcurs paginile acestei monografii deși, recunosc sincer, chestiunea nu mă interesa în mod deosebit; dar m-a „prins” mreața lecturii cu mulțimea de informații, nu puține de-a dreptul șocante: n-aș fi crezut că acolo, la Roșcani, deci, să fi existat o tipografie, de exemplu, că există dovezi clare care atestă

existența locuirii localităților în cauză încă în perioada neoliticului, că începând cu anul 1753 (!) la Roșcani a funcționat o manufactură de hârtie, una dintre puținele din Transilvania...

Având la dispoziție o bibliografie consistentă și dovezi-facsimiluri de valoare și veridicitate incontestabile, Vasile Ionaș a știut să le exploateze cu profesionalism și să le transpună în paginile cărții prin utilizarea unei exprimări larg accesibile, încât cititorului îi este la îndemână o lectură și plăcută, desigur, dar, mai ales, instructivă. Va constata cu relaxantă surprindere că județul Hunedoara are, încă, destule și interesante resurse istorice... Această carte, un adevărat manual de istorie, de fapt autorul Vasile Ionaș, ne face o demonstrație de forță și de ținută profesională.

Vasile Ionaș: ***Roșcani-Mihăiești, Panc, Panc-Săliște – File de istorie***, Editura Emia, 2002.

CANDOAREA DIABOLICĂ

Deși la prima vedere nu pare – mă refer la format și numărul de pagini – *Inocența șarpelui* de Cornel Nistea, este o carte îndeplinind condițiile unei scrieri satisfăcătoare până și pentru un cititor... competent și exigent, în adevăratul înțeles al cuvântului. Citești-citești, înaintezi în conținut, de fapt te cufunzi pe nesimțite într-o lume din care, observi, din când în când că faci parte integrantă, participi cu entuziasm, sau cu tristețe, cu melancolie sau cu revoltă la tot ce se întâmplă cu personajul principal, cu celelalte personaje... Sau, altfel spus și ca să-l parafrazez pe Francesco de Sanctis, ne întrepătrundem cu această lume a lui Val, naratorul, reînviindu-ne trăirile sau iluziile omenești odată cu ale celorlalți participanți la acțiune. Fără a face paradă de nu-știu-ce complicații stilistice sau constructiv-constructiviste, la urma urmei, de ce nu?, Cornel Nistea își regizează cu abilitate spectacolul *Inocența șarpelui*, pe care l-a „pus în scenă” folosindu-se de o distribuție de „actori/personaje” cărora le atribuie caractere, fie extrem de puternice, fie aproape enervant de abile, fie docil-resemnate până la cădere în zona insignifienței sau chiar a derizoriului. Însă, măcar de la o vreme a lecturării, ne vine ușor să constatăm că nimic nu e la întâmplare, totul se analizează și se potrivește sub „amenințarea” ucigașă a bisturiului-limbă-de-șarpe mânuit cu dexteritate de autor. Acestea toate formează un întreg, un ansamblu ai cărui membri execută, cumiți sau mai agitați, roluri simple sau de compoziție într-o atmosferă în care, nu o dată, *inocența* voalează oportun... apucăturile șarpelui. Acolo unde e cazul...

Să ne oprim măcar pentru câteva momente asupra unuia dintre personaje, de altfel cel care și „duce în spate” întregul eșafodaj al cărții, cel împrejurul căruia gravitează în volte interesante, caracterial vorbind, trioul Salvia-Paula-Cela. Este adevărat: comportamentul său este normal, iubește, este iubit, se plimbă, suie la munte, face dragoste, are sau nu are probleme, importante sau nu ș.a.m.d. Și, totuși, ceva nu e în regulă. Bănuim și, târziu, aflăm un deznodământ/conflict care certifică titlul cărții. Până atunci, însă, Val are, nu o dată, dorințe de a evada din condiția sa pentru a „locui” într-o lume naturală, o lume a normalității. Să fie, oare, dorința sa doar una generată de remușcări? Să subliniez că,

totuși, el este un intelectual, un profesor, deci nu un oarecare ins. Dimpotrivă: el vede realitatea din jurul său, o analizează, o adaptează, o convertește spre eul său, de fapt, în interesul său, din această realitate făcând parte – nu întâmplător, nu-i așa? – cele trei femei și nu numai. Un joc inteligent și meschin, zicem la terminarea lecturii, dar viața? Oare nu ea ne învață și-apoi, direct sau prin interpușii săi, ne obligă să fim așa sau altfel? Val are destule momente când tinde să-și devină sieși străin, drept pentru care se și folosește de masca inocenței pentru a-și atinge scopul-scopurile. De-aceea machiavelismul său ia forme diabolice, multă vreme scuzabile. Ce mai contează? Dacă nu am fi tributari – ce-știu până când – laturii noastre umane și sentimentale, altruiste, și religios-temătoare?, oare nu l-am acuza pe Val anulându-i masca inocenței? Nu știm, nu riscăm, nu-i așa?, fiindcă, vorba lui Terentiu: *Homo sum, humani nihil a me alienum puto* *

Fie că este vorba despre Paula, despre Cela sau, de ce nu?, despre personajul-tată, până la un punct nu contează decât că, oricare, posedă acea calitate generatoare de căldură și apropiere sufletească ca și, poate nu în egală măsură, viclenia și perfidia unei reptile.... Dacă facem abstracție de partea acut-dramatică a ființei și a psihologiei fiecăruia. După ce autorul ni le prezintă, le însoțim, firesc, aprobându-le în totalitate sau nu, pe tot parcursul cărții. De exemplu, atât Paula cât și Cela sunt personaje aproape ideale, deși de naturi diferite. Nu contează. Cornel Nistea a știut să distribuie fiecăreia rostul și importanța cuvenite în economia cărții, de fapt ele fiind cele care țin echilibrul unei scriituri ilustratoare discrete a unei realități din imediata noastră apropiere. Ei, și ajunși aici cu discuția, putem face o oprire... facultativă ca să vorbim despre comunicarea autor-cititor în urma aranjamentului „pus la cale” de autor. Personal cred că, tocmai la acest capitol, avem una dintre probele de foc, încă una, poate cea mai importantă, datorită căreia între emitentul-narator și receptorul-cititor se produce impactul acut al comunicării; iar pentru ca acesta să aibă o anumită valoare, el trebuie, neapărat, să îndeplinească primordial condiția *sine qua non* care să diminueze până la eliminare „...pierderile de semnificație care survin pe canalul de comunicație stabilit între autor și cititor care duc în mod necesar (inevitabil) la neînțelegerea de către receptor a intențiilor autorului, spune Norbert Groeben (*Psihologia literaturii*, Editura

Univers, București 1978, p. 114), citându-l pe Wimsatt, 1946 și Wimsatt & Beardsley, 1943, și continuând: „De aici se deduce că simplei intenții a autorului nu i se poate conferi nici o însemnătate estetică dincolo de modul concret în care poate fi ea receptată (...) (id. p. 114). Citind cu atenție cartea, vom descoperi că ea se pliază. Poate cu mici abateri – intenționate sau nu – ideii enunțate cu câteva rânduri mai înainte.

Dar să ne oprim pentru câteva momente și asupra semnificației titlului având în vedere cele două noțiuni – inocență și șarpe – care, aparent și logic, se bat cap în cap. Însă nu totdeauna este așa, cel puțin nu în cazul de față, fiindcă Nistea a rezolvat problema, astfel că suntem mulțumiți în finalul volumului atât de capră cât și de varză. Naratorul, student cu apucături tinerești și normal-inocente, după ce profită de o colegă de facultate, nu e un viol – să ne înțelegem! – aflați într-o excursie pe munte (Bucegi, Coștila – nu are importanță), se însoară cu o colegă a acesteia. Și de-aici începe să se întrezărească, tot mai acut, starea conflictuală a cărții. Cum era și normal – iar Cornel Nistea știe prea bine acest lucru –, deznodământul tuturor situațiilor le aflăm din ultimul capitol al cărții, sau altfel spus, din *Scrisoarea Salviei către Val*. Și, fiindcă veni vorba: Salvia este, de fapt, personajul principal al cărții nu naratorul. Ea e studenta, prima dragoste – să zicem – ea, după ce Val se căsătorește cu colega și prietena ei Cela, naște o fetiță, după ce în disperare de cauză, vrea să se sinucidă aruncându-se într-o prăpastie. Nu moare, însă destinul, dând dovadă, cum se întâmplă de multe ori, de cruzime inexplicabilă, nu o ucide, ci o lasă infirmă urmând să-și ducă zilele până la sfârșitul vieții într-un cărucior cu roțile, într-un azil. Nici soarta fetiței nu e cine știe cât de blândă: este dusă la un azil pentru copii orfani de unde – cum-necum și culmea ironiei sorții – este înfiată de Val și Cela... După un timp Paula, fiica Salviei, deci, află că ea nu este fiica celor doi, se revoltă și-i părăsește – o altfel de răzbunare a sorții?, ne întrebăm imediat. E posibil...

Alte amănunte, care țin cititorul în stare permanentă de tensiune a lecturării, pot fi aflate din carte unde găsim de toate: tinerețe, iubire, tandrețe, dramă, un conflict și o rezolvare a unor situații cărora Cornel Nistea le-a făcut față la modul cel mai rezonabil. Și din punct de vedere uman – nu totdeauna pe placul nostru, dar nu trebuie să uităm titlul cărții – dar și, aceasta foarte bine, din punct de vedere scriitoricesc.

Personalitatea personajului Val însumând la modul ideal, aş zice, atât inocența ca fenomen, până la un punct, cât și psihologia animalo-șerpească...

De fapt, avem de citit o carte mică din punct de vedere al formatului, dar vă garantez, incredibil de mare și de completă din punct de vedere al expresiei epice și artistice. Drept pentru care autorul merită, pentru fapta lui „beletristică” un sincer cuvânt de mulțumire...

Sunt om și nu mă simt străin față de nimic din ce e omenesc (Terentiu: **Heauton timorumenos, I, 1, 125).*

Cornel Nistea, **Inocența șarpelui**,
Editua Teognost, Cluj-Napoca.

CU DUMNEZEU ÎNAINTE

Deja s-a vorbit destul de mult despre această nouă apariție editorială semnată de cunoscutul critic și istoric de artă, filozoful Andrei Pleșu. Aș putea spune că ea a făcut și o oarecare vâlvă începând cu prezentarea/lansarea sa la Târgul de carte „Gaudeamus”. Pentru un cititor avizat, familiarizat și, să zicem, cu anumite înclinații și lecturi ținând de domeniul... biblic, incursiunea lui Pleșu într-o lume bănuită ca existentă, dar „dovedită” doar de către unii privilegiați/inițiați (?), poate constitui, într-adevăr, întâlnirea fiecăruia dintre noi cu o analiză pertinentă și doctă. Numele autorului nu numai că recomandă, dar și garantează acest lucru. Mi se pare, însă, corect să avertizez cititorul că nu va avea parte de o lectură lesnicioasă, din mai multe puncte de vedere; primul fiind acela că, pentru mulți, poate că pentru cei mai mulți, parcurgerea paginilor și reușita „implicării” în spațiul ideatic al cărții/domeniului, va fi o permanentă încercare de detașare sau de distincție în contextul binomului mistic/mitic – divin/fabulos. Acum, la sfârșitul lecturii, nici măcar nu sunt foarte convins dacă nu cumva doar... numele autorului va fi acela care îl va salva pe cititor dintr-o anume „încurcătură” vizavi de dorința de cunoaștere și priceperea plus perceperea corespunzătoare a ceea ce ne oferă autorul. În această ordine de idei, ca un fel de pildă, sau, altfel spus, prin extensie a celor spuse ceva mai înainte, citez: „Călugăria nu e o cale pentru toți și nici măcar una pentru mulți. Traectoria ei are o strălucire supralumească: e calea «regală», excepția exemplară, «orizontul» spre care tinzi asimptotic. Ea e expresia normei, într-o lume în care norma e minoritară.” (p. 133). Însuși Pleșu, într-un *Cuvânt înainte* lămuritor, avertizează asupra noutății temei în peisajul literaturii române: „Nu știu să fi apărut, în literatura noastră teologică, zice domnia sa, ceva semnificativ asupra subiectului în ultimele decenii. Cât despre teologumena laică, ea e, deocamdată, lipsită la noi de tradiții și, ca atare, cu toate că au apărut deja semne promițătoare, rămâne mai mult sau mai puțin întâmplătoare.” (p. 8). M-am folosit de aceste două lungi citate considerându-le drept argumente ajutătoare la cele spuse mai înainte; și-apoi, edificarea se produce cel mai sigur abia când începem parcurgerea paginilor. Autorul știe cel mai bine acest lucru, așa

că limpezește lucrurile încă din același *Cuvânt înainte*: „Cartea de față are două părți. Prima, o «introducere în angelogie»“(p. 9); „A doua parte a cărții este în același timp mai liberă și mai sobră.” (p. 10).

Dorința și apropierea efectivă de această carte nu trebuie dublată de cine știe ce prejudecăți, fie ateice fie religioase (există asemenea pericol!), ci dominantă să rămână ideea de îmbogățire a culturii generale, de cunoașterea, în această fază, a unor noi valențe, valorice la urma urmei, a unor căutări/îndoieli de care am avut și mai avem parte. O bibliografie bogată, utilizată și comentată riguros, desăvârșește pătrunderea într-o lume imaginată și trăită după chipul și asemănarea potențialului individual al intelectului fiecăruia. În orice caz, cuprinsul cărții este – ca s-o începem cu... ABC-ul acestei lecturi – cel care ne introduce, drept că incipient, într-un conținut atrăgător. Cel puțin.

Andrei Pleșu, *Despre îngeri*,
Editura Humanitas, 2003.

OMUL ȘI DIVINITATEA ÎN LIRICA LUI AURELIAN SÂRBU

Voi începe discuția despre lirica lui Aurelian Sârbu cu un citat care se grefează perfect pe conținutul acesteia. Însuși autorul pare a se angajat la respectarea unui mai vechi precept al său: responsabilitatea conștiinței sale artistice față de conștiința celui căruia îi adresează actul propriu de creație. În acest context, citatul – care, e drept, nu se referă la A.S., se... lipește de poet și lirica sa asemenea unui transplant reușit: „La urma urmelor, pentru ei literatura reprezenta ocazia de a ieși o clipă din ei înșiși, de a face câțiva pași în sufletul celuiilalt, însă fără a se îndepărta de linia de margine și fiind mereu gata să revină în grabă la deprinderile lor de a fi și de a gândi(...)” (Georges Poulet: *Conștiința critică*, traducere și prefață: Ion Pop, Editura Univers, București, 1979, p. 28). Nu trebuie să facem alt efort decât acela de a citi cu luare aminte poemele din *Rotundele singurătăți* și o mare parte din volumul anterior – *Abisalia* – pentru a constata acest adevăr... Pentru că, oricât am vrea, nu putem face abstracție de *eul* poetic al lui A.S., puternic personalizat de-a lungul anilor care l-a și „ajutat” excelent în cristalizarea individualității sale sub raport artistic (poate ar mai corect să mă refer chiar la singularitatea sa...)

De-aici, ca un derivat important, s-a născut la poet o autoexigență aproape patologică, care se manifestă acum în deplinătatea sa, la apariția acestui nou volum de versuri, după *Abisalia* (1993). După 13 ani – autoexigență nu glumă! De fapt, această nouă carte de poeme sub semnătura sa, este o mică antologie de autor, constituind, într-o oarecare măsură, reformularea, în câteva poeme chiar regândirea conceptualității în relația om-divinitate, volumul fiind împărțit în două părți/cărți: *Abisalia* și *Rotundele singurătăți*. Dacă acest lucru s-a petrecut în *Abisalia* mai mult sub „auspiciile” generoase ale spațiului... mioritic, în *Rotundele singurătăți* – superb titlu de carte de versuri! – coordonatele și datele problematicii în discuție s-au schimbat luând-o din ce în ce mai accentuat pe panta introspecției, a aprofundării tematice și a unei psihanalizări... nemiloase. Preluarea din volumul anterior doar a câtorva poeme – desigur, cum se poate vedea, a celor mai reprezentative din punct de vedere al implicării lor în structura ideatică a *Rotundelor*

singurătăți – completează, sau mai bine-zis și poate mai corect spus, săvârșesc rotunjirea individualității artistice a autorului. Și nu numai. Tocmai pentru că poetul e pe deplin conștient de unicitatea unui existențial uman cu final totdeauna știut, niciodată așteptat, mereu inevitabil. Din acest punct de vedere, poetul se autoconsolează fără să devină patetic: „Sunt ca marea/ ce nu-și mai întoarce sensul,/ un chip ce stă/ numai izbit/ (...)” (*Marină*, p. 18), chiar dacă o undă de neliniște nostalgică nu mai este camuflată – voit sau nu – ci accentuată printr-un reproș direct: „Nu te mai știu cu mâinile/ de odinioară,/ ți-am uitat liniile,/ ți-ai schimbat valul,/ m-ai părăsit ca țarm,/ ai smuls din mine/ și catargul și ancora.”// În această situație, fără catarg și fără ancoră, ne aflăm în plină derivă și pare să se simtă “ adiere” de naufragiu, numai că poetul, phoenixian, revine aproape amenințător prin versul final: „Eu încă mă-trupez.”// (*Marină*, p. 23). Așa da!, parcă îți vine să exclami. Trestie, trestie, dar gânditoare, e omul, nu-i așa? În context imediat, iată și prelungirea ideii, acum cu nuanță ușor recalitrantă: „Am renunțat la tine!”// Ești tot atât de singur,/ tot atât de negăsit,/ de nevăzut, de nealcătuit/ din ceva, din nimic,/ un fel de Dumnezeu/ ce se-nvârtește/ după mine, întru mine.”// (*Drumul de unu*, p. 28); sau în această interogație în care Divinitatea nu mai e o abstracție, ci concretețe careia i se poate cere socoteală: „De ce mă ceri numai eu înspre Tine?/ (deși:) Ce vină am că-s Mic?”, poziție social-terestră din care poetul nu ezită să propună o... afacere Creatorului: „Ce trup în trup ar fi între noi,/ dacă ochii noștri ar ști a ne privi,/ dacă brațele-ar îmbrățișa,/ dacă cuvintele ar cuvânta?”// (*Psalm*, p. 32).

În orice caz, ca să fac uz de o sintagmă de mare actualitate, la Aurelian Sârbu întotdeauna situația este sub control, fiindcă el nu riscă aproape nimic; versurile sunt supuse unui test de rezistență artistică prin ele însele, dar unite în poeme ele formează adevărate redute în care metaforele-metereze de multe ori par greu sau imposibil de cucerit. Să fie vorba despre o creație cu cheie? Și da și nu. Aurelian Sârbu nu practică un suprarrealism cu doze de ermetism și postmodernism, cum obișnuiesc destui poeți mai ales după '89, cu atât mai puțin recurge la altă suplinitoare a lipsei de talent: așa-zisa filozofare lirică. Dimpotrivă, el mizează în primul rând pe puterea cuvântului, întotdeauna apt să asigure comunicării sale cu *celălalt* (cititorul) valoarea dorită. Stăpânind extrem

de bine arta metaforizării și a simbolisticii, autorul își construiește, reconstruind-o permanent, o lume convenabilă în care, existențial vorbind, totul gravitează împrejurul ideii de Dumnezeu-Divinitate. În majoritatea poemelor ideea este reluată, comentată, subliniată și exploatată de-a dreptul obsesiv, un leitmotiv riscând să devină obositor. Argumente aflăm la tot pasul (poemul): „De ce nu m-ai trimis Altundeva,/ mai aproape de Tine,/ să ne descoperim Unul pe Altul,/ să ne gândim în cuvintele Tale,/ să vorbim cum vrei Tu/ (...)” (*De-a valul, în doi*, p. 33); însuși poetul conștientizează „abuzul” și-i propune lui Dumnezeu un pact simplu și necesar biologic-terestru: „Acum, Doamne, ar trebui/ să stăm, să ne oprim umbletul,/ ca doi bătrâni înțelepți,/ rămași din vremea vânătorii de Sine.”// (*Psalm*, p. 43); din motive mai știute, mai bănuite sau mai simțite, „Iubirea nu mai face Legea,/ o destramă!// Doamne, câte s-au adunat!” (*Psalm*, p. 47); acest motiv și altele, desigur, incită la dialog, la evadarea din rotundul singurătății prin comunicare directă, printr-o co-participare putând să fie reciproc avantajoasă: „Mă-nspăimântă singurătatea Ta, Doamne,/ mă-nspăimântă și n-o-n-țeleg./ Așa-s singurătățile Noastre,/ fără asemuire, una și una,/ rostogolindu-se, rotunde,/ cercuri, și mori, și deloc/ în vreme, unde se sting,/ renașteri neștiute,/ bănuieli și renunțări/ mai la urmă.”// (*Psalm*, p. 58) ș. a. m. d. Pare simplu, însă eu, în calitate de cititor oarecare, îmi pot permite să spun că Aurelian Sârbu, într-o mulțime de poeme, nu „trimite vorbe” unui singur destinatar – Dumnezeu/Divinitate, ci și (sau câteodată *numai*) unei ființe mai terestră decât ne înșală aparențele... Dar aceasta nu e un neajuns, ci o calitate a liricii sale, îi dă chiar un plus de valoare scoțând-o, în această ordine de idei, din contextul divin pentru a o proiecta în lumea noastră, cu toate ale sale... Însă, ce putere de convingere pot avea spusele mele față de fantastica cuprindere a poeziei, a artei în general? „Poeticul aduce adevărul în strălucirea a ceea ce iese la iveală strălucind cel mai pur. Poeticul străbate orice artă, orice scoatere din ascundere care aduce în sfera frumosului tot ceea ce ființează în chip esențial.” (M. Heidegger, *Originea operei de artă*, trad. T. Kleininger, G. Liiceanu, Editura Univers, 1982, p. 136). Nu e deloc exclus ca autorul *Rotundelor singurătăți* să „profite” de acest mare adevăr, să se erijeze în... purtătorul său de cuvânt și astfel să avem parte de lecturarea plăcută a versurilor sale.

Vorbeam puțin mai înainte de autoexigență și simt nevoia să revin pentru a spune că acest lucru se datorează, cel puțin în cazul lui Aurelian Sârbu, unei comunicări responsabile cu cititorul său prezumtiv, cu alte cuvinte respectarea zicerii lui Roland Barthes: „Textul de plăcere: acela care mulțumește, umple de euforie; acela care vine din cultură, nu rupe cu ea, este legat de o practică confortabilă a lecturii.” (R. Barthes, *Plăcerea textului*, trad. Marian Papahagi, Editura Echinoux, Cluj-Napoca, 1994, p. 23 și urm.). Așadar, indirect și subtil, poetul își asumă acest deziderat, îl amplifică în cele mai multe poeme dându-i valoare de simbol chiar (*Psalzii; De-a valul, în doi; Imposibila discordie; Joc de doi; Rugă întoarsă* etc.). Fiindcă, înaintând în spațiul poeziei lui A. S., constatăm, iar acest sentiment se consolidează cu noi elemente pe parcurs, că nu doar singurătățile au, geometric vorbind, forme rotunde, ci și exprimarea lor în cuvinte (poeme) pot alcătui o armonie care, în contextul dat, se circumscrie într-un rotund pus la cale în mod deliberat de poet. Avem prin aceasta încă un argument în favoarea certitudinii că autoexigența autorului nu are nici măcar nuanțe de accidentalitate, ci e un tărâm unde au loc complicate și complexe procese de trăire artistică, de elaborare și de comunicare a produsului final – poezia.

Desigur, comentariul poate continua cu recurgerea la alte și alte argumente în favoarea unei creații poetice în care pretențiile de orice fel ale cititorilor își află răspunsul. Poate nu totdeauna cel ideal, dar cu grijă și mai „citind ici-colo și printre rânduri”, vom avea surpriza să întâlnim treceri subtile sau/ și spectaculoase de la mistic la social, de la... agonie la extaz, de la iubire la indiferență, de la mitologie la realitatea imediată etc., toate acestea și altele, fiind componentele unei creații lirice de a cărei complexitate, profunzime și valoare nu mai putem să ne îndoim. Nu avem dreptul să o facem.

*) G. Poulet se referă în textul citat la impresioniștii: Jules Lemaître, Anatol France, Emile Faguet... (D. H.).

Aurelian Sârbu, **Rotundele singurătăți**,
Editura Emia, Deva, 2004.

FLACĂRA UNUI SUFLET DE POET

În vremea când cenaclurile literare din județ și, mai concret, Cenaclul „Ritmuri” din Deva și „Flacăra” din Hunedoara, se aflau în relații de frumoasă apropiere artistico-spirituală (prin anii 1980-1989), între membrii acestora se legaseră multe prietenii care, în mare parte, au rezistat timpului. A fost perioada când un nou val de creatori – cu deosebire poeți– pornea pe drumul afirmării literare. Apoi, Biblioteca județeană organiza periodic întâlniri, întotdeauna reușite, între scriitori și cititori, fapt care a contribuit în timp la nașterea și consolidarea unor prietenii literare, unele rezistând de-a lungul anilor. Îmi amintesc acum, când scriu aceste rânduri, de o asemenea întâlnire organizată la Țebea într-o zi splendidă de septembrie... Cu acea ocazie, o parte dintre membrii celor două cenacluri, au citit din creațiile lor în curtea Bisericii, la mormântul lui Avram Iancu, și în prezența unui public numeros, mulți săteni-participanți fiind îmbrăcați în costume naționale. Atunci fost și Carmen Demea printre cei care au citit versuri proprii. Evident – era regula jocului – creațiile nu puteau fi decât închinare Craiului sau patriotice. Am stat atunci mai mult de vorbă cu Carmen și am rămas – cu ea nici nu se putea altfel – în cele mai bune relații de prietenie. Cred că și poseda un cult al prieteniei ceva mai aparte și, dacă-mi amintesc bine, a avut în unele cazuri, chiar rol de liant în relațiile inter-cenacliști.

Carmen Demea a fost, și va rămâne, în peisajul liricii hunedorene o reprezentantă a aceluia gen creatori care, hărăziți de Dumnezeu cu darul unui talent viguros, cultivat și exploatat cu grijă, lasă lumii un mesaje poetice de reală valoare artistică. Acum, peste ani, când Carmen a fost victima plecării prea devreme, mult prea devreme dintre noi, cartea sa este o mărturie tulburătoare a unei conștiințe poetice de o mare sensibilitate; versurile sale, în cea mai mare parte, sunt adevărate efigii pe fruntea timpului, în care cititorului nu-i vine deloc greu să deslușească frământările creatoarei, în care se va recunoaște pe sine; pentru că e vorba despre receptarea realității dincolo de aparențele care, știa poeta, puteau să fie înșelătoare; și astfel, ajungea la esența lucrurilor printr-un proces incizional discret, dar ferm, mergând spre adâncimi, dar lăsând în urmă-i porți deschise după alte porți deschise, dincolo de care,

cititorul, ademenit, găsea o lume minunată săvârșită de un artist stăpân absolut al cuvântului. *Verb și flacără*, este, din acest punct de vedere, materializarea trăirilor și simțirilor unei voci poetice din care, nu de puține ori, și poate adesea mai complicat, sunt selectate pentru noi ceilalți, frânturile unui existențial căruia îi suntem supuși cu vrerea, dar mai mult fără vrerea noastră. De aceea, citind cu atenție multe dintre poeziile din volum, vom descoperi nu numai noutatea în sensul normal al cuvântului, ci și răsfrângerea realității nu totdeauna cumsecade într-o oglindă ciudat-prelucrătoare pentru a-i ascunde sau „îmblânzi” duritatea formelor. Nu e ușor. Însăși produsul rezultat în urma efortului poetei trădează ici-colo contactul cu această lume reală, și-atunci începe procesul de transfigurare, pentru ca la noi să ajungă totul convertit în artă. Din toate poemele volumului se degajează grija pentru ca mesajul poetic să-și atingă ținta – cititorul – și respectul deosebit pentru creația în sine, de fapt, responsabilitatea în fața actului de creație.

O cartea apărută postum, care ne-o readuce în minte pe CARMEN, o colegă de breaslă pentru care timpul s-a oprit la o vârstă la care încă se mai cutează a gândi la nemurire...

Carmen Demea, *Verb și flacără (versuri antume și postume)*,
Editura Călăuza, 2003.

IAR CÂTE CEVA DESPRE EMINESCU

Între personalitățile hunedorene a căror viață și activitate este legată indisolubil de spiritualitatea acestei zone geografice, mă refer la județ și chiar împrejurimile sale, Clemente Constandin este, fără îndoială, un caz aparte. Un „caz”, fiindcă domnia sa, dacă nu este singurul, oricum, se află printre cei din ce în ce mai puțini la nivel național, cu preocupări istorico-folclorice; și certamente, nu o fac cu dragostea pe care o manifestă el pentru domeniul respectiv. Lucrările sale, tot ce a publicat până acum, se dovedesc argumente imbatabile. Începând cu Seria *Caiete folclorice hunedorene* ajunse la numărul 3/2002. În era manelelor și înșăilărilor (mai ales fiind vorba de texte) de tot felul, cărora li se spune „folclor”, sau „folclor contemporan”, cu o îndărătnicie specific ardelenescă, domnia sa (re)pune în circulație, sau cel puțin încunoștințează despre, un tezaur etnologic pe care, în goana noastră după cosmopolitisme și alte năzbâtii, îl ignorăm. În contextul unei atente și migăloase cercetări, din când în când, după așteptări, promisiuni și nepăsare în dese rânduri, se bucură că mai poate scoate din uitare către perenitate valori semnificative ale folclorului hunedorean. Și nu numai... Iată: am citit și recitat cu mare plăcere și interes volumul semnat de domnia sa: *Leagănul dinastilor români*, apărut în 2003 la Editura Călăuza. Aplecarea spre cercetare, spre cunoașterea corectă a istoriei și „punerea” cap la cap a informațiilor culese pentru a le da coerență, claritate și importanța cuvenită, este, cred, latura esențială a tuturor demersurilor acestui distins cărturar.

De-a lungul timpului s-au mai făcut referiri mai mult sau mai puțin detaliate despre legătura lui Mihai Eminescu cu județul Hunedoara, însă, de această dată, Clemente Constandin vine cu o noutate absolută pentru cei mai mulți dintre noi, locuitorii acestui ținut. Însuși autorul ne avertizează, pe bună dreptate: „Există printre manuscrisele lui Mihai Eminescu unul despre «comitatul» Hunedoara, cvasi-necunoscut chiar și dascălilor de limba și literatura română. Eu l-am văzut la Biblioteca județeană «Ovid Densusianu» Deva (...) (p. 9). Textul este publicat în carte și constituie, într-adevăr, o mărturie interesantă și emoționantă a lui Eminescu față de Ardeal, în speță ținutul Hunedoarei. După cum se

știe, marele poet a avut totdeauna un sentiment de afecțiune pentru pământul transilvan; se cunoaște prea bine celebra exclamație a poetului la vederea localității Blaj: „Te salut din inimă Roma-mică. Îți mulțumesc Dumnezeu, că m-ai ajutat s-o pot vedea.” (G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, ed. 1938, p. 116).

Având câteva elemente-document ca bază de plecare, Clemente Constandin ne pune la îndemână o scriere nu numai de certă valoare documentar-informațională, ci ne înlesnește și accesul printr-o exprimare adecvată și acaparatoare. Este o îmbinare fericită, așa zice, între un limbaj științific și o narațiune voalat-sentimentală, adică o lectură adresată tuturor categoriilor de cititori. Și ar fi nedrept să închei fără a aminti măcar câteva titluri din cuprins: *Mihai Eminescu despre o „adunare pseudoarheologică” la Deva*; *Toponimie și populație din Hunedoara în scrierile eminesciene*; *Mihai Eminescu în avangardă cu teatrul românesc în Transilvania*; *Ecouri eminesciene la Orăștie*; *Densușienii despre Eminescu* etc.

Apărută în colecția *Documente-Mărturii* a Editurii Călăuza, cu o copertă elegantă, cartea lui Clemente Constandin este încă o dovadă a preocupărilor acestui eminent om de cultură și a faptului că mai sunt oameni și instituții care participă la ieșirea în lume a faptelor sale de cercetare. Valoarea rezultatelor muncii sale ar trebui să preocupe și mai mult organele și organismele cu posibilități în acest sens, pentru că se cuvine – în sensul cel mai frumos și eficient al cuvântului – ca potențialul spiritual al astfel de oameni să fie exploatat fără... milă.

Clemente Constandin, *Leagănul dinaștilor români – caiet documentar Eminescu*,
Editura Călăuza, Deva, 2003.

POEME DESPRE ROADELE INIMII

Schimbând totalmente registrul vocii sale poetice, Constantin Stancu semnează un volum de creații în care liricul a fost sacrificat aproape în întregime în favoarea unor ode-îmnuri cu pronunțat caracter religios. Surpriza e cu atât mai mare cu cât, pare-se, pentru autor contează mai puțin, în contextul ideii, valoarea artistică decât mesajul în sine al textelor. Utilizând versul clasic, în mod normal mai potrivit abordării versurilor de o asemenea factură, el a clădit poem după poem pe un fundament clar-biblic și cu trimiteri concrete la capitole, evangheliști sau epistole. Este o experiență deloc ușoară, ba aș îndrăzni să spun că această schimbare de „macaz liric” presupune un efort al intelectului absolut impresionant.

La apariția volumului său de debut, *Păsările plâng cu aripi*, scriam: „Ce-ar mai fi de notat la Constantin Stancu? Un soi de lejeritate a discursului poetic – posibilă consecință a unui îndelungat exercițiu de creație (...)”, adevăr continuat și în această nouă carte a sa. Cu atât mai mult și mai dificil având în vedere că aveam de-a face cu creație pe temă dată, iar aceasta, aleasă de el, are anumite rigurozități, anumite canoane-responsabilități unde divagațiile pot abate lucrurile de la ideea de bază. E ceva mai greu, fiindcă se observă grija obsesivă pentru ca mesajul religios, asemenea unei luminoase chemări spre cele sfinte, spre Creatorul însuși, să fie perceput, înțeles corect și, de ce nu? asimilat. În acest scop, permanenta grijă a poetului nu este de a înveșmânta ideea în artistic, ci de a transmite informația corect și, normal, eficient pentru a fi înțeles ca un mijlocitor cât mai fidel al trimiterilor Creatorului prin intermediul zicerilor biblice.

Așadar, citind această nouă carte a lui Constantin Stancu, vom descoperi o cu totul altă față a poetului, într-o creație în care, repet, efortul și dorința reușitei în tema propusă se simte în fiecare poem. Ceea ce trebuie apreciat ca atare...

... O carte absolut potrivită pentru lectură în momentele înălțătoare ale sărbătoririi Sfințelor Paști, un mesaj al Învierii.

Constantin Stancu, *A privi cu ochii inimii: poemele roadelor*,
Editura Polidava, 2003.

UN ROMAN CARE ÎNVĂLUIE CITITORUL CU... DUHUL SĂU

Fără glumă: pentru unii, repede alergici la afirmații care ies de sub tutela lor conservatorist-plafonată, îmi permit „indolența” să spun că genul romanesc actual are un atu puternic în creația Ninei Ceranu. Sigur că, neavând un tutore de la „centru”, care să-i comenteze cărțile (aceeași problemă a relației București-provincie și, prin extensie, provincia-provincie (sic)...), intrarea ei în literatura de gen, ca valoare și contribuție, se lovește de zidul impenetrabilității balcano-dâmbovițene. Marșând pe această idee, personal mă bucur pentru autoare că nu a făcut compromisul oarecum asemănător multora dintre cei (cele) care și-au asigurat un succes... bucureșteano-fulminant, dar apoi sfârșind într-un anonim revoltător, i-aș zice, dacă nu ar fi justificat și nu l-aș simți cum cade, chițâind jalnic, într-un derizoriu pe deplin meritat.

Astfel, autoareșe de duzină, ca să rămân în sfera sexului frumos, au publicat câte un volumaș-două în care nelipsitele grații ale literaturii de consum: nonvaloarea, teribilismul, obscenitățile și balastul traducerilor (și astea proaste) din literatura comercială occidentală și-au dat mâna fericite punându-se astfel în circulație o literatură pentru care calificativul *îndoielnic* îl găsesc a fi cel mai elegant. Continuarea? În majoritatea normală a cazurilor, frumoasele și apetisantele creații-baloane de săpun, cu autoarele lor cu tot, și-au urmat destinul binecunoscut, adică era vorba (și-adesea mai e!) de avortoni-progenituri născuți morți, din mame infestate cu virusul lipsei de talent și al neputinței, dar încăpățanate și... îmbrățișate de critici literari, șefi de rubrici, sau chiar șefi de publicații. Mă rog, nu vreau să insinuez sau să intru în anumite detalii. Însă, ceea ce mi se pare a fi lucrul cel mai grav – dar existând într-un normal greu de înțeles – aceste „capodopere” clocotind de prostie, pornografii, trivialități și perversiuni de tot felul, au ajuns – unele – chiar să fie premiate de Uniunea Scriitorilor cu ajutorul unor jurii alcătuite din „personalități” de același calibru (probabil) cu al autoareșelor, în baza unor criterii nedivulgate, dar bănuibile și nu fără vreo legătură cu partea mai... sentimentală a chestiunii. Ca să nu spun altfel...

Ierte-mi-se acest preambul cam răutăcios, dar îl folosesc drept argument al faptului că unei romaniere precum Nina Ceranu nu i se acordă importanța cuvenită în contextul literaturii românești contemporane, în vreme ce o seamă de prozatoare ale căror produse vopsit-literare strică atmosfera literaturii române, și-așa destul de șifonată/viciată în ultima vreme la capitoul valoare literară, artistică și lingvistică; în orice caz, ridicarea lor în slăvi pentru scrieri, și lipsite de talent, dar și, normal – dacă mai e ceva normal în țara asta – efemere, lasă în urmă dăre adânci de iresponsabilitate în fața actului de creație. Mă rog...

Noul roman al Ninei Ceranu, *Duhul fluviului*, este o minifrescă a societății românești, cu toate cele aparținând vremurilor de azi, dar și reminiscențe dintr-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat. În context, mi se pare extrem de interesant modul în care autoarea rezolvă, în stil propriu, trebuie să recunosc, vechea problematică existențială cu cele două componente esențiale ale ei: oamenii sub vremi și... vremile sub oameni. Aceste două laturi sunt alternate, fie datorită împrejurărilor impuse de societate – stare economică, apucături politice sau chiar de junglă, grefate pe trup, minte și timp românești, relații interumane marcate de momente, situații, întâmplări etc., specifice unei societăți aflată în plină agonie și luptă pentru supraviețuire... – fie „puse la cale” de autoare pentru efectul constructiv al epicului. Însă nu suferind de superficialitate...

Roman de atmosferă, *Duhul fluviului* se remarcă înainte de toate prin alertețea stilului, prin naturalețea dialogurilor și a reacțiilor în fața unei stări de lucruri. Concret, și pentru edificare, iată o mostră apropo de felul în care Nina Ceranu se pricepe să creeze o atmosferă pentru ceea ce urmează să se întâmple: „Sătenii și orășenii – era și zi de târg – adăstau vreo ocazie către localitatea din care veniseră. Strada principală, cum ninsese noaptea trecută și zăpada se topise, era străbătută de pâraie adânci, săpate de ploii. Un cârd de găște stăvili avântul cailor-putere. Apoi un ciopor de oi, trecu dincolo, către parc, tot prin fața lui. Trase pe dreapta, opri motorul, deschise ușa mașinii, își aprinse o țigară și închise ochii, înspre liniștire. Îi făcea bine amestecul acela ciudat de sat și un pic de oraș. Simțea, mai mult decât oriunde, mișcarea vie a oamenilor. Era aici (...) un pic de aristocrație a țaranului. (...) Orașul mare era un Turn Babel. (p. 73). Propoziții scurte, percutante și de efect asupra lectorului...

Cam în aceeași ordine de idei, recomand oricărui cititor să urmărească personajul Gheorghe, cel în jurul căruia gravitează, de fapt, întreaga acțiune a romanului. Face ce face autoarea, se întâmplă ce se întâmplă și se simte „stafia” acestui personaj emblematic și, clar, foarte important în economia cărții. Însă, din angrenaj, am fi nedrepti dacă i-am scoate pe Marta, Buzatu, Paca, Slătineanu, Costina, Moașa Galbinu... Toate personaje ale unei lumi cu articulații perfect funcționale, lume în care conversațiile nu sunt de conveniență, ci parcă hotărâtoare pentru soarta întregi lumi, a universului. În aceste condiții, edificiul romanului se înalță asemenea unei construcții care, beneficiind de materie primă corespunzătoare și de-o investiție psiho-artistică de anvergură, se constituie într-o operă al sistem existențial funcționează interdependential cu bune și, uneori, cu surprinzătoare rezultate. În ordinea asta de idei, Nina Ceranu nu-și complică personajele aruncându-le într-o cazuistică creată artificial, ci le transformă în aliate, în participante, nu pentru a acționa în forță, ci pentru a forma împreună „o armată” aptă să înfrunte imixtiunile societății în viața individului. Evident, acest lucru se poate petrece doar printr-un sistem psiho-social de încredere în forța realității, realitate care alimentează acțiunea romanului, la rândul ei, cu noi și noi evenimente, dar și imaginația, subiectivă în prima formă, și obiectivă mai apoi. În acest fel, există o permanentă comunicare în relația autor-personaje-cititor prezumtiv, cititor care, în condiții normale, este cel care receptează produsul de artă și, mai devreme sau mai târziu, îi și hotărăște perenitatea sau sfârșitul, în unele cazuri chiar prematur.

E soarta tuturor cărților: să reziste prin ele însele – ceea ce înseamnă *valoare* – sau să o sfârșească, tot prin ele însele, ceea ce înseamnă, logic, *lipsă de valoare*. Riscul, cum e de așteptat, aparține în exclusivitate autorului și trebuie să și-l asume exact din clipa în care „pune la cale” o scriere. Analizând chestiunea ca element de bază al romanului *Duhul fluviului*, putem urma o strategie gândită și pusă în practică de autoare cu o forță a exprimării epice pe care i-o dă, de-acum, experiența sa de romancieră. Ar mai fi de observat și evoluția scrierilor ceraniene spre un limbaj nou, adaptat situațiilor, evoluând spre o altfel de intercomunicare între personaje, unde se intersectează sau chiar se suprapun, constructiv, nu-i așa?, idei socio-filozofice cu rădăcini, poate,

prin... zona *Poienii lui Iocan*. Sigur că, pe cu totul alte coordonate și cu alte valențe spiritual-conflictuale față de scrierea marinpredasciană, Nina Ceranu aplică teoria heideggeriană conform căreia „Adevărul se orientează către operă. Adevărul ființează numai ca dispută între deschidere și ascundere în cadrul reciprocității adverse dintre lume și pământ.” (M. Heidegger, *Originea operei de artă*, Editura Univers, București 1982, p. 77 și urm.). Ajunși aici, constatăm că avem de-a face cu aceeași situație din scrierile anterioare ale autoarei, în care narațiunea ne induce ideea rolului pe care îl are și scriitorul, e adevărat, dar și omul-scriitor, demiurgul cu alte cuvinte, creatorul lumii ce ne implică și pe noi, cititorii. Atât afectiv cât și efectiv, aceasta ca un corolar al forței artistului. Ceea ce, însă, particularizează și acest nou roman al Ninei Ceranu, este atât fluiditatea demersului epic, dinamismul narațiunii și atmosfera creată, cât și modul în care autoarea rezolvă cu bine cele mai delicate sau/și complicate probleme. Este, de fapt, ceea ce se cheamă un *modus vivendi* care ne poartă gândul spre: „Într-o lume de aparențe și inconsistențe, cum este lumea scriitorului, lucrul zilnic este o certitudine. Oboseala câtorva ceasuri de scris, este pentru scriitor dovada că lumea are un sens, un înțeles, o logică.” (Lucian Raicu; *Reflecții asupra spiritului creator*, Editura Cartea Românească, București 1979, p. 9). Pentru aceasta, majorității personajelor le-au fost distribuite roluri și rosturi în ansamblul romanului bine determinate, acțiunile lor conformându-se planului general de acțiuni și activități. Asemenea unui prestidigitator priceput, romanciera pune în aplicație, o extrem de interesantă modalitate de abordare a temei *mari*, dar și a derivațiilor și ramificațiilor acesteia, tot eșafodajul gândit de ea și transferat în lumea personajelor-marionete. Rar intervine direct, iar când o face, are grijă ca intervenția sa să nu aibă conotații foarte concrete, mai degrabă lăsându-l pe cititor să se... descurce, obligându-l astfel să participe, măcar intuitiv, la rezolvarea „prezumtivă” a unor situații.

Cu o mică abatere, să zicem, de la „traseul” discuției noastre: în ceea ce mă privește, consider că o contribuție esențială la valoarea în sine a romanului, o au dialogurile. Și afirm aceasta deoarece nu o singură dată ele sunt cele care rezolvă probleme importante, cele care conturează și consolidează, și subiectul aflat în discuție, dar și... caracterizarea, prin intervențiile lor, a participanților la dialog. E o

subtilitate de care Nina Ceranu se folosește – a făcut-o și în alte romane ale sale – și care dă forță confruntărilor tocmai prin concretețe, prin materializarea în acest fel a modului de a gândi și de a acționa. Redau un fragment de dialog de mare actualitate surprinsă de autoare în flagrant: „... - Dar oamenii care v-au ales așteaptă ceva de la dumneavoastră.” „- Fiți serioasă, cine știe că eu exist? Vreo câțiva inși cu care mă mai iau de piept, dar nu pentru idei, ci mai mult din răzbunări.” (...) „- Mama spune că n-ați fost și nici nu sunteți deloc un ins comod pentru oraș (...)” (...) „- Nu vă supărați, dar a cui față sunteți?” „- Sunt Simona Grecu.” „- Aha! Mama Dolores, mama răniților...” (p. 95); sau: „- Moașă Galbinu, venii că nu știu încotro s-o iau.” „- Și dacă mori, ajung la ocnă.” „- Scapă-mă, moașă Galbinu, că n-o să mor, sunt prea tinără (...)” „- Dacă ne-ar loa Domnul Prea Sfântu după anii pe care-i avem...” (p. 194).

Cu iubirile, cu dramele, cu păcatele, cu înfruntările și, în general, cu tot ce ține de existența umană, romanul *Duhul fluviului* este, așa cum am mai spus, o minifrescă a unei/unor existențe reprezentative și a zonei (fluviului, nu-i așa?), dar și a societății în care trăim cu toții. Este romanul care, la această oră, cred că o definește cel mai bine pe Nina Ceranu ca romancieră și ca maturitate literar-artistică în construcția acestei apariții editoriale de certă valoare.

Nina Ceranu, *Duhul fluviului* – roman
Editura Eubeea, 2006.

DINSPRE HELESPONT CITIRE

Dintre multele cărți publicate de acest scriitor din Petroșani, câteva mi-au reținut atenția ca fiind parte reprezentativă a creației sale, și la care mă voi referi în cele ce urmează.

Așadar, iată: prolificul Dumitru Velea își continuă aventura în lumea *xerxeiană*, de această dată publicând unul dintre cele mai consistente volume de versuri semnate de domnia sa de-a lungul anilor. Spun *consistente* gândindu-mă la un anumit risc al atacării unei atât de vaste tematici. *Xerxes la Helespont (Cartea I, poeme)*, Editura Contrafort, 2006.

Cartea – și trebuie menționat de la bun început acest lucru, face parte dintr-o *pornire* a poetului mai de întindere, dedicată suveranilor persani din dinastia Ahemenizilor. Iar când spun aceasta, am în vedere, cel puțin din punct de vedere tehnic, faptul că, după piesa de teatru „Xerxes” (v. Dumitru Velea, *Xerxes*, Editura Sitech, Craiova, 2004; dramă istorică în două părți, 200 de pagini, cu reproduceri foto și aparat bibliografic), publică acest volum de poeme. Apare acum un anumit risc al atacării unei atât de vaste tematici: *Xerxes la Helespont*. Iar dacă în piesa de teatru posibilitatea exprimării epice era cu mult mai generoasă, în lirică lucrurile stau total diferit, fapt ce nu îl împiedică pe autor să ne transmită mesajul său în care simbolurile și metaforele sunt la ele acasă. Acest aspect nu trebuie interpretat neapărat ca o ermetizare, dar nici nu poate fi considerat un factor neglijabil, care impune cititorului o atitudine față de conținutul textului discret-rezervată... Aceasta, mai ales în condițiile în care poetul îl implică direct pe cititor, precum în poemul *Lumina și vorbele*: „Dinspre zidurile Persepolisului și Susei/ vine lumina răsfântă/ după stingerea ei la amurg.// Tu deslușește pe tăblița de aur/ semnele și mâna ce le-a făcut./ ascultă răsuflul scribului/ și-ale vorbele cu care Soarele/ să se întoarcă în zori.”// (p. 14). Chiar și din acest scurt citat, se poate constata îngemănarea/întrepătrunderea a două elemente de bază: istoria, cu rigiditatea ei și lirismul utilizat de autor drept „îndulcitor” al adevărului sec de care nu se poate face abstracție fără pierderi mari, cel puțin în cazul de față – riscul pe care Dumitru Velea și-l asumă.

Pe de altă parte, ar fi absolut nepotrivit să facem abstracție de un adevăr, aparent inofensiv, care ne conduce, în mai multe poeme, la realitatea imediată, deși poetul îl „mușamalizează” cu o simbolistică foarte bine plasată în contextul general... Să cităm: „Cei în cămăși albe de in./ proaspăt rași pe cap și pe întregul corp./ cu sandale de papirus vin să cerceteze vita aleasă./ nici un fir de păr negru nu trebuie să i se găsească./ nici o pată pe piele sau limbă./ și părul pe coadă/ trebuie să fie crescut ca-n cărțile sfinte./ Marele preot îi înfășoară coarnele în fâșii de papirus/ și-și pune pe ele pecetea inelului său (*Să fii astfel ales*, p. 22). Posibilitățile de interpretare a mesajului sunt, practic, nelimitate, fiindcă, transfocalizând versuri sau cuvinte, fără efort putem „descinde” în actualitatea imediată... De aceea, ne putem întreba, justificat: nu cumva, printr-o manevră subtilă, stilist-epică, autorul a „uitat” deschisă o porțiță spre problematicile biografiei sale? Ba da, citez eu a zice, fiindcă o seamă de versuri, și chiar poeme, ne înlesnesc identificarea operei cu biografia, coexistând într-o simbioză ciudată, totuși, în contextul general al volumului. Astfel, este normal ca, după ce vom citi prima parte a poemului (*Propunerea omului cu maimuțe*, p. 39): „Maimuțele mele au băut apă/ din fluviul murdar și sărat/ și-au început să se înmulțească în neștire:/ în prima lună, dintr-o pereche s-a născut o pereche./ în a doua lună, din cele două perechi alte două perechi/ în luna a treia./ din cele patru perechi alte patru perechi./ în luna a patra din cele opt perechi alte opt perechi/ și tot astfel cu fiecare lună încât/ nu pot să le mai joc în funii și nici să le mai joc în funii și nici să le mai număr.”//, să ne întrebăm: cine sunt maimuțele și ce simbolizează apa murdară? În ceea ce mă privește, sunt convins că, măcar în subsidiar, este vorba despre o proiecție/ „abatere” spre cotidianul nostru cel de toate zilele... Și încă: „Pe podul de-alături trec animalele/ fără să știe de mare și Ahriman –/ ferice de ele, de sufletele lor! Doar persul știe./ taie din carne și umbră, ca soarele în zori;”// (subl. D. H.) (*Persul*, p. 42) – unde, printr-un transfer ideatic și de imagine, „Persul” poate fi identificat cu poetul existând într-un spațiu socialmente nepriincios... Însă, ajunși aici, se naște pericolul unui anume risc al detalierilor în relația autor-operă. Și nu cred că e cazul... Dar, înainte de a trece mai departe, mă simt obligat să mai adaug: atât în sus-amintita piesă de teatru, unde desfășurarea de forțe participante a îngăduit o decelare mai exhaustivă a

situațiilor, cât și în prezentul volum de versuri, autorul s-a folosit de un „tertip” mai vechi și anume: demonstrarea similitudinilor antichitate-actualitatea imediată. Pentru realizarea acestui deziderat, cu nuanțări socio-psiho-istorice și filozofice, poetul își pune la bătaie întregul potențial al intelectului său artistico-liric, iar rezultatul final este exact este, așadar, nu o simplă revenire la o deprindere cel scontat.

Xerxes la Helespont căzută cu tronc poetului, ci poate fi interpretat – conținutul, evident – și drept ca o incursiune într-o perioadă istorică dominată de situații, momente, nume și conflicte care au avut repercusiuni importante într-o zonă geografică anume. Și nu numai... Pentru că, iată reacția unui martor al evenimentelor: „Cea mai necruțătoare pedeapsă dată grecilor/ este să hrănească Marea Armată a Asiei/ trecută peste Helespont;/ să le dea perșilor pâine și carne,/ vinuri alese, mai vechi decât zeii,/ când nici apă în râuri nu mai rămâne/ după adăpatul cailor.”// (*Plângerea unui grec bătrân*, p. 51). Poemul este, fără îndoială, unui dintre cel mai realist-tragice ale volumu-lui și, în același timp, cel care, ca să mă exprim cu o sintagmă la modă, „pune punctul pe i”. Sintagma „când nici apă în râuri nu mai rămâne/ după adăpatul cailor”, oglindește atât de pregnant o situație de fapt – „*Marea Armată*”, care nu mai e a perșilor, ci „*a Asiei*” și sărăcia care precedă plecarea ei – încât orice alte comentarii devin inutile... Într-un context, ceva mai larg-binevoitor, mai citez titlurile: *Corturile de safir*, *Vorbe auzite din gura lui Xerxes*, *Întrebări la țarm*, *Discursul lui Xerxes*, *Vis cu sabie de aur*, *Cuneiforme regești* etc.

O carte sub semnătura lui Dumitru Velea ce dovedește două adevăruri: prolificitate și talent în abordarea oricărei tematici și metamorfozarea materialului brut în poezie.

Dumitru Velea, *Xerxes la Helespont (Cartea I, poeme)*,
Ed. Contrafort, 2006.

„O MAMĂ...”

Nu sfătuiesc pe nimeni să citească această nouă carte de versuri semnată de Dumitru Velea, înainte de a conștientiza că are de parcurs una dintre scrierile care năvălesc spre psihicul cititorului cu o forță – aș zice de nestăvilă...

De aceea, pentru a recenza o asemenea carte, înseamnă, implicit, a fi conectat deplin-sufletește la simțămintele autorului până la a te confunda – dacă nu e prea mult spus – cu trăirile acestuia vizavi de momentul unic al unei despărțiri definitive de cea mai importantă ființă pentru oricare dintre noi – mama. Însă, cu alte cuvinte, ar fi vorba despre încercarea de... violare a unui spațiu ideatic sacru pe care, într-o accepție ceva mai constrâns-prozaică, îl numim „relație mamă-fiu” greu definibilă în toate ramificațiile și valențele sale și, cu atât mai greu, accesibil-descriptibilă, ea fiind atât de bine „baricadată” de sentimente, încât, venind de dinafara sa, forțând la urma urmelor lucrurile, gestul ar putea fi considerat o intervenție blasfemică.

Acest gând m-a urmărit multă vreme și, din acest motiv, diferit de alte cărți ale lui Dumitru Velea, despre care am mai scris, de această dată am purces foarte greu la... drumul unei prezentări-recenzii..

Privită ca un tot, cartea este un fel de monolog al celei dispărute, preluat de poet și prelucrat de către acesta printr-un inedit proces de substituire, sau, mai corect spus, autorul se erijează în cronicar-purtător-de-cuvânt al defunctei. Ciudată, riscantă și grea postură! Cu atât mai mult că Dumitru Velea nu o (poate) face cu detașare, ci ne face să simțim vers de vers bocetul perpetuu pe care autorul nu reușește să-l camufleze și, bănuiesc, nici nu dorește, tocmai pentru a crea atmosfera adecvată transmiterii mesajului său pronunțat subiectiv, dar fără a neglija latura artistică. Grămada de metafore, figuri de stil și simboluri – de altfel specifice liricii lui Dumitru Velea – întărește acest adevăr... Evident (?) – iar acest lucru îl onorează pe poet ca român ce este, evenimentul ca atare se petrece într-un spațiu localizat fără nici un dubiu: „A căzut o stea/ și-a retezat capul păsării în somn,/ ca un brici.”// (*Să n-adormiți, copiii mei!*, p. 37), sau: „Un lemn de viță de vie/ să-mi sădiți la cap(...)” (*Poate*, p. 69), spațiu care, vrem-nu vrem, ne duce gândul spre unul dintre cele mai frumoase și mai... românești balade,

Miorița. Străduința sa de a-i comunica simplu și omenește cititorului materializarea forței destinului, îmbracă deseori forme poetice cu ajutorul cărora, imaginativ, ne transformăm în receptori fideli ai mesajului transmis nouă aproape cu violență: „Faptele mele (decretează mama dispărută prin gura poetului) se apropie de sfârșit./ cuvintele abia îmi mai vin pe limbă,/ nici o povață, nici un semn cu mâna,/ nu voi putea să mai fac.// Ce am avut de spus – înțeleg acum –/ v-am spus când v-am născut,/ restul este călătorie a țărâni/ prin țărâna drumului.// În curând n-o să vă mai întrebați,/ dacă mi se aude vocea,/ și urmele de pe țărână/ mi le-a șters vântul și cărat ploile.// N-o să mai știți unde am fost,/ ci doar unde sunt,/ n-o să mai vedeți nici umbra,/ deși o să stau în preajmă ca umbră.// Și, ajunsă cu mâinile goale,/ atât aş vrea să vă las, /lumina din ochi, dată de Domnul,/ să vă ocrotească pasul și somnul!”// (*Șoapte din urmă*, p. 56). Am citat întreaga poezie, fiindcă mi se pare a fi cea care dă cu exactitate indubitabilă trăirile autorului în toată cuprinderea lor circumscriindu-le în panteonul mereu-aducerii-aminte. E o poruncă, o rugăminte, un bocet abia intuibil și un testament al demnității în fața inexorabilității destinului, al vrierii divine în ultimă instanță. Repet: acest poem este, cred, esențializarea, unitatea de măsură a întregii cărți și a transiterii mesajului uman-artistic într-un rotund asupra căruia orice intervenție i-ar atenua valoarea.

Acesta este și motivul pentru care revin spunând: nu-știu de ce, dar am senzația, poate nelalocul ei, că, despre o asemenea carte este greu să spui/să scrii cuvinte care să o apropie mai mult de mintea și sufletul cititorului. Ea trebuie citită. Neapărat. Dar cu sentimentul că pătrunzi într-un fel de altar în care ești obligat să asști la ritualul împlinirii preceptelor biblice, a conștientizării acute de voința și puterea lui Dumnezeu.

Dumitru Velea, *Tâmâie, mamă, tâmâie – plângerile preaîndurătoarei mame, Bălașa*, Editura Sitech, Craiova, 2005.

O CARTE PENTRU PATRIMONIUL CULTURAL-ARTISTIC ROMÂNESC

Nimic, în domeniul literaturii, nu mă mai miră la scriitorul Dumitru Velea...

De-a lungul timpului, după ce a debutat la Editura Cartea Românească cu volumul de versuri *Lucifera* (1973) – titlu destul de curajos la vremea aceea! – parcursul literar al lui Velea nu a fost marcat de oareșice moment spectaculos, în sensul vreunei apariții editoriale (să zicem) care să rupă gura târgului. Dimpotrivă, evoluând într-o discreție pe care, personal, o consider nedreaptă, dar specific provincială din nefericire, și-a construit cu meticulozitate de bijutier individualitatea creatoare care, încet dar ferm, s-a constituit într-o operă literară complexă și, fără îndoială, de valoare incontestabilă. Poet de mare profunzime lirică, eseist de forță, filozof prin definiție, cutez a spune, el fiind colaborator la „Revista de filozofie” condusă de Grigore Smeu... –, dramaturg, critic literar, iată că, mai nou, și critic și istoric de artă.

Așadar, conținutul noului volum semnat de Dumitru Velea, *Ochiul și mâna* – puținică parafrază la *Ochiul și lucrurile* de Andrei Pleșu –, cu subtitlul *Scrieri despre artă*, nu mă mai miră în contextul celor spuse mai sus. Fiindcă de la Dumitru Velea, posesor al unui „depozit” de cultură generală sau de specialitate impresionant (reducând ideea la spațiul umanist), te poți aștepta la orice în sensul abordării de-acum cu un fel de nonșalanță a oricărui gen de creație. Însă, trebuie spus imediat că, pentru cei care îi cunosc cât de cât opera, cartea de față va fi, totuși, o surpriză datorată unui **altfel** de contact-receptare, prin intermediul unui **altfel** de mesaj al autorului, cu una dintre cele mai importante scrieri ale sale din ultimii ani.

Și nu pot începe vorbirea despre această carte fără a semnala o subtilitate inteligentă, ca să nu-i spun „șmecherie simpatică” a autorului pentru a ne avertiza despre felul cum se pune problema și, mai ales, din ce unghi trebuie văzute și priticite lucrurile pentru a „cădea” pe frecvența emisiei mesajului său. Deci, ce face? Renunță la un „cuvânt înainte” lămuritor despre ce și cum se petrec lucrurile în interiorul cărții (care ar fi prins bine unei anumite categorii de cititori), și folosește nu mai puțin decât trei „motto”-uri citându-i pe Jung (din *Viața de dincolo*

de moarte), Eminescu (din *Miron și Frumoasa fără corp*) și Trakl (Georg) (*Primăvara sufletului*). Este un avertisment-deschidere spre tematică și, mai ales, spre modalitatea de abordare a ei...

Așadar, având în vedere tematica, în mod normal volumul este construit pe mai multe planuri, dominator rămânând până la urmă cel al biografiilor, indiferent că este vorba despre persoane fizice-artiști sau despre Teatrul Dramatic „Ion D. Sîrbu” din Petroșani... Cu această excepție, cartea este dedicată în întregime unor artiști plastici din Valea Jiului care, în timp, și-au dovedit harul și valoarea prin creația lor, ea fiind, concomitent, și o contribuție extrem de interesantă și importantă la fixarea în timp și spațiu a unor valori autentice trăitoare pe aceste meleaguri. Cu un foarte bun simț al esteticului, condimentat cu respectuoase considerații perfect mulate pe „subiectul aflat sub tratament”, Dumitru Velea scotocește, află, analizează și circumscrie în patrimoniul artistic național opere de artă plastică altfel supuse pericolului iminent de a cădea pradă uitării treptate și-apoi definitive. Din acest unghi privite lucrurile, avem de-a face cu un act de autentică responsabilitate civică și cultural-patrimonială. Fiindcă, din nefericire, și așa păcătuți să nu o spun: provincia rămâne provincie și, pentru a-și dovedi... existența (indiferent de domeniu!) ea, prin reprezentanții săi – domeniul nici nu mai contează! – trebuie să poarte lupte grele și cu sine, dar mai ales cu... centrul (București) sau chiar „centre mai mici – Timișoara, Cluj, Iași, Craiova... Cred că exact în acest context trebuie privită problema și purtată întreaga discuție despre carte; cu atât mai mult că însuși Velea are din când în când grijă să sugereze chestiunea în cauză, chiar dacă nu totdeauna o face direct... Iată, deci, ideea enunțată mai sus și concretizată doar cu alte cuvinte de Dumitru Velea: „Umilitatea pictorului până la a-și refuza o expoziție personală” (p. 7), acțiune care nu se petrece, deși ar fi pe merit, fiindcă, notează el mai departe, „Există o clipă când un om poate fi străfulgerat de o trăire numenală, iar gradul de intensitate al acesteia îl determină, răsturnat din adâncuri, pentru totdeauna.” (p. 9).

Adevărul este că, odată intrat în atmosfera cărții, se produce un ciudat sentiment de labirint, fapt care obligă cititorul să țină permanent contactul cu... ghidul... Ariadna (Velea, în cazul nostru), tocmai cu scopul de a împărtăși soarta lui Teseu... Pentru că textul nu este o

descriere sec-enciclopedică – deși, păstrând proporțiile, cartea este, totuși, o combinație dicționar-enciclopedie – ci o scriere adeseori romanțată, dar mereu încărcată de problematici sociale cu destule nuanțări/condiționări politice, economice, și chiar administrative, ca să nu mai vorbim de cele de creație. Velea ne convinge cu argumente solide că artiștii plastici din Valea Jiului nu sunt cu nimic mai prejos decât oricare alții, din oricare alt colț al țării sau al lumii, pentru a putea fi încadrați în cutare curent artistic. El are tot timpul grijă să reliefeze și să exploateze în așa fel elemente existențial-umane ale artiștilor „din Vale”, încât, odată intrați în atmosfera respectivă să participăm alături de el la trăiri care ne amintesc de câteva elemente heideggeriene... „Căutăm, spune Heidegger, realitatea operei de artă pentru ca să aflăm realmente acolo arta care este cuprinsă în ea.” (Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, Editura „Univers”, 1982, p. 52. Trad. Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu). În mod evident, Dumitru Velea are în vedere acest adevăr nu doar pentru a-și crea o bază de analiză, ci pentru a forța adevărul recunoașterii de către oricine a valorii „biografiaților” săi. Aceștia, adică personajele cărții, la urma urmei, sunt cei care de-a lungul multor ani, sub orânduirea socialistă, au reușit – numai ei și Dumnezeu cunoscând cu ce sacrificii – să formeze o grupare (Filială a U.A.P. din România mai apoi) care, prin creații de certă valoare, a proiectat zona Văii Jiului în contextul artei plastice patrimonial-naționale.

Sigur, ar fi nepotrivit să vorbim despre o avalanșă de plasticieni în Valea Jiului și cu atât mai riscant ar fi ca, referitor la carte, să inducem ideea unei adevărate școli de pictură, dar se poate afirma în voie despre câteva nume reprezentative nu doar la nivel de zonă. Exact asta face Velea, explicând într-o manieră moderată, dar convingătoare, rostul și rolul celor al căror produs spiritual este arta vizuală. Un fapt extrem de important îl constituie succedarea generațiilor de pictori într-un spațiu geografic, social și existențial de o duritate adesea nepricepută la adevăratele sale dimensiuni de către unii. În aceste condiții, în decursul istoriei – inclusiv sub comunism – în „Vale” s-a făcut artă, iar rostul acestei scrieri este, între altele, de a demonstra realitatea palpabilă că acolo valoarea artei plastice este un element în plus al valorii umane, al

celor care, după ieșirea din șut, pot și știu să creeze frumosul pe pânză sau cu dalta și ciocanul, dacă vorbim despre sculptori...

Pe rând, folosind un ton moderat, ceea ce presupune un discernământ atent din partea autorului, facem cunoștință cu o lume care ia, pe nesimțite, forma ineditului, a fabulosului chiar, o lume în care Velea are grijă să proiecteze lumina harului celui care o locuiește, căruia îi cedează câte puțin (până la arderea definitivă) din valoarea spiritului său. De altfel, titlurile (sau capitolele cărții) ne introduc fără menajamente în atmosfera vieții artistului și a artisticului: *Victor Sylvester, între umilitate și tripticul soarelui; Ionuț Gabroveanu. Lumea poate să fie un buchet de flori; Cristian Sergiu Ianza și bisericile cosmice; Ion Cârjoi: Am o foame permanentă de absolut și o nestinsă sete de albastru; Iosif Tellman – un geometru între vestale; Ion Liciu. Drama: și ce i se va da, i s-a luat; Ioan Medruț. Forme sculpturale aruncate în spațiu; Doru Roman. Peisajul ca mediu pentru lumină; Ladislau Schmidt, cel cu mâna de aur. La curțile vieții cu mâna de aur...* Nu întâmplător, am lăsat la urmă pe un component al acestui florilegiu artistic... Este vorba despre unul dintre cei mai valoroși caricaturiști ai momentului; iar când spun moment, am în vedere exact stricta actualitatea, Ion Barbu, căci despre el este vorba, fiind – și nu e forțare a lucrurilor – cel care este port-drapelul caricaturisticii politice românești actuale. Incisivitatea și dialogurile dintre personajele desenelor sale îi asigură creației lui individualitate, valoare incontestabilă și, în acest fel, perenitate...

Pe de altă parte, dar fără a părăsi contextul, și biblic vorbind, după ce i-am dat Cezarului (Văii Jiului) ce i se cuvenea, ar fi nedrept să nu completez cu faptul că, prin forța împrejurărilor (motivele nu contează), o parte dintre cei cuprinși și comentați în această carte, fie că mai trăiesc și creează acolo, fie că doar și-au început în „Vale” viața artistică, acum aflându-se în alte părți ale țării, ei rămân „datori” unei experiențe existențiale unică în felul ei; sau cazurile în care, fiind născuți pe alte meleaguri, unii dintre plasticieni, au avut de-a face, în sensul pur și frumos al cuvântului, cu Valea Jiului, care le-a și marcat într-un fel sau altul viața... Iată-i, în ordinea din carte: pictorul Victor Sylvester s-a născut în localitatea Petriceni, județul Covasna; pictorul Ionuț Gabroveanu s-a născut la Băilești, în Oltenia; pictorul Ion Cârjoi, s-a

născut în localitatea Tismana, județul Mehedinți; Iosif Tellman s-a născut la Brașov; Ioan Medruț s-a născut la Deva; Doru Roman s-a născut la Tulgheș, actualmente județul Harghita... Ei au creat și unii mai creează opere de artă fără de care, necondiționat, în istoria artei plastice românești ar exista un inexplicabil gol.

Deci, Dumitru Velea, prin volumul *Ochiul și mâna*, nu numai că acoperă acest „gol”, dar și ridică creația artistică a celor „din Vale” la rangul de valoare reală și necesar-integrantă în istoria artei plastice românești. Dacă acesta a fost gândul secret al autorului, poate fi liniștit: după credința mea, efortul său este o reușită deplină, volumul fiind o indiscutabilă contribuție la punerea în valoare a unor individualități artistice...

Dumitru Velea, *Ochiul și mâna – scrieri despre artă* –,
Editura Fundației Culturale „Ion D. Sîrbu”, Petroșani, 2005.

TEST PENTRU IUBIREA DE FRUMOS

Antologia pe care o avem de parcurs dacă ne punem mintea cu acest volum de versuri, este o încercare/verificare a capacității noastre de receptare a fenomenului liric. Pare exagerată afirmația, însă ea are ca bază de pornire un suport perfect logic și lesne acceptabil fiind vorba despre creația unuia dintre cei mai importanți poeți români contemporani: Dorin Tudoran. În anul 1985, când a părăsit România, avea deja publicate 6 volume de versuri, pentru primul (cel de debut) – *Mic tratat de glorie* (Editura Cartea Românească, 1973), al treilea – *Uneori, plutirea* (Editura Eminescu, 1977) și al patrulea – *O zi în natură* (Editura Cartea Românească, 1977) acordându-i-se Premiul Uniunii Scriitorilor din România. Dacă 3 din 6 volume de versuri sunt premiate de Uniune, deie-mi-se voie să mă... anglicesc puțin spunând „No comment”. A fost o glumă, pentru că, despre opera lui Dorin Tudoran se vorbește, se va vorbi și va fi un punct de referință în lirica românească, iar dacă mai adăugăm aici – și firește să o facem – și volumele sale de publicistică, avem în întregime sa opera unei personalități în cultura română.

În mod evident, fiind vorba despre o antologie, poeziile cuprinse în volum au fost comentate la vremea lor, astfel că mie nu-mi rămâne decât, în acest spațiu restrâns, să semnalez această importantă apariție editorială și să o recomand pentru lectură. Mircea Mihăieș, prefațatorul și postfațatorul cărții, prezintă cartea de vizită a autorului în stilul său postdecembrist caracteristic atunci când e vorba despre diasporeni, cu mențiunea că, de această dată, nu putem să nu-i dăm dreptate deplină: „Persoana publică, polemistul de forță, activistul politic și civic, editorialistul vijelios, l-au pus în ultimii ani în umbră pe delicatul, reflexivul, rafinatul poet Dorin Tudoran.” Fără să intru în nu-știu-câte alte detalii privind-l pe autor, este bine ca, din capul locului, să avem în vedere că avem posibilitatea, din păcate din ce în ce mai rară în anii din urmă, să ne (re)întâlnim cu poezia autentică, să ne redescoperim pe noi înșine în ipostaze sufletești normale, dacă pot spune așa. Cred în continuare, poate cu naivitatea care mi-a jucat deseori feste, că un

contact sincer și afectiv cu creația lirică de valoare scoate de prin ungherele sufletului ceea ce ne reprezintă ca oameni, adică frumosul din noi, adică puterea de percepere a esteticului și de a iubi valoarea operei de artă. Prin această antologie, Dorin Tudoran ne supune acestui test cu speranța că fiecare, spre binele nostru, îl va trece cu bine.

Dorin Tudoran, *Tânărul Ulise*,
Editura Polirom, Iași, 2000.

GÂNDURI DESPRE POEZIA LUI DUMITRU PANAITÉ

Cel puțin din versurile care alcătuiesc volumul de față, înțeleg că autorul se află într-un stadiu al evoluției sale artistice de unde poate contempla, dar și exploata!, liniștit/profesional peisajul materiei prime lirice din care să decupeze, prin selectare, subiecte pentru creația sa. Și spun aceasta, fiindcă mi se pare atât de stăpân pe sinele său poetic, încât își permite cu nonșalanță să abordeze orice tematică. Drept e că, în cea mai mare parte, reușește să transmită cititorului nu numai emoția artistică, ci și mesajul său în care preponderentă și permanentă este grija pentru bine și frumos. În general, și folosindu-se de mijloace de comunicare de cele mai multe ori directe, el realizează acest lucru fără a intra prea adânc în convenționalism – primejdie care... paște pe destui creatori. Este un adevăr conștientizat, desigur, domnia sa înțelegând că procedând altfel, sau văzând problematica propusă spre analiză și disecție din alt unghi, ar știrbi valoarea poemelor. Așadar, Dumitru Panaite știe prea bine aceasta și de aceea, pe schelete ideatice, de regulă bine conturate, uneori chiar contrastând puternic între ele, fie părând ne semnificative, fie pretențios-complexe, el brodează veșminte în culori mai mult sau mai puțin metaforice cumpănite și plăcute și, mai ales, care nu obligă prezumtivul cititor la căutarea a cine știe ce cheie de descifrare. Apoi: lirica lui Panaite nu este spectaculoasă – iar de teribilism nici nu poate fi vorba! –, ci una discret-înșelătoare sau și mai corect spus, fals-înșelătoare, fiindcă aduce, deseori, dacă e să fac o comparație, cu o apă liniștită care, în adâncul ei... Ziceam: atacant fără predilecții al vreunui domeniu existențial, începând cu trăirile intime, poetul Dumitru Panaite exploatează materia primă a creației sale într-un mod extrem de personal, chiar dacă am reduce chestiunea ca atare la doar partea tehnică, asupra căreia mă voi opri ceva mai încolo...

Parcurgând textele din acest volum, pe măsură ce înaintezi în lectură, se consolidează convingerea că poetul are o adevărată slăbiciune – și nu o face rău! – pentru un reduționism al expresiei care îl individualizează bine în peisajul liric actual. La această rigurozitate, să-i zic, îl „obligă” și utilizarea, în cea mai mare parte a poemelor, a versului clasic unde, se pare, se simte în elementul său, precum în versurile: „Mă

î nec în boare crudă/ De extaz pictat pe gând,/ Răsucesc cuvântu-n trudă/
 Să-mi aflu la muză rând>// În scâncet de rimă nouă,/ Se nasc, în dureri,
 idei,/ Când sângele ierbii-i rouă/ Culeasă-n cupe de zei.”// (*Caut*) –,
 versuri cărora le putem atribui, fără vreo reținere chiar un rol de
 „profesiune de credință”; sau, revenind la ideea de mai înainte: „Lumini
 de-argint, tremurătoare,/ Se-ascund prin colțuri de oftat,/ Când vagi
 povești, curtenitoare,/ Abundă-n roluri de pirat.”// (*Îmi agăț vrerea*)...
 Percepem și pricepem lesne că există la poet nu doar dragostea pentru
 versul clasic, ci și o armonizare deplină între acest mod de exprimare și
 simțămintele sale. Și mă refer aici la acel ritm interior al poeziei care îi
 garantează muzicalitatea... Este, cred, modalitatea care exprimă, de
 fapt, cel mai fidel „starea psihică de creație”. Sigur că, măcar la prima
 vedere, lucrurile par simple, dar e de-ajuns să citim cu atenție mărită și
 vom descoperi că poetul se erijează în purtătorul de cuvânt al unor
 momente, situații sau fenomene cărora noi, ceilalți muritori, nu le
 acordăm importanța cuvenită. Aducerea acestora în prim-plan constituie
 pentru autor nu numai plăcerea de a le sesiza printr-o versificare
 adecvată, ci și pentru a ni le fixa, și nouă!, în memorie, pentru a le
 ridica, uneori, la rang de simbol: „Ce-a fost ieri va fi și mâine,/ Din
 sincope liniști cresc,/ Azi, piramide de pâine,/ Mâine-un mușuroi
 gălesc.”// (...) Eram un fulg de pădădie/ În calea vânturilor seci,/ Când
 vag ecou de psalmodie/ Mi-a încălzit fiorii reci.”// (*Eu*).

Într-un context ceva mai larg, dar fără a pierde mult din substanța
 poeziei, Dumitru Panaite se simte nu numai poet, ci și Omul responsabil
 în contact, fie și numai prin poezie, cu semenii săi. Și spun aceasta,
 fiindcă, mai direct sau mai puțin direct, el ne demonstrează implicarea
 sa în social, și cel mai des nu unul virtual, ci unul foarte real-concret, iar
 de acesta nu se poate face abstracție: „Cântec de taxi și bere/ Gratis, cu
 sarmale reci,/ urcă podium prin triere/ De minți seci și de zevzeci.”//
 (*Contemporaneitate*)... Știm la ce anume se referă autorul, dar
 constatativul său trebuie privit neapărat în perspectivă, pentru că numai
 așa îi vom simți și înțelege mesajul și, de ce să n-o spunem?, iminentele
 pericole... Căci zice poetul: „Strigă valul de primejdii/ Din hăul frumos
 pictat;/ Scara-n jos a deznădejzii/ Are și drum de urcat.”// (*Derută*).
 Aici, deși finalul strofei încearcă o îndulcire a situației, o reabilitare cât
 de cât a acesteia, efortul nu contrabalansează suficient gravitatea

faptului în sine, bine răzbătător printre rânduri. Și poate că e momentul aici să spun că există la Dumitru Panaite o plăcere aproape patologică de a transforma – oarecum *midasian* vorbind – tot ce... atinge, în versuri. De-aceea, poate și senzația unor exprimări facile, superficiale. Însă, în cazul său, și pătrunzând în spiritul-receptacul puternic al universului său artistic, creația devine metamorfozarea frumoasă și elegantă a realității imediate. Ceea ce nu e tocmai ușor și nici la îndemâna oricui...

Pe un alt registru ideatic, dar fără a părăsi conjunctura deja existentă, Dumitru Panaite se circumscrie într-o „familie” spirituală din care fac parte un Dimitrie Anghel, Emil Isac, Radu Gyr, Ion Pilat etc., dar și, nu rareori, chiar Topârceanu, sau A. E. Baconsky... Este evident că, deși de multe ori nu o face fățiș, poetul – așa cum îi și stă bine – este un sentimental, iar majoritatea poemelor îi trădează această stare: „(...) Sunt ce-am sperat/ Și-ncă mai cred:/ Dezmăț de flori/ Prin lunci moldave.”// (*Sunt ce-am sperat*); Or, este un fapt incontestabil că orice aluzie spre spațiul „moldav”, înseamnă trimitere spre sentimentalism. Și ar fi nedrept să nu mă opresc asupra unei poezii de-o simplitate și muzicalitate fermecătoare, apropo de afirmația precedentă: „Inima slujește rima/ În versuri rostite trist,/ Când viața-acceptă scrima/ Cu o spadă, precum Crist.// Inima-i altarul jertfei,/ Vatra care coace jarul,/ Semn de preaplin al carafei/ Ce umple zilnic paharul.// Inima-i truda iubirii,/ Adăpost de frig și ploaie,/ Mană sfântă a rodirii/ Dorului, curgând șiroaie.”// (*Inima-i truda iubirii*).

Referindu-mă la poezia *Versuri amare*, revin la ideea de... Topârceanu unde, ultima strofă este reprezentativă: „Viscolul putred de gânduri,/ Ninge arșiță-n cuptor,/ La moara de vise-s rânduri,/ Semidoctu-i orator.”// Și nu numai...

Aminteam la începutul acestor însemnări că voi reveni la partea... tehnică a creației lui Dumitru Panaite. Îmi permit, deci, pe scurt, și fără a fi neapărat vorba despre o recomandare: cred că poetul ar trebui să fie puțin mai atent și la metrică și la căderea accentului pe o literă sau alta dintr-un cuvânt, mai ales dacă acesta are rol-rost de rimă. Altfel versurile își pot pierde din muzicalitate și e păcat...

O privire de ansamblu asupra acestui volum de versuri – al treilea? – al lui Dumitru Panaite, ne relevă un autor format, structural vorbind, ajuns în zona maturității creative și apt să-și transmită mesajul artistic pe înțelesul oricărui prezumtiv cititor. Se poate constata ușor nu numai seriozitatea cu care își tratează temele propuse, ci și deturnarea lor spre o expresie lirică asigurătoare de receptivitate maximă. Domnia sa este, fără îndoială, conștient că are menirea unui emitent de valori către un destinatar, doar pentru moment virtual, fiindcă acesta va exista în realitate la apariția volumului, în calitate de receptor materializat în cititorul care poate fi mai mult sau mai puțin avizat. Însă poetul, se înțelege, cel puțin din acest volum, că are permanent în vedere acest important lucru.

E spre binele său și spre dănuirea operei sale lirice în sufletul cititorilor.

DIRECȚIILE VÂNTULUI

„Avalanșa” de cărți publicate de Dumitru Velea din 1990 încoace, poate fi interpretată (și) ca un gest de răzbunare față de frustrările la care fusese supus în anii ceaușismului. Nu încerc o explicație de pe poziția unuia care să-l absolve de acest... păcat (al cantității scrierilor de după '89), ci o incursiune detașată într-un peisaj psiho-artistic și chiar social, căruia filozoful Velea i-a fost victimă prin forța împrejurărilor. Așadar, formațiunea sa intelectual-filozofică, având și un caracter mocnit-recalcitrant, iar acest adevăr s-a putut constata în articolele și studiile publicate în „Revista de Filozofie” de-a lungul anilor, nu i-au adus poetului mari foloase. Dimpotrivă... Pentru că lirica sa, creația sa în general, a fost de tipul celor care puneau probleme, care dădeau posibilitatea interpretărilor de tot felul, inclusiv de nuanță mistico-biblică, fapt greu de îngurgitat de o ideologie instalată rigid în *antedecembrismul* comunist dominator.

Poate plătind un anume tribut acestei veridicități, Dumitru Velea continuă să fie, pentru cei mai mulți dintre cititorii săi, un poet destul de greu accesibil, lirica sa, metaforizată până la limita superioară a perceperii și asimilării, având și suficiente ramificații sau măcar rezonanțe prin meandrele filozofiei. I s-a pus chiar eticheta de „poezie ermetică”... De aceea, consider că, pentru a-i „intercepta” mesajul, este nevoie de un anumit nivel de cultură poetică a lectorului, evident, un nivel peste medie pentru ca receptarea să aibă calitatea dorită de autor.

Aceste chestiuni sunt absolut valabile și pentru acest ultim volum al său, intitulat, bineînțeles tot... metaforic, *Vântul de sus, vântul de jos*, având, în majoritatea poemelor, trimiteri aspre, ca să nu le spun chiar dure, spre o încrengătură uman-degradantă cu toate consecințele sale asupra mersului lucrurilor. Exemplele apar aproape instantaneu: „Șarpele se pierde printre marile ziduri/ caută răcoarea de sub piatra statuii zieiști./ precum cândva pe a pomului veșnic înfrunzit;”/ (*Care să fie mărul gloriei?*, p. 6). Și în acest volum, poetul revine la un simbol deja consacrat în opera sa, șarpele, și „rolul” său în evoluția ființei umane după evadarea sa în păcatul originar: „Șarpele care împletește strămoșii pe toiaș/ a ajuns cu capul sub mâna osoasă/ a ultimului bătrân” (...). (*Gemeni*, p.19), sau această subtilă aluzie la simbolul în discuție:

„Stâlpului cu șapte fețe/ i-au făcut șapte scobituri/ (...) Fiii veniți din șapte părți”/... (*De șapte ori împărțit*, p. 21)... Se subînțelege că „șapte” are (și) semnificația unui balaur cu șapte capete din basmele românești... De altfel, și oarecum în alt registru ideatic, Dumitru Velea se „complace” în a aduce în prim-planul creației sale, cu precădere lirice, atmosfere transferate din lumea basmului și a legendei, precum în versurile: „Drumul are răscruci,/ funia, noduri cu pene;/ cercul aleargă pe ele,/ duhul să-l depene.// - Aruncă-l înapoi./ să nu te stăpânească duh./ spune-i povestea/ și stăpânește-l tu!” (subl. D. H.) (*Drumul*, p. 32); este, de fapt, o latură des întâlnită în creația autorului, atât în poezie cât și în teatru unde suprapunerea celor trei planuri – fabulos-legendă-realitate – constituie o trăsătură specifică, o particularizare a operei sale. Important este că aceste filoaane sunt explorate și exploatate cu iscusință și cu rezultate dintre cele mai interesante și importante. Ba, printr-o prelucrare minuțioasă, el le dă, nu rareori, dimensiuni valorice noi...

Dar, pentru că nu e locul și nici momentul unei analize mai ample, și în contextul celor spuse ceva mai înainte, voi cita în întregime, pentru ilustrarea și mai pregnantă a celor afirmate deja, dar și pentru frumusețea și adâncimea mesajului, poemul *Legare de mort*: „pe stâlpul cui, doamne./ s-a înfășurat șuvița de păr?/ de tâmpla cui s-a tăiat./ de s-a prins la capătul lui?// - Ridică-te și lasă-mă să joc/ cu pletele prin soare și ploii! - Apleacă-te cu fața spre mine/ să-ți mângâi părul, să te dezleg!// Fără să știe sunt legați/ cu brațele de-același corp,/ și fără să se vadă sunt/ ca ochii pe aceeași față.// (p. 59).

Această nouă apariție editorială semnată de poetul Dumitru Velea, se înscrie cuminte pe linia tot mai valoroasei sale creații, îmbogățind zestrea lirică a literaturii contemporane. Fiindcă autorul este unul dintre tot mai pușinii supraviețuitori loiali poeziei de valoare, unul dintre acei pentru care responsabilitatea în fața actului creației, a cititorului de fapt, este o prioritate.

Dumitru Velea, *Vântul de sus, vântul de jos* (poeme),
Editura SITECH, Craiova, 2005.

ÎNTRE REALISM ȘI ONIRISMUL LUI JUNG

Nici cu precizarea din subtitlu din care înțelegem că avem de-a face cu o „psihodramă onirică”, noua carte semnată de Dumitru Velea, de fapt o piesă de teatru, nu îi îngăduie foarte ușor cititorului să pătrundă într-o atmosferă creată având ca bază de plecare... onirismul elvețianului C. G. Jung. Pentru că, mai toate personajele coexistă, cu o anumită dezinvoltură și conștiințiozitate, așa zice, într-o anormalitate perfect grefată pe locul acțiunii: *Stabilimentul de protecție a femeilor*, 273. Și, dacă nu ne adaptăm imediat și corespunzător acestui spirit care guvernează oameni și acțiuni dictate, se înțelege, de rațiuni generate de arderi introspecte față de care noi, „normalii” avem o atitudine de cele mai multe ori exagerat compasivă, riscăm să nu pricepem mare lucru din această ultimă apariție editorială semnată de Dumitru Velea. Pe de altă parte însă, să zicem că în acest *stabiliment* nici n-ar fi nimic demn de luat în seamă și, evident, de comentat, tocmai pentru că civilizat, responsabil și chiar emoționant, cineva s-a gândit să pună la punct o astfel de “rezervație” unde femeile să fie protejate împotriva unui rău căruia ele, în vulnerabilitatea lor, le cad victime... Simplu! Numai că – iar de-aici începe... nebunia – „Stabilimentul” este subordonat *Departamentului de criminalistică și psihiatrie*, 9, ceea ce ne duce imediat gândul la binecunoscutul „Spital 9” din București – aluzia e, după cum se... vede, mult prea transparentă, pentru a mai fi posibile confuzii... În consecință, este în firea lucrurilor ca personajele să gândească și să acționeze în perimetrul unui astfel de spațiu: psihic, ideatic și, de ce nu?, chiar geografic. Puternic metaforizată, ceea ce îi conferă un statut relativ aparte în creația lui Dumitru Velea ca dramaturg, *Femeia cu Lună* este, cred eu, cea mai reușită creație de gen a autorului. Aici se simte, venind spre sufletul și perceperea cititorului (desigur și a spectatorului, când piesa va fi pusă în scenă, și ar fi păcat să nu se întâmple acest lucru...), întreaga forță intelectuală, artistică și individuală a acestuia, a dramaturgului Velea.

Începută și continuată cam pe o treime a sa având o pronunțată tentă polițistă, drama ia apoi o întorsătură imposibil de anticipat: trecerea bruscă, chiar cu o anume voluptate, într-o atmosferă strict psihiatrică unde psihologiile umane își pot face de cap în voie. Este vorba despre un „ținut” ideatic preferat de autor, în perimetrul căruia nimic nu mai funcționează după regulile general-acceptate, după logici cu care suntem obișnuiți, chiar dacă zdruncinate uneori, ci după canoane alternând, totuși, între un real al cărui dramatism nu este greu de intuit și mai apoi înțeles, și un fabulos fermecător acceptat cu plăcere. Sub acest „cablu” se află prăpastia pe marginile căreia pare că stă scrisă cu litere de foc întrebarea hamletiană „A fi sau a nu fi”, iar noi avem libertatea de a o citi/vedea sau nu, de a-i simți ghearele înfigându-ni-se în suflet și în conștiință, sau de a o ignora de la înălțimea... raționalismului nostru. Totul e pe muchie de cuțit, adică între real și fabulos, cel puțin așa pare. Însă, paravanul psihiatric nu este perfect opac, ci, dincolo de el se ghicește, se poate conștientiza o lume cu virtuți ciudat de asemănătoare cu normalul în care ne place să credem noi că trăim. Lumea „Stabilimentului”, aflată în dizgrația înțelepților care suntem noi, cei de dinafara ei, are un singur și mare păcat: căderea voită în... onirism, adică acolo unde își poate permite să se comporte după precepte care, deseori, nu au nimic de-a face nici cu laicul nici cu misticul, sau respectându-le fie alternativ fie concomitent. Pătrunzând în psihologiile personajelor, Dumitru Velea a reușit, ca un bun și clarvăzător coregraf, să pună în scenă acest dans pe sârmă viețile unor ființe umane ciudat de asemănătoare nouă atunci când suntem sinceri cu noi înșine. În această ordine de idei, cred sincer că Dumitru Velea a dat în această piesă de teatru întreaga măsură a talentului său și a potențialului său filozofico-artistic.

Cele mai multe dintre personajele dramei sunt investite cu calități generatoare de rațiuni ținând de manifestări specifice teatrului ionescian, ceea ce se pare că a și urmărit autorul, deși el, mizând pe alte conjuncturi moral-volitiv, plasează totul pe coordonate spiritual-existențiale relativ diferite. Oricum, este limpede că lucrurile se derulează sub imperiul conceptualism-onirismului junghian și nu numai,

deoarece, cel puțin în această creație a sa, Dumitru Velea ne demonstrează adevărata sa... dragoste pentru filozofia unei altfel de cunoașteri de sine, un sine care poate fi cel adevărat, bazat fiind nu atât pe rațiune cât pe spontaneitate – manifestare umană pe care trebuie să greșăm imediat un mare grad de sinceritate. Iar acest atu, ca să-i spun așa, asigură piesei o mare parte de frumusețe și, cred eu, tocmai în aceasta constând aparenta neverosimilitate a dramei, poate că acest lucru asigurând chiar particularitatea *Femeii cu Lună* în întreaga operă a lui Dumitru Velea. În tot acest sistem-agregat de o complexitate apropiată marilor creații de gen, construit cu grijă paternă, *Femeia cu Lună*, ca personaj, nu poate fi decât... lunatică, iar comportamentul ei se circumscrie perfect acestei idei. Atât față de cei doi gardieni-personaje, cât și față de comisia venită de la „Departament” și de anchetatorii înșiși reprezentând responsabil și conștiincios birocratismul real și, de această dată hilar, adică specialiștii veniți/trimiși de la „Centru” să depisteze autorul/autorii crimelor – tot timpul și la diverse secții ale „Stabilimentului” sunt ucise femei – *Femeia cu Lună* este cea mai lucidă prezență pe întregul parcurs al dramei. Ea este cea care îi dă creației echilibru, și valoarea dorită de autor în ultimă instanță. Acest permanent joc între normal-anormal, realizat cu mare talent de către Velea, îi conferă întregii scrieri acel aer de gravitate, dar și acel sentiment de nebulie generală caracterizând atât de pregnant viața materială și spirituală (mai ales) a fiecăruia dintre noi. Spuneam „gravitate”, fiindcă există câteva replici/ imagini cu nuanțe apocaliptice de-a dreptul; paradoxalul personaj *Oarba cu ochi*, spune la un moment dat dându-i-se puteri mafaldice, și pentru cine are ochi de văzut și urechi de auzit: „Nici un animal care intră într-o vizuină nu mai poate ieși întreg. Viezurii astupă toate ieșirile, îl încolțesc și îl sfășie (...)” Și mai departe: „Nu vă burzuluiți bursucii noștri dragi! Până la urmă o să ne sfășiați. Limba aceasta ați vrea voi să ne-o smulgeți, ca să nu mai vorbim. Uite, Femeia cu Lună tace. Tace. Dar există cineva care o va face să vorbească. Să-și spună **povestea**.” Metaforele au un loc permanent, dar și aluziile sunt clare...

Puțin cam obositor este personajul „*Umbra Femeii cu Lună*”, având pare-mi-se în câteva locuri rol de „cor” în piesele anticilor Eschil, Sofocle... El este singurul de altfel care încarcă barca dramei cu balastul unei descrieri anatomice la care autorul ar fi putut renunța într-o oarecare măsură, dar nu e vorba ca, prin aceasta, valoarea scrierii să scadă – e ceva insignifiant aproape...

Cum era și firesc, toată acțiunea gravitează în jurul *Femeii cu Lună*. Ea constituie, în multe momente, alter-ego-ul a mai tuturor personajelor. Prin felul ei de a gândi, de a comunica și de a acționa, pătrundem spre sufletul celorlalți, îi percepem ca entități, ca semenii ai noștri, ca oameni de fapt. *Femeia cu Lună*, cum îi și șade bine, este un personaj fabulos, dar într-atât încât să fie rupt totalmente de lumea pe care o reprezintă, fie pe tărâmul oniric, fie pe cel al unui realism deseori tragic. Nu ne este greu să ne recunoaștem, dacă vrem, în felul ei de a fi. Ca oameni, gândim de multe ori asemenea ei, doar că teama de a nu fi considerați „altfel” și, în consecință, de a deveni pacienți ai unui stabiliment, ne înfrânează pornirile... De aceea, când „*Femeia cu Lună*” îi spune psihiatrului-personaj Carl: „Nu, doctore, eu sunt în barca soarelui. Soarele stă în barca mea. Eu îl trec apele noroioase și-l scot dimineața, mai proaspăt, ca un mire.”, îi dăm repede dreptate, o simțim gândind și vorbind cum ar trebui să o facem noi. Este importanta noastră purtătoare de cuvânt! Însă, ruptura dintre real și oniric este ilustrată în replica lămuritoare a „*Gardianului I*”: „Față de femei, ce nu știu altceva decât să viseze feți-frumoși, eu sunt cel mai puternic. Este de ajuns să întind un deget spre ele și toate se chircesc.” Infatuarea gardianului se manifestă drept răspuns la replica anterioară a „*Femeii cu Lună*”. Căci, zice ea: „Bocancii grei ai lor (ai gardienilor, evident) nu lasă omul să fie liber. Mă calcă peste piept. Peste ochi. Peste gură. Nu mai pot răsufla. Nu pot să spun ce am în gând, ce am pe inimă.” Consider că acesta este unul dintre punctele-cheie ale piesei, conflictul ei de bază care se amplifică și se multiplică pentru ca, în final, să ducă la acel unic și tragic efect: privarea de libertate, mergându-se până acolo încât și gândirea și visul să fie încătușate sau măcar dirijate spre convenționalismul liniștitor. Fenomenul nu are loc și nici vreo altă șansă, fiindcă odată războiul declanșat între puternici și slabi, între visători și realiști, drum

de întoarcere nu mai există. Eventual, iar acest adevăr depinde de fiecare dintre noi, eliberatoarea evadare în lumea visului, adică în a ști să visăm, ca parte frumoasă a existențialului uman.

Altfel, vom avea permanent în fața ochilor precizarea autorului de la finalul piesei: *Sfârșitul visului*.

Dumitru Velea, ***Femeia cu lună*** – psihodramă onirică,
Editura Sitech, Craiova, 2004.

CU DRAGOSTE, PENTRU I. D. SÎRBU

Cred sincer că Dumitru Velea este singurul scriitor care s-a ocupat în mod constant, obiectiv și meticulos de biografia și de opera lui Ion D. Sîrbu. Aproape de fiecare dată, cu fiecare carte nou-publicată și dedicată autorului atâtor cărți de proză și/sau de dramaturgie care ne-au acaparat prin forța mesajului lor tematic și artistic, Dumitru Velea ne-a prezentat o ipostază cât de cât inedită a „subiectului” său. Regretul meu, și uimirea, ca să zic așa, este că, ori de câte ori am găsit comentarii despre I. D. Sîrbu în vreo revistă, niciodată n-am dat (cel puțin eu) de vreo trimitere oricât de firavă la cărțile publicate de Dumitru Velea despre autorul celebrei parabile *Arca Bunei Speranțe*, sau a volumului de nuvele *Șoarecele B și alte povestiri* (ca să dau doar două exemple din opera scriitorului...). De fapt, ca să merg cu sinceritatea până la capăt, mă revoltă această ignoranță pe care nu o găsesc prin nimic și nicum explicabilă; în realitate, se practică în continuare un mod/o politică de marginalizare a provinciei, a scriitorilor din provincie care nu au cum să existe și să creeze valori... citabile. Mă rog...

Din nefericire pentru acei infatuați/ignoranți care, în majoritatea lor covârșitoare nu sunt cu nimic mai presus decât majoritatea... necitaților, trebuie să spun că (și) această nouă apariție editorială se înscrie în rândul scrierilor de indiscutabilă valoare documentară; sunt reproduse facsimiluri, declarații, adevăruri, acte diverse – toate, sau aproape toate fiind inedit scoase la lumină prin perseverența și încăpățânarea lui D. Velea, tocmai pentru ca cititorul, lumea iubitoare de literatură, să afle cât mai mult despre viața și opera celui care a reușit să traverseze cu verticalitate morală încercarea, deseori disperată, a securității de a-i „închide gura”. Acest aspect, dar și altele sunt reliefate în mod constant și pregnant de D. V. în această carte pe care aș îndrăzni să o consider o bio-bibliografie de mai are întindere. Dumitru Velea ar putea-o realiza, și ar fi în folosul istoriei literare.

Volumul – cu o prezentare grafică a copertei excelent realizată – se deschide cu un preambul/cuvânt înainte al autorului intitulat *Ion D. Sîrbu – un Iov al epocii comuniste*, titlu care elimină parcă orice fel de alte comentarii. Dar din care citez: „În singurătatea sa, când paginile nu

i-au mai cuprins rostirea, lăsa cuvintele să plece prin pereții întunericului *epistole* spre prietenii: Horia Stanca, Ion Negoïtescu, Virgil Nemoianu, Mariana Șora, Ion Vartic, N. Carandino, Sergiu Al-George ș.a.” (p. 13). Însă, nu cred că e potrivit să extind comentariul prea mult, fiindcă avem în față o carte care doar prin lectură poate fi percepută la valoarea și importanța sa; pentru incitare, pentru invitație la lectură, e suficient, cred, să adaug aici câteva titluri din cuprins: *Despre curbura dramatică, O dimensiune carnavalescă a lumii, Ion D. Sîrbu și Arca vieții, Frescă sau întrebare la despărțire, Scriitorul minerilor sau conștiința noastră morală, Ion D. Sîrbu cu legea morală în sine și cerul axiologic deasupra, Din tărâmul nobilelor umbre* etc.

Deși de dimensiuni reduse (nici 200 de pagini), cartea este o contribuție extrem de importantă la construcția corectă a istoriei noastre literare, în primul rând deoarece conține informații de cel puțin interesante și, ziceam, inedite.

Este meritul lui Dumitru Velea că a știut să le dea această alură...

Dumitru Velea, *Scrieri despre Gary*,
Editura Fundației Culturale „Ion D. Sîrbu”, 2005.

EUGEN EVU, SUB POVARA SENTIMENTELOR ACUTE

Nu are rost să discutăm: Eugen Evu este unul dintre marii poeți ai generației sale și, prin extensie, unul dintre cei mai importanți poeți români contemporani. Aceasta pe lângă faptul că, de-a lungul anilor – mai ales după '89 – a fost și continuă să fie implicat adânc și responsabil în viața spirituală a Cetății celebrului Castel al Huniazilor. Reduc exemplele-argument la două, care mi se par edificatoare: cenaclul condus de el a dat liricii hunedorene câteva nume de creatori ale căror produse literare probează azi reale calități artistice, iar revista „Provincia corvina”, fondată și condusă de el, după inerente căutări și zbateri este, în prezent, una dintre publicațiile bine realizate, cu structură interioară solidă și cu semnături prestigioase. Ea este, de fapt, o rampă de lansare pentru creatorii tineri – o preocupare mai veche și permanent-generoasă a poetului și omului de cultură Eugen Evu .

Făcând astfel de vorbire despre domnia sa, nu fac decât să încunoștințez (din păcate atât de puțin) despre cel care, regretatul Ștefan Aug. Doinaș, scria: „De fapt, ceea ce frapează la acest nou poet este, pe de o parte, expresia directă, pe de altă parte, capacitatea acestei sincerități de a se structura melodic. (...) Salut în Eugen Evu o nouă voce a poeziei autentice.” (*Toate iubirile*, Editura Facla, Timișoara, 1974, p. 50). Marele poet nu s-a înșelat, fiindcă, de-a lungul anilor, în opera sa, Eugen Evu și-a demonstrat talentul și forța artistică într-un crescendo impresionant (pentru mine...) cu fiecare nouă carte publicată.

În acest nou volum de versuri, *Port rănilor tale*, îl regăsim pe poet același sentimental incurabil și neostoit iubitor al pământului transilvan (o mulțime de referiri în creațiile sale corespund acestui punct de vedere), Eugen Evu își identifică poezia cu un areal existențial în care, un anume și obsedant dramatism social se metamorfozează în versuri subsumând tarele unei filozofii, proprii acum, dar ale cărei rădăcini pot fi ușor depistate în înțelepciunea populară. Evident că această convertire-amplificare nu este accidentală, ci consecință firească a cunoașterii de sine și de ceilalți și a implicării poetului în realitate până la contopire cu aceasta. De obicei, impactul este puternic și exteriorizat ca atare în versuri precum: „Ascuns în nume zeul, ca-n semințe,/ Când

stă să nască-n noapte bunul soare/ Își mai visează chipul vechi din mare./ Trecut prin irizări, către ființe”// (*Poem transilvanic*, p. 18). Dar ce loc ocupă nostalgicul în poeziile eugeneviene! Ar putea să pară bizar, însă în volumul de față, Eugen Evu se întoarce, parcă mai pregnant la un lirism care mă făcuse cu mulți ani în urmă (îmbătrânim, poete, ce să facem!...) să-l iubesc invidiindu-l pentru sensibilitatea sa și pentru grija cu care știa să construiască edificiul fiecărui poem creând sentimentul că, citindu-l, erai obligat să te înclini ca la intrarea într-o catedrală. În acest context, aș considera această apariție editorială, cu un titlu de-o semnificație zdrobitoare, lipit excelent de conținut) nu doar o simplă întoarcere a poetului la un fel sadovenian *Acolo șezum și plânsem*, ci și regăsirea unui eu al bucuriilor sincere, încă neîntinate (total) de un social de regulă lipsit de cumsecădenie. „Aici, în valea cea însubțiată./ Doar mușcătura valurilor ține/ Răzlețele meandre de-altădată/ Și apa fără umbre încă vine.// Fântâna s-a retras mâhnită-n sine./ Alți ziditori nu s-au găsit estimp.../ În ciutura din iarbă vântul vine/ Sub prăbușitul energiei nimb.// (...) Aici, în Valea cea însubțiată./ Opream cu-o scâldătoare veșnicia./ Neștiutori de goliciumea toată./ Cu toată neprihana și pruncia.//, zice poetul în una dintre cele mai frumoase poezii din volum: *La Vâlcelele Bune*, de la p. 25. Îmi este limpede că, în acest registru liric, poetul navighează dezinvolt, fără crispările sau, poate, mai corect spus, „enervabilele” ecouri ale momentului, tot mai agresive și mai greu suportabile de un suflet supraîncărcat cu sensibilitate receptiv-artistică. Efectul acestora mai prezent, și mai acut chiar, în partea a doua (de fapt ultima parte) a cărții răbufnind în versuri parcă ne mai făcând parte din transfigurările aceluiași autor. Însă, deocamdată, ne aflăm cu lectura într-o zonă în care dominante sunt trăirile-retrăiri calde și calme, unde imaginile se succed ca într-un documentar realizat de un expert de ai cărui ochi vigilent nu scapă nimic și/dar mai ales partea bună și frumoasă a lucrurilor: „Muntele răsturnat în oglindă/ Soarele-i de aur o ghindă./ Tremurând cum se-arată/ Domine!// Unde văzut-am și când peste lume./ Cu alte priviri, însă eu./ Al lumii luminii și fără de nume/ Gloria suind curcubeu?”// (*Sanctuar viu*, p. 55); sau acest realism discret și plăcut minții și sufletului – încă o dovadă a unui patriotism (în sensul cel mai frumos al cuvântului) de care Eugen Evu nu s-a lepădat, cum mulți au făcut-o după '89, ci,

dimpotrivă, l-a cultivat, înălțându-l la rang de indispensabilitate perpetuă: „Brâncuși și Michelangelo știură/ Magia Pietrei, viața să-i îmbie/ Căci marmorei i-i sete de Făptură,/ De suflet îi e dor, de Poezie!!/ Giganții de demult, refugiați/ În sanctuarul viu de sanctuare/ La preoți astronomi inițiați/ Au prejmuț din piatră calendare”// (*Brâncuși văzut de fulger*, p. 56 ș. a.).

Oarecum în altă ordine de idei, mi se pare extrem de interesantă, atât din punct de vedere tehnic cât și ideatic, construcția stilistică combinată cu o la fel de interesantă structurare epico-tactică, i-aș zice, a volumului: deși poetul nu l-a împărțit pe cicluri sau măcar pe capitole, cu un pic de efort vom descoperi anumite „rupturi intercontextuale”, de ritm chiar, ale întregului, unele părând ușoare devieri, dacă nu cumva chiar distorsiuni în economia cărții, dar fără să aibă discrepanțe notabile ori deranjante. Atâta doar că unele poeme sunt ceva mai greu integrabile în... întregul de care aminteam puțin mai înainte. Evident, nu discutăm despre valoare aici, tocmai pentru că autorul, la această oră, nu mai are căderi în inegalități ale creației decât, eventual, într-o formă ne semnificativă autoimpusă, cu scopul de a reveni imediat și cu mai mare forță a transfigurării artistice. Din acest punct de vedere, nu greșim deloc spunând că, la el, totul e sub control, și orice schimbare nu e decât o altă față a poetului, a liricii sale. Totul, dar absolut totul depinde de starea sa din momentul creației: „Iubit-am hermeneutica gramineelor/ Cerul gurii fagure cu miez ce dulce aluat/ Duminica inimii și hierofania orhideelor/ (...)/ Iubit-am înduioșarea care vine din făpturile mici/ (...)/ Iubit-am veverița scânteind prin poiene/ (...)/ Și nu mă plâng, felurimea acestor păcate/ Sfințitu-mi-au iubirile și-nduioșările toate!”// (*Iată ce am iubit*, p. 15); și extrema cealaltă – impactul cu realitatea de pe alte coordonate psihice: „Mi-e urât în lume dinspre lume,/ Negru plictis, stranie teroare./ Ieri extazul se ținea de glume/ Azi exces și nebunie-mi pare// Dăruirea-i deseori eroare:/ Frumusețea-i țintă pentru pradă.../ (...)// Este a cunoașterii povară/ Tot mai grea primejdie-n ființă/ Și-a naturii noastre suferință/ Moartea o cultivă și o ară”// (*Terror mentis*, p. 112). Așadar, ne dăm ușor seama că autorului nu-i vine deloc greu să treacă de la un lirism mlădios la un realism aspru, cu nuanțe mai mult sau mai puțin dure, de la o melancolie redată impresionist, la o

psihanaliză aproape rigidă și foarte atentă a materialului pregătit pentru a fi prelucrat/ transformat în substanță poetică... Însă, în oricare din cazuri, repet, valoarea este cea care se degajă din poeme. Exemplele sunt multiple și nici nu mai necesită comentarii: „Cum să fii când firea-i nesomn și nenaștere/ Pietre sfărâmate-s cuvintele, din nisip străveziu –/ Înghițindu-ne urmele care pier spre cunoaștere:/ Acolo riști să te pierzi omorându-te viu.”// (*Cum*, p. 67); sau: „Eheu, cetate pedepsită crunt!/ Cetatea-mamă tace-n sus, pe stâncă,/ și larma ta de mușuroi mărunț/ va mai foșni ca șpan ce arde, încă)/ Sub smogul cocsochimic râul mort/ Dă semne de-nviere și bine:/ Izvoarele zvâcnind în golf aort/ Împing spre sanctuare carpatine!”// (*Trofeum corvinensis*, p. 84). Înaintând pe firul acestui ambient, am impresia că exact cu acest poem poetul începe să se depărteze de o zonă pronunțat-sentimentală sau, mai exact, de un teritoriu ideatic în care se lăsase subjugat de bucuria existențialului, trecând în sfera unui realism agresiv-neiertător. Acum poemele încep să fie condiționate de interferențe ciudate în care cauzele proiectează în timp răni-efecte fără o cât de mică șansă de vindecare: „Ard semnele-granit, la sanctuare/ Și-acum-i ceas de jafuri și de pradă.../ O zeu decapitat la Roma, fiare/ Ți-au lins regescul sânge de sub spadă!”// (*Istorie*, p. 90); și încă: „Umerii mă dor ca dealurile tale/ Apa jalnic cântă și prăvale/ Stâncile de zei sfărâmați la vale// (...) Mă voi duce-n seară înapoi/ Neprivind în urmă, fără voi,/ Viu ca norii, fluviu mai apoi”// (*Mă voi duce*, p. 97); sau acest bocet calm-ardelenesc ajustat artistic și pliat perfect pe modul și posibilitățile de percepție ale poetului: „...Sub elitele din hume/ Dormi îndepărtat în lume/ Tatăl nostru pământean/ mort în nu știu care an// (...) Paradigmele erorii/ Fumegă la crematorii.../ În departele lumii/ Aflat-ai cum i-i?// N-am ce face și mai sper/ Sunt în lume și stingher/ Nimănu-i nimic nu-i cer/ Leru-i ler... Mi-i dor de tine,/ Ca de mine, ca de Nime.”// (*Lerui ler*, p. 100).

Lectura cărții ne va conecta din nou la valoarea creației acestui mare poet, ne va re-aduce, sufletește vorbind, în teritorii estompate (din păcate) de tarele vremii pe care o trăim. Chiar dacă Eugen Evu ne comunică, oarecum prozaic, un adevăr frust al sinelui său, sau cel puțin așa pare: „E frig și-n carte și în casa mea.../ (*Balada eclectică*, p. 132), eu nu-l cred. Creația sa acaparează atât prin comunicarea directă a mesajului cât și printr-o inevitabilă căldură a sentimentelor umane de care poetul nu se poate dezbăra – ea de un blestem, care îi va supraviețui individualizându-l în istoria poeziei noastre.

GEORGE HOLOBĂCĂ ȘI A SA PROZĂ SCURTĂ

Personal consider că Editura Călăuza a inițiat și realizat această colecție ca o idee excelentă în scopul (re)punerii în circulație și în valoare atât a autorilor tinerilor prozatori cât și a celor deja cu volume, dar, poate nu îndeajuns cunoscuți de cititori, din varii motive. Dacă nu spun prea mult, Editura încearcă în acest fel să repare, sau măcar să diminueze un spațiu spiritual populat de talente autentice, dar lăsat în „uitare” de cele mai multe instituții editoriale. Și, pentru a nu se interpreta greșit, voi spune că este vorba despre creația literară de valoare, care poate fi integrată fără probleme în contextul mai larg al literaturii contemporane.

Este o întreprindere cel puțin meritorie, iar aparițiile editoriale de până acum dovedesc din plin acest lucru...

Dar, să mă opresc acum asupra cărții pe care vreau să o supun atenției cititorilor „Ardealului literar”: *Via caprelor*, de George Holobăcă, însă nu înainte de a menționa că domnia sa se află la a doua apariție editorială în această colecție, prima fiind romanul *Armura de lut* despre care criticul literar Petru Poantă spune: „Romanul are tectonica elaborată a unui obiect prețios, dar și o surprinzătoare densitate epică, cu o orchestrare sigură a unor ipostaze diverse ale imaginarului: de la realism idilic și grotesc până la miraculos și fantastic.” M-am folosit de acest citat, pentru a ilustra – cum a făcut-o de altfel și Petru Poantă – pentru a mă folosi de un argument în plus apropos de cele de mai jos.

Așadar, nu neapărat pentru a-l impresiona cât de cât plăcut pe autor, sau pentru a incita la lectură prezumtivii cititori, trebuie să spun că unele pagini ale cărții le-am citit de două sau chiar de trei ori. Pentru plăcerea de a (re)descoperi una dintre cele mai interesante și inteligente expresii epice. Fiindcă am întâlnit pasaje care mi-au amintit de *Toamna patriarhului* de Marquez, sau *Bunica se pregătește să moară*, al aceluiași autor... Dacă nu foarte clar conturat, sau nu îndeajuns exploatat și reliefat, se poate sesiza și utiliza drept „cheie” pentru lectură un „stil Holobăcă”. Și nu cred să exagerez... Cu un titlu aparent hazliu, sau cu o trimitere spre un eventual symbolism, volumul intitulat *Via caprelor* se înscrie viguros între aparițiile editoriale actuale dintre cele mai valoroase plasându-l pe

autor, absolut meritat, între numele cel puțin interesante ale prozei scurte contemporane. În paranteză fie spus, domnia sa împreună cu Radu Igna, au reus în drepturile sale proza scurtă hunedoreană, fiind reprezentanții „autorizați” și continuatorii lui Corneliu Rădulescu și ai lui Radu Ciobanu în domeniul genului respectiv.

Titlul cărții, pe lângă că este frumos și cu o adiere de exo-tism românesc, dacă pot spune așa, mai este și oarecum derutant, fiindcă – cel puțin în ce mă privește – primul gând a fost de a face legătura dintre acesta și celebra *Via Appia* din Roma, să zicem. Nici vorbă de-așa ceva. *Via Caprei* de unde a luat autorul titlul volumului său, este o plantă de munte pe care George Holobacă, dovedindu-și și de această dată calitatea de observator fin, de explorator și exploator al detaliilor, pe lângă cea de talentat prozator, a ridicat-o la rang de personaj în proza cu același nume.

În acest spațiu ideatic, *Via Caprelor* este un excelent volum de proză scurtă, populat de personaje cu psihologii perfect mulate pe ideea povestirii, evoluând doar aparent lent spre momente conflictuale construite de autor cu grijă și cu responsabilitate literar-artistică. Dar, fiind doar puțin mai atenți, automat vom descoperi că totul se desfășoară într-un ritm interior alert, încărcat de semnificații și plin de dinamism. Adică autorul, printr-un perpetuu tur de forță, a reușit să impună eventualului cititor conectarea plenară a acestuia la un mod de a gândi și de a acționa în care totul pare riguros sub control, în care el se simte implicat și fără putință de scăpare. Este, să zic așa, o tactică a păianjenului de a-și prinde victima în țesătura pânzei pentru a o devora. Păstrând proporțiile și gluma la parte, Holobacă, în prozele sale procedează la fel, respectiv cititorul, odată ajuns în mrejele lecturii nu mai are scăpare – trebuie să... citească. Din acest punct de vedere, structurarea materialului, repartizarea sa în economia cărții, plasarea în conținut a momentelor tari pentru a da forță și convingere acțiunii, mi-au amintit în timpul lecturii de proza sud-americană și, în special, de – cum spuneam – Gabriel Garcia Marquez...

Poate cu un plus de descriptivism, dar care nu diminuează cu nimic valoarea textelor, înveșmântarea osaturii prozelor este realizată cu o narațiune ușor accesibilă și acaparatoare. Dialogurile dintre personaje sunt, în general, calme, fiind bine conduse, contribuind exact când și cât

trebuie la tensionarea acțiunii. Însă nu se poate trece cu vederea farmecul dialogurilor presărate ici-colo cu tente ironico-umoristice dovedind, și în acest fel, disponibilitatea autorului spre proza de atmosferă, de limbaj și de situație în contextul larg de stăpânire a tuturor mijloacelor de expresivitate epică. Că și în acest mod Holobâcă își demonstrează talentul, forța artistică și profesionalismul, la urma urmei, este mai presus de orice îndoială. În acest context, ies în evidență povestirile *Torțe pe dunga nopții*, *Pe șantier*, *Medalionul* etc., sau și mai concret, dialogul dintre Toma și Filip, două personaje extrem de interesante din proza *Expertiza*, ca să nu mai vorbesc de naturalețea conversației dintre Simion și Trifan din bucata *Via caprelor*, personaje pe care ai tot timpul senzația că le cunoști de undeva, că le-ai întâlnit de curând pe o potecă de munte. Aceasta este încă o dovadă că ele sunt decupate din realitatea imediată, introduse într-un agregat complicat unde George Holobâcă le modelează cu atenție și profesionalism, cum spuneam, pentru a corespunde apoi planu-lui său de repunere a lor în circulație, cu altă identitate, cu altă valoare umană și, în general, cu o individualitate inconfundabilă. Aș mai spune că George Holobâcă practică o expresivitate literară mai greu încadrabilă într-o grupare sau alta din punct de vedere literar. E greșit a-l apropia de proza tradițional-ardelenească așa cum este la fel de eronat să-l identificăm strict între un Nicolae Velea și un Fănuș Neagu din vremea prozelor din *Cantonul părăsit*. Dar, ceea ce mi se pare un lucru absolut esențial, Holobâcă se integrează perfect în rândul autorilor valoroși de proză scurtă din literatura română. A-l „rupe” de literatura tradițional-ardelenească, de un anumit procent de hâtroșenie tipic moldovenească, sau, cu atât mai puțin de proza scurtă sud-estică a țării, mi se pare o greșeală de neiertat.

Aceasta este, vreau să spun, circumscrierea autorului și implicit a cărții, în contextul literaturii bune din domeniul prozei scurte.

George Holobâcă, *Via caprelor*, Colecția „Prozatori contemporani”, Editura Călăuza, 2003.

FILOZOFIE ȘI SINTETISM LIRIC

Scriam cu o vreme în urmă că Dumitru Velea, ajuns la ora împlinirii sale creativ-artistice, reprezintă prin opera sa variată (versuri, teatru, filozofie, critică literară, eseu...) o generație de autori care au dat literaturii române lucrări de certă valoare literar-artistică. Și o spun fără exagerare, pentru că el, din punctul meu de vedere, face parte din categoria autorilor cu un bagaj de cultură generală solid și bine compartimentat. Abordarea atâtor genuri de creație, constituie o dovadă a disponibilităților sale intelectual-artistice, fapt ilustrat acum și de această nouă apariție editorială – în realitate, primul său volum de haiku-uri, subintitulat modest *O mie una încercări de haiku* – care este o primă ediție bilingvă, română și franceză, a unei cărți la care, după cum mi-a mărturisit el, ține foarte mult și a muncit la definitivarea ei câțiva ani de zile. Și a meritat, într-adevăr. Fiindcă exercițiul în sine, adică acela de convertire a unui ansamblu ideatic în componente care să păstreze, fiecare, valoarea, în sinteză, a întregului, nu poate fi ușoară. Dimpotrivă, ea presupune un proces de elaborare nu numai complex și complicat, ci și de o mare responsabilitate față de sinele artistic și, în egală măsură, față de destinatarul/receptorul operei. Ca să exemplific acest lucru, m-am oprit la un haiku având legătură cu titlul din mai multe puncte de vedere: „Eram vița de vie;/ m-am trezit, și sunt/ vinul de băut.” (183, p. 57). Implicarea directă și destul de semnificativă în poem, nu face decât să dea acestuia greutate și verosimilitate în ceea ce privește identificarea autorului cu produsul muncii sale creând astfel un plus de calitate și veridicitate în comunicarea mesajului poetic. Această „intervenție” este absolut necesară având în vedere că „Vrăbiile ciugulesc,/ cuvânt cu cuvânt,/ predica nouă.” (226, p. 64), adică „predica nouă” pe care Velea ne-o „ține” acum față de alte fațete ale creației sale. E, într-un fel simpatică, măsura de prevedere, justificarea și nevoia de a se putea face înțeles. Mai ales, sau în primul rând, pentru că aceste „micropoeme”, cum le denuște Florin Vasiliu în prefața volumului, poartă cu ele tarele gândirii filozofice a lui Dumitru Velea, sau, altfel spus, reprezintă o derogare și, în același timp o deviere conștientă de la abstractul filozofic la concretul creației, la

materializarea actului gândirii: „De sus, vezi timpul;/ de jos, doar spațiul;/ și dintre ele, omul.”// (434, p. 99); „Ziua lupti în arenă,/ iar noaptea îți vezi/ spânzurătoarea.”// (526, p. 114); „La picioarele tale/ e sufletul meu,/ ca un spic de grâu.”// (632, p. 132)... Exemplele ar putea să continue, însă nu e nici locul nici spațiul nu-mi permite. În orice caz, personal consider abordarea acestui gen literar – *haiku*-ul – o demonstrație de forță a talentului lui Dumitru Velea, un demers lirico-tehnic în care îl regăsim pe omul de cultură și formație filozofică dublat de creatorul depozitar al unui potențial artistic impresionant, complex și complet. Un talent viguros dublat de o pregătire intelectuală solidă, i-a înlesnit pătrunderea în lumea cunoașterii ființei umane până la detalii complementare operei, adevăr care l-a ajutat să recurgă cu succes chiar la momente psihanalitice de profunzime admitând că este vorba despre zone ale sufletului ceva mai... delicate.

Noul volum semnat de Dumitru Velea, dovedește cu prisosință acest lucru. Încă un argument: „Tragi perdelele/ și în spatele lor/ altele pe chipul tău”// (48, p. 35); „Măinile femeii/ împreună două oglinzi –/ fulgerul”// (77, p. 39); „Au pus bufnița/ în cușcă, și, iată,/ s-a uscat pădurea”// (144, p. 50).

Așadar, *Vița de vie/La vigne*, este, fără îndoială, cartea care îl reprezintă **acum** cel mai bine pe Dumitru Velea. Aducerea gândirii sale filozofice la... sinteza haiku-urilor, este un exercițiu de îndemânare artistică și ideatică dorită de mulții chemați, dar tot mai puținii aleși într-ale adevăratei poezii... Ea, cartea deci, se recomandă singură, ca o curiozitate, atât pentru cei care îi cunosc opera lui Dumitru Velea, cât și pentru ceilalți, fiindcă, și la urma urmelor, toți vor (re)descoperi plăcerea unei lecturi interesante.

Dumitru Velea, *Vița de vie/La vigne*

(*O mie una de haiku/ Mille et un essais de haiku*),

Editura Fundației Culturale „Ion D. Sîrbu”, Petroșani, 2003.

ÎNTRU SLAVA ALBULUI ZĂPEZII

Știindu-l pe George Holobacă un chibzuit și dibaci prozator, cu un statut deja bine individualizat, am fost, recunosc, oarecum surprins aflând că „trădează” proza în favoarea creației lirice. Să fie vorba despre o testare a propriului potențial artistic, despre un capriciu sau, și mai și, chiar despre o intrare, nu neapărat dorit-convingătoare, în zona lirismului?, m-am întreat. Însă m-am convins repede că, domnia sa a „tratat” problema foarte serios și, mai ales, cu o meticulozitate generată, clar, de aceeași responsabilitate față de cititor ca și în cazul construirii edificului prozei.

În primul rând observăm în mai toate poemele din volum că autorul este purtătorul unui virus sentimental materializat în creația sa lirică, aș zice aproape ostentativ... Dar, spre binele său și al produsului literar ca atare, o face fără a deveni obositor, dimpotrivă utilizând un arsenal narator-expresiv foarte bine dozat și aflat în permanență sub un control riguros. În acest fel, lirismul său se detașează ideal de contextul epocii actuale, devenită excesiv de tehnicizată, cum o caracteriza la un moment dat Heidegger: „...omul epocii tehnice este expus, într-un mod deosebit de accentuat, cererii insistente de a se livra scoaterii din ascundere.” Ei, Holobacă, cel puțin în creația lirică, driblează inteligent acest deziderat agresiv și, odată dezbărat de tinicheaua tehnicismului, scie: „Brațele tale/ precum cătușele lichenilor/ pe stâncile visând/ grădini suspendate// (...) În steaua de pe umerii tăi/ Dumnezeu inventează/ povestea noastră de dragoste.”// (*Poveste*, p. 7). Iar argumentul suprem în cele spuse mai înainte este proiectarea întregului eșafodaj spre zona celestă, alias Divinitate, precum, de exemplu, în: „Gândurile Domnului/ palpită-n izvoare/ ca visul lunii/ gata să însângereze tenebre.”// (*Ochii amurgului*, p. 25), dar și, cu aceeași forță artistică, în trăirea unei relații „amicale” om-Creator, (făcând noi abstracție de „estuarile coapselor”: „Împreună cu tine, Doamne,/ împart splendorile aprinse/ din estuarile coapselor.”// (*Arcadele tainei*, p. 29), sau în frumosul poem *La capătul nopții* (p. 43): „Munții aleargă unii după alții,/ precum cocorii pe frânghia/ cu care Dumnezeu măsoară/ contrariile din spovedania ierbii.”//. De altfel, Holobacă își ia permanent drept „scut de apărare” –

nu totdeauna pe deplin justificat, să cădem de acord! – prezența directă sau simbolică a lui Dumnezeu în lirica sa. Însă numai pentru căutătorii de nod în papură, fiindcă, altfel, poeziile din volum formează un tot bine conceput și la fel de bine realizat structural în conținutul cărții. Deși, pe de altă parte, în fiecare poem există câte o lume în miniatură, dar raportată insidios la macrocosm, ceea ce și conferă poemelor un statut distinct asigurând cărții exact diversitatea pentru ca aceasta să fie unitară. Un exemplu lămuritor mi se pare a fi poemul de la pagina 81, în care sunt surprinse și înmănunchate câteva elemente perfect circumscrise în contextul nostru: „Vântul albastru răsfoiește aripi de fluturi/ cum filele cărții orbitele stelelor./ Norii negri se bat cu cei albi/ fără nici un iz de fidelitate-n văzduh.// Gura mi-i plină de țărână/ și cornul taurului îmi zornăie/ în potirele omoplaților/ cristale de sânge.// Ca printr-un munte în gâtlejul tău/ caut insula pentru ploaia de aur/ a porumbelului din unghiul arhetipal,/ apă verticală/ ca niște cuie de desfrunzire/ în coroanele teilor oprți peste iarnă/ de la ospete cu clorofilă/ și gâze isterizate de fermenții nectarelor.// Precum cuibarul dintre brațele troițelor./ iubită, buzele tale se deschid/ și-mi sorb din pupile/ culorile poemelor nerostite.”// (*Vântul albastru*, p. 81). Cele trei elemente constitutive ale existenței, sunt prezente sau sugerate subtil, inclusiv „focul”, focul iubirii în acest elegant și expresiv poem.

Parcă urmând și respectând comentariul argentinianului Alonso Amado, poetul George Holobacă „se află mereu în febra inspirației, are spiritul încordat și frământat de dorința de a face poezie.” (Alonso Amado: *Materie și formă în poezie*, Editura Univers, 1982, p. 33 și urm.). Exact asta e: poetul trăiește într-o mare tensiune creatoare; se simte vers de vers, precum în niște fragmente dintr-o compoziție care, subsumându-le, creează întregul în toată somptuozitatea lui, dacă forțăm foarte puțin lucrurile... Pentru că, dincolo de unele ușoare devieri descriptiviste, materialul brut, el însuși ales cu grijă și... emanând poezie, este prelucrat cu grijă și astfel avem imagini care, metaforizate sau nu, ne introduc în lumea ideatică a poetului: „Vântul sângerează/ toga petalelor/ de pe ochii de gală ai zorilor.// Merii predau lecții de dans/ mieilor doldora de lână de aur/ și alge de la porțile mării.”// (etc.) (*Ochii zorilor*, p. 39).

Într-un context ceva mai larg, fără să pierdem din vedere opera literară, nu este riscantă o mică incursiune psihanalitică spre interiorul acesteia... Vom descoperi astfel că, aplicând metodologia freudiană, că Holobacă are un apetit extrem de bine direcționat spre o simbolistică adaptată noilor condiții social-umane care îl implică aproape perfect. Că zice poetul: „Aura speranței/ zornăie precum clopotele de venin/ la gâtul pașilor prin deșert.// Când luna/ scapă din fălcile vârcolacilor/ saltă pe turlele moscheilor/ ca bivoli cu aripi de vulturi/ de pe tărâmurile cu râuri de clorofilă.// (*Aura speranței*, p. 51). Însă, ajunși aici, constatăm că, fără a uza de un scop anume, plonjăm într-o metodologie a interpretării operei literare propusă de Norbert Groeben, și anume: „...o interpretare a operei fără referire la personalitatea autorului, nu este posibilă decât o analiză a persoanelor fictive, respectiv a simbolurilor (...)”. (Norbert Groeben, *Psihologia literaturii*, Editura Univers, București 1978, p. 150 și urm.). Iar în acest sens, iată un poem pe care îl putem folosi în mare măsură ca definiție pentru poet: „Stăpâne deplin al fractalilor unici/ (...)//, Îmi curge sângele prin viori și fructe aprinse/ când te arăți/ între laturile unghiului deschise spre cer,/ un du-te-vino incandescent desenând/ pe diagonalele de prezență și umbră.// În ce glob de sticlă, în ce ochi de piatră/ îmi vei căptuși cu fulgi risipiți/ culcuș de tăceri fără reazem și slavă?// (*Pantocrator*, p. 57).

Și nu aș încheia această incursiune prin poezia lui George Holobacă fără a cita măcar câteva versuri din poemul ales drept punct terminus al volumului, sigur nu întâmplător. Zice poetul: „Până-n Tyranosaur urcă sângele/ prin capilarele lirice,/ când poetul bate cuie în buzele muzelor/ și coase gura sentimentelor cu catgut.// Pe câmpia mercantilă a literelor/ fluturilor din pupe/ ce nu fac parte din generații colhoznice,/ li se ferecă zborul în tăceri de sidef.// (*Clopote fără har*, p. 99).

Ceea ce frapează, însă, la poezia lui Holobacă, este acuitatea trăirilor artistice. Există la el un dispozitiv secret mai tehnicist, i-aș spune chiar decodor, care acționează asupra materiei prime destinată prelucrării, cu puterea și efectul proiectării spre acesta a unui jet având particularitatea detectării sâmbure-lui desprins din... Divinitate. Spun „divinitate”, fiindcă toată, cam toată creația lirică din acest volum vine spre sufletul cititorului purtând cu sine „girul” Marelui Creator. În acest sens, dar și pentru un argument semnificativ, iată o statistică interesantă,

dar revelatoare legată de relația Poetului cu Divinitatea: cuvântul *Doamne*, este folosit de 18 ori; *Dumnezeu*, de 8 ori; *înger*, de 3, iar *Domnului*, *Cel de Sus*, *Ta* și *Tine* (cu „T”), câte o singură dată. În total: 33, cifră cu o anumită rezonanță... În rest, *Gloria zăpezii* este un volum de versuri încheiat, cu un potențial artistic exploatat cu dezinvoltură de către un poet aflat în imediata zonă a individualității lirice și a maturității creației.

George Holobacă, *Gloria zăpezii – Gloire à la neige*,
Editura „DaniMar”, Col. „Poezie”.

ÎN SPIRIT DE ISTORIE

Cu o recomandare-girare de pe coperta a patra a ministrului culturii, acad. Răzvan Teodorescu și cu o prefață elogioasă semnată de Timotei, Episcop al Aradului, această cartea lui I. O. Rudeanu își începe drumul spre cititori sub cele mai bune auspicii. Singurul impediment ar fi că avem de-a face cu scriere de specialitate, iar tematica pusă în discuție este, la rândul ei, una mai puțin cunoscută: Bizanțul. Stând și privind înspre zona cunoștințelor noastre despre acest ținut, fie și doar din punct de vedere geografic, mulți dintre cititori nu vor găsi mare lucru, iar excepțiile confirmă regula... Bizanțul – parte de fabulos și măreție, de împărăție și putere, s-a circumscris în istoria omenirii ca unul dintre cele mai solide argumente în evoluția imperiilor; iar dintre cei care l-au condus, se detașează un nume-renom predestinat pentru a rămâne în istoria personalităților lumii: Constantin cel Mare. Aceasta fără a subestima pe Iustinian I, împăratul sub a cărei domnie Imperiul Bizantin a refăcut „ imaginea strămoșescului Imperiu Roman și devine cel mai puternic și mai prestigios imperiu al Europei, justificând pe deplin gloria lui Iustinian I”, (p. 140). Aș îndrăzni să adaug aici un amănunt nu lipsit de importanță și anume: rolul important pe care l-a avut viața imperiului soția lui Iustinian, împărăteasa Teodora (527-548), celebră atât pentru frumusețea și inteligența sa cât și pentru influența politică pe care a avut-o în ceea ce privește crearea unui corpus legislativ cu rol deosebit de eficient în viața politico-administrativă a imperiului; se spune chiar că a jucat un rol semnificativ și în ceea ce privește conducerea acestuia. Să-i mai dăm, totuși, câte ceva și Cezarului, nu?

În orice caz, o carte care se citește cu interes și cu plăcere, iar meritul autorului în aborda un subiect dificil, dar de-o asemenea anvergură istorică, este cu atât mai mare...

I.O. Rudeanu, *Istorie și spiritualitate în Bizanțul timpuriu*,
Editura Căluza.

IOAN EVU ÎNTRE ROMANTISM ȘI REALITATEA FRUSTĂ

Și de această dată – ca totdeauna, de altfel – mă apropii de creația lirică a cuiva cu sentimentul că pătrund într-o lume unde trebuie respectate anumite legi, scrise sau nu, unde este necesară o anumită stare de spirit, ca să nu mai vorbim despre posibilitatea de a recepta și cuprinde mesajul poetic al autorului. În cazul cărții de față, semnată de Ioan Evu, cel puțin la mine, situația evoluează dinspre panica ușoară spre alarmă și, cu oarece exagerare, la dramă sufletească, având chiar o componentă de vrăjmășie împotriva celui care, drept că nu bănuim noi cu ce eforturi, ne conectează cu mijloace speciale și specifice la ideile și trăirile sale. Iar aici și acum, trebuie să avem în vedere un adevăr conform căruia, convertirea banalului cotidian în valoare artistică păstrându-și, totuși, atmosfera grav-tragică adesea, presupune decuparea sa și-apoi înveșmântarea în ceea ce numim simplu *poezie*. Iată și exemplificarea sau, mai bine-spus, argumentul: „Oraș surpat în propria lui nepăsare/ dedat orgiei și beției crase/ în el am ars tăcut sub joasă zare/ iubiri iluzii deznădejdi angoase./ Dar l-am iubit mereu ca pe o târfă/ analfabetă jună și sublimă/ oraș capăt de linie ferată/ cu nume șters pe hartă anonimă.” (*Omagiu orașului H*, p. 14). Aparent, rezolvarea chestiunii „poezie” este simplă și de-aceea, poate, ne-am trezit în anii din urmă cu o invazie de *poetei* care a invadat piața cărții cu creație literară cuprinsă în volume de doi bani valoare. Însă aceasta e altă poveste și nu e cazul să mă opresc asupra ei...

Așadar, să revin: cele spuse la început, sunt gândurile care m-au crotopit înainte de a purcede la lectura cărții și aș vrea să fie considerate ca un avertisment pozitiv, adică să fie evitate, fiindcă astfel cititorul nu va avea decât de câștigat. În consecință, vom constata, poate chiar cu uimire că, aproape cu brutalitate, încărcătura emoțională a poetului se transmite cititorului cu o naturalețe oarecum inexplicabilă: „Din preaiubire m-am născut/ pe o colină transilvană/ să ard cuvintele la rând/ și să le-aștern pe câte-o rană.”// Superbă imagine creată de ultimul vers al strofei înainte de lămurirea din strofa următoare a aceluiași poem: „Dacă mi-e verbul prea ursuz/ și prea mi se citește în privire/ n-am ce să fac acesta sunt/ n-am limba despicată și subțire.”// (*Preaiubire*, p. 22).

De-aici și până la a fi prinși în mrejele plăcut ademenitoare ale unei creații lirice cu notă discordantă în lirica actuală, nu mai e decât un pas mic, abia sesizabil: „Pe Strei în sus pe albia bătrână/ prin ceața cuibărită în sate din păduri/ trec carăle-ncărcate cu pietre mari din râuri/ vegheate-n slăvi de zborul cezarilor vulturi.// (...) Drum hurducat ce suie sfârșind poate în ceruri/ la zei părinți în țara cu neaua căpătâi/ acolo unde încă mai pâlpâie-ntr-o lampă/ feștila prea curată a graiului dintâi.// (*Pe Strei în sus*, p. 43). M-am folosit de acest citat, pentru a-i semnala cititorului cu o „clipă” mai devreme că va intra în contact direct cu starea de puritate a poeziei; în acest context, abordarea tematicilor prin utilizarea cu precădere și dexteritate profesională a versului clasic, asigură poeziei lui Ioan Evu acea putere de a pătrunde aproape majestuos în cele mai exigente firi într-ale poeziei și, impresionându-le, să le îmbăieze într-o aură de reîntâlnire/regăsire cu cele mai secrete sertărașe ale intimității noastre. Sub pretextul că se adresează „Canon”-ului – formație de muzică folk al cărui lider și este – el ne vorbește de fapt nouă, tuturor iubitorilor de poezie: „Aveam nevoie de voi ca de aer/ ca de apă în tihna zilnicei pâini/ astfel eu prin al veacului vaier/ pot renaște cântând din fântâni.”// (*Aveam nevoie de voi*, p. 25).

Dar, după părerea mea, nu în toate cazurile se pătrunde lesne în atmosfera poeziei lui Ioan Evu, pentru a lua cunoștință și a recepta pe frecvența cea mai optimă mesajul său artistic, însă, deseori, în primul rând uman. Uman, fiindcă poetul se erijează într-un real și responsabil purtător de cuvânt al oricăruia dintre noi... „Patrie second hand viață/ a noastră la mânăria a doua/ la mâna lor gesticulând întruna/ indicându-ne obiective trasee/ strategii la mâna lor semnând/ legi ordonante sentințe// (...) Unde n-ar exploda mămăliga/ noastră cea de toate zilele/ dracula-țarc tu lacrima de sânge /a mialei cea fără de păstor!”// (*Mileniul caragiale*, p. 59). Această „directă” aplicată, exclude ideea unei expresii lirice „sub cheie”; și chiar dacă uneori se întâmplă, cheia se află la Poetul Ioan Evu! A, să nu intrăm în alertă: el nu scrie ceea ce se cheamă „poezie cu cheie”, cum le place unora să spună despre sine, pentru că poezia lor e proastă, nuuuu. Dimpotrivă, avem în față cartea care ni se adresează simplu – tocmai în aceasta constând puterea poetului de a ne face părtași la bucuriile sau la zbuciumul său sufletesc – și vom fi acaparați rapid de-un epic

tematico-artistic pe cale de dispariție. Din nefericire. Însă, revenind la citatul de mai sus și, implicit, la poemele cu tentă ironico-sarcastic, frumusețea este că poetul nu se lasă sedus în întregime de „răul” aflat la... tratament în „baza” sa lirică, ci trădează sorginta într-un intelectualism specific evian dublat de un sentimentalism mereu prezent. Personal cred că originalitatea lui Ioan Evu pornește tocmai de-aici: de la conștientizarea potențialului artistico-creator și exploatarea, cu ajutorul lui, a materiei prime poetice. Din acest punct de vedere, personal îl consider pe Ioan Evu ultimul mare reprezentant al unui lirism, ceva mai special, care îl scoate mai în față, aproape de confrății – dacă referim la colegii de generație, cel puțin. E un dat de care majoritatea poezilor contemporani se feresc ca de foc. Iar acest indiscutabil adevăr, rezidă, înainte de toate, din poezia sa de dragoste – cea care, cred eu, îl reprezintă cel mai bine, cel puțin în acest volum. Iată, ca argument al celor spuse, această superbă declarație de dragoste: „Ce-ar fi să dispărem iubito într-o zi/ cum puful pădăiei pe coline/ de australe vânturi purtați din miazăzi/ spre miazănoaptea iernii care vine.// Și să uităm anume drumul înapoi/ fugari în labirintul de burniți și de brume/ înlănțuiți să trecem sub zariște de ploii/ doi evadați spre ziuă dintr-o aceeași lume.”// (*A cincea elegie*, p. 35, din ciclul *Câteva elegii*).

Cenușă vorbitoare este un volum de poezii care, zic, eu, adună în el, deși redus ca număr de pagini, întreaga forță creatoare a autorului. Aparent, dar foarte aparent, multe imagini *ioaneviene* creează impresia unui fel de superficialitate a spiritului în spatele căreia, însă, „stă la pândă” o anume ultrasensibilitate patronată de răbufnirile sale, de regulă filantropice, dar, înainte de toate, dovedind o mare dragoste față de bine și frumos. De aceea, cu puțină atenție, vom descoperi noi și valențe ale revoltei poetului împotriva a tot ceea ce întinează însăși ideea de armonie în lume, de un bine de care, în mod firesc, oamenii trebuie să beneficieze.

În această ordine de idei, îl consider în acest moment pe Ioan Evu ca dând măsura marelui poet care este. Și o spun fără nici o urmă de îndoială. I-am urmărit evoluția artistică, i-am citit cărțile și, ca atare, personal mă simt îndreptățit să spun că avem de-a face, într-adevăr cu o voce deosebită în peisajul liric actual. Deși, nu pot trece mai departe fără

a mă opri puțin asupra unui punct forte al creației lui Ioan Evu, și anume: un fel de continuă tandrețe dublată de o pasionalitate datorită căreia tensiunea creației își diminuează forța mesajului său artistic.

M-am rezumat *doar* la câteva citate – deși puteam s-o fac – din două motive: 1. fiindcă aș fi nedreptățit restul de poezii și 2. pentru ca prezumtivii cititori să aibă plăcerea deplină a lecturii. Și o vor avea! Sunt absolut convins, fiindcă volume de-a asemenea valoare artistică ideatică apar rar, din păcate tot mai rar, și de-aceea trebuie să le păstrăm cu dragoste și respect pe cel mai important raft al iubirii noastre pentru poezie. Cartea de față îndeplinește perfect această condiție.

Însă, ar fi nepotrivit să închei acest mic excurs prin poezia lui Ioan Evu fără a spune, de fapt fără a menționa, cu toată răspunderea, că el este unul dintre cei care desăvârșesc peisajul liric actual printr-o contribuție foarte importantă.

Ioan Evu, *Cenușă vorbitoare (versuri)*,
Editura „Călăuza”, Deva, 2006.

IOAN HENȚ ÎNTRE „SALA FOCULUI” ȘI „A FI SAU A NU FI”

Ioan Henț a construit din două piese de teatru shakespeariene – *Mult Hamlet pentru nimic* – un titlu simpatic pentru cartea sa. Cel puțin la prima vedere, sau luând lucrurile ceva mai superficial. În realitate, chestiunea are, fără îndoială, conotații dramatice, fapt de altfel explicat în bună măsură de conținutul volumului. Atmosfera poemelor, tonul folosit de poet, precum și tot angrenajul lirico-lingvistic pus în funcțiune de domnia sa, relevă un spirit în general obsedat de marile probleme existențiale între care, bineînțeles, socialul ocupă un loc preponderent. Căci, spune poetul: „Tranzităm, tranzităm, tranzităm/ Spre fericire/ Sau spre iluzia de-a fi fericit” (*Poemul tranziției*, p. 58), unde repetiția cuvântului *tranzităm* anunță scepticismul întregului poem care aduce binișor cu cronica marqueziană a unei morți anunțate... Însă toată „povestea”, ca să zic așa, poartă cu sine, transmitându-ni-l, mesajul unui artist de forță, a unui autor care cunoaște la această oră cărările tainice ale creației literare de valoare.

De aceea, consider că singularitatea liricii lui Ioan Henț este acum evidentă – măcar pentru mine – iar o încercare de a-l înregimenta în una din grupările atât de la modă în ziua de azi, modernistă, postmodernistă, optzecistă etc., s-ar finaliza aproape cu un eșec. Fiindcă, deși se află doar la al doilea volum de versuri, el și-a construit eul artistic cu mult diferit de tiparele poeziei teribilist-contemporane, fenomen îmbrățișat cu mult drag mai ales de neaveniții în literatură, în general, și în lirică în particular. Între altele, individualitatea sa de creator constă, poate chiar în primul rând, într-un mare respect față de poezie și față de cel căruia i se adresează: cititorul. Parcurgând poemele din acest volum, remarcăm un lucru extrem de util atât pentru autor cât și pentru cititor: față de volumul anterior progresul valoric este evident; poetul s-a maturizat mult și doar arareori mai plătește câte un mic tribut unui trecut artistic în care se resimțea mai mult sau mai puțin lămurit, căutarea unei voci proprii, o voce care să-i redea cu fidelitate trăirile artistice.

Poezia lui Ioan Henț este dominată de un categoric simț al realului mai rar întâlnit; aducerea acestui real în perimetru liric nu e deloc o sarcină ușoară, iar asumarea ei înseamnă o responsabilitate de ordin și moral, dar și – poate mai ales – social, tocmai fiindcă exista riscul ca acest transfer de imagine să reducă fiorul artistic al creației. Pericolul nu este exclus întru totul, iar poetul știe bine acest lucru anihilându-i penetrabilitatea spre mintea și sufletul cititorului prin împodobirea sa cu metafore și prin folosirea unei simbolistici mult agreată de autor care și contribuie la calitatea intercomunicării. De altfel aș putea să spun că una din marile calități artistice ale lui Ioan Henț este nu numai aceea că detectează cu ochi de expert materia poetică din ființe și lucruri, dar o și exploatează prin crearea unor imagini memorabile. Citez: „Aș fi vrut să mor pe muzică de Bach” (p. 12); „Îți scrii poemul, poemul se transformă brusc într-un animal care te înghite” (p. 43) etc. Acaparatoare, ba chiar obsedantă, rămâne ideea de implicare a poetului în social, participarea afectivă la dramele întâlnite la tot pasul, din care el își extrage seva principală a arderilor sale artistice. Cel puțin în a doua parte a volumului, poetul este aproape total subjugat obsesiei pe care aș numi-o mediul subuman, în care își duc zilele ființe degradate uman, fenomen în care societatea a avut și are un rol determinant în sordida și necruțătoarea existență a acestora. Din acest punct de vedere, multe dintre poemele lui Ioan Henț pot fi considerate adevărate semnale de alarmă amintind de scrierile unor Antonio Machado, Esenin (uneori), Borges sau Bacovia, Sorescu, Geo Dumitrescu...

Astfel, acest al doilea volum de versuri semnat de Ioan Henț este, cred, nu doar o reușită în lupta sa cu vicisitudinile vieții și cu sinele său, ci și unul dintre cele mai interesante apariții editoriale din ultimii ani. Lirismul său, doar aparent aspru – fapt datorat materialului brut din care și extrage seva poemelor – este, de fapt, o chemare spre un gen de poezie mai puțin practicat, datorită dificultății de a a-l menține la o cotă

valorică decentă. Spun decentă, fiindcă mulți creatori din zilele noastre, din lipsă de talent (poate), de îndemânare artistică și de profesionalism, își îneacă intențiile, chiar dacă erau inițial frumoase, în exprimări inadecvate și, din nefericire, deseori, prin substituirea lor cu vulgarități. Nu e cazul la Ioan Henț. Dimpotrivă.

Ioan Henț, *Mult Hamlet pentru nimic*,
Editura Emia, 2002.

MITOLOGIE TRANSILVANĂ

Având ca bază de plecare o bibliografie impresionantă care motivează perfect conținutul cărții, autorul probează încă o dată, dacă mai era necesar, că scopul scrierilor sale este acela de a demonstra puternica interdependență existențială social-creștină de-a lungul secolelor. Cu atât mai importantă este această apariție editorială cu cât că ea delimitează un perimetru geografic parcă niciodată îndeajuns explorat și exploatat. Din motive mai clare sau, poate, inexplicabile, sau chiar omițându-li-se plutirea pe-o... apă obscurității. Dar această idee nu e subiectul prezentării de față.

Cartea, în sine, este o contribuție esențială nu numai la reconsiderarea „tandemului” mitologie-creștinism de pe poziții obiectiv-realiste ale secolului XXI, ci și o pledoarie pentru informarea corectă și, evident, cunoașterea/pătrunderea într-o zonă a istoriei noastre mai puțin... circulată chiar de către specialiștii în domeniu. Marele merit al autorului este că, folosind un limbaj mai puțin academic și sofisticat, îi conferă cărții o calitate pe care unii autori o evită aproape cu ostentație: adresarea către un public cititor nediscriminat, mai clar, avem de-a face cu un „adrisant” cunoscut și respectat. Cu alte cuvinte, apariția acestui studiu interesant și important este rezultanta unor cercetări concrete, minuțioase, bine condimentate cu informații netăgăduibile și, lucru foarte important, apreciate ca atare de voci autorizate în domeniu (v. *Postfața* semnată de prof. dr. acad. Makkai László). Permanenta interferență creștinism-laicism-mitologie este reliefată prin aducerea în prim plan a unor elemente ajutoare imposibil de contestat și care, constituite în ideea de mitologie/cultură cu uriașele și surprinzătoarele lor ramificații, îi asigură lecturii un anume farmec. În paranteză fie spus, I. O. Rudeanu a acumulat în timp și tot mai benefic pentru domnia sa ca autor, o utilă știință a narațiunii, a gradării conceptual-structurale înaintând pe linia unei tot mai grijulii primeniri a textului. Pentru că, iată, în mai puțin de 200 de pagini, el reușește să comprime un studiu de adâncime, importanță și anvergură mergând de la Originile arhaice ale

credințelor și obiceiurilor religioase devenite tradiție în Transilvania, până la *Interferențe și influențe inter-etnice în creații, credințe și obiceiuri în Transilvania și Cooperarea rodnică a bisericilor în emanciparea spirituală și națională.*

Să profităm de faptul că, lectura acestei cărți, ne introduce într-o lume pe care, poate, o neglijăm, dar în care ne regăsim pe noi înșine în diferite etape ale vieții...

Ioan Octavian Rudeanu, *Păstrarea elementelor mitologice în cultura creștină din Transilvania,*
Editura Destin.

TEAMĂ DE CUTREMUR ?

Autorul acestei cărți a trăit doar 42 de ani (1813-1855), dar fost unul dintre filozofii care fac parte din categoria celor care, la vremea lor, au revoluționat gândirea umană. Este de-ajuns să amintim aici că el a creat conceptul stării paradoxale a conștiinței etice și, pe anumite coordonate, a fost cel care a influențat chiar pe unii reprezentanți ai **Școlii filozofice de la Frankfurt**. O succintă definiție a gândirii îl caracterizează ca fiind un precursor al existențialismului modern. Filozofia materialist-dialectică l-a considerat un gânditor religios, deși cu un an înaintea morții el „intrase într-un conflict deschis cu biserica daneză”. Cele mai importante scrieri ale sale: *Sau-Sau* (1843); *Conceptul de angoasă* (1844); *Stadii pe drumul existenței* (1845) ș.a.

Frică și cutremur, a fost publicată în anul 1843, catalogată, totuși, ca fiind una dintre scrierile importante ale filozofului danez, semnată de acesta cu pseudonimul Johannes de Silentio. De ce cu un nume fals? Fiindcă, se pare, ea a reprezentat pentru filozof una dintre exprimările sale cele mai directe și mai sincere în legătură cu fenomenul religios, cu relația dintre om și Dumnezeu. În speță, psihanalizarea personajului Avraam pus în situația să-și sacrifice propriul fiu, pe Isaac, iar de aici pornind, Kierkegaard va dezvolta în carte un comentariu care, nu totdeauna este favorabil unei permanent bune relații Om-Divinitate. De aceea, el însuși mărturisește: „Singură *Frică și cutremur* îmi va asigura nemurirea. Va fi atunci citită (după moarte, n. D. H), și mai apoi tradusă în limbi străine. Oamenii se vor cutremura, aproape, de înfricoșătorul patos al cărții.” (Cop. IV).

O carte interesantă, o lectură care trebuie făcută în tihnă și cu foarte mare luare aminte – condiții care, respectate, ne vor aduce satisfacția unei frumoase îmbogățiri spirituale.

Søren Kierkegaard, *Frică și cutremur*,
Editura Humanitas.

NOAPTEA – BUNA SFĂTUITOARE

Sigur, rareori poezia Marianeî Pândaru irupe spectaculos spre sufletul cititorului, sub forma unui fascicul puternic de lumină generată de un preaplin al trăirilor intime. Mai degrabă, practicând un lirism a cărui expresivitate epică o decupează dintre colegele de generație, ea investește în creația sa atâta încărcătură emoțională, încât, bănuiesc, eventuala trecere pe un alt registru al rostirii artistice, ar complica lucrurile în ceea ce privește percepția scrierilor sale. Să fie vorba despre simpla individualitate? Cred că e ceva mai mult, adică ar fi riscant să vorbim despre personalitatea sa artistică? Nu cred, nu cred deloc.

Așadar, poeta vine cu un nou volum de versuri spre mintea și inima noastră, o carte cu o copertă elegant-sobră și în deplină simbioză cu titlul. Poemele din interior, volumul în întregul său, coexistă într-un mod ciudat, aș zice, cu dedicația de la început. De fapt, îi este subordonat acesteia, trăirile poetei se raportează clipă de clipă, vers de vers, la momente, la situații, la perioade... Foarte interesant acest experiment al poetei de publica un volum de versuri pe temă dată. Interesant și, presupun, greu, cel puțin din două puncte de vedere: al retrăirilor prin întoarcere în timp „vizionând” – cu ce efort și curaj? – tablouri dintr-o expoziție retrospectivă numită viață... Este o dureroasă și complicată constatare: „Singur – artistul –/ în fața unor tablouri abstracte/ din care ies ca ventuzele/ culori vii, agresive/ îmbrâncindu-l în groapa cu lei/ pe propriul lor creator.// Îl văd ca prin sită/ topindu-se încet, încet/– lumânare aprinsă/ în toiul nopții de vară.”// (*Artistul*, p. 43). În două strofe, poeta a comprimat un întreg univers existențial populat de „tablouri abstracte”, e adevărat, însă în stare, iată, să-și ucidă propriul creator. Nu mi-e greu să proiectez această imagine în zona Divinității și astfel să evidențiez indestructibila legătură dintre Om și Dumnezeu. Nu o voi face, nu e cazul și nici momentul, ci o voi lăsa pe autoare să rezolve problema prin această admirabilă strofă din poemul *Rod al imaginației mele* (p. 26): „Stăteam sub semnul/ zodiei mele de foc/ și nu înțelegeam nimic/ din prezența ta –/ umbră de abanos/ ce-mi vizitai încăperea/ pe neașteptate/ Făcându-mă să cred/ că orice portret/ de prieten pierdut/ e numai rod al imaginației mele.”// Într-adevăr, să recunoaștem, una dintre cele mai importante arme ale Marianeî Pândaru

este imaginația, o imaginație, însă, controlată atent și filtrată printr-un sistem complicat, care asigură creației sale din acest nou volum, și nu numai, o anumită gravitate, drept că bine dozată în construcția cărții. Parcă ne atrage atenția din când în când: situația e sub control... Și așa și este: poeta se află de mai mult timp la maturitate artistică demonstrându-și astfel personalitatea, de care am amintit deja și, desigur, profesionalismul. Iar acest lucru/adevăr, este demonstrat poem cu poem, vers cu vers, uneori chiar cuvânt cu cuvânt, ca să nu mai vorbesc de poemul final al volumului care ne induce mintal într-un existențialism în starea lui cea mai pură... Și mai frustă, și mai crudă – de ce să n-o recunoaștem...

Dar nici nu pot încheia fără să menționez că volumul Marianeii Pândaru, *După căderea nopții*, dispune de-un arsenal întreg de trăiri-retrairi, iar sensibilitatea, receptivitatea realului și convertirea sa în poezie, sunt dovezi ale unei voci poetice deja formate. Dacă-mi dați voie, prezentul volum al poetei mie îmi seamănă cu un „supermarket”, în care se poate găsi orice: dragoste, teamă, revoltă, dramă sufletească, tandrețe, nefericire, dar și fericirea de a trăi, sau răzvrătirea că nu o poți face cum vrei, cum îți dorești... Adică dovada limpede că poeta a avut în vedere cam toate categoriile de cititori cărora lirica sa li se adresează.

În orice caz, avem de citit unul dintre cele consistente, interesante și importante volume de versuri apărute la noi în ultima vreme...

Mariana Pândaru, *După căderea nopții*,
Editura DaniMar, 2007.

DINCOLO DE CUVINTE, VIATA

Din respect pentru poezie, pentru litera tipărită și, certamente, pentru grija de a transmite cu fidelitate cititorului trăirile sale artistice, Mioara Giurgiu a tot amânat, pe nedrept, tipărirea unui volum propriu de versuri. Spun pe nedrept, fiindcă poezia sa se înscrie cu eleganță ținută în într-un panteon liric în care nu prea mulți creatori au acces, iar locul său aici este, fără îndoială. Aparent simplă, dar cu ramificații psiho-sentimentale de forță, poezia sa este un mesaj uman pe care destinatarul îl receptează lesne și se implică la fel în universul de creație al autoarei. Cu o indiscutabilă experiență a producerii actului artistic, Mioara Giurgiu este în măsură, acum, să-și dezvăluie trăirile înveșmântate într-o expresie lirică aptă să-i contureze individualitatea. Ceea ce se și întâmplă: „Mă plimb pe liniștea unui flaut/ Fragile balerine în albastru îmi apar/ În sunete de orgă monumentale/ grație pe muzică de Bach.” (*Balet pe muzică de Bach*, p. 42), sau: „În spatele ușii închise/ stă femeia./ Ea tace și așteaptă/ Bărbatul din visele ei (...)” (p. 40)... Acuratețea versurilor și o discretă dar permanent sesizabilă muzică interioară a acestora, nu sunt decât expresia trăirilor/re-trăirilor acute ale unor momente existențial-sentimentale care dau, de altfel, măsura valorii creației. Specific oricărui Poet, Mioara Giurgiu are câteva elemente/ cariatide care îi susțin și chiar îi echilibrează lirica: iubirea („Visez la un iubit cu ochi albaștri”; „Dragul meu mi-e dor/ De lumina din icoane”), singurătatea („Singurătatea e colivia mea de tihnă și durere/ Ca o ploaie deasă în care te afunzi/ Necuprinsul ei e ca marea/ Val după val orele trec monotone/ Picurând.”), natura („Mi-e dor de frunze mirosind a toamnă” ; „Iar septembrie, frunzele mor, trecătoare”; De ce nu adiem ca plopul cei drepti (...)?”); moartea („Murim câte puțin în fiecare zi/ Ce trece ca o veste inegală (...)”).

Fără a mă hazarda în afirmații gratuite, îmi este limpede că, prin poezia Mioarei Giurgiu, lirica feminină își argumentează din nou perenitatea, frumusețea, dar, mai ales, valoarea; cred că apariția acestui volum de versuri poate constitui un eveniment important editorial și liric în peisajul nostru literar. Aceste cuvinte sunt, de fapt, și invitația la o lectură purtătoare de frumos, și la un drum spre noi înșine.

Mioara Giurgiu, *Viața din cuvinte*,
Editura Biblio 4 You, Deva, 2003.

UN POET AL IUBIRII: MIRON ȚIC

Cu toată zbaterea sa lirică, poetul Miron Țic nu are suficientă forță moral-artistică să evadeze dintr-un sentimentalism cultivat aproape cu religiozitate în mai toată creația sa. Și chiar dacă acest lucru nu se întâmplă direct, îl putem sesiza cu doar un mic, cel mai adesea foarte mic efort lectural. Afirmația de mai sus nu este un reproș, ci o constatare a neputinței, dar și a ne-vrerii autorului de a se integra în contextul unui soi de teribilism/modernism/postmodernism etc., adică o ieșire rezonabilă dintr-un context general, evident cu particularitățile de rigoare, care, însă, întăresc regula. Râvna lui Țic este răsplătită din plin: poemele sale „scapă” de sub o tutelă grav perturbatoare a liricii sale și se instalează comod într-un spațiu sentimental-ideatic – să-i spunem... *țicprocustian*.

Așadar, avem de-a face cu o voce poetică aparent stridentă în peisajul creației contemporane de gen. Spun aparent, pentru că Miron Țic este suficient de versat în a-și exploata eul artistic pe coordonatele creative pe care le stăpânește de multă vreme. Cu brio. De multă vreme spun, fiindcă el este un poet ajuns la o maturitate artistică bine delimitată, chiar bine păzită de tarele vreunui compromis sau tribut plătit cine știe cărui predecesor, sau curent... contemporan. Nu se pune problema, fiindcă el își exploatează pur și simplu nemilos toate resursele psiho-artistice pentru a ne îmbia la lectură cu o creație poetică filtrată prin nu-știu-câte site ale discernerii și autocenzurii. De aceea, pot spune fără echivoc și cu toată convingerea că acest nou volum de versuri al său este, până la noi probe care, sper, nu se vor mai lăsa atât de mult așteptate!, măsura personalității autorului în materie de poezie. Efortul a existat, rezultatul se... citește.

Interesantă mi se pare structura și plasarea pe orbita evolutivă a subiectului ales, cu alte cuvinte, „comentariul” pe marginea unui nucleu bine definit până la urmă într-un câmp ideatic agreabil proporționat și individualizat pentru a nu mai putea fi dislocat. Poetul are stil, un stil, sau o particularizare a sa: el se află într-un dialog permanent, fie cu sine, fie cu un interlocutor imaginar, dar nu neapărat fictiv, fiindcă lesne putem bănuși că, la „capătul” mesajului său poetic se află receptorul său – cititorul. Însă nu doar atât, ci el îl vrea pe acesta părtaş efectiv la trăirile

sale: „Acest poem este rodul murmurului tău,/ O parte din ziua ce vine./ Tot ce pleacă și revine în gând,/ Locul unde cu tine mă ascund și rămân,/ de unde nu voi pleca nici târziu și nici curând.” (*Locul unde cu tine mă ascund și rămân*, p. 18). Desigur, aici avem obligația, cel puțin morală, să ținem seama de subtitlul volumului și astfel trecerea de la abstract la concret nu mai ține de supoziție, ci de o realitate frustră. Argumentul este clar: „Poate nu e de-ajuns doar o zi./ Să te am lângă mine./ Să te sărut și să te privesc./ Poate ar trebui să începem un joc de copii./ Și-apoi să-ți spun că te iubesc.”// (*Flacăra de iubire*, p. 19); sau pregătirea/așteptarea clipei solemne a sărutului: „Cuvintele noastre/ Niște fulgi/ Niște frânturi/ Ce uneori/ Nu le vedem/ Cum ne înmuguresc pe guri.”// Cuvintele noastre/ Niște semne ce trăiesc/ Dintr-un târziu sărut/ Ce ni l-am dorit de la început/ (...)” (*Dintr-un târziu sărut*, p. 32); este în aceste versuri îmbinarea cât de cât ciudată a nostalgiei și a împlinirii materializate poate puțin cam târziu, dar declanșatoare a unei bucurii calme, dar ascunzând dincolo de ea dorințe și frumuseți sentimentale deosebite.

În deplină cunoștință de cauză și de forța potențialului său creativ-artistic, Miron Țic nu se sfiește, sau mai bine-zis nu îi e teamă de rezonanța cam vetustă a „*te iubesc-ului*”, ci atacă chestiunea frontal: „În întinericul tremurând,/ Atingem împreună o piatră,/ Și credem că este un fruct/ Rămas din diminețile reci./ Mai târziu umerii tăi/ Au fost atinși/ De un ram subțire de salcie./ Atunci, am văzut răsăritul/ Aproape,/ Înlăturând urma brumelor/ De pe streășina casei/ În care am intrat./ Pentru a citi în palma ta/ Cuvântul/ Te iubesc.”// (*Te iubesc*, p. 43). Acest poem reprezintă una dintre deschiderile poeziei lui Țic spre întrepătrunderea om-natură, unde universul are rostul nu numai de creator de atmosferă, ci și de co-participant efectiv la trăirile poetului. Pentru că, iată o și mai acută materializarea faptelor, printr-o subtilă transferare a sensibilităților umane spre cosmos și retur: „Ce mi-a rămas să-ți dăruiesc,/ Poate o îmbrățișare sub văratica lună,/ Un inventar al amiezilor de când te iubesc,/ De când noi doi ne pierdem și ne regăsim împreună.”// (...) Ce mi-a rămas să-ți dăruiesc?/ Acel tril al ciocârliei din zori,/ Sărutul de sub Imperiul lumesc./ Doamne. Nu-ți cerem mai mult, doar să fim Doi călători.”// (*Pe sub stele trecători*, p. 51). Și încă: „Aleg cu gândul spre anotimpul care vine,/ Mă îndepărtez de întinsurile pustii,/ Fântânile s-au uscat de atâtea suspine,/ Și nu-mi ajunge o vară să

te pot privi.”// Și această strofă de-o frumusețe și sensibilitate extraordinară îmbrăcând superb gingășia sentimentelor: „Țărâna sub pași arde fără vreo vină,/ Lumina clipei intră în cetatea de cuvinte,/ Iarba simte mușcătura impertinentă de rugină,/ Deși, vara mai respiră metafore sfinte.”// Am citat din poezia *Lacrimă de vers* (p. 74) și doar număr și *Luciri agitate* (p. 89), *Iubire sfântă* (p. 91), *Trebuie* (p. 111), *Înflorește liliacul* (p. 125) etc. și altele, care se circumscriu cu pregnanță aproape agresivă în sfera enunțului de mai sus.

În general, toate poeziile lui Miron Țic sunt construite parcă pe un eșafodaj delicat muzical, unde notele/cuvintele sunt ridicate/amplificate la rang de simbol al iubirii. Astfel, pentru el dragostea nu este un simplu sentiment, ci etape ale unor simțăminte de-o complexitate ce poate fi și trebuie raportată la macrocosmos. Deși nu o putem face decât acceptând că univers înseamnă și... realitatea imediată, poate că puțin mai prozaică, dar importantă din punct de vedere existențial. Și citez aici una dintre cele mai frumos realizate poezii ale volumului, *Luciri agitate*: „Trec strada prin același loc/ Pe unde am trecut mereu/ Minunându-mă câte femei frumoase/ Rămân în afara ochiului meu.”// De o vreme, Tu numeri în șoaptă/ Clipele ce ne despart de asfințit/ Gura Ta frumoasă ca zmeura coaptă/ Îmi îndulcește sărutul grăbit.”// De câtă vreme iubirea ne-mpresoară/ Îmbrățișările nu le vrem uitate/ Nici acea zi când ți-am văzut prima oară/ Sâni cu luciri agitate.”// (*Luciri agitate*, p. 89). Făcând abstracție de unele scăpări de ritm interior ale poemelor (ce e drept, rare), volumul în sine este închegat și gospodărește orânduit, ceea ce îi asigură un statut de apariție editorială ieșind de sub „blestemul” poeziei de azi, în majoritatea cazurilor în mare suferință din cauza dorinței de intrare forțată în lirica și literatura actuală. La Miron Țic nu se simte acest lucru tocmai pentru că el este un poet, așa cum spuneam, ajuns la o valoare a eului său artistic pe care, conștientizându-și-o, nu o mai poate părăsi. *Planeta iubirii* este cea mai desăvârșită dovadă a celor spuse mai sus.

Miron Țic, *Planeta iubirii. Poeme de dragoste*,
Editura Călăuza, 2005.

ȘTEFAN NEMECSEK ȘI VOLUMELE SALE

Îl știam pe Ștefan Nemeček un jurnalist al Văii Jiului foarte bun, foarte documentat, serios și cu desăvârșită responsabilitate profesională. Așa îl știam și, dintr-odată, m-am trezit că îmi oferă, pentru lectură, două volume al căror autor este, purtând titluri ușor pretențioase, cel puțin la prima vedere. Este vorba despre *Controverse filozofice și Toleranță în filosofia lockeeană*, ambele apărute în anul 2006, la Editura Realitatea Românească. De fapt, și ca să fie lucrurile clare, este vorba despre volumele 1 și 2, însumând aproape 600 de pagini, ale unei scrieri de mai mare întindere...

Așa cum mă bucur ori de câte ori cineva se încumetă să abordeze tematici de-o anumită factură – să-i zicem, de această dată, chiar ceva mai dificilă – acum bucuria mea este cu atât mai mare cu cât că este vorba despre Ștefan Nemeček, mai ales gândindu-mă la „aventura” oricărei apariții editoriale în condițiile de azi, nu tocmai faste pentru o astfel de întreprindere. Mă rog. Important este că autorul a avut nu numai curajul dar și priceperea de a pune la dispoziția cititorului câteva puncte de vedere cel puțin interesante referitoare la nume sonore în domeniul filozofiei. Nu sunt în măsură să analizez cu perspicacitatea și probitatea profesională a unui specialist în materie, însă, ca informație pentru prezumtivii lectori, voi folosi ca argumente câteva nume de filozofi a căror gândire a fost „fotografiată” de Nemeček și „forfecată” cu minuțiozitate și îndatorire atât față de cei puși sub... lupa observației sale cât și față de cititor.

Subliniez, nu e locul și nici cazul să încerc o analiză a scrierii și din motivul menționat ceva mai înainte, aceste rânduri nefiind altceva decât un semnal al faptului editorial în sine. Mă voi opri puțin doar asupra câtorva capitole și titluri din cuprinsul volumelor și anume: Cap. 1: *Determinismul în gândirea vechilor greci; Determinismul social în filosofia medievală; Determinismul social în filosofia contemporană* etc.; sau: *Influența lui Rousseau asupra istoriei filozofiei* (Cap. 2); *Principalele teorii asupra adevărului* (Cap. 3); *Despre psihologia poporului român; Ce este credința?* (Cap. 6) – din cuprinsul volumului I. Dar și: *Viața spiritual-politică a lui John Locke și operele sale*

majore; Opera „Scrisoare despre toleranță”; Impactul „Scrisorii despre toleranță” asupra gândirii moderne din cuprinsul volumului II.

Mai trebuie neapărat să spun că, dacă în primul volum Ștefan Nemeček a inserat în partea a doua a acestuia mici, adesea minuscule biografii de autori din Valea Jiului, în cel de-al doilea volum, tot în „Partea a doua” – la urma urmei, lucru foarte important – el enumeră titluri ale presei hunedorene. Astfel că scrierea ia turnura unei mici enciclopedii, autorul trecând în revistă, cu unele mici scăpări, publicațiile apărute în județul Hunedoara, mai ales după '90. Aș mai zice că trebuie să apreciem această încercare, cât de cât temerară, de a „fixa” în istorie autori și publicații din această parte de țară, lucru pentru care merită, într-adevăr, felicitări. Cu atât mai justificate dacă ținem seama de „amenințarea” lui Ștefan Nemeček, citez: „Studiul care și-a propus prezentarea scriitorilor din Valea Jiului și județul Hunedoara într-un volum aflat în pregătire cuprinde și alte nume.”

NICOLAE CREPCIA ȘI PURITATEA DISCURSULUI LIRIC

Nicolae Crepcia este unul dintre poeții care s-au impus în poezie printr-o creație care îl definește ca fiind o voce oarecum singulară într-un areal liric, din păcate restrâns. Deocamdată. Puritatea și expresivitatea epică, alertețea și exploatarea „nemiloasă” a temelor propuse, înscriu creația sa, fără posibilitate de tăgăduire, între reușitele actuale ale genului... Pentru că, în timp, poetul și-a conturat o ascensiune valorică finalizată cu individualitate și chiar personalitate artistică; ba, mai mult, citind recenta sa apariție editorială, descoperim că el stăpânește foarte bine meșteșugul alcătuirii versului clasic, din punct de vedere tehnic vorbind.(v. vol. de sonete *Durerea ca fericire*, cea mai recentă carte a sa), ceea ce nu e puțin lucru și nici la îndemâna oricui... Pentru că, bine se știe: poezia cu formă fixă presupune înainte de toate o cunoaștere foarte bună a canoanelor/regulilor genului. Revenind la creația propriu-zisă, ca și în cazul celorlalte 6 volume de versuri și această nouă apariție editorială este determinată de trăiri și arderi interioare ale căror intensitate și apoi eficiență exteriorizată în poeme, sunt atuurile cărții.

De obicei, la Nicolae Crepcia versurile nu sunt decât vârful aisbergului, iar cu un mic efort vom desluși permanent, dincolo de cuvintele poemelor, tâlcuri plăcut-surprinzătoare cu rol de a atrage cititorul în „capcana” unei lecturi sentimental-relaxante și, ca atare, captivante. Poetul își alege cu grijă cuvintele tocmai cu scopul de a le da greutate printr-o simbolistică specială... De fapt, cred eu, forța poemelor crepciene o dă mariajul ideal dintre natură-univers-om-poezie, iar acest adevăr poate fi constatat și extras aproape din fiecare poem: „...îngerul sforăie în fotoliul indiferenței/ harnice cuvintele transpiră/ la construirea poemului.”// (*Halucinație*); „De durerea ta lipit voi sta/prin rădăcinile poemului.”// (*Cu spaimă*); „Nu pleca/îți strigă sângele meu/ieșit în ușa poemului.”// (*În podul tristeții*) și, în mod absolut normal, exemplele pot continua...

Evident, așa cum șade bine unui bun constructor de imagini poetice, întâlnim „la tot pasul” axioma deja bine știută a unității prin diversitate. Poetul știe să fie, în egală măsură, și sentimental, și filozofic, și aspru sau chiar dur, și veșnicul îndrăgostit etc. Spun toate acestea, fiindu-mi ușor să îl încadrez în celebra sintagmă-zicere „Nimic din ce e omenesc nu mi-e străin”, respectată strict prin abordarea, cu aceeași patimă, cunoaștere și pricepere a oricărei tematici, așa zice, care nu înseamnă, de fapt, decât o confirmare a celor spuse puțin mai înainte... Acest adevăr este ilustrat convingător într-una dintre cele mai reprezentative poezii din volum – *Undeva departe* – unde putem urmări percepția lumii astrale, a celei din imediata apropiere a poetului/a noastră, a macro universului în care se integrează ființa umană (poetul, de această dată), a relațiilor sale cu aceste lumi. Dar iată „mobilul” afirmației: „pe trupul nopții/ durerea tatuaj de stele/ Stalactita lunii/ picură stropi de lumină/ De pasăre-nsingurată-i vaietul/ inimii// Gheara frigului sfâșie umbra iubirii/ Pe acoperișul iernii/ pașii de felină ai visului/ undeva departe/ primăvara echipează grauri/ Drumul întoarcerii/ poemului îi dă durata și forma.”//. Ca să nu mai vorbesc de lungul, dar consistentul poem *Chiar nu-mi pasă*, sigur un mod al poetului de a-și încerca puterile într-un text de mai mare întindere. Să-l luăm ca un experiment relativ reușit, fiindcă este survolat de pericolul diluării și, ca atare, al unei ușoare devalorizări, deși doar pe alocuri sesizabilă... Pe de altă parte, conștientizând la modul personal zicerea horatiană *Carpe diem*, Nicolae Crepcia, omul și poetul în egală măsură, se bucură astfel de începutul unei noi zile: „Dimineața vine/ ca un clopot de sărbătoare// iarba se ridică din genunchi/ și-și spală fața/ cu lacrimile lui Dumnezeu/ spaima se retrage în bufnițe// se stinge/ gloria singurătății// dimineața vine/ cu buciumul luminii.”// (*Dimineața*). Ce imagini rediate superb într-un poem de câteva versuri!

Nevrând să abuzez de spațiul care prefer să fie ocupat de poezie, avertizez virtualul cititor că avem de citit una dintre acele cărți care ne captivează, o carte în paginile căreia, în mai toată creația lirică a lui Crepcia, ne regăsim noi pe noi în trăiri pe care, parcă, le blocasem într-un ungher al sufletului. Această carte ne îndeamnă, măcar pentru perioada cât o citim, să ne întoarcem spre noi, spre ceea ce suntem, de fapt, spre ceea ce avem obligația să fim. Ca oameni. Nicolae Crepcia ne

propune, prin intermediul acestui nou volum de versuri, editat de tânăra Editură DaniMar, condusă de doamna și poeta Mariana Pândaru un florilegiu cu atmosferă dens populată de o ideatică perfect mulată pe posibilitățile artistice ale autorului. Este, fără dubii, o realizare frumoasă și de perspectivă. Însă, pentru o și mai bună și corectă receptare a mesajului crepcian și înțelegere și apropiere de această lumea re-creată din componente disparate, dar formând un mozaic lectural deosebit, să fie citite și celelalte cărți. Chiar titlurile lor sunt atrăgătoare, nu-i așa?: *Pe umărul lui Rimbaud, Între iarnă și somn, Îngenuncheat în lacrimă, Elegii provinciale și Scrisorile de la Brotuna...*

Sunt titluri de cărți care pot asigura oricând un bun succes de librărie.

MENUETUL SINGURĂȚĂȚII, *PROPUS DE NINA CERANU*

Ia să vedem, să citim adică, aproximativ în ce ape lirice se scaldă poezia Ninei Ceranu, îți vine să exclami aflat fiind față în față cu volumul de versuri *Menuetul singurătății: unu, doi, trei...*, semnat de... romancieră. Nu știu, nu cunosc antecedentele în-tr-ale genului în ceea ce o privește pe autoare, așadar este primul contact cu acest... derapaj al său de la proza de întindere la „încorsetarea” lirică, dacă mi se permite o atare exprimare.

Într-un fel de consecință a gândului, să povestim una-alta despre vitejia Ninei Ceranu de a se arunca în groapa cu vietăți contemporane gata să sfâșie fără regret nu doar pe... vecinii de generație, ci și pe clasicii care nu intră în procustiana lor gândire, nivel de cultură și valoare a creației. În acest sens, nu putem să o contrazicem pe autoare când scrie, cu un fel de disperare nu suficient de camuflată: „Sufletu-mi rănit/ e ca un bob de linte./ în păstaia prea plină a universului;/ secat./ însă/ n-o să mai încolțească niciodată.// În spate – / noaptea-i trasă de păr,/ în față – albul drumului/ se așază/ încet, încet,/ în matca știută.”// (p. 33). Parcă-parcă se simte o adiere discret-soresciană dinspre debutantul de-acum mai bine de patru decenii cu volumul rămas celebru, ca și autorul de altfel – Marin Sorescu. De fapt, în mai toate fragmentele poemului din volum – uitasem să spun că *Menuetul singurătății: unu, doi, trei...*, este subintitulat *poem* – se simt ghearele singurătății înfipite mai mult sau mai puțin adânc în carnea existențială a autoarei, ea însăși suficient de... colțoasă (existența, desigur – să nu confundăm!): „...Noaptea/ și moartea/ mușcă din mine/ ca dintr-o felie de pepene.”//. Ei, și?, am fi tentați să întrebăm, nu cam la toată lumea se potrec lucrurile la fel? Dacă nu ar veni completarea explicativă și dură: „Scuipă semințele în groapa comună,/ (noaptea și moartea scuipă!, n. m.), sau în gușa de păun,/ ori prigorie a verii.//, ca și finalul fragmentului: „Câte vor mai încolți/ pentru o viață viitoare?”// (p. 11).

Oprindu-mă deocamdată la aceste citate, simt nevoia să comentez, măcar parțial, câte ceva legat de atmosfera care bânuie întregul poem, atmosferă încărcată de o febră a creației pe care o transmite și cititorului, neapărat iubitor sincer de poezie! Se deduce cu ușurință spiritul încordat

și frământat de dorința de a crea. Suntem pur și simplu obligați să presupunem că această dorință crește direct proporțional cu procesul de naștere a poemului. Declanșarea acestei trăiri acute se datorează, fără discuție, unei tensiuni sentimentale, a temerii că trece clipa fără să poată fi fixată în spațiu, timp și vers. Cam la așa ceva se referea și F. Schiller când spunea: „Dintr-o dată, sufletul mi se umple de o dispoziție muzicală. Ideea poetică vine după aceea.” Acest „dintr-odată” trebuie exploatat rapid pentru a nu-și pierde partea de spontaneitate și, deseori, de valoare, iar Nina Ceranu intră în acest mediu scriind: „Ciutura/ se zbate în adâncuri/ și se ridică,/ în voie/ sau în pripă,/ după cum e de grăbit/ cel ce caută izvorul./ O aud: răzbate/ neostenită/ și-și sparge lacrimile reci/ de glasul arângului.”// (p. 35). Acest demers ideatic este, de fapt, concretizarea oarecum pe alt plan a întrebării-temere schilleriene: „Ah, de ce n-o fi putând sufletul să vorbească altui suflet în mod direct?” Personal am o oarecare rețineră ca să subscriu ideii, dar această e o altă problemă.(D. H.)...

Încărcătura emoțională a poemului vine, însă, din altă parte și anume dintr-un fel de transferare cât mai rapidă spre cititor a sentimentelor acute, a trăirilor atât de bulversante încât ne amintește de... porumbelul kantian care crede că ar zbura mai bine fără rezistența aerului. Ne putem referi la un pic de similitudine având în vedere că atât construcția poetică, dar și durabilitatea ei, rezultă din victoriile poetului asupra rezistenței materialelor sale. În esență și pentru concretizare: nu am vedea raza de lumină fără coliziunea ei cu materia. Nina Ceranu, cu vrere sau fără vrere, ține seama de acest indubitabil adevăr proiectând poemul, măcar pentru un timp (fragment), în spațiul cosmic: „Crucea se scaldă în soarele nămiezii./ Ascultătoare, negre,/ literele se supun,/ ciugulite de căpcăunul vultur,/ și dau aură plecatului./ Florile plâng,/ prinse-n panglici;/ lemnul de dud le ține strâns/ în brațele lui răstignite./ E greu lemnul de dud,/ ud e și mai greu de purtat./ Soarele/ însă/ l-a copt în țesutul lui uriaș.”// (p. 37). Pe coordonate subtile și cel mai adesea pronunțat-intime, trecerea de la microcosm la macrocosm are loc în poemul Ninei Ceranu aproape pe nesimțite; de aceea, cititorul trebuie să fie tot timpul pe recepție. Această comuniune este cu atât mai necesară cu cât că doar așa ne putem integra corespunzător în spațiul ideatic al autoarei. Vorbim aici despre acel spațiu în care artistul plantează

metafore și simboluri fără de care poemul și-ar pierde din aura sa valorică. Căci, spune poeta: „Cineva a tăiat/ în două/ șarpele casei./ Primul a murit capul./ Două săptămâni au trecut./ și trupul./ mama./ s-a zvârcolit înfrigurată/ și-a zvâcnit pentru ultima oară./ plecând/ să aprindă amnarele îngerilor.” (p. 39). Utilizarea simbolurilor, cel puțin în acest caz, despovărează în mare măsură starea traumatică a autoarei, fiindcă, îmi convine să cred, și nu cred că e altfel, acest poem s-a născut ca o prelungire firească a unei mari drame sufletești ramificațiile căreia ajungând la noi, cititorii, sub formă de versuri. Din acest punct de vedere, poate doar puțin forțând nota, cred că nu greșim considerând poemul un bocet prin care nervurile implicării conștiente, sau iruperile dinspre subconștient, îi asigură echilibru, profunzime și, normal, valoare. Pentru că ar fi total greșit să nu luăm în considerare realitatea reprezentată și care îi dă poemului gravitatea impusă prin atitudinea poetei față de materia primă intrată în procesul de prelucrare artistică.

Presupun că nu e lipsit de interes să ne oprim puțin asupra unui alt aspect al poemului, respectiv cel în care, dacă nu e... direct, bănuim fantezia autoarei în abordarea tematicii generale. Se spune și de ce n-am crede?, că fantezia unui poet este, de fapt, îndrumătorul sentimentelor sale, a intuiției... Fantezia este, de regulă, cea care alege modalitatea în ceea ce privește realizarea unui poem. În cazul Ninei Ceranu, dacă ne propunem să vorbim despre fantezie trebuie să știm că ne asumăm un anume risc de interpretare, fiindcă avem de-a face cu un *modus vivendi* în care – cel puțin în acest poem – realitatea constituie o prezență frustră și, nu rareori, copleșitoare în economia poemului: „Nu mi-e frică de moarte,/ (decretează poeta) aș vrea să-i spun tatii:/ am purtat în auz/ și cocoșul dimineții,/ și pe drumuri neștiute,/ steagul unui mire...// Iar când ne facem țărână.../ va fi un alt timp...// Din trupul nostru/ vor bea/ diminețile/ ciuturi de rouă.” (p. 53). Ca și în celelalte fragmente ale poemului, și în cel citat mai înainte fantezia poetei nu pare a avea un caracter debordant, scăpat de sub control să zicem, dimpotrivă aliindu-se cuminte unui mod, i-aș zice foarte bine individualizat, ceea ce îi și dă contur, concretețe și contrast vizavi de alte „lirisme” contemporane. Ceea ce îmi pare mie frapant la poeta Nina Ceranu, în urma metamorfozării Domniei sale din romancier în poet, este rigurozitatea cu care își organizează materialul ce urmează să ia formă de poezie. Nu

cred că e chiar ușoară trecerea de la genul romanesc, unde dezlănțuirea de forțe are cu totul altă conotație, la lapidaritatea expresiei lirice, fie ea și în vers alb, adică lipsită fiind de canoanele versului clasic. Acest lucru nu este în detrimentul mesajului artistic, ci, mai degrabă îl ajută, îi dă consistență și îl așază în undă, respectiv direcționându-l spre receptorul-cititor-consumator.

Amplasat sub tutela unui lirism în care prozaicul este îmbinat armonios cu fastul unei gândiri poetice cu „păcate” postmoderniste, poemul-menuet respectând (și) din punct de vedere tehnic partea finală a titlului volumului – *unu, doi, trei* – se împarte în trei cicluri, distincte doar grafic... În orice caz, ideea este interesantă și aș zice benefică pentru o artistă specializată în arta construcției românești. În această notă, mi-aș permite un mic experiment lirico-tehnic, respectiv începutul ciclului **unu**: „Amirosea albia a salcie sau a plop,/ a copaci răscoliți de vântoasele Dunării.//; începutul ciclului **doi**: „Cineva a tăiat/ în două/ șarpele casei.//; **trei**: „Acum,/ între tata/ și mama,/ mine,/ și cer/ o să-nflorească liliacul.// Așadar, începutul: intrarea în lumea dezlănțuită dintr-o lume amirosind a salcie sau a plop; viața, însemnând casă și toate cele, inclusiv șarpele ca simbol al stabilității existenței, dar și viața...; apoi, în ciclul **trei**, moartea întrerupând totul, pentru că acel cineva a tăiat șarpele în două, despărțind lumea vie de cea fără viață...

Nu voi mai cita din versurile volumului, tocmai pentru a lăsa cititorului, prin tentația lecturii, plăcerea găsirii unor semnificații deosebite și, în același timp, aducătoare de împliniri spirituale. Pentru că Nina Ceranu, deși aflată la primul său volum de versuri – dar nu-știu-al-câtelea de apariții editoriale – dovedește maturitate în construcția eșafodajului liric, stăpânire deplină a „uneltelor” sale de lucru și, mai ales, o capacitate impresionantă de prelucrare a materialului brut (realitatea imediată), chiar dacă acesta presupune o încărcătură sufletească pe care, îndeobște, o numim traumatism. Or, pierderea unor ființe dragi este greu de redat, reprezentativ, în cuvinte, ceea ce, cu plăcere trebuie să spun, Nina Ceranu reușește să ne transmită printr-o expresivitate poetică sobră, dar nu obositoare și, nici într-un caz, lipsită de fior artistic. Dimpotrivă, aceasta pare să fie grija cea mai mare a poetei: de a-și transmite mesajul, sentimental în primul rând, fără ca

acesta să diminueze forța artistică a poemului, a volumului comentat în rândurile de față, de fapt.

Însă, în preferințele sale pentru un gen sau altul al expresiei lirice, cititorul este cel care va hotărî asupra afinităților sale. Iar cititorului modern trebuie să-i acordăm circumstanța că are capacitatea intelectuală de a discerne, de a ști să se apropie de poezia Ninei Ceranu. Personal sunt sigur că nu va fi dezamăgit, ci își va bucura mintea și sufletul cu o creație care îl va obliga să-și amintească de zicerile lui... Descartes.

Nina Ceranu, *Menuetul singurătății: unu, doi, trei....*,
Editura Eubeea, 2007.

PRIN LECTURĂ, SPRE O LUME A MIRACOLELOR INDIENE

Volumul de față, pe care ni-l propune Octavian Sărbătoare cu generozitatea-i deja cunoscută, este o incursiune într-o lume tradițional-fascinantă pentru cititorul de la noi, sau, de ce nu?, de oriunde. Iar acest lucru este posibil, tocmai pentru că ținutul indic a fost, este și va rămâne unul în care miracolul și fantasticul se intersectează și se suprapun asemenea unui proces de osmoză, constituindu-se într-un întreg cu reverberații mereu inconfundabile. Am mai spus și cu altă ocazie și reitez: prin lectura unei astfel de scrieri, autorul ne dă mâna cu amabilitate de ghid și cu deplină cunoaștere a temei și a subiectelor ca materie primă, ajutându-ne să pătrundem într-o lume a intercomunicării umane pe cu totul alte coordonate decât cele obișnuite. Este lumea spre care expediem, deseori în prea mare grabă, momente, situații și întâmplări pe care nu le înțelegem chiar dacă percepția lor s-a produs asupra eului nostru, dar sub forma unor pulsații mai greu explicabile. Ne convine mai bine, și ne e mai lesne, să aruncăm în zona paranormalului tot ce nu intră cât mai rapid în capacitatea noastră de deslușire a enigmelor. Nu avem timp, nu avem chef și, în general, renunțăm mult prea ușor la șansa de a ne cunoaște mai bine, atât noi pe noi înșine, cât și noi între noi. Încă din antichitate, minunatul Socrate arăta amenințător cu degetul spre noi spunând: „Cunoaște-te pe tine însuși!” Prin lectura acestei cărți vom descoperi la fiecare pagină mesajul/îndemn socratician. Va trebui doar să citim cu atenție implicându-ne în trăiri alături și în modul de a gândi și a acționa ale unui popor ai cărui filozofi, adică acei *guru* care posedă puteri miraculoase de comunicare, de transmitere a mesajelor spirituale, continuă să uimească lumea întregă. Spre bine nostru, de această dată al tuturor, nu doar al celor cât de cât inițiați în taine ținând de principii ioghine – să zicem – cartea, așa cum spuneam de la început, se adresează unui public cititor incluzând toate categoriile sociale. Astfel, dacă vrem să citim povestiri beletristice, le avem la îndemână; dacă dorim informații docte și cu detalii, vom găsi, parcurgând pagină cu pagină, povestiri bine construite și structurate, dar și un stil de narațiune molcom, pe alocuri apropiat, parcă, de proza tipic ardelenescă a lui Slavici, Agârbiceanu, Pavel Dan etc. Dar, subliniez –

chestiune extrem de importantă în economia cărții – dacă vrem să aflăm informații, cum s-ar zice de la fața locului, le vom avea. Sub îndrumarea atentă a scriitorului, vom intra împreună cu personajele cărții într-un firesc proces, și de inițiere, dar și de evoluție și cunoaștere a vieții practice – de la măturatul curții până la obținerea titlului de *guru*. Procesul nu e deloc simplu, ci, în dese rânduri, de experiențe de-o duritate care, pentru noi, țin de domeniul fabulosului.

Mai ales pentru a ne convinge de realitățile unei țări cu o populație de peste 1 miliard de locuitori, Octavian Sărbătoare își plasează, nu o dată, acțiunea textelor sale în locuri diferite, începând cu gara, să zicem, și terminând cu aprecieri de ordin științific dovedindu-și și erudiția în domeniul... indic. Domnia sa, respectiv autorul, cu talent și ca bun cunoscător ce este, iată ne aduce în față o parte din lumea cu care a intrat în contact nemijlocit. Și o face cu talent, cu respect pentru cei cărora le transmite mesajul său literar și de cunoaștere. Iar pentru noi este o experiență de lectură și de intrare în posesia unor informații absolut inedite și de interesante, atât prin farmecul descrierilor, cât și prin mulțimea de elemente bine amplasate în text...

POETUL VALERIU BÂRGĂU LA 55 DE ANI

În urmă cu destui ani (în 1977), Valeriu Bârgău a debutat la prestigioasa Editură Cartea Românească în timp ce aceasta îl avea ca director pe Marin Preda. A fost unul dintre debuturile poetice care nu s-a mai aliniat cuminte la tarele unui realism socialist trâmbițat cu mare zgomot și plăcere de adepții săi, ci, încalcând regula jocului, a „pus în undă” poezia de factură frust-realistă ale cărei nervuri aveau sorginte, poate, walterwhitmaniană adaptată ultimului sfert de secol XX. Cel puțin la noi, în România. Însuși titlul volumului purta cu sine un simbol, drept că de valoare dublă: *Floarea soarelui, sau mâna de lucru*, astfel că explicația din a doua strofă a primului poem din volum, nu face decât să nuanțeze și să dea greutate ideii enunțate puțin mai înainte: „Discul rotit de mașinăriile din pământ/ pe roți dințate se plimbă fața de calcar a lumii;” (*Floarea Soarelui*, p. 5). Fără îndoială, poetul era obsedat de efortul omului ca „mână de lucru” și, în consecință, decretează: „Cum se va ridica muncitorul din fluviu pân’ la genunchi/ înfierbântat capul lui ia loc pe stâncile reci/ statuie de calcar – sfinx peste care nu se trece/ nici când adormit te poți visa un vultur ceresc.”// (*Era industrială*, p. 47, din vol. *Alfabetul straniu în care vă vorbesc*, Editura Cartea Românească, 1980). Aparent, Valeriu Bârgău a sălășluit ca poet, măcar o vreme, sub „imperiu” acestui blazon în multe din poemele sale, cel puțin volumele de început ale operei poartă „stigmatul” unui realism de factură mai specială. Însă, la o lectură mai atentă și printr-un proces de incizionare fără prejudecăți, (re)descoperim pur și simplu frământările unui artist îngrijorat de avatarurile cărora omul trebuie să le facă față și, astfel condiționat, să poată supraviețui cât de cât rezonabil. Acestui fenomen de-o complexitate dureros-alarmantă, odată sesizat, poetul i se opune cu puterea creației sale, trăgând un semnal de alarmă subtil dar ferm, cum o face, de exemplu, în poemul *Orașul noaptea* (p. 22, din volumul *Tulburarea naturii*, Editura Facla, 1982), scrie: „Orașul noaptea ghemuit pe vulcani scofâlciți/ fumează țigară după țigară. Rupt de liziera orizontului./ Strâns la pieptul oamenilor transpirați. Le fură energia/ galbenă din suflete.//. Finalul strofei se înscrie perfect în contextul discuției noastre, ba, mai mult decât atât, chiar dându-i

greutate și o semnificație în plus, care ne învâluie într-un crescendo deloc liniștitor. Ultima parte a poemului este, în sine, un corolar: „Să vorbim despre viitorul orașului în ploaie. Înciudați./ Fără cuvinte. Câini mari sar din ideile noastre uitate/ Să ne hămăie răgușit. Temători de luminile/ orbitoare ale ochilor. Se opresc/ curioși. Ne urmăresc alergarea bezmetică/ pe străzile încurcate ale sângelui;/ Pompat de puterea neobișnuită a poemului/ În arterele orașului monstruos.//. Nu cred că în vreun alt poem bârgăuan să existe mai multă dramă umană reflectată liric de duo-ul oraș/civilizație – om/traumă...

Fără a-și pierde din consistența tematicilor care l-au consacrat ca poet, Valeriu Bârgău își completează registrul liric cu noi valențe devenind treptat o voce relativ singulară între congenericii săi. Tematicile alese pentru... prelucrare nu sunt total diferite, însă unghiul de abordare și de exploatare se convertește într-o poezie mai îndelung elaborată, pe umerii creatorului simțindu-se atârând responsabilitatea atât față de actul de creație în sine cât și față de cititor. Poemul *Țara emoției* se încadrează perfect în această ordine de idei: „Drumețul a ajuns cu bine în țara emoției/ desăvârșite. Își schimbă identitatea. Numele/ îi e îngenuncheat. Fulgerul i se plimbă pe fața/ de copil îmbătrânit. Apa pe canale/ ruginește supusă.// Încet se adâncește liniștea/ în fructele crude.// Ferigile se iau pe tălpi...// (*Tulburarea naturii*, p. 23). Se simte deja o așezare a lucrurilor, travaliul ideatic se face pe alte coordonate, iar maturizarea artistului nu mai e o supoziție, ci o certitudine; el privește acum viața, în general, cu detașarea dată de conștientizarea potenței artistice și a evaluării acesteia prin creație. Aceasta nu înseamnă indiferență, sau îndepărtare de lumea reală cu toate bunele și ne-bunele ei, ci doar dorința de a demonstra în primul rând sieși de ce poate fi în stare. Iată un poem din care abia-abia a mai rămas ceva din poetul aspru care spunea: „Ochiul deschis în obrazul pământului/ zvâcnește alb între ploii./ Prin inima poetului trec autocamioane/ către marile cuptoare de calcar (...)/ (*Marile cuptoare de calcar*, p. 16, din volumul *Florea soarelui*): „Au început să clipească literele oarbe din alfabet/ Solul trimis de noi e lordul Byron/ lângă mine imaginez ținutul alb ca laptele/ prin care voi călări un cal liric înnebunit.”// (...) Să merg pe cărările plecaților poeți/ Urmărind silabele numelor cu care-au petrecut/ prin biserici afumate și prin piesele lui

Shakespeare/ ce de prizonieri populau fața globului imens.// (*Ținut liric*, p. 65, din vol. *Alfabetul straniu...*)

Cred eu că aici se poate observa cu claritate fața „ascunsă” a poetului! De aceea și consider acest frumos poem o adevărată profesiune de credință foarte bine construită pe o bază din ce în ce mai pregnant definită, relevată mai limpede în ultima parte a poemului. Aflăm astfel că poetul este profund implicat în toate laturile existențial-umane: de la detalii decupate din banalitate până la privirea de ansamblu, evident însoțită de un adecvat comentariu liric. Tentația este de a-l percepe pe Valeriu Bârgău ca pe un poet a cărui deviză este o hipersensibilitate ale cărei tentacule pătrund mult dincolo de aparențe... „În zbor poți să te lovești de o imagine proprie/ să o confunzi cu o privighetoare mecanică de la subsolul/ blocului în care locuiești,/ cu alarma aeriană de pe hotelul intercontinental/ abia prididind să respire. Praf și bioxid/ de carbon înfierbântat. Asfalt lipăind sub botinele/ studentelor/ și manifestațiilor împotriva comunismului.”// [(XXI. *Militar*), p. 32, din volumul *Sfârșitul lumii*, Editura Călăuza, 1992]. Aici, poetul folosește o tactică destul de interesantă, respectiv, printr-o manevră subtil-simbolică împacă atât linia ideologică pretinsă de sistemul politico-socialist, cât și circumscrierea creației în nivelul lansat prin anii '80 de membrii „Cenaclului de luni”, condus de Nicolae Manolescu. Efortul poetului este răsplătit, fiindcă lirismul său se descătușează din chingile unor canoane ținând mai degrabă de încorsetanta sferă a ceaușismului multilateral, înfipt în toate domeniile și cu atât mai dureros în creația literar-artistică. În această ordine de idei, Valeriu Bârgău, aflat acum (1982) la al treilea volum propriu și lăsând la o parte masca proletar-muncitorească, ni se înfățișează ca fiind un artist al cuvântului pentru care creația și sinceritatea este mai presus de toate celelalte precepte. În acest fel, face o paralelă discretă, dar de netăgăduit, între munca poetului și a oricărei alte categorii sociale. Zice despre artist: „Îi parvin toate vocile. Cu mâna pe inimă/ le așteaptă./ Riscă să se usuce în oxigenul ars. Să i se învinețească pleoapele. Să se frământă/ în armura realității din care provine. Să primească/ tainul. Să i se însângereze sufletul/ Sub lucirea tăioasă a propriei arte.//(...) Un fel de extaz îi pipăie chipul,/ I-l brăzdează cu trudă. Din somnul agit/ o minge luminoasă/ sfâșie cosmosul.// (*Truda poetului*, p. 45, vol.

Tulburarea naturii deja citat...). O îngrămădire de simboluri și metafore cu rostul de a mai atenua frustetea expresiei ca atare, aproape că derutează cititorul căutător de fior artistic... Dar, odată familiarizat cu poezia bârgăuană, acesta (cititorul) se va simți repede nu numai atras de o expresie lirică oarecum mai diferită, ci și implicat într-un plăcut joc al minții și al descifrărilor, fiindcă Bârgău a fost un adevărat maestru al utilizării cifrului și al expresiei cameleonice pentru a se exprima atât pe sine cât și pentru a transmite mesajul său sincer spre inima prezumtivilor cititori, adică strecurându-l cu abilitate printre furcile caudine asemănătoare unor tentacule otrăvitoare ale cenzurii antedecembriste.

Părerea mea e că Valeriu Bârgău este unul dintre poeții importanți ai liricii românești contemporane. Un poet care s-a impus cu o expresie poetică în care lirismul, în accepția generală a termenului, nu s-a înscris cuminte în „corul general” al anilor optzeci, ci a dat tonul unei altfel de a fi a creației lirice. Este un adevăr ceva mai greu de suportat de către unii doritori de prim-planuri, dar nu trebuie decât să ne întoarcem la poezia perioadei mai sus pomenite și vom descoperi interesante influențe bârgăuene...

Din păcate, din motive pe care le cunosc, dar nu e potrivit să le comentez aici, Valeriu Bârgău nu a continuat, sau cel puțin nu a mai publicat poezie în ultimii ani decât sporadic, însă creația sa dovedind în continuare că avem de a face cu unul dintre cei mai originali poeți români contemporani. Pe de altă parte, sunt convins că aceia care îi cunosc creația poetică îl mai așteaptă cu noi apariții editoriale. Toată lumea ar avea de câștigat...

Inclusiv Valeriu Bârgău care, la 55 de ani, dovedește și maturitate artistică și personalitate poetică distinctă.

PROZA SCURTĂ PE MÂINI BUNE !

„Îmi dă mâna” să scriu despre o carte^{*)} al cărei autor nu s-a sfiit ca, în toată avalanșa de producții literar-moderniste de după 1989, să se singularizeze scriind proză scurtă în dulcele stil clasic. Riscant? Foarte. Însă autorul și-a asumat acest risc bazându-se, conștient desigur, pe o bună mânăuire a mijloacelor sale de exprimare epică.

Dar, să ne lămurim: neîndoios, autorul este posesorul unui talent literar viguros și, mai ales, circumscris prozei noastre de sorginte clasică. Fluența narațiunii, în contextul amintit, dinamismul și forța sa, sunt doar câteva elemente care plasează fiecare povestire într-un tradiționalism, i-aș zice, pregnant ardelenesc, dar și „extracarpatic”, în care personajele se comportă normal. Spun „normal”, gândindu-mă la o seamă de autori-autorași postdecembriști opintindu-se să scrie la modă, o modă care vine de niciunde și merge spre nicăieri. În asemenea cazuri, talentul și respectul față de limba română sunt substituie cu uzitatul „las’ că merge și-asa”. Și merge, însă lipsa de valoare va taxa cum se cuvine acest derapaj literar.

Revenind, aș sublinia apetitul autorului pentru detalii și, în același timp, pentru o comunicare adecvată cu cititorul, la urma-urmei reciproc avantajoasă, care se remarcă în absolut toate povestirile. Aici cutez, și argumente am destule, să apropii nu numai derularea narațiunii, ci și creionarea de personaje, de unele scrieri ale lui Ion Creangă, Gh. Brăescu și, de ce nu, pe alocuri, cu ale lui Ion Băieșu. Altfel, și păstrând proporțiile, desigur, mai ales având în vedere textul ca întindere, „amintirile din copilărie” (*Dumnezeu să-l odihnească pe Stalin, Șomer cu carnet și primar cu pile la Bachus, De ce să mă mai duc la școală...*) aduc binișor a viață de humuleștean. În acest context, se poate remarca și umorul presărat discret de-a lungul povestirilor, acesta contribuind la savoarea unei lecturi în care ironia fină, dar, cel mai adesea, ascuțită, contribuie substanțial. Autorul, totuși, nu este sever cu personajele sale negative, ci, măcar aparent, le acordă circumstanțe atenuante și nu o dată am avut senzația că respectivele, odată decuplate de realitate, sunt mângâiate părințește pe cap în timp ce li se aplică pe frunte ștampila pe care scrie „prostie” sau „indolență”.

Nu cred că e greșit dacă afirm că, în cazul volumului de față, avem de a face cu o proză scurtă ale cărei valențe și ramificații contribuie la formarea unui întreg agreabil și acaparator pentru orice iubitor de lectură.

Într-un spațiu tipografic restrâns – am în vedere numărul relativ redus de pagini al cărții – autorul a reușit o adevărată performanță în ceea ce privește abordarea subiectelor. În acest sens, mi se par relevante periururile copilărie-adolescență-maturitate, civile-armată, școală-facultate-serviciu. Naratorul se dovedește, aceste cazuri, un fin observator, el având un simț al receptării pe care doar un artist, scriitor în cazul nostru, îl poate avea. Chiar și după aceea, materia primă este supusă unui proces de creație complex și complicat, până ajunge la momentul când este direcționată spre cititor și are, sau nu are, efectul scontat. Ne referim la perceperea mesajului, chiar implicarea lectorului în acțiune. În cazul de față, autorul, printr-o exprimare doar aparent simplă, transmite mesaje și idei cu puternică încărcătură emoțională și îl apropie discret pe cititor atât de personajul principal cât și de tema pe care a ales să o trateze.

Așadar, avem un volum cu un titlu oarecum „amenințător”, chiar incitant, care cuprinde o lectură interesantă, cu neașteptat de dese „devieri” spre un umor bine condimentat cu întâmplări pe care, parcă-parcă, le-am trăit fiecare într-un moment sau altul al vieții. Iar dacă ne regăsim în aceste proze, înseamnă că autorul și-a atins scopul.

Dan V. Poenaru, *Pentru că îmi dă mâna*,
Editura Brumar, Timișoara, 2008.

AMINTIRI DIN...ANII-LUMINĂ

Am mai spus-o și o repet: Radu Igna este un excelent povestitor, unul dintre aceia care, nu numai că acaparează pe nesimțite cititorul cu fluiditatea narațiunii, dar și impunându-i acestuia un mod de a gândi despre lume și viață și de-a acționa în ceea ce privește „punerea în scenă” a întregului spectacol.

După trei volume de proză publicate în ritm de „anul și cartea”, Radu Igna este prezent în librării cu o nouă scriere cu un titlu-zeflema preluat din finalul fostelor și stupidelor procese verbale ale „ofițerilor de serviciu” la telefon pe instituție/ întreprindere din vremea ceaușismului. De această dată, însă, „ofițerul de serviciu”, Radu Igna, se folosește de acest mic truc doar pentru a demonstra că, de fapt – sau cel puțin de această dată – lucrurile nu mai stau chiar așa. Dimpotrivă. Ne aflăm în plină Revoluție decembristă, iar personajele trăiesc din plin evenimentul, fiecare după mîntea și interesul propriu care „mână-n luptă” pentru a ieși în față, pentru a ocupa funcții în sistemul-nebuloasă care încerca să se creeze. Autorul, acum, a devenit un expert în a-și mîntui personajele într-un scenariu prelucrat după natură și adaptat situației; totul este sub control și, fără nici o exagerare, în carte este redată cu fidelitate, la scară redusă, evoluția evenimentelor la nivel național (de București). Într-un adevărat iureș (trăiri intime, discuții, adunări, huiduieli, slogane, răzbunări, dezvăluiri, acuzații etc., lumea transpusă cu talent și forță artistică în carte ne face părtași, printr-o mesaj ale cărui articulații consolidează poziția unuia dintre cei mai înzestrați prozatori contemporani. Narațiunea la Radu Igna curge domol sau alert, condiționată inteligent de procesul de preluare/ instaurare a noii orînduiri; foști activiști peceriști participă la eveniment deveniți brusc „dușmani înrăiți” ai unui sistem pe care doar cu o zi-două înainte îl proslăviseră; șeful de post defilează – culmea batjocurii autorului! – în fruntea demonstranților pe care cu puțin înainte l-ar fi arestat ceva mai

înainte. Poate că exagerez un pic, dar parcă aduce această scriere și a... literatură de sertar. În orice caz, o carte ilustrând cu prisosință talentul și, nu mi-e frică să spun, profesionalismul unui prozator afirmat rapid și, pe bună dreptate, primit în rândul Uniunii Scriitorilor din România.

Radu Igna, *Nimic deosebit în timpul serviciului meu*,
Editura Modus F.M.

UN MINIROMAN-FRESCĂ

În cea mai proaspătă apariție editorială, romanul *Condamnat*, Radu Igna ne reintroduce în universul scrierilor sale cu rădăcini puternic înfipite în tradiționalismul literar ardelenesc. Pe de-o parte. Pe de altă parte, însă, aflat acum la a șaptea carte, el dezvoltă în cititor ideea că știe să evadeze, atunci când instanțele exprimării epice o cer, spre un spațiu ideatic amintindu-ne de zicerea balzaciană: „Opera de artă este înfricoșătoarea acumulare într-un spațiu restrâns a unei întregi lumi de gânduri” (G. Poulet, *Metamorfozele cercului*, Editura Univers, 1987, p. 198). Următorul element de care suntem obligați să ținem seama imediat, este arhicunoscutul și importantul raport dintre *emitentul* operei literare și *destinatarul* acesteia, în speță cititorul. În acest context, trebuie să-i acordăm cuvenita importanță și raportului *emitent-operă*, datorită căruia opera literară ia forma concretă a unei bune comunicări privind mesajul literar-artistic.

Or, mesajul romanului cu titlu justificat în general bine de conținut, este cât se poate de limpede și de semnificativ: cam toate personajele cărții trăiesc încorsetate într-un existent de viață mai mult sau mai puțin stresant, iar încercările lor de a găsi o ieșire spre o lume, nu neapărat mai bună, dar **alta**, se soldează, aproape de regulă, cu eșecuri. De ce?, te întrebi în secunda următoare. Răspunsul poate fi simplu, dar mai puțin satisfăcător, și complex, cu nervuri terminale în tarele societății, atunci când nu ținem seama neapărat de organizarea social-economică a acesteia. Dar mai mulțumitor. Cu alte cuvinte, se poate spune ceva mai explicativ: fenomenul este complicat și cu ramificații ducând atât spre eul fiecăruia cât și, cel mai grav, contextual vorbind, spre societate. Este îndeobște acceptat faptul că societatea, la noi, dar și aiurea, este cea care acționează asupra individului prin tot felul de forme de dependență/constrângere începând de la... grădiniță. Conștient de aceste adevăruri care se interpun și se condiționează, Radu Igna, metamorfozat din când în când într-o Ariadnă binevoitoare, se alătură personajelor sale în lupta lor cu ele însele și cu ceilalți, și le construiește, sau reconstruiește, cu grijă părintească așa zice, structuri psihice adecvate unei situații date în ideea de a le face să supraviețuiască rezonabil. Însă este greu, cel mai adesea imposibil, fiindcă la „ieșirea” din labirint nu se află

ținutul care să producă exclamația măcar cât de cât optimistă *Et in Arcadia ego*, ci societatea, socialistă sau post-decembristă, fiecare „de consum” în felul său, fiecare cu legile sale, nescrise, dar neiertătoare. Nu e greu să înțelegem că, pentru fiecare participant la eșafodajul romanului, trecerea de la un sistem social-economic la altul nu este o povestioară ieftină, ci un test dur, o cursă cu nenumărate obstacole, drept urmare, mulți dintre aceștia, fie abandonează de bună voie competiția, fie acceptă compromisuri de stirpe machiavelică. Singur *alteregoul* autorului, Deleanu, personajul central al romanului, incitat frecvent de un alt personaj cu rost bine definit și cu nume predestinat – Ovidiu Drumaru – se luptă cu angrenajul/ societate, drept că și el o face în mod clar donchihotesc, iar conștient de acest adevăr, nu o dată i se simte scepticismul în tonul vocii în conversațiile cu ceilalți. Desigur, ar fi total greșit, sau cel puțin inoportun, să abordăm analiza problematicilor puse în discuție în roman de pe poziția exclusivă a „nimic-nu-este-în-regulă”, fiindcă autorul, „sprijinit” de către o parte dintre personaje, aduce în discuție o multitudine de aspecte ale vieții social-politice și economico-administrative, fără a neglija, să zicem, inclusiv partea erotică... Se înțelege în acest fel că romanul e bine garnisit cu de toate, iar narațiunea curge lin ca scriitură, dar profund neliniștită din punct de vedere ideatic.

Revenind la ideea sugerată de titlu, iată un exemplu edificator: „Doamna redactor la care fu introdus, tipul clasic al funcționarului-activist, îl luă la întrebări: în ce calitate «a intrat în instituție»? De ce nu a venit autorul. (...) Trăim într-o țară cu legi clare. Îi ceru datele personale...” (p. 92 și urm.). Acest interogatoriu, tipic societății antedecembriste, reprezentată de această dată de funcționara zelos-erberă și marcată de importanța funcției, este un argument în plus, și aproape simbolic, așa spune, în ceea ce privește condamnarea la pierderea libertății și, implicit, a identității individului. Însă acesta nu este decât un element, o rotiță cu rostul și funcționarea angrenajului-societate, un soldățel scos la înaintare în calitate de executant docil și idiot al prevederilor unei ideologii în cadrul căreia, „cel mai de preț capital – omul”, este „despovărat” de propria-i personalitate și transformat într-o marionetă a sistemului. Exact acest lucru/ adevăr vrea, și în general reușește bine, să-l scoată în evidență Radu Igna în romanul

său, *Condamnat*. Dar trebuie să spun imediat că, la modul general vorbind, autorul îi atribuie scrierii sale o dublă semnificație, egală în ceea ce privește ponderea ei în economia cărții: societatea ca instanță opresivă, ea însăși în postură de condamnată fără șansă de recurs. Sentința definitivă se găsește aproape în fiecare pagină a cărții, autorul fiind în posesia unui rechizitoriu complet, cu dovezi redutabile și infailibile, având de partea sa și un arsenal întreg al expresiei epice.

Și, prin extensia ideii de mai sus: Radu Igna se erijează, deliberat sau nu, într-un autor cu destule apucături intelectualiste, nu pentru a epata, ci pentru că necesitățile acțiunii scrierii o cer. Fie în narațiunea/comentariu, fie în conversațiile dintre personaje, întâlnim ici-colo, în doze bine distribuite, adevărate pledoarii determinate de o situație sau alta, prin aceasta autorul redefinindu-se ca un stăpân absolut, pregătit și bine intenționat de a ne demonstra forța și capacitatea sa auctorială. *Quod erat demonstrandum...* Dar, încă: roman de atmosferă, în care lumea fojgăie, se calcă pe picioare (la figurat vorbind), se zbate, se încruntă, se amuză (ceva mai puțin, totuși), se înconcrețește pe te-miri-ce, într-un cuvânt, trăiește, în această dezlănțuire de forțe, deci, Radu Igna ocupă, după cum treburile romanului și obștii o cer, funcția de regizor, scenarist, interpret, figurant, comentator, psiholog etc. Și o face bine, profesional și cu indiscutabilă responsabilitate literar-artistică.

Ar mai fi de semnalat un amănunt deja specific, sau grefat de-acum pe Radu Igna și anume: umorul discret, ironia fină dincolo de care, însă, se simte satiricul punând într-o lumină grotescă ba un personaj, ba altul. În citatul următor, insectarul autorului este gata să primească un nou... locatar: „- S-a dus vremea aceluia ruralism primitiv, începuse utemistul Paraschiv, lumea asta a noastră a pornit pe un alt drum, unul al civilizației avansate, al unei agriculturi moderne ce se înfăptuiește cu pași repezi, iar locuitorii satelor poartă astăzi altfel de încălțări.” (p. 49). Avem de-a face cu un reprezentant emblematic al tinerei generații socialiste, aflat sub efectul politicii „înțelepte” a PCR-ului de îndobitocire a tineretului și nu numai. Am amintit puțin mai înainte și revin: dincolo de povestirea molcom-ardelenească, Radu Igna recurge deseori la un fel de șiretlic al subtilului, al sarcasmului îmbogățit cu o doză însemnată de persiflare, latură a scrisului său pe care o stăpânește foarte bine. De aceea, el nu își asumă pur și simplu o anume

responsabilitate, ci o redă filtrată printr-o logică exclusiv aparținătoare lui. Una peste alta, nu cred că e deloc greșit dacă afirm că romanul *Condamnat* este, de fapt, un roman-cronică, cam cum se petrec lucrurile în cazul romanului *Delirul*, de Marin Preda, apropiere pe deplin justificată dacă situăm analiza pe anumite coordonate social-politice, istorice și... geografice.

Cât de cât în altă ordine de idei, romanul lui Radu Igna este un mod de abordare foarte personal al realităților, dar și al construcției epice pe scheletul montat printr-o organizare, nu spectaculoasă dar eficientă, a materialului uman care urma să se constituie în materie primă. De-aici nu mai este decât un pas până la a constata că multe personaje ale romanului ies, evadează – așa cum am mai spus – din cercul existentului cotidian, își proiectează eul spre un anume viitor, chiar dacă el este aproape virtual, dar **există!** Dinspre el vine acea adiere de libertate, de conturare a personalității pe alte principii, cu alte șanse. Romancierul creează cadrul... Atât prin narațiunea propriu-zisă (povestitul!), cât și prin utilizarea dialogurilor ca formă de personalizare a eroilor cărții.

Aflat la cea de-a șaptea apariție editorială, Radu Igna este de-acum un prozator pentru care abordarea oricărei tematici, în oricare specie literară – roman, nuvelă, povestire, schiță, nu constituie o mare problemă. Dovada? Drumul parcurs de la debut cu volumul de schițe *Armonia snack-bar* (Editura Corvin, 2000), până la romanul de față. Între timp autorul mai fiind prezent în librării cu volumele: *Vâltoarea* (roman, 2001); *Cultură și civilizație suedeză, note de călătorie* (2002); *Nimic deosebit în timpul serviciului meu*, roman (2003); *Valea proscrisilor*, roman (2004); *Lazăr nu mai vine*, proză scurtă (2005)...

Cititorul avizat nu poate să nu constate că Radu Igna și-a însușit politica unei exprimări literar-artistice care îl individualizează, dar îl și circumscrie literaturii ardelenesti și, prin aceasta, celei naționale.

Radu Igna, *Condamnat*, roman,
Editura de Vest, Timișoara, 2007.

ZONĂ INTERZISĂ !

În peisajul literar hunedorean, multă vreme Radu Igna nu s-a făcut remarcat decât prin apariții sporadice în publicații de gen. Poate că unul dintre motive să fi fost că, proza sa, prin excelență de sorginte ardelenescă, nu consuna decât vag cu canoanele dorite sau chiar impuse de ideologia sistemului dictatorial ante-decembrist. El însuși un răzvrătit cu răbufniri recalcitrante, nu se străduia îndeajuns pentru a crea personaje cu o psihologie... liniștit-docilă, ci, mai degrabă, subjugate unui crez ieșit din matca preafericirii socialiste. Dovada acestei realități este și prezentul roman aparent păstrându-se în nota unei scrieri „cuminiți”, a unei cronici a evenimentelor în mijlocul cărora personajele suportă, existențial vorbind, umilirea până la degradare a „celui mai de preț capital”, cum era catalogat frumos, dar numai teoretic, omul, în „epoca de aur”.

Dintr-un bun început mă simt dator să spun că, de multă vreme, n-am mai întâlnit un titlu de roman care să se... lipească atât de bine de conținut; este primul mare merit al autorului aflat la a cincea apariție editorială.

Am mai spus-o și o repet: Radu Igna este un excelent povestitor, unul dintre aceia care, nu numai că acaparează pe nesimțite cititorul cu fluiditatea narațiunii, dar și impunându-i acestuia un mod de a gândi despre lume și viață și de-a acționa în ceea ce privește „punerea în scenă” a întregului spectacol. *Valea proscrisilor* este locul unde, oarecum sadovenian vorbind, „nu se întâmplă nimic”, valea unde hălăduiește populația unei localități în care existența este compusă din insignifiante umane și chiar animale – așa ne apare la nivel de an 2004. Din tren, din autobuz sau din goana autoturismului, totul pare liniștit, vetust, primitiv, plictisitor, doar peisajul reușind să mai salveze câte ceva. Eroare! În localitatea Valea, destinele oamenilor și trăirilor lor nu sunt cu nimic mai prejos decât cele din alte părți de lume; aici se petrec drame sociale, iubiri, invidii, promovări în funcții, imoralități mai mult sau mai puțin interesante sau importante, dar purtând, de fiecare dat, în fiecare caz, amprenta senzaționalului. Într-o comunitate mică, toată lumea știe totul despre toată lumea. Personajele romanului participă rareori pasive la evenimente; ele se implică, deseori profund și interesat

în viața cotidiană. Este scara redusă a societății, reprezentarea unui domeniu – învățământul – cât de cât pe alte coordonate decât cele oficiale, pe care se zbat permanent să le impună atât județul, inspectoratul de învățământ, cât și la nivel de localitate pe linie politico-administrativă. De fapt, mai clar spus, totuși lumea din Vale gravitează, prin forța împrejurărilor, în jurul unui nucleu: organizație de partid-școală-administrație... Din acest „trio” autorul a extras ca fiind, totuși, punctul forte, școala; ei, dascălii, cu toate avatururile cărora sunt obligați să le facă față, sunt cei considerați, mai cu voie, mai cu „scrâșniri de dinți”, mințile luminate ale comunității. Dascălul continua, încă, să se bucure de un statut special, un statut tot mai greu suportat de reprezentanții partidului promovați din rândul clasei muncitoare și a unei categorii de țărani cu origine sănătoasă, dar cu un nivel de cultură amărât. Direct sau indirect, aceste două forțe se vor confrunta și înfrunta cam pe tot parcursul romanului. În paranteză fie spus, dar foarte important: să avem în vedere că romanul a fost scris, în primă formă, în anul 1970, chiar dacă el a fost re-scris în anul 2003, dar fără a i se diminua cu nimic valoarea din punct de vedere al laturii social-istorice și chiar politice a momentului. Fiindcă în acel timp nimic nu se petrecea fără știrea și aprobarea partidului. Din acest punct de vedere, romanul este un ghid-document oglindind cu fidelitate realitatea unor vremuri pe care e bine să le cunoască generațiile nu din amintiri pătimase, ci din descrieri obiective, detașate, sincere și cu redarea realităților în toată splendoarea lor. Ceea ce și face Radu Igna în romanul său.

Scris la persoana întâi, ceea ce îi conferă un grad de credibilitate superior, tocmai pentru că implicarea autorului este marcată de o anume responsabilitate față de sine și față de cititor, romanul este, fără îndoială, o minifrescă foarte bine circumscrisă în peisajul istorico-literar și demografico-geografic ardelenesc. Personajele sunt creionate cu grijă și cu reliefarea individualității fiecăruia tocmai pentru a corespunde, pentru a fi integrate perfect într-un sistem-schelet, în primul rând social, construit de romancier cu migală și cu numeroase detalii. Astfel, fără prea multă vorbărie – lucru care ține deja de personalitatea scriitoricească a lui Radu Igna – încă de la primele pagini intră în scenă prezențe care vor juca roluri mai mult sau mai puțin importante, dar necesare, în economia romanului: podul de lemn din inima satului,

Moskviciul – autoturismul autorului, cu rol bine determinat între eroii cărții!, bețivul Tire, viitorii colegi cărora autorul, abia sosit în sat, este prezentat de directorul școlii, Gorun, într-un mod oarecum hilar, dar simpatic: „— Dumnealui e ăla nou. Are și mașină. Poftește în cancelarie.” (Înțelegem, deci, că este vorba despre un dascăl nou care, noutate de senzație, „are și mașină”, fapt care-i asigură imediat o poziție cât de cât aparte... Aș fi putut spune *privilegiată*, însă, datorită nonconformismului noului sosit, pe parcurs se va dovedi că nu era deloc așa... Venit din Capitală, Cristian Ștefănescu, autorul, face cunoștință cu o lume, de această dată fiind vorba despre cancelarie, pe care, cu o ironie abia perceptibilă, o descrie în felul următor: „Intrarăm într-o încăpere dreptunghiulară în care fuzionau diverse attribute ale existenței: un birou vechi cu furnirul scorojit, plin de dosare și hârtii, câteva scaune, un pat și soba deasupra căreia atârnav câteva ustensile de gătit.” (pp. 6-7). Priveliște aproape kafkiană. De altfel, există nu foarte puține locuri în roman unde, voit sau nu, autorul a creat atmosferă, situații sau momente amintindu-ni-l pe celebrul autor al *Procesului* și, mai ales, cu atmosfera din romanul *Castelul* al aceluiași... Respectiva încăpere are un rol extrem de important în roman, fiindcă acolo nu numai că se desfășoară „vârful” activității didactice, ci și pentru că ea, printre altele – chestiune la fel de importantă și de incitantă – constituie un eficient stimulent... gastronomic: „Ușa cancelariei era larg deschisă, notează autorul, și venea de acolo un apetisant miros de friptură abia scoasă din cuptor.” (p. 40) În astfel de condiții, dascălimea participa desigur cu plăcere la activitățile profesionale... Apoi: aș fi nedrept dacă aș scoate din context unul dintre personajele pitorești ale cărții: bucătăreasa Koty Neny, unguroaica posesoare a unui limbaj amintind de nemțoaica „*fraila*” din bine cunoscuta piesă *Gaițele* a lui Kirițescu.

Peisajul uman este populat de inși care reprezintă la scară redusă, cum spuneam ceva mai înainte, absolut toate categoriile sociale: administratorul Aron, pedantul profesor Artimon, sau multifuncționalul „profesor de muzică-limbi străine-și-agricultură” (p. 63), precum și, de la sine înțeles, secretarul organizației de partid, președintele consiliului popular (primarul) ș.a. În contextul general, nu se poate trece cu vederea că autorul este... un maniac al ironiei fine, obligând mai toate „forțele romanului” să participe la spectacolul vieții cotidian-rurale, totul

subordonat și plătitor de tribut frumuseții, logicii și extraordinarului spirit de observație al omului de la țară. Iată descrierea sentimental-afectuoasă a plecării dintre cei vii a lui Gorun, fostul director al școlii: „Am rămas așadar eu și doamna Koty, cea mai devotată colaboratoare a mea după întrederea din primăvară, a treia zi de la plecarea lui Gorun în locul acela cu verdeață cerut și pentru el de preoți de la bunul Dumnezeu.” (p. 161). Însăși viața personajului-autor este o permanentă motivație satirico-ironică, dar fiind vorba despre trăiri redade și întrucâtva îndulcite cu un umor oglindind resemnarea „intelectualului venit la centru”, complăcându-se, nevoit totuși, într-un proces de degradare cu momente de vârf – consumul de alcool. Eșafodajul unei existențe mediocre – consecință a evadării relativ forțate de motive politico-social-sentimentale, unele inventate, altele agresive – culminează cu un mariaj preluat/continuat socratic. Măriuța, soția sa, se dovedește a fi prototipul țărăncii evoluată spre o posibilă emancipată mahalagioacă; aventura amoroasă cu doctorița Venera și reîntâlnirea, fără cine știe ce trăiri intime cu Fenela Sandu etc., fac parte din latura erotică a romanului, un erotism reținut, respectabil și redat ca atare, dar nu lipsit de același șarm narativ; pe de altă parte mi se pare normal și aproape obligatoriu să menționez un amănunt semnificativ: în câteva locuri, prezentarea/descrierea Veronei mi-a amintit de personajul Vera din *Cartea nunții* a lui George Călinescu. De fapt, numele celor două femei-eroine au chiar un punct comun: Vera-Verona...

„Marele conflict” al romanului *Valea proscrisilor* este pregătit insesizabil, pentru finalul scrierii, dar înscriindu-se perfect în politica de cadre a fostului PCR: după ce Cristian Ștefănescu s-a luptat, împreună cu Moskviciul său, să pună pe picioare noul local al școlii, în funcția de director al acesteia este numit de județ fostul lui coleg „*de muzică-limbi străine-și-agricultură*”, Coțolan Trandafir. Evident că tot ce făcuse Ștefănescu era nepotrivit, așa că omul județului, activistul de partid atoateștiutor, trebuia să ocupe funcția care, pe drept, după moartea directorului Gorun, i-ar fi revenit profesorului Cristian. În consecință, dar cu umor și ironie, autorul își amintește de un moment din timpul facultății: „Și a început să citească imitându-l pe un tip de la Marea Adunare Națională: «se acordă prin decret special al fazanilor din

camera șase, Căminul Brutus, numitului Ștefănescu Cristian, zis Cristi, pentru jertfire lamentabilă pe altarul iubirii, Ordinul Fazanul Emerit clasa întâi...». (p. 187).

Istoria se repeta acum în localitatea Valea, doar că pe alte coordonate...

Intenționat nu m-am ocupat de detalii justificate privind titlul romanului, considerând textul de față o invitație la o lectură interesantă și absolut deconectantă.

Radu Igna, *Valea proscrisilor*,
Editura Călăuza, 2004.

O LECTURĂ PLĂCUTĂ, RELAXANTĂ

Prezent cu un nou roman de fapt o continuare a precedentului intitulat *Pădurenii*, Radu Mihail rămâne același meticolos constructor de personaje aplicând metoda contrastelor mai mult sau mai puțin puternice, și în *Străjerii luminii* – scriere cu un pronunțat istoric, dar, în aceeași măsură – uneori chiar mai mult – o scriere alunecând ciclic pe latura fabulosului. Și de această dată, la lectură, vom constata ușurința cu care autorul creează mediul ambiant, atmosfera și chiar situațiile apărute accidental în cuprinsul narațiunii. Aflându-se la a doua carte, și făcând parte tot din aceeași stirpe romanescă, acum se simte pregnant mâna cu mult mai sigură, cred că undeva prin apropierea stăpânirii depline, în ceea ce privește utilizarea uneltelor de lucru specifice genului abordat. Crearea ambientului, a unei anume atmosfere, a devenit un fel de specialitatea casei pentru Radu Mihail: „Aproape tot satul a ieșit să o întâmpine pe crăiasă (Ana Craiva – personajul central al romanului, n. D.H.). Mâna de gospodar a lui Avram Bradu se vedea peste tot. Întăritura din lemn de arcăț decojit se ridica de cum treceai pâlcul de copaci, care se îngrămădeau de-a lungul pârauului firav ce gâlgăia printre pietre și se lățea nefiresc de mult, nehotărât, parcă, în ce direcție să o ia.” (p. 90). M-am oprit asupra acestui citat – dar mai există destule!, care ilustrează minuțiozitatea autorului în scoaterea în prim plan a elementelor care, mai apoi, să fie constituite într-un decor bine și sugestiv conturat. Dialogurile dintre personaje sunt protejate, aș zice, cu grijă, pentru ca mesajul, inițial sau pe ansamblul scrierii, să nu-și piardă nimic din forța artistică, ori, în unele cazuri, acest lucru să fie aproape insesizabil... Din acest unghi privite lucrurile, se poate spune că Radu Mihail este un priceput regizor și scenarist. Iată o mostră de dialog: „— Să intre primele cinci care în curte! – poruncește Văsălie Căraușul cu o voce domoală, dar fermă. Mergeți până în fundul curții și începeți să descărcați. Ceilalți așteptați aici porunca mea, orice s-ar întâmpla.” (p. 58). Și, dacă tot am pomenit de „artistic”, cred că e momentul să spun că, măcar în ceea ce mă privește, expresia artistică joacă un rol foarte bine determinat în roman. În această ordine de idei, la Radu Mihail, se poate percepe, doar după câteva pagini că, evoluția sa pe latura

creativității, este un proces în plină cristalizare și că multe din tainele unei narațiuni de-o asemenea anvergură – multe personaje, planuri de lucru, atmosferă, intensitatea trăirilor etc. – sunt de-acum „zone” de „producție” în care randamentul autorului este ilustrat cu pagini dense din punct de vedere ideatic. Or, având în vedere toate acestea, analiza procesului de creație artistică, urmând toate canoanele și avatarurile unei astfel de întreprinderi pare să devină lipsită de rost, în sensul ceva mai restricționat al conceptului în sine. Și nici nu sunt convins că ar ajuta cine știe ce la aprofundarea prin detalieri a raportului autor-creație, autor-personaje, autor-desfășurare a întregii acțiuni...

Pe de altă parte, ținând seama că avem de-a face cu o scriere mereu aflată pe muchia realitate-istorie-mitologie și, prin extensie, fabulație, în cazul mai multor personaje, abordarea problematicii prin prismă psihanalitică nu constituie întotdeauna o... incidență, ci o necesitate. Vorbind despre personaje și făcând abstracție de cele pe care se sprijină întreaga narațiune, personal consider că la câteva dintre ele, având apariții episodice și neesențiale, se putea renunța fără să fie o pierdere, ci, mai degrabă, un câștig, fie și prin transferarea atribuțiilor lor altora...

Dar, dându-i Cezarului ce i se cuvine, avem în crăiasa Ana Craiva, îndeplinind rolul principal – ca și în precedentul roman *Pădureni* – personajul cel mai puternic al cărții, în jurul căruia, absolut logic, gravitează toate celelalte participante la construcția unui edificiu interesant și important comprimat într-un număr insuficient de pagini, din păcate, zic eu. De-aceia, poate, autorul încearcă – și bine că, de cele mai multe ori, reușește să exploateze sintetic o cantitate mare de materie primă. Însă, nu pot să nu revin spunând că numărul exagerat de mare al personajelor aduse în prim-plan încă de la începutul romanului, îngreunează percepția unui ansamblu ideatic bănuieț să fie de proporții. Și așa și este, însă Radu Mihail se folosește de o subtilitate ingenioasă lăsându-l pe cititor să-și „verifice” intuiția...

Un alt rol determinant în economia romanului îl au dialogurile unde autorul se descurcă cel puțin onorabil, ba, în multe locuri, replicile de-o anumită ascutime sau intervențiile mucalite ori malițioase, dovedesc (dialogurile, evident) o bună cunoaștere a psihologiei umane, a reacțiilor în situații date. Unul dintre multele exemple, îl

găsim la pagina 77: „- Ereticule! strigă un oștean care intră în curtea hanului. Luați-l!, poruncește el scurt celor care îl însoțeau. - Nu-l atingeți!, strigă Onu. Este oaspetele crăiesei Ana Craiva. Ajutați-mă, oameni buni!, strigă Onu în timp ce se îmbrâncea cu oștenii. - Luați-l și pe bolundul acesta! - Aroane! Săriți, mă, acriturilor! Onu se zbătea să scape din mâinile oștenilor. Nu mai da, măă!!. Nu lovi un cneaz român. Săriți, măă! Căraușii s-au ridicat de la mese cu armele în mâini.”

O privire de ansamblu asupra scrierii, ne lămurește că avem de-a face, într-adevăr, cu un roman de tip clasic. Și prin conținut, și prin structura sa, dar și, în primul rând, prin respectarea unor canoane specifice genului. La aceasta contribuie și incursiunile în domenii și trăiri ale personajelor: economice, sentimentale, administrative, politice, diplomatice chiar, relații interetnice etc. Având în vedere toate-acestea, este și normal să existe nenumărate stări sau situații conflictuale ale romanului; iar de pe această poziție privind lucrurile, nu cred că greșesc prea mult spunând că nu există un conflict anume sau general, ci mai degrabă un fel de ramificații ale acestuia care, înmănunchate, pot avea puterea și anvergura unui mare conflict al scrierii.

În rest, un roman pe linia celor care, respectând destule date istorice și informații, dar și multe alunecări frumoase în fantastic, asigură o lectură plăcută, relaxantă...

Radu Mihail, *Străjerii luminii*,
Editura Călăuza v.b., 2007.

POEZIA DE TIP PAMFLETAR

Cu plăcere și bucurie semnalez apariția unui nou volum de versuri semnat de unul dintre cei mai interesanți poeți contemporani ai județului: Raul Constantinescu; este cel de-al treilea după *Aventurare în marele refuz* (2001) și *Neantia* (2002).

După Eugen Evu și Dumitru Velea, autorul de față este, cred, cel mai îndrituit să păstreze o constantă a publicării poeziilor având în vedere un fundal tematic pe care și l-a propus, bănuiesc, și pe care îl respectă, cel puțin până acum, cu rigurozitate. Și cu talent. Sper să nu-l supăr, dar mă văd obligat să spun că poetul R. Constantinescu a debutat revuistic acum mulți ani și că are în momentul de față priceperea în a-și coordona expresia lirică mulând-o perfect pe subiectul operant. O anumită asprime a tonului versurilor nu trebuie să ne ducă în eroarea de a crede repede în aparența înșelătoare; mai toate poemele sunt răbufniri ale unor realități imediate trăite acut, care nu numai că nu se caracterizează prin cumsecădenie, ci, învolburându-se, invadează sufletul ultrasensibil al artistului cu griul unei existențe general-umane generatoare de revoltă. De aceea, multe din poemele volumului sunt adevărate pamflete în care lirismul, ca substanță, abia se percepe. Însă el supraviețuiește liniștitor pentru cititor tocmai prin puterea autorului de a ne conecta la trăirile sale (în care ni le recunoaștem și pe ale noastre!), datorită experienței sale poetice, a profesionismului aș zice... În sensul celor de mai înainte, un argument potrivit este poemul *Trecerea în cuvânt* (p. 36): „Ah prieteni prin acest punct terminus/ trecerea dincolo începe/ trecerea în neantia fără limite// adânc încep să mă cutremur/ din mesteacănul nervilor în miezul nomadei/ mă subțiez mă rarefiez/ iată cum neant devin/ pe dinăuntru pilonii se prăbușesc/ prin marile falii dintre a fi și a nu fi/ dintre creier și tahioni/ dintre baza piramidei și vârful// singur cu sfînxul/ potopit de întrebări imposibile/ jumătate sunt mâncat deja/ mă dezintegrez mă pierd mă distilez/ abur în coadă de cometă/ mă înnegresc mă albesc/ nu mă mai simt nu mă mai văd/ sunt sfâșiat înghițit de con/ adio trec în cuvânt//.

Acesta este unul dintre mesajele-cod cu ajutorul căruia percepem poezia lui R. Constantinescu și care ne înlesnește intrarea în lumea determinării sale artistico-umane.

Raul Constantinescu, *Neviața lumii* (poeme),
Editura Modus P.H., 2003.

UN NOU TIP DE PERMIS ?

Nu poate exista îndoială că *Permisul de pieton* – un titlu interesant, dar care se justifică pe deplin prin conținutul cărții – este o apariție editorială ce se va menționa la capitolul istoriei literare la capitolul „pledoarie pentru istoria corectă a perioadei comuniste românești”. Este un avertisment al autorului, un fel de punere în gardă încă de la prima consemnare-tabletă. Volumul este, dacă se vrea o asemenea interpretare, o altfel de istorie/istorisiri a realităților noastre cotidiene. Utilizând un ton preferat pamfletistic, Romulus Rusan ne supune atenției și judecății atitudini, evenimente și situații care țin de toate zonele existențiale începând cu socialul și terminând cu administrativul, sau începând cu economicul și terminând cu politicul... De fapt, oricum am lua-o, aria de reprezentare a subiectelor cuprinsă în texte este atât de vastă, încât, cred eu, nimic nu a scăpat de sub focalizarea imaginii unui observator pertinent, avizat și informat. Apoi, la fel de importantă mi se pare a fi modalitatea de exprimare, narațiunea în sine, adică partea care „ajută” la interconectarea autor-cititor într-o conjunctură oarecare, existentă sau „pusă la cale” de către Rusan.

Să nu uităm că avem de-a face, în cazul lui Romulus Rusan, cu unul dintre specialiștii în reportaj literar, gen literar aproape dispărut din literatura contemporană (cu precădere post-decembriștă) unde am avut reprezentanți de marcă (Geo Bogza, Brunea-Fox...), dar și în pamfletistică (v. Arghezi, N. D. Cocea...). De-aceea, personal consider că volumul va fi, în primul rând, o (re)întâlnire agreabilă cu acest dublu gen literar: pamfletul (ironie, sarcasm, aciditate) și reportajul literar (descrieri, redare de trăiri sentimentale...).

Pe scurt: *Permisul de pieton* este exact cartea cu puterea de a relaxa la sfârșit de săptămână, o lectură sigur interesantă...

Romulus Rusan, *Permisul de pieton*,
Editura Cartea Românească.

PRIVIND LA O FOTOGRAFIE

Tia Șerbănescu – probabil pentru cei mai mulți dintre posibiii cititori un nume fără cine știe ce rezonanță spirituală; drept care, se vor mira întâlnind numele talentatei și acidei jurnaliste pe coperta unei cărți. O carte-jurnal, o retrospectivă-haltă într-o perioadă antedecembristă de vârf, adică anii 1987-1989. Narațiunea curge pe alocuri vertiginos, imaginile se succed cu repeziciune, iar în peisaj sunt surprinse personaje cel mai adesea reale, dar și momente construite pentru a crearea unei atmosfere adecvate. Ochiul gazetarului, versat în descoperirea ineditului, a știrii de senzație chiar, nu este altceva decât un obiectiv fotografic, o lunetă specială căreia nu-i poate scăpa absolut nimic. Ciudat, dar, în timpul lecturii, am avut de câteva ori senzația că văd și percep lumea înconjurătoare printr-un periscop, printr-un sistem telescopic sofisticat fixând/ focalizând/fotografiind realitatea în toată „splendoarea” ei. Autoarea nu folosește un registru anume pentru a reda ceea ce îi impresionează retina, ci, cameleonic și inteligent, își racordează sinele la temă sau subiect și ne transmite totul la... cald. Exact asta e: citind cartea Tiei Șerbănescu ai tot timpul senzația că trăiești momentele fierbinți ale unei transmisiuni în direct.

Așa, pentru a afla câte ceva în plus despre autoare: este ialomițeancă (din Balaciu) și s-a născut la 24 octombrie 1945. A publicat 4 romane: *Balada celor rău iubiți* (1973); *Mai multe inele* (1979); *Muntele de pietate* (1983) și *Cumpărătorii* (1985). După care, până la Revoluția din Decembrie 1989, nu a mai avut drept de semnătură în publicistică. Motivul-motivele sunt explicate de ea însăși în această excelentă carte care, plină de talent și de nerv narativ, trebuie citită.

Tia Șerbănescu, *Femeia din fotografie*,
Editura Compania.

PAGINI DE ISTORIE, ARTĂ ȘI CULTURĂ

Recunosc: de multă vreme n-am citit o carte cu atâta implicare în conținutul său. Poate cu voia, poate întâmplător, Traian Dușa ne-a îmbogățit spiritual cu o adevărată enciclopedie a artei și culturii văzute din perspectivă istorică într-o proiecție oarecum restrâns-geografică, însă cu ramificații reverberante spre cuprindere națională. Și când spun aceasta, am în vedere parcursul ideatic al reprezentării zonei nord-harghitene până înspre centrul Transilvaniei. Pentru cititor, reprezentând pe oricare din categoriile sociale, cartea – de fapt, cărțile, fiindcă sunt 3 volume! – dezvăluie minții și sufletului asemenea evantai de contribuții la cunoașterea în detalii și, de ce nu?, la participarea afectivă la desfășurarea evenimentelor, fapt care îi asigură scrierii, din capul locului, un statut aparte, adică acela, cum spuneam, de enciclopedie. Pornind de la acest adevăr-necesitate, autorul, profesorul Traian Dușa, a construit un ansamblu epic foarte bine condimentat cu informații și documente probând un efort intelectual și documentar extrem de mare. Avem de-a face, așadar, cu o operă – și nu mă sfîesc să-i spun așa – de valoare documentară inestimabilă, dar și artistică. Și afirm aceasta, fiindcă autorul are un fermecător mod, uneori elegant-sfătos, de a se exprima, exploatănd o materie primă, prin ea însăși interesantă, și îmbrăcând-o într-o haină a narațiunii care ajută substanțial, și definitiv la urma urmei, la receptarea sa în condiții, totuși, „reciproc avantajoase”...

Prin conținutul său, *Pagini de istorie, artă și cultură*, purtând semnătura distinsului om de cultură – într-adevăr posesor al unei culturi vaste! – Traian Dușa, se încadrează perfect în peisajul scrierilor cu caracter științific. De aceea, lectura ei trebuie făcută pornind de la această realitate. În continuare, vom avea, astfel, recompensa unei comunicări depline cu mesajul autorului, iar detaliile vor deveni momente ale satisfacției cunoașterii. Despre acest lucru ne avertizează într-un scurt preambul însuși autorul, spunând: „Stăpânit de intenția și dorința de a pune în valoare și circulație strădaniile sincere și cinstitute, depuse timp de mai bine de trei decenii din veacul care s-a încheiat, pentru clarificarea și luminarea unor chestiuni de interes general, special

și local, care m-au frământat la vremea respectivă și m-au atras în centrul lor, făcându-mă, în mai mică sau mai mare măsură, părtaș sau inițiator entuziast, la fapte care au ajuns în prezent să aibă importanță, rămânând evenimente, momente sau amintiri pe care acum, ajuns la sentimentul deplinei responsabilități, le-am adunat în aceste volume, grupate pe capitole, constituind studii, materiale, articole, comunicări științifice...” (*Din partea autorului*, vol. I, p. 5). Folosesc acest lung citat drept argument al crezului și al profesiei de credință ale autorului, fiindcă, trecând, să zicem, la partea tehnică sau, altfel spus, la modul de structurare a scrierii, vom constata că Traian Dușa a respectat cu sfințenie canoanele impuse de o asemenea scriere. Concret, și pentru a-mi justifica deplin afirmațiile, redau titlurile câtorva capitole care mie, cel puțin, mi se par edificatoare. Astfel, din volumul I, pot fi menționate Capitolele: I. *Istorie (Note documentare despre orașul natal: Toplița etc.)*; II. *Istorie și critică literară (Cărți și icoane vechi din sec. XVII, XVIII și XIX, aflate în comuna Subcetate-Mureș, județul Harghita; Plasticitatea prozei lui Mihai Eminescu; Liviu Rebreanu și unele probleme de artă plastică etc.)*; III. *Muzica și arta plastică (Valoarea artistică a motivelor decorative din „Sala de Oglinzi” (a Palatului Culturii din Târgu-Mureș. IV. Memorialistică (Cu Ion Vlasiu pe Valea Mureșului; Mărturii sincere despre Romulus Guga etc.)*, din volumul II: Cap. II: *Literatură (Opera literară a lui George Bacovia în creațiile plastice ale elevilor; Bicentenar Gh. Asachi; Biblioteca județeană Mureș etc.)*; Capitolul III. *Artă; Teatru, muzică și artă (Prima școală românească de teatru la Tg.-Mureș; Muzeul de Artă din Târgu-Mureș etc.)*; Capitolul V: *Interviuri Din volumul III, fără a mai menționa capitolele, notez din cuprins: Forme și relații feudale tipice din zona Mureșului de Sus; O paralelă între două concepte literare: demonism eminescian și satanism arhegian; Istorie și romane: două discipline fundamentale; 100 de ani de la nașterea pictorului și graficianului Ștefan Popescu (1872-1948) etc.*

Disponând de un aparat bio-bibliografic impresionant, Traian Dușa reușește astfel să-i asigure prezumtivului cititor un volum de informații inestimabil, între care, de mare efect și neșovăielnic impact asupra lectorului, sunt reproducerile fotografice existente la finele fiecărui volum, ilustrând în acest mod eficient și context general, detaliile

cuprinse în scriere. Fie că este vorba despre cititorul obișnuit, fie despre unul interesat în documentare, ambii vor intra în contact cu o lume zugrăvită cu un lux de amănunte în stare să satisfacă până și cele mai exigente și rafinate gusturi. În această ordine de idei, revenind la cele spuse la începutul prezentării, cartea asigură, cel puțin, strictul necesar pentru o cunoaștere corectă a unui univers istorico-geografic, social-economic-administrativ și literar artistic din zona deja menționată...

Rod al multor ani de cercetare minuțioasă a documentelor din mai toate domeniile de activitate, produs al unor sentimente patriotice de responsabilitate majoră în fața istoriei, cartea (cele 3 volume) se circumscrie, aproape spectaculos, și absolut necesar, între cărțile care constituie patrimoniul cultural-artistic românesc. Ea, cartea, are și meritul de-a acoperi, în primul rând prin valoarea sa documentară, o zonă a țării mai puțin exploatată și, deci, cunoscută din perspectiva aleasă de autor. În acest sens, aș putea să afirm că avem de citit o carte care poate fi (și trebuie!) înscrisă pe primul loc într-un clasament alcătuit corect-științific încredințându-i un loc distinct în contextul ideii de pionierat.

Spațiul nu-mi permite, însă, despre această carte-document-enciclopedie, se poate vorbi mult, cu stimă și respect pentru conținutul său, dar, mai ales, față de autor: distinsul profesor Traian Dușa.

Repet: cititorul, la sfârșitul lecturii, va avea satisfacția îmbogățirii sale spirituale atât cu informații de importanță cultural-generală, cât și, mai ales, cu acelea de factură istorico-documentară. Este o realitate și o realizare pentru care Traian Dușa merită felicitări sincere.

Traian Dușa, *Pagini de istorie, Artă și cultură*,
Editura Ansid, Tg.-Mureș; vol. I-II (2002), vol. III (2003).

MODELUL

Figură literară destul de prezentă în viața literară ante-decembristă, Artur Silvestri a dispărut realmente din peisajul publicisticii literare românești după '89. Motivul e în aceeași măsură explicabil și inexplicabil, oricum la îndemâna celor care l-au cunoscut sau i-au fost cât decît aproape. Dimensiunea redusă a acestui text nu ne permite, și poate nici nu ar fi potrivit să încerc o intrare în amănunte... Important este că Artur Silvestri este prezent editorial în acest an cu două cărți la fel de interesante, cred eu și ca scriitură, dar mai ales ca tematică abordată. *Modelul „Omului mare”* – prima dintre ele (ordine ad-hoc, D. H.), este importantă fie și numai prin faptul că ne încunoștințează cu amănunte despre viața uneia dintre cele mai importante fețe bisericești ale momentului: Î. P. S. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului. De altfel, titlul complet și semnificativ al cărții este: *Modelul „Omului Mare”. Zece „Convorbiri de amurg” cu Antonie Plămădeală, urmate de Douăzeci și opt de scrisori de altădată*. Autorul reușește să creeze un „moment” Antonie Plămădeală de toată frumusețea și interesul pentru cititori.

Artur Silvestri, *Radiografia „Spiritalului creol”*.
Cazul Miron Radu Paraschivescu,
Editura Carpathia Press – 2004.

DESPRE AUTORUL „CÂNTICELOR ȚIGĂNEȘTI”

Mi se pare excelentă ideea scrierii acestei minibiografii a unuia dintre poeții cam necunoscut mai ales de către tânăra generație. Într-un spațiu tipografic relativ restrâns – 127 de pagini – Artur Silvestri execută un adevărat tur de forță prin viața autorului celebrelor *Cântice țigănești*. În organizarea/ structurarea materialului destinat cărții, autorul, după o privire de ansamblu (*Miron Radu Paraschivescu în lumea care a trecut*), trece la detalii prin intermediul cărora intrăm într-o lume a a poetului ajutați de analize atente și docte a creației și personalității acestuia: *Doctrina inovației și sensibilitatea «decadentă»*, *Un mit al «spiritului creol»: Cântice țigănești*, *O metodă de creație: «tălmăcirea»*. Am citat din cuprinsul cărții considerând că respectivele trimiteri sunt destul de incitante pentru lectură, ca și alte câteva, în același context: *Poemele dramatice: Expresionismul ca necesitate neînțeleasă*, *Efectul «Alexandru Vlahuță»*, *Două nuvele, între I. L. Caragiale și Camil Petrescu*, *Soartă postumă, istorie stranie*.

... Două cărți care, prin conținutul lor ne atrag în... cursa unei lecturi plăcute și interesante.

Artur Silvestri, *Modelul „Omul mare”*,
Editura Carpathia Press – 2004.

POEZIE ȘI IMPLICARE SOCIALĂ

Aparent, sau printr-o lectură ceva mai puțin atentă, volumul de versuri *Fire de mătreață* (Editura DaniMar, Deva, 2003, Col. „Poesis”), semnat de Cătălin Marleneanu, poate părea un simplu exercițiu de inițiere într-ale poeziei. Ba chiar mai mult, ușurința cu care autorul își transpune în text trăirile artistice, construcția versurilor chiar și numai din punct de vedere strict tehnic, nu este decât un element în plus în ceea ce privește „pericolul” în care se poate afla cititorul. De fapt, avem de-a face, cu o simplă stilizare/ sintetizare a ceea ce dorește autorul să ne comunice; de-aici se și poate lesne percepe un îndelungat exercițiu al scrisului, al creației, în ultimă instanță. Această esențializare a transmiterii ideilor către destinatarul-cititor, dă impresia – și poate chiar așa și este – că autorul este posesorul unei aparaturi sofisticate, un fel de distilerie datorită căreia, în urma unui proces tehnologic complicat, apar versuri ca acestea: „O iubire/ Scufundată/ În lumea aceasta/ Este împinsă/ De jos în sus/ Cu o forță/ Direct proporțională/ Cu aceea a greutateii iubirii.”// (*Legea lui Arhimede*, p. 10). Și cred că este potrivit să spun că m-a impresionat la autor bogăția reperelor imaginative, ramificațiile imaginației sale care, odată depistate, au rostul și puterea de a conduce cititorul spre un fel de punct „0” (pe care îl putem numi, convențional, un adevărat... *centrum*. El este, biblic vorbind, un soi de *Alfa*: de-aici pleacă totul, sub controlul cât de cât divin al situației: „Fără suflarea/ Ta de viață/ Aș fi fost/ O statuie mirifică/ Într-un muzeu/ Serafic.”// (*Duh*, p. 16); însă, relația cu Providența nu se oprește aici, ci ia alte forme de exprimare, deseori mai concrete, precum în poemul *Forme* (p. 21), în care poetul își materializează comunicarea astfel: „Privind cerul/ Văd îngeri înnodeați/ De la un capăt/ La celălalt/ Ploaia se strecoară/ Firavă/ Printre noduri/ Și gene de îngeri.”//; sau și mai concret: „Conștiința/ Golicionii/ A rănit-o/ Pe Eva/ Odată măruț Rupt/ Supărată/ A scuturat/ Cu putere/ Copacul/ Spre a se descoperi/ Cu fructele căzute.”// (*Efect*, p. 26).

Cătălin Marleneanu face parte, după părerea mea, dintre poeții care, dotați fiind cu har, nu au lăsat nimic la voia întâmplării, ci au știut să-și creioneze, relativ repede – având în vedere că se află la început de drum

în literatură, cel puțin așa am înțeles eu – individualitatea și, forțând puțin nota, chiar personalitatea artistică. Pentru el, poezia nu este altceva decât șansa extraordinară de deschidere „a sinelui spre a arăta lumii...” lumea așa cum o percepe el, adică metamorfozată – consecință a unui concept artistic deja ordonat cu grijă și subordonat unui real principiu artistic. Exemplul de mai jos este, cred, edificator, chiar dacă tonul pare discret fatalist, dar fără ca poemul să-și piardă din luminozitate: „Aș vrea să nu fi fost/ Niciodată cuvinte/ Să ne privim în ochi/ Ca doi copii./ Să plângem/ Să râdem/ Și să visăm./ Să fim negrăitorii/ Planetelor tăcute/ Culegătorii de spice/ Pe câmpuri pierdute./ Cum aș vrea/ Să nu fi fost/ Niciodată cuvinte.”// (*Negrăitorii planetelor tăcute*, p. 34). Avem în acest caz o mostră a materializării unui univers inițial ideatic și a transferării lui spre sufletul și conștiința prezumtivei lumi căreia i se adresează poetul cu accent pe o deplină transparență a spiritului. În acest sens, următorul poem este și mai explicativ, aici având posibilitatea să descoperim, chiar posibil mai clar, potențialul artistic al autorului: „Meteorele/ Uimesc/ Lumea./ Sihăstriei./ Paradisuri/ Suspendate./ Oameni/ Fugiți/ De oameni./ De sine./ Ultima/ Frontieră/ Dintre/ Pământ/ Și cerul/ Ce-n-cearcă/ Să-i soarbă.”// (*Meteore*, pag, 41).

Că autorul cărții de față este suficient de familiarizat cu tarele creației lirice și cu direcționarea materialului spre o anumită exprimare textuală sau contextuală, personal nu am nici o îndoială, fiindcă există în acest sens destule argumente... Să luăm ca exemplu *timpul* ca fenomen astral, dar și implicat în existențialul imediat: „Am închis timpul/ Într-un azil de bătrâni./ Îl mai vizitam/ Din când în când./ Se simțea singur/ Și fără rost./ Poftea întotdeauna mere.../ Pe pământ însă./ Nu mai erau Eve/ Să se avânte-n/ Eden.”// (*Mere*, p. 26); și încă, rămânând în perimetrul existențialului, iată cum consideră poetul să ne facă părtași la problemele cotidiene, dar convertite acum în creație artistică: „Ne întâlneam întotdeauna/ Acolo unde viața/ Era vânată *de moarte*./ Ne întâlneam pretutindeni/ La început (...)” (*Întâlnire*, p. 30), și, în același timp nu neglijând relația om-univers: „Pentru ca în așa-zisul final/ Să-mi dăruiești aripi./ Să nu mai ating pământul/ Găsit sub blestem.”// (id.). Apoi, în deplină concordanță cu celelalte componente ale expresiei sale lirice, Marleneanu se implică abrupt într-un realism care, se simte, îi este foarte cunoscut datorită contactului permanent cu acesta, de fapt cu

viața în toate ale ei: „Adulmecau pe asfalturi/ Câinii/ Mirosul copitelor/ Cailor pierduți în oraș./ Pășcură caii/ Verdele pajiștilor/ Redat de monitoare./ Murind curențați.” ((*Suprarealism*, p. 35 și urm.). Iată cum, doar în câteva versuri, poetul reușește foarte bine să ne transmită un sentiment al dramei umane, al pătrunderii civilizației, distrugătoare dintr-un anume punct de vedere, în normalul care devine din ce în ce mai anormal, sau, poate, încet-încet, acest anormal să devină normal...

Abordând un registru liric parcă mai special, printr-o simpatică aranjare grafică, din poemul intitulat *Poezia* (p. 44), aflăm o definiție interesantă a genului în care autorul ne comunică trăirile sale: „Poezia/ Imagine./ Rătăcită/ În labirintul/ Cuvintelor./ Sentiment/ Exilat pe insula/ Vorbirilor./ Extaz./ Încarcerat/ În rigorile/ Limbilor./ Înger hrănind/ Gura tigrlui/ Cu pene.// Este un poem-joc încunoștinându-ne, între altele, și asupra aplecării poetului asupra propriei sale conștiințe de artist. Într-o ordine firească a lucrurilor, și păstrând, ba chiar amplificând nota de sentimentalism, dacă pot spune așa, în chiar pagina următoare intrăm în... posesia unei foarte frumoase declarații de dragoste – cred că una dintre cele mai frumoase poezii ale volumului. De aceea, o voi cita în întregime: „Tu erai/ O pisică/ Birmaneză/ Brună./ Cu ochi/ Suavi./ Violeni./ Torcând/ La pieptul/ Bărbatului/ De lână./ Deșirându-l/ Încet./ Încet./ Lăsându-l/ Ghem”.// (*Casnică*, p. 45).

Pe de altă parte și dacă mai era nevoie, autorul, printr-un adevărat tur de forță, dar, poate și cu dorința de a-și convinge prezumtivii cititori, ne introduce și în... social-dureros, unde se descurcă la fel de bine: „Ne învârteam în jurul blocului/ Întrebându-ne cu voce joasă/ Dacă există.../ Erai interzis./ Puii de pin nu încetau să crească/ Noi nu încetam să dăm rotoacele/ Dreptunghiului acela gălbui de/ beton/ Numit casă. Căpătam dexteritate/ În a sări garduri înalte./ Gonind nebuni spre libertatea/ Întemnițată în steaua roșie/ A celor cinci colțuri.”// (*Copilărie comunistă*, p. 49). Este impresionantă revolta trăită și acuitatea cu care ne este transmisă nouă – un mod de evadare/răzbunare de sub carapacea unui sistem umilitor. Cam în aceeași notă este și poemul *Fald de uitare* (p. 55) cu diferența că, în acest caz, drama nu se mai reduce la un simplu comentariu, ci preia din realitate tragedia în forma ei materializată: „Garoafe albe și tocuri./ Sicriul se așterne în groapă./ Femeie moartă./ O

mamă.../ (...) Peste un an/ În aceeași zi/ Mărăcini de un metru/ Se miră/
Nu-i nimeni să plângă femeia./ Nu-i nimeni să-și jelească/ mama.”

Despre poezia lui Cătălin Marleneanu se pot spune încă multe lucruri interesante și importante, fiindcă domnia sa încearcă, și reușește de cele mai multe ori să o facă bine, să ne convingă de-un adevăr și anume că, și artistului îi este cunoscut tot ce este omenesc... Sunt convins că el va ști să se elibereze de tara unei anumite doze de descriptivism (*Port înghețat*, p. 65), de un soi de fatalism (*Îți mai amintești?*, p. 60) care se simte ici-colo bântuind prin creația sa, ca și de o abatere spre poezia de tip comercial (*Copite curate*, p. 83) etc. În esență, trebuie să spun cu toată convingerea și responsabilitatea că întreaga creație a lui Marleneanu (cel puțin din acest volum), este dominată, mai subtil sau mai direct, de avatarurile ființei umane, în acest fel el fiind unul dintre tot mai pușinii poeți contemporani implicați la modul propriu în realitatea imediată, cu precădere în zonele ei dure.

Aștept cu încredere următorul sau următoarele sale volume de versuri.

Cătălin Marleneanu, *Fire de mătreață*,
Editura DaniMar, Deva, 2003, Col. „Poesis”.

UNII – COMICI PE NEAȘTEPTATE

Prin intermediul unui prieten, mi-a parvenit cu puțin timp în urmă acest volum – al doilea – în care autoarea a adunat 59 de intervievați. Apropo: de la bun început trebuie să spun că, mai ales după 1990, acest gen de literatură nu mai constituie cine știe ce noutate; dimpotrivă, prin cărți sau prin publicații, foarte mulți (chemați ori nechemăți!...), iau interviuri, la fel de mulți acordă interviuri, foarte mulți dintre aceștia contribuind bățoși la bagatelizarea fenomenului ducându-l spre penibil, spre căderea lui într-o zonă derizorie din care greu va mai putea fi salvat. Mai ales pentru că va face „front comun” cu o literatură, nu de valoare, ci de consum, care se impune tot mai mult pe piața cărții. Nu doar de la noi... Continuând: tot felul de înși răspund, aiuritor de importanți, la întrebări la fel de aiuritoare, mai ales cei despre care nu se prea știe mare lucru și vor să se știe. Nu mai vorbesc de veduțele de pe la televiziuni, sau de prin publicațiile de scandal, extrem de importante și volubile în a spune fleacuri, extrem de inculte și, normal, de agramate, însă majoritatea, ca să nu le spunem idioate, sunt deseori luate cu asalt de către reporterii la fel de..., adică, la FEL. Astfel, oricine face rost de o suită de penibilități de acest fel, și dispune de bani, dă fuga la o editură, tipărește cartea și devine autor. Autorul poate fi, sau este un anonim, iar în cele mai multe cazuri, cei luați la întrebări – Doamne, atâtea stupide! – sunt la fel de necunoscuți și dau răspunsuri care, după dorința lor ardentă trebuie neapărat să-i proiecteze undeva prin zona spirituală a unora ținuți de către eternitate pe puternicele sale brațe: Eliade, Umberto Eco, Faulkner, Noica, Twain, Dostoievski, sau mai apropiații de noi: Marin Preda, Buzura, Pleșu, Mălăncioiu, Paler etc. O, dar insuficiența cultură generală și suficiența le blochează calea nu făcându-i să renunțe, ci înverșunându-i... Pentru majoritatea dintre ei, geniile sunt maneliștii, fotbaliștii, actorășii de mâna a doua sau a treia, un cutare plin de ifose, fiindcă dispune de bani și averi, indivizi cu cercel (a se citi *belciug!*) în nas sau prin alte zone ale trupului, mai mult sau mai puțin vederoase...

Într-un asemenea cadru, al compromisurilor deci, pentru un autor de interviuri valoroase, chestiunea în sine poate avea un oarecare procent de temeritate. Și nu exagerez. De aceea, contrar acestei doze de indolență și iresponsabilitate față de o literatură și o cultură, normale doar în cazul unei creații artistice *de valoare* fixate deja în timp și spațiu, cartea de față, purtând semnătura Mariei Diana Popescu, mi se pare a fi un *altceva*. Un act de cutezanță – i-aș zice. Nu am primul volum și, ca atare, nu cunosc criteriile alcătuirii lui – sper să nu fie diferit, sau prea mult diferit de acesta din punct de vedere al formei și conținutului.

Fiind vorba despre o cronică de întâmpinare, măcar în câteva cuvinte aș fi vrut să mă refer la alte producții de gen ale autoarei, însă nu am decât o „materie primă” nerelevantă în acest sens, aflu doar de pe verso-ul paginii de gardă că Maria Diana Popescu a mai publicat, în afara celor două volume de interviuri și 8 volume de versuri. Aceasta este singura știre despre ele. În ce mă privește...

Așadar, cititorii vor avea ocazia să stea față în față cu un al doilea volum de interviuri al acestei autoare. Interesante și relativ riscante, după părerea mea, sunt criteriile conform cărora domnia sa și-a ales intervievații; este foarte probabil ca unul dintre acestea să fi fost chiar cel de bază și anume: preceptul darwinian *unitate prin diversitate*. Pentru că, o simplă „nominalizare” a intervievaților constituie argumentele cele mai solide din acest punct de vedere... Personajele cărții fac parte din domenii atât de diferite, unele chiar neașteptate – încât mă duce gândul la scopul în sine al autoarei, care nu a fost unul strict literar, ci, mai degrabă acela de a evidenția anumite persoane și faptele lor, care îi pot înscrie în perimetrul ideii că fiecare Om are locul și rostul său într-un angrenaj existențial de conviețuire. Și este normal să fie așa atâta vreme cât interdependența constituie pentru noi toți un adevăr imuabil chiar dacă aproximativ două treimi din numărul participanților la dialoguri aparțin literaturii și culturii: poeziei sau/și artelor plastice (pictori, sculptori – cam o treime...) ș.a.m.d. Apropo: n-am înțeles de ce unii sunt intitulați *scriitori*, în timp ce alții *poeti*, pentru că, după știința mea, este general-acceptat termenul „generic” de *scriitor*, având în cuprinderea sa cele două componente de bază: *poet* și *prozator*... Nu dau vina (sic) pe autoare, deoarece am auzit

spunându-se adesea: eu nu sunt scriitor, ci poet, sau: eu nu sunt scriitor, ci prozator, chestiune de mai mică importanță decât valoarea în sine a produsului literar-artistic – capitol pe care, din păcate, mulți îl ignoră... Evident, vorbesc la modul foarte general, iar dacă greșesc, fie vina doar a mea, pentru că nu mă pricep, că nu sunt în stare să mă conectez la ideea de descâlcire a unor anumite producții/ elucubrații cărora autorii, în momentele lor de entuziasm și uitare de sine, le spun creații literar-artistice. Dar, pentru a evita epitetul de... cârcotaș, sau de căutător de nod în papură, voi spune imediat că intervievații Mariei Diana Popescu sunt creatori serioși și responsabili, talentați și inteligenți, ca atare, e în regulă.

Încerc și sper să fiu cât mai obiectiv: *Dialoguri privilegiate* este o apariție editorială care atrage atenția cititorului printr-o ținută a textelor drept argumente ale seriozității și prin respectul față de prezumtivii cititori. Sigur că acest lucru este valabil în general, pentru că în particular pe unii mi-i imaginez călărind fără șa pe armăsari arabi într-un *rodeo* organizat într-un deșert unde nu-i aude și nu-i vede nimeni. Ei, da, ce prilej minunat să fii întreat, să nu fii cenzurat și să te poți dezlănțui în toată splendoarea răfuielilor personale. Da, împotriva dușmanilor aceia care – critici – le-au făcut praf și pulbere opera, i-au pus la zidul infamiei, acuzându-i de toate păcatele lumii artistice, trântorii și actualii și foștii turnători la securitate... etc. Citească oricine carte și, lăsând la o parte excepțiile devenite aproape plictisitoare în vremea de azi când polemicele degenerază în scandaluri de presă (și de alt fel) cu spectaculoase invective făcând lumea să respire ușurată: „- Îi vezi, dragă? Apoi, dacă și ăștiaaaa... Da, și ăștia, fiindcă sunt frustrați, sunt bătuți de soartă, se încapățânează să se creadă valori naționale, că fără ei, cultura și arta țării s-ar potopi. Câtă ignoranță aruncă lumea spre ei!

Da, citiți această carte de interviuri și veți găsi dezvăluiri interesante, destule chiar intime, suferinzi irecuperabili se plâng de nedreptăți, aruncând foc și pară împotriva confrăților și a tuturor. Ce jale! Toată lumea îi persecută, îi batjocorește în fel și chip, și e gata te-miri-cine să-i lapideze... În timpul lecturii, cu voie sau fără voie, asistăm la un spectacol trist, dar, în același timp, ilar, tragic, dar cu răbufniri de vodevil gratuit. Ș. a. m. d.

Așadar, pe lângă acești câțiva „actori” întristați și jigniți de soartă, există și intervievați de bun simț și corecți, frământați de problemele vieții, exteriorizându-se la modul cel mai corect și mai decent cu putință. Cititorul va înțelege de ce nu mă opresc mai mult la răspunsurile date ei și la atitudinea lor într-o situație sau alta.

Sper să se înțeleagă din cele spuse până aici că, în ce mă privește, am împărțit participanții la dialoguri în două mari categorii; dar n-am neglijat cu totul nici pe cei care, într-o virtute a inerției, fojgăie de acolo-acolo precum niște vietăți mărunte peste care a fost pulverizat un insecticid...

Dar, ca să lămurim pe deplin lucrurile, citiți volumul, iar autoarea va avea de câștigat.

Maria Diana Popescu: *Dialoguri privilegiate*,
Volumul II.

ÎN LUMEA POEZIEI BUNE

Cu o vreme în urmă, apariția unui volum de poezii semnat de Ana Blandiana era un eveniment, mai ales după întâmplarea cu „celebrul pisoi Arpagic”. Însă, de atunci au trecut ani, s-au petrecut mari schimbări politico-social-economice și nu numai, care au implicat-o și pe poetă în calitate de om al cetății – cum se spune. Ba chiar mai mult, vocii sale suav-senzuale recitând poeme de-un lirism agresiv, așa zice, i s-a „impus” un timbru adaptat unei sfere existențiale oarecum nepotrivit: politica. Ce a fost, cum au evoluat lucrurile și cum s-a ajuns din nou la poezie, e o poveste lungă, complicată și greu de cuprins în ale noastre câteva rânduri. Din nefericire pentru poetă, cutez a spune că viața politică a lăsat urme, unele adânci, în gândirea sa artistică, care se resimt în multe dintre poemele din această plachetă, poate și pentru că ea afirmă cu hotărâre: „Suficientă mie nu mi-am fost niciodată./ Atârnând mereu ca un fruct de o creangă în vânt./ Ca de-un arc încordat o săgeată./ Ca de propria sa etimologie, un cuvânt.” (*Suficientă mie*, p. 9). Numai că, iar aici netăgăduita putere a harului intervine ca o forță divină ce e, poeta simte și trăiește pericolul, exclamând retoric și cu putere sugestivă pe care o receptăm lesne: „Lăsați-mă să mă urc pe corabia cu poeți”, de fapt acolo unde îi este locul. În fond este vorba despre revenirea într-o zonă unde „Poeții așteaptă, și refuză să doarmă./ Refuză să moară (...)” (*Corabia cu poeți*, p. 35), existență preferabilă efemerității politice...

Întoarcerea poetei la uneltele sale de lucru, nu este un act simplu, fiindcă, între timp viața, oamenii, lumea a suferit modificări, iar în aglomerația de evenimente poetei nu-i mai rămâne altceva de făcut decât să mărturisească – și trebuie să credem în sinceritatea ei: „Mă caut/ Așa cum sămânța/ Se caută și nu/ Se găsește-n/ floare” (*Mijlocul drumului*, p. 63). Ar mai fi destule de spus, însă, pe scurt, mi se par limpezi și definatorii în acest moment două lucruri la Ana Blandiana: tributul plătit pentru perioada de trădare a poeziei și valoarea creației sale ca argument al personalității sale artistice. Iar aici cred că este

suficient să amintesc doar că, din 1964, de la debutul său editorial cu volumul de versuri *Persoana întâia plural*, ea a mai publicat 19 volume de versuri, 7 cărți de eseuri și 4 volume de proză, între care un roman – toate aceste apariții editoriale fiind comentate favorabil de către critica literară, ceea ce nu e puțin lucru. Cert este că recenta apariție editorială ne prilejuiește o reîntâlnire plăcută cu una dintre marile noastre poete...

Ana Blandiana, *Soarele de apoi*,
Editura DU Style, 2000.

O CARTE CU TITLU SEMNICATIV

Mă declar oficial un împătimit al rebusismului și al enigmisticii în general, în acest context, anagramările și ligamentările părăndu-mi-se totdeauna delicioase, din care punct de vedere, titlul cărții de față mi se pare interesant. Dar, în cu totul altă ordine de idei, recunosc cu sinceră părere de rău că, spre rușinea mea, am citit relativ puțin din scrierile Raisei Boianțiu, și ca să fiu mai concret și mai corect, doar cele publicate prin reviste. Eu sunt cel care am pierdut, însă nu și iubitorii de literatură, sunt sigur, fiindcă nu mă îndoiesc de succesul de public al acestei talentate prozatoare hunedorene. Nu fac afirmații gratuite, tocmai pentru că, îmi permit să spun, sunt unul dintre puținii indivizi care au urmărit cu atenție apariția și evoluția scriitorilor din județul nostru. După ezitățile inerente oricărui început, Raisa Boianțiu și-a perfecționat modul de expresie treptat-treptat, și a trecut prin chinurile creării unei individualități artistico-literare fiind acum o profesionistă a prozei scurte, ceea ce, din punctul meu de vedere este o mare și importantă realizare. Nu vreau să fac apologia acestui gen literar – nu e nici timp nici spațiu –, deși momentul ar impune acest lucru, însă mi-e clar că autoarea are stil. Alert, cumsecade și plăcut minții și sufletului, stilul său se evidențiază prin practicarea „frazelor tăiate”, ceea ce nu înseamnă abrupțe, ci comunicarea telegrafică și de efect a trăirilor sale vizavi de „ceva”. Descrierile sale, narațiunea în general, se face prin derularea aproape cinematografică a imaginilor, receptarea acestora, prelucrarea și repunerea lor în... circuit prin intermediul creației, are loc prin acționarea, parcă, a unui blitz de a cărui lumină necruțătoare nu scapă nimic. Iată o mostră a ceea ce am notat până aici și unde se simte fără drept de apel și acțiunea... ghilotinei: „Am un fel de teamă, asociată cu lipsa de energie. Greata sartriană. Unde-i sisiful din mine, gata să care pietroiul fără să se sperie? Degetele de la picioare își fac jocul să se dezmoștească. Nimeni nu-mi deschide ușa. Nu mai am chef. Nu mai am speranțe. Aiurea. Nu mă complac eu astfel. Tot eșafodajul disperării trebuie să cadă. Viul trebuie demonstrat prin mișcare. Nu numai prin mișcarea de idei, ci și prin mișcarea propriu-zisă. Să mă mișc.(...) (p. 89).

Avem aici de toate: și social, și filozofie, și mit, și ironie discretă, și orgoliu, și... totul într-o avalanșă de trăiri și de frământări, redate realmente impresionant. În exemplul citat, ghilotinarea frazei nu mai trebuie comentată, nu? Fără îndoială, la această oră proza scurtă hunedoreană și nu numai, are în Raisa Boianțiu una dintre cele mai avizate și autoritare voci. Și îmi place să cred că vom avea parte în continuare de scrieri excelente semnate de această autoare despre care, din păcate și din vina multora, dar și a ei, s-a vorbit puțin și-i nedrept de puțin cunoscută. Iar acest lucru trebuie să ne dea de gândit, apropo de valorile din preajma noastră... Pentru că, în vreme ce alții pun cununi de lauri pe fruntea nulițăților, noi ne ferim să vorbim despre valorile pe care le avem. „Paradoaxele” vieții, cum spune un bun prieten de-al meu...

Raisa Boianțiu, *Insula tăcerii*,
Editura Călăuza, Deva, 2000.

NICOLAE BREBAN ȘI TULBURAREA APELOR LITERARE

Din când în când, Nicolae Breban iese în lume cu câte o carte care, mai mult sau mai puțin, învolutează apele literare de la noi și așa tradițional de neliniștite și chiar mai mult decât atât. Din acest punct de vedere, *Stricte amintiri literare* se înrolează perfect în rândul aparițiilor editoriale pe care domnia sa și le-a propus. În treacăt doar să ne amintim că, în urmă cu vreo șapte ani, el a publicat volumul al cărui titlu a scos urgent din „amorteală” mai ales protipendada literară. El purta titlul destul de agresiv *Confesiuni violente* despre care autorul spunea/ scria: „Cartea aceasta este una de confesiuni și mărturii literare, politice și biografice, una de apărare dar și de acuză a intelectualității române după al doilea război.” (subl. D. H.). Cred că ea nu a fost decât începutul, fiindcă iată, această nouă apariție editorială confirmă cu brio acea afirmație brebaniană. Așadar, să trecem la fapta prezentării ei. Ceea ce frapează înainte de toate la ea, este frustețea, înverșunarea chiar cu care autorul vrea să transmită prezumtivilor cititori detalii despre trăirile sale vizavi de cutare sau cutare situație sau persoană. Evident, personajele sale sunt oameni de cultură sau scriitori. Bun și atent observator al vieții literare românești, el este, la urma urmei, un cronicar al zilelor noastre care „lasă drept moștenire urmașilor” valoroase scrieri și descrieri. Făcând abstracție de subiectivismul în jurul căruia gravitează întregul sistem ideatic impregnat cu malițiozități, inerente și normale din moment ce oameni suntem cu toții și conform celebrei ziceri nimic din ceea ce omenesc nu ni-e străin – cartea exprimă o grămadă de adevăruri. Sunt adevăruri care numai la prima vedere par răfuieli și răzbunări cărora nu le dibuim totdeauna rostul, altfel ele subordonându-se foarte bine celor trei capitole ale cărții: *I. Grupurile literare. II. Portrete literare. III. Polemici*. În mod cu totul firesc, pentru oricare dintre posibili cititori, cel de al treilea capitol va fi cel mai apetisant, dar eu pot să asigur cititorii că toate cele trei capitole sunt la fel de interesante, de fapt, cuvântul potrivit este: **captivante**.

Ca fapt divers, ori amuzament, fiind vorba, totuși, despre Nicolae Breban!, aș semnala doar două tributuri plătite de domnia sa freneziei ideilor și textului. Scrie la pagina 13: „...ce îi unește, vă întreb ca-n Caragiale, (subl. D. H.) „ce-i mână-n bătaie” pe tinerii noștri luptători?! (să fie o parafrază după „Ce-i mână pe ei în luptă?...” din *Scrisoarea a III-a* de Eminescu, dar care sună mai potrivit cu trimitere la Caragiale? n. D. H.). Și, în continuare: „Întâmplarea, fortuitul, anul nașterii?” (Să-i spunem o întâmplare nefericită alăturarea celor doi termeni, pentru că în DEX, ediția 1998, p. 392, cuvântul fortuit se definește ca fiind ceva „venit pe neașteptate, neprevăzut, inopinat, întâmplător. Încolo, lectura cărții este, cu adevărat, o plăcere.

Nicolae Breban, *Stricte amintiri literare*,
Editura Dacia, Cluj-Napoca.

SĂ-L RECITIM PE ELIADE

E drept, nu foarte multe, dar apar exegeze privitoare la viața și opera unuia dintre savanții de seamă ai secolului XX – Mircea Eliade. Iar dintr-un anumit unghi privită problema, mi se pare important și normal ca aceste scrieri să poarte semnătura unor autori care, prin forța lucrurilor i-au fost mai apropiați fie ca specialiști, fie ca oameni pur și simplu. În acest context, mă gândesc în primul rând la Ioan Petru Culianu, dar și la Linscoff Ricketts, de exemplu. Recentă apariție editorială, *Introducere în opera lui Mircea Eliade*, semnată de Richard Reschika, se circumscrie perfect contextului discuției noastre. La începutul minicomentariului de față, am fi nedrepti să nu apreciem curajul autorului în a aborda o temă despre a cărei vastitate este inutil să vorbim. Noroc că acest „Introducere...” din titlu îl absolvă pe Reschika într-o oarecare măsură de păcat. În același timp avem de remarcat inteligența cu care el a distribuit materialul pe întinderea celor cam 130 de pagini ale cărții. Altfel nici nu se putea: în cele două părți, prin reductibilitate – strict necesară, desigur – se elimină corespunzător ideea de exhaustivitate, așa că îi putem acorda autorului șansa unei reușite în demersul său comprimatoriu spre esențialitate. Deci, el a procedat simplu și eficient: *Partea întâi: Istoricul religiilor și inventarul sacralui*, având în subordine: 1. *Tehnici spirituale de eliberare*; 2. *Morofologia sacralui și istoria religiilor* și 3. *Metodă și critică*. *Partea a doua: Literatul între autobiografie, existențialism și fantastic*, având subtitlurile: 1. *Romanul autobiografic*; 2. *Romanul existențialist*; 3. *Romanul fantastic*; 4. *Povestiri* și 5. *Eseistică și jurnalism (cultural) politic*. De-aici a urmat, însă, partea cea mai grea, fiindcă nu e deloc simplu să dai o raită, care trebuie să fie eficientă pentru cititorul tot mai pretențios, prin „alchimie, yoga, șamanism, ontologie arhaică, arhetipuri, dialectica sacralui, mitologia voluptății, morala ereticilor, mitul labirintului” ș. a. m. d. Cu atât mai mult cu cât – precum recunoaște singur autorul –, „pe parcursul cercetării noastre, ne avertizează domnia-sa, vom pune în evidență câteva paradoxuri, dualisme și contradicții proprii nu doar personalității, ci și operei lui Eliade.”

Cred că am reușit în acest scurt comentariu să stârnesc atenția celor care doresc să afle noutăți referitoare la opera lui Mircea Eliade. Richard Reschika ne oferă această plăcută și utilă șansă.

Richard Reschika, *Introducere în opera lui Mircea Eliade*,
Editura Saeculum, București, 2000.

NAVIGÂND ÎNTRE TRADIȚIONALISM ȘI FABULOS

De vreo trei decenii, Florin Bănescu trudește cu o conștiinciozitate demnă de invidiat pe tarlăua literaturii române, despărțământul sud-vestic. „Despărțământ”, fiindcă, într-adevăr, scrierile sale sunt sănătos înfipte într-un peisaj epic clar-specific zonei amintite, cu unele explorări și-apoi exploatări lingvistice cel puțin interesante. Nici nu-mi trece prin gând vreo culpabilizare, dimpotrivă, domnia-sa este unul dintre prozatorii care au personalizat și păstrat o mulțime de subtilități stilistico-tactice intersectate cu operele marilor înaintași ardeleni într-ale prozei la... înălțarea operei sale literar-artistice, care nici vorbă să se confunde măcar cu ideea de provincialism, ci, mai degrabă, cu tendința cunoscută sub numele celebrei sintagme „Banatu-i fruncea!” Iar din punct de vedere strict literar, exact aici e frontul pe care luptă domnia sa. Și, fiindcă veni vorba: Florin Bănescu s-a născut la 28 martie 1939, într-o comună cu nume ce rezonază a plai mioritic (ca și al mamei sale: Brândușa): Armeniș, din județul Caraș-Severin – deci, cu un pic de efort, se explică totul... Revuistic debutează în anul 1968, cu povestirea *Duminică la tropice* – bineînțeles într-o revistă vestică: „Orizont”, din Timișoara, iar în volum a debutat pe când editurile organizau concursuri de debut, participanții trebuind să treacă printre furcile caudine și ale cenzurii propagandistice, dar și – din punct de vedere al creației literare – printre cele ale unui juriu cu exigențe deseori cam diabolice pentru bietul debutant. Însă, pe de altă parte, și nu e cazul să dau alte nume aici, din motivul acestei selecții riguroase, literatura română postbelică s-a îmbogățit, până la urmă, cu o seamă de scriitori de valoare certă. Între aceștia se află Florin Bănescu, hălăduind relativ pașnic așa cum îi și șade bine unui scriitor având sorginta domniei sale. Așadar: debutul său editorial s-a petrecut în anul 1974, cu volumul de nuvele intitulat *Să arunci cu pietre în soare*, la Editura Eminescu. Apoi, ca oricare bănățean respectabil și respectuos față de munca și de menirea sa, a mai publicat, între altele: *Anotimp al ninsorilor albastre* (1975), *Semințele dimineții* (1976), *Ierni peste tei* (1978), *Tangaj* (1980), *Portocale pentru*

vinovați (1982) și, în același an, *Calendar pe o sută de ani*, precum și, în continuare, *Drumul Gugulanilor*, *Moara de apă*, *La trei ape...*, povestiri și romane, toate fiind bine primite de critica literară

Dar tema discuției noastre – *Calendar pe o sută de ani* (volum aflat la a doua ediție din câte știu eu) – este o construcție epică în stare să sancționeze un cititor neatent cu câteva „izbucniri” frapante, fiindcă descopăr acum, autorul folosește o tehnică oarecum alunecoasă în a-și prezenta personajele. Fraza utilizată, uneori cam lungă, dar care ține, de un anumit suspans și, sigur, de individualitatea scriitorului (recunosc sincer și tot regretul că, din diverse motive, pentru prima dată citesc o carte semnată de Florin Bănescu). Cu atât mai mare și mai plăcută e surpriza să dau de-un prozator în care se îngemănează până la contopire talentul și profesionismul unui narator excelent. Personajele sale, decupate din realități, convenționale la urma urmelor, sunt re-construite și, implicit, adaptate unui mediu care îi convine autorului, pe lângă faptul că ele sunt puse să comunice cu noi până la nivelul cel mai intim al trăirilor lor. Este o lume unde orice este posibil, fiindcă Florin Bănescu are o plăcere deosebită, se pare, în a fabula inventând situații de a căror autenticitate cititorul poate să se îndoiască, sau măcar să devină curios, motiv pentru care lectura devine într-un fel... obligatorie. Cred că exact din acest punct de vedere, el se rupe de un anume tradiționalism și plonjează în apele propriei individualități artistice în care mișună armate întregi de simboluri. Ca să nu mai vorbesc de metaforele care abundă contribuind la crearea unei atmosfere foarte bine și corect mulate pe trunchiul scriiturii. Referindu-mă la personajele sale, în general acestea sunt copii fidele ale unor oameni cumsecade, care gândesc și vorbesc așezat-ardelenește, în deplină armonie cu traiul și comportamentul lor cotidian. Poate că (și) pentru aceasta, bănuiesc eu, Bănescu nu este deloc un autor comod, ci, voit sau nu – mai degrabă incomod –, plăcându-i să creadă, probabil, că, din punct de vedere al construcției epice, îi convine să complice lucrurile și să le scoată din logica lor pentru a le prelucra și adapta unei lumi creată de el, cu suficiente nervuri spre proza cu nuanțe fantastice, poate chiar superstițioase. Nu mai spun că, profesia sa de medic, în acest sens, are un rol de cele mai multe ori determinant. Una dintre mostrele afirmațiilor de până aici este demonstrată de următorul dialog: „- Unde naiba e locotenentul ăla?, se răstise colonelul.” „- Cine

știe? L-au răpit strigoi, l-au mâncat lupii sau câinii, ca pe bietul unbtterverwalter...” „- Ce-s aiurelile astea?” „- Vorbesc și eu așa... umblă zvonuri...” (...) „- Trimite un soldat să-l aducă în fața noastră pe primar!” („- Acum, în puterea nopții?” „- E un ordin.” „- Am înțeles. Dar... știți, locotenentul mi-a povestit ceva și despre un tei...” (subl. D. H.) (p. 57). Ajuns aici, mă întreb marinpredian: pe ce se bazează Florin Bănescu în demersul său în abordarea efectivă și afectivă a prezumtivului său cititor? Tocmai acesta e schepsisul: el a ajuns să aibă o conștiință clară a responsabilității personale în raportul cu destinatarul operei sale, fiindcă știe exact cărui public i se adresează și pe ce coordonate acesta este capabil să-i recepteze mesajul. Însă trebuie spus imediat că nu categoria de cititori înseamnă totul, plus un anumit simplism în acest context, ci, așa cum deja am spus, profesionalismul aplicat în funcție de necesități. Pentru că, altfel, și nu totdeauna pe absolut alte coordonate, proza lui Florin Bănescu are destule elemente care o apropie binișor de aceea a lui Vasile Voiculescu și, în câteva locuri, de fantasticul practicat cu inteligență și succes de A. E. Baconsky, cu precădere în creația sa epică. De aceea și nu numai, această latură a literaturii lui Bănescu, combinată cu aceea a unei modalități de expresie, ținând de perioada interbelică dă, în realitate, măsura lucrurilor. Iată-l, așadar, (și) într-o ipostază clar-rebreaniană: „«Au să plece toți din sat», cugetă bătrânul, «cine o să lucreze pământurile?» Mai bine s-ar gândi numai la ele. Fusesse peste tot în noaptea ce abia se terminase. O făcea mereu și nu se mai sătura. Dacă ar fi fost el în putere! Așa, zăcea precum un ciot putregăit, care nu mai era bun la nimic.” (p. 161). Ajuns aici, spre sfârșitul comentariului meu, nu pot să nu remarc perfecta circumscriere a prozatorului/ povestitorului Florin Bănescu în conceptualitatea enunțată de eminentul și originalul critic literar francez Jean Starobinski: „S-ar putea arăta fără greutate (...), spune el, că prezența asimilată ori imaginată a destinatarului impune recursul la o idee a stilului și a expresiei (subl. în textul citat) în întregime dominată de obligația efectului ce trebuie produs. De îndată ce, de la gândire, se trece la vorbire sau scriere, iată că prevalează interlocutorul, destinatarul (...)” (Jean Starobinski: *Textul și interpretul*,

Editura Univers, București 1985, p. 67 și urm.). Or, nu mai încapă discuție: autorul volumului *Calendar pe o sută de ani*, adică Florin Bănescu, a acces prin timp, datorită perseverenței și talentului său la această indispensabilă calitate a unui scriitor: la comunicarea cea mai potrivită dintre el și cititor.

Florin Bănescu, *Calendar pe o sută de ani*,
Editura Mirador, Arad, 2000.

PLEDOARIE PENTRU AUTOCUNOAȘTERE

Dăruită de o bună prietenă, cartea aceasta mi-a creat un sentiment de vinovăție față de autorul ei, fiindcă prins mereu de alte și alte lecturi, am tot amânat recitirea multor scrieri ale sale, scrieri care mi-au fost la vremea lor de mare ajutor în a-mi îmbogăți orizontul spiritual. Așa că nu-mi rămâne decât să mulțumesc pentru acest dar și, în acest colț de pagină să semnez o apariție editorială extrem-extrem de interesantă...

Ion Ianoși, unul dintre cei mai importanți oameni de cultură estetică și filozofică români din perioada postbelică, s-a născut la 1 mai 1928 în Brașov, a debutat în presă în anul 1956, șapte ani mai târziu debutând editorial cu volumul intitulat: *Romanul monumental și secolul XX* (1963). Autor de o prolificitate deosebită, considerat (doar, n. D. H.) critic literar și eseist, el a publicat de-a lungul anilor o mulțime de cărți foarte importante în contextul cultural românesc. Câteva titluri trebuie consemnate pentru a putea fi folosite drept argumente ale afirmației de mai sus: *Thomas Mann* (1965); *Dostoievski Tragedia subteranei* (1968); *Dialectica și estetica* (1971); *Romanul unui oraș. Petersburg-Petrograd-Leningrad* (1972); *Alegerea lui Iona* (1974); *Schiță pentru o estetică posibilă* (1975); *Poveste cu doi necunoscuți: Dostoievski și Tolstoi* (1977); *Umanism: viziune și întruchipare* (1978); *Estetica* (1978); *Secolul nostru cel de toate zilele* (1980); *Hegel și arta* (1980); *Nearta-artă, I-II* (1982); *Sublimul în spiritualitatea românească* (1987); *Literatură și filozofie. Interacțiuni în cultura română* (1986); *Izvoare biblice* (1994); *O istorie a filozofiei românești – în relația ei cu literatura* (1996); *Constantin Noica – între construcție și expresie* (1998). Acest excurs prin opera lui Ianoși demonstrează înclinația sa specială către esteticianism, dar și o preocupare precumpănitoare pentru cultură în general și cultura filozofică în special. Cartea de față pe care cu modestie Ion Ianoși o definește a fi un eseu: „Am scris acest eseu din motive subiective” (p. 263), este, de fapt, incursiunea prin existență a unui spirit obișnuit cu exegeze și analize ample, adânci și de rang înalt. Scrierea nu este debarasată de această țară, amprenta specialistului planând tot timpul asupra textului, din acest punct de vedere și nu neapărat pentru a respecta o cronologie impusă de autor, citatul care

urmează mi se pare concludent: „Ar fi profitabil pentru limpezirile interdisciplinare ca analiștii maturității timpurii, din etapele gimnazială, liceală și universitară să se aplece mai stăruitor asupra afinităților electivă dintre două manifestări tinerești exterioare instruirii stricte(...)” (p. 91). Respectând aceleași coordonate, putem considera *Vârstele omului* drept o remarcabilă recomandare și doctă pledoarie pentru cunoaștere/ autocunoaștere, o testare a modului și a nivelului la care receptăm, gândim și regândim realitatea în diferite etape ale vârstei. Căci spune autorul la pagina 165: „S-a întâmplat să te naști într-o vreme, într-o țară, într-un mediu, care ți-au încătușat soarta, ți-au limitat împlinirea. Aici, acum, așa, n-ai cum să te realizezi. Argumentul e îndreptățit și/sau fals. El dezvăluie neșanse și dezvăluie inaptitudini.” (Iar dacă mai adăugăm acestui citat încă unul de pe coperta a IV-a, vom avea imaginea întregită a conținutului unei cărți de reală necesitate pentru lectură: „O expunere liberă de prejudecăți scrutează moralitatea practică a individului, de la tinerețe pân' la bătrânețe. Copilăria, adolescența, maturitatea, senectutea au căutări, alternative, drame specifice.” Deși „Un soi de variațiuni pe o temă dată, cum consideră autorul, tema fiind viața, de la naștere până la moarte.” ((p. 265), *Vârstele omului* se detașează net de scrierile sale anterioare având un plus de sentimentalism care, dorit sau nu de autor, îi vine foarte bine.

Ion Ianoși, *Vârstele omului*,
Editura Trei, București, 1998.

UN DECENIU DE INIMĂ... PUSTIE

Nu e momentul de glume, adică un recenzent trebuie să fie sobru și chiar încruntat, nu?, dar parcă așa începe această recenzie cu un „Ha-ha-ha!”, citind primul vers al poeziei din deschiderea volumului: „a mai sosit unul cu bouvagonul poezilor” (*a mai sosit un poet*, p. 7). Pornind la drum cu această notă de autoironie, autorul ne introduce pe nepusă masă într-o atmosferă de prin spațiul construcției poetice marinsorescian, ceea ce, înaintând în lectură și în prezentare, am impresia tot mai clară că îl singularizează binișor pe poet vizavi de toate vocile lirice, cel puțin timișorene. Suprapunând ironia, autoironia și, în ultimă instanță causticul peste un realism aspru, deseori cu nuanțări dramatice, Ilie Chelariu, care am impresia că debutează editorial ca poet cu acest volum de versuri, este cel mai autentic comentator liric, dacă pot spune așa, al Revoluției din '89. Poemele sale nu sunt „fabricate” în momente de reverie, de misterioase transfigurări psiho-mentale, ci reflectă trăiri în care jocul iluziilor lipsite de logică nu-și prea găsesc locul: „fățele timișoarei au secat/ stoarse de boturile îndârjite ale rămătorilor de iluzii”, poemul continuând cu un vers dincolo de care se simte lumea reală în toată cruditatea ei: „nimeni nu mai pictează trei mere într-o strachină” (*tricol cu che*, p. 11). Recunosc fără nici o reținere că am citit cu plăcere cartea, multe poeme încântându-mă chiar prin frustețea lor în care, dacă nu ești atent, aproape că nu mai găsești... lirism, ci doar o preluare „seacă” a imediatului transcris fără a mai fi trecut prin filtrul „arderii artistice”, cum se spune; de aici se poate crea ușor o falsă problemă. Falsă, pentru că, de fapt, Chelariu scrie o poezie modernă, cu o seamă de reminiscențe whitmaniene – de ce nu? Iar unul dintre cele mai înșelătoare poeme din acest punct de vedere, este *proces-verbal* de la pagina 29, din care citez: „sub pomul breslelor/ primul fir de iarbă a spus **nău/ veri fani** au nechezat amuzați asinii de sub samare/ hi ha hi ha/ mitingul stârpiturilor s-a terminat rău/ și trebuie să fii o bestie spurcată ca să prosperi aici/ în murdărie/ a urlat munch de pe baricadă/ dar ahasverus își îngropase din nou rădăcinile”//. Introducerea elementului biblico-mitic în acest poem nu este deloc întâmplătoare, mai degrabă „invocarea” mitului evreului rătăcitor **Ahasverus** aduce o

clarificare simbolică de-o forță artistică extraordinară. Evident, sarcasmul, omniprezentul sarcasm nu putea să lipsească nici aici, fiindcă altfel edificiul poetic s-ar prăbuși sau, în orice caz, nu ar mai purta amprenta chelariană. Picurarea ici-colo a câte unui cuvânt sau sintagmă englezească scrise, evident zeflemist, cum se pronunță în românește, face parte din contextul unei creații lirice pe care aş numi-o tragi-comică și vine în cinstea autorului și breslei poetice.

Ilie Chelariu, *Zece ani se sigurătate*,
Editura Eubeea, Timișoara, 2000.

TEMERARITATE ȘI REGRETE

În felul său, regretatul Ion Filip^{6*}, autorul acestei cărți, a fost un temerar sau, unul dintre oamenii care se încumetă să scrie și să tipărească o asemenea carte. Este emoționant ce spunea el: „Satul Cigmău fiind, din păcate, pe cale de dispariție, nu am avut de ales: a trebuit să îndrăznesc, așa nepriceput și lipsit de mijloace cum eram.” (*Câteva explicații*, p. 5). Fapta sa trebuie apreciată atât din punct de vedere al efortului intelectual-lingvistic, cât și, mai ales, din punct de vedere științific. Afirmția are ca fundament acest minidicționar riguros alcătuit, dovedind în primul rând pasiune dar și o mare dragoste pentru satul de baștină al unuia dintre cei mai importanți scriitori români dintotdeauna: Ion Budai-Deleanu. Evident, în acest fel, realizarea autorului – pentru că este o realizare, cel puțin meritorie – trebuie considerată un aport substanțial nu doar la receptarea în detaliu a Epopeii *Țiganiada* – capodoperă a literaturii române, care a stat la baza întocmirii *Glosar*-ului – dar și la readucerea în actualitate a unei problematice lingvistice majore. În fond, despre ce este vorba? Cuvintele cuprinse în *Glosar* fac parte, nu totdeauna exclusiv, dintr-un dialect destul de bine fixat în perimetrul geografic al satului Cigmău, adevăr care i-a înlesnit autorului cuvintele: „Conservatorismul cigmăian este uluitor.” (idem). Interesant mi se pare a fi faptul că, deși au trecut două sute de ani de la scrierea *Țiganiadei* (de fapt, anul trecut s-au împlinit chiar două secole de la terminarea primei variante a epopeii), locuitorii satului Cigmău, puțini câți mai sunt, comunică și acum, și se înțeleg!, făcând uz de cuvinte utilizate de Budai-Deleanu în *Țiganiada*. Dar, la fel de interesant este și faptul că o seamă de termeni pot fi întâlniți și în alte graiuri din zone ale Ardealului, inclusiv Harghita-Covasna, ceea ce nu e puțin lucru... Păcat, sau mai bine-zis paradoxal, este că noțiuni care acoperă un teritoriu destul de întins, nu au fost incluse nici în DEX-ul de dinainte de '89, nici în ediția nouă tipărită în 1998 sub egida Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan” al Academiei Române. Sau chiar dacă există cazuri când unele cuvinte se regăsesc atât *Glosar* cât și în *Dex*, definițiile lor diferă substanțial. Iată și argumentele: **agestru**: în *Glosar* = adăpost, în *Dex* = Con de dejecție; **aiępta**: în *Glosar* = A-și aranja ținuta, în *Dex* = A-și lua avânt; **Hârcă**: în *Glosar* = flegmă, scuipat, în

Dex = craniu de mort; **șteamp**: în *Glosar* = par scurt, pociumb, țăruș, în *Dex* = mașină de lucru folosită pentru sfărâmarea minereurilor (aurifere); **ciufuli**: în *Glosar* = a batjocuri, a porecli, în *Dex* = a zbârli părul sau barba. Dar mai sunt și cuvinte foarte cunoscute și frecvent utilizate, pe care le găsim în *Glosar*, însă nu și în *Dex*, cum ar fi: **barabă** = vagabond, om de nimic etc.; **buciniș** = cucută; **bucta** = a rata; **marhă** = vită mare; **strofoca** = a pune prea mult suflet; **vandă** = a umbla vandra, a vagabonda; **zgârănit** = zgârcit, avar... Evident că nu doar din acest motiv, personal consider această lucrare, drept că de dimensiuni reduse, de foarte mare importanță pentru oricare cercetător în domeniul lingvisticii. În același timp, *Glosarul cigmăian* poate fi considerat un veritabil semnal demn de luat în calcul în condițiile în care limba română se „îmbogățește” cu unele noțiuni „importate” doar pentru a înlocui termeni care, altfel, chiar din punct de vedere strict fonetic, redau excelent semnificația în sine. Cazul „zgârănit” mi se pare ilustrativ din acest punct de vedere. De aceea îmi permit și spun că **Ion Filip** cu al său *Glosar cigmăian* ne întoarce nu numai la... *Țiganiada* consăteanului său Ion Budai-Deleanu, ci și la grija pe care trebuie să o avem pentru patrimoniul limbii noastre materne.

„Părintele ION FILIP, un prieten în cel mai sfânt înțeles al cuvântului, hărăzit de bunul Dumnezeu cu un intelect complex (a scris și publicat uneori sub pseudonim, versuri, proză, enigmistică, pamflete, cronici rimate etc.), după alcătuirea și, prin bunăvoința Editurii Eubeea, tipărirea prezentului Glosar, s-a stins din viață la 26 mai 2000, în satul său natal, Cigmău aparținător de localității Geoagiu. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească în pace!

Ion Filip, *Glosar cigmăian*,
Editura Eubeea, Timișoara, 1999.

UN ORAȘ ÎN INIMA POETEI

Poeta și publicista Mariana Pândaru ne propune spre lectură un tom elegant și la propriu și la figurat conținând destăinuirile în proză ale unui trădat suflet de poet. Legându-ne o veche și statornică prietenie, am aflat cu destulă vreme în urmă de pregătirea apariției acestei cărți. Spun „pregătirea”, fiindcă este vorba, într-adevăr, despre un proces mai îndelung care a avut parte chiar de unele peripecii despre care, poate, voi scrie cu altă ocazie. În orice caz, cititorul are acum ocazia de a-și desfăta mintea și sufletul, luând act de realități ale Orașului-Lumină, priticite prin mintea și viziunea unui observator fin și un detaliier în fraza căruia se regăsesc, de această dată, atât poetul cât și jurnalistul. Având de partea sa aceste două atuuri, autoarea evoluează cu destulă dezinvoltură pe o mediană epică foarte bine susținută de un comentariu doct în care se regăsesc informații din mai toate laturile vieții sociale. Cele mai multe dintre ele ne sunt prezentate succint, aproape sub formă de flash-uri, însă grija Mariane Pândaru se manifestă în primul rând prin evidențierea permanentă a subiectului în discuție chiar dacă, uneori, creează impresia de abatere. Nu este deloc așa: ochiului său, de jurnalist vigilent, nu-i scapă absolut nimic, începând cu prezența sa în apropierea șefului statului francez, Francois Mitterand, și terminând cu o vizită în celebrul cimitir „Père-Lachais”, să zicem, despre care notează: „Cimitirul este ca un orașel încremenit, în care vizitatorii mișună de dimineața până seara. La intrare stau doi paznici îmbrăcați în uniformă albastră, gata oricând să-ți de informațiile de care ai nevoie.” (p. 299). Iată o descriere care mă scutește de comentarii asupra textului. Dar, parcă în continuare e altfel? Nu. Aș putea spune că suntem purtați, în cele mai multe cazuri vijelios, de-a lungul și de-a latul Parisului; încet-încet, atmosfera ne devine familiară, iar cei care ne mai amintim de romanele lui Hugo sau Balzac, de poezia lui Villon, Baudelaire, sau Rimbaud, putem retrăi nu fără o oarecare nostalgie momente de multă vreme închise în sipele minții și sufletului. Pentru că hoinărim fără grabă – poate chiar pentru a observa totul – pe la Notre Dame, „Pe cheiurile Senei”, unde vom da peste „cerșetori, buchiniști”, fiindcă, „Cine și-ar mai putea imagina Sena fără ei?”, se întreabă Mariana Pândaru pe bună dreptate. Și continuă: „Cu

vechile și ponositele lor dulapuri metalice agățate de zid, pe care în fiecare dimineață le deschid ca pe niște cutii magice pentru a etala adevărate comori de mărunțișuri și curiozități.” (p. 21). Ajungem la *Sacre Couer*, *Moulin Rouge*, *Muzeul muzeelor – Luvru*, *Acasă la doamna Monica Lovinescu*, *Palatul Versailles*, *În inima Parisului – Brâncuși*, în *Montparnasse*, facem un popas și în *Le Jardin du Luxembourg*, dăm o raită pe la *Tour Eiffel și duhul său* și *În Montmartre printre pictori*, sau constatăm: *Între Sorbona și Notre Dame – Eminescu ș.a.m.d.* Sper că se va înțelege că textele cu litere italice sunt titluri...

Deci, periplul parizian în care o însoțim pe Mariana Pândaru, este darul ei sufletesc pentru sufletele noastre doritoare – de ce nu? – și de o asemenea modalitate de a percepe lucrurile și de a le comunica într-o lume în care a început, din nenorocire, un accentuat proces de dezumanizare. Ar fi trebuit să închei aceste rânduri pe un ton mai optimist, însă nu pot. Trebuie să fiu realist, trebuie să vedem lumea așa cum este. Prin această carte, Mariana Pândaru ne predă o lecție...

Mariana Pândaru, *Parisul din inima mea* (Jurnal de călător),
Editura Călăuza, Deva, 2001.

ISTORIA CUM E NORMAL SĂ O ȘTIM

Prin bunăvoința unei bune cunoștințe, mi-a parvenit un op care, cel puțin la prima vedere, nu m-a interesat decât ca titlu. De autorul cărții parcă mai auzisem, oricum rar și nesemnificativ. E și vina mea, a lipsei mele de informație, dar și a... avalanșei de apariții editoriale – o spun, desigur, în cel mai cuminte sens al cuvântului. În orice caz, fiind destul de reticent, chiar suspicios vizavi de miile de autori-autorași care au dat iama publicând cărți cu nemiluita și cu tematici din varii domenii fără a-și proba pregătirea necesară, lectura cărții-temă a rândurilor de față am început-o bântuit fiind cam de aceste gânduri. Doar cu un plus de interes pentru subiectul abordat și zona geografică ținând de județul nostru... Repede am descoperit, însă, că mă aflu în fața unui adevărat tratat de istorie, un studiu alcătuit cu atâta meticulozitate și responsabilitate încât poate fi așezat la loc de cinste în patrimoniul național al lucrărilor de gen. Din această perspectivă mi se pare destul de îndrăzneță Intreprinderea Dr. Arhimandrit Ioan Marin Mălinaș având ca principală sursă de informație o scriere mai puțin sau deloc cunoscută la noi, a ofițerului austriac Silvestru Iosif Friedrich von Hohenhausen: *Die alterheimer Dacies*, tipărită la Viena în anul 1775. Spun bază de pornire, fiindcă un imens aparat bibliografic ne obligă, să zic așa, la risipirea oricărei îndoieli asupra importanței și calității lucrării. Evident, mă refer la importanța ei din punct de vedere strict istoric, pentru că lucrarea aduce în prim-plan și în discuție o perioadă din existența poporului român nu îndeajuns de elucidată și, din acest motiv, destul de controversată. În esență este vorba despre intervalul de „după retragerea aureliană (din Dacia, n. D.H.) din anul 275” (p. 35) și secolul al XIII-lea. Mi se pare interesant de semnalat faptul că, în *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi* C. C. Giurescu și D. C. Giurescu scriu: „Amintim (...) de ctitoria de la Gurasada (...) și aceea din Densuș – sinteză locală sugestivă a curentelor artistice din Transilvania (amândouă datând - atenție!, n. D. H. – din ultimii ani ai secolului al XIII-lea.” (p. 339); iar la pagina 380, ei amintesc despre „frescele de la Leșnic, Crișcior, Strei, Sîngiorgiu, Ribița, Ostrovul Mare, Densuș, sau Cetatea Colțului (...) arată statornice legături artistice cu

Țara Românească.” (Am citat din *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, ediția a II-a, Editura Albatros, București, 1975). După cum se poate observa, „subiectul Densuș” este expedit în două textulețe ne semnificative, în timp ce pentru autorul volumului de care ne ocupăm el este argumentul suprem al scrierii. Pentru că – iar aici apare noutatea aproape neverosimilă – „Edificiul de la Densuș trebuie să fi fost utilizat ca mausoleu și paralel ca sanctuar, cu un Panteon personal de zei, între care Marte avea întâietate, până prin secolul IV, când, după toate probabilitățile a fost dărâmat de migratori. Presupunem că a devenit bazilică paleocreștină, de rit daco-roman, apoi protoromân de limbă latină, prin secolul V (...)”. Dându-i valoare de simbol al continuității, autorul ridică edificiul la rang de indubitabilă mărturie în acest sens, cu atât mai mult că „După liniștirea persecuțiilor avare, afirmă domnia sa, trebuie să fi avut loc și o nouă reevaluare, refacere ori atribuirea unei noi destinații de cult a sanctuarului-basilică de la Densuș, prin secolele VII-VIII.” (Ion Marin Mălinaș: *Basilica din Densuș*, pp. 50-51). Și încă: „Turnul basilicii din Densuș este, cel puțin de la etajul al doilea și fleșa acoperită cu lespezi de piatră, un adaos de tipul și influența stilului romanic.” (p. 55). Ori ne vine destul de greu să credem că existența acestui stil este un simplu accident, inspirația de moment sau hachița unui constructor autohton... Autorul clarifică lucrurile și din acest punct de vedere: „Primul ctitor al Sanctuarului de la Densuș a fost și primul guvernator al Daciei (...)” (p. 104). Au urmat, de-a lungul secolelor, distrugerii parțiale și renașteri succesive „după anul 568, adică după invazia avară și apoi după cea a slavilor...”, sau/și „Revirimentul și renașterea vieții creștine în Dacia după anul 733 prin dispersarea avarilor și apoi prin încreștinarea slavilor așezați la noi... (...). În contextul acestor evenimente, biserica de la Densuș ar fi putut să-și reia activitatea, respectându-se ori încercându-se mereu imitarea modelului dispărut” (p. 105) (citată al autorului din V. Vătășianu).

Pe scurt, această valoroasă contribuție la istoriografia românească, merită să fie citită. Din cuprinsul cărții citez doar atât: „Sanctuarul păgân de la Densuș sau spiritul de imitație a unui model dispărut; Basilica de la Densuș în contextul ritului daco-roman, străromân,

protoromân și românesc, și încercare de reconstituire schematică a etapelor de clădire, refacere, amplificare, amenajare și conservare a Bisericii din Densuș; Anexa facsimilată a cărții lui Hohenhausen, *Antichitățile Daciei*, Viena, 1775, adică exact cartea care a constituit principala motivație a prezentului studiu.

Ioan Marin Mălinaș, *La umbra Sarmisegetusei romane, basilica din Densuș* (Reflexii istorice și liturgice inspirate de o carte tipărită la Viena în 1775, Viena, Editura Mihai Eminescu, Oradea, 1997.

O EXCELENTĂ LECȚIE DE PATRIOTISM

Cartea *Obiceiuri tradiționale românești*, la care mă voi referi în cele ce urmează, este o ediție revăzută a celei apărută în 1976. Este nu numai un act cultural de repunere în circulație a unuia dintre cele mai docte studii despre folcloristica românească, ci și un adevărat ghid al bogatelor tradiții autohtone comentate de una dintre cele mai avizate voci în domeniu. Autorul a făcut studii „specializate la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din București, apoi la Universitățile din Praga, Varșovia, Cracovia și Bonn.” (p. 217). Iar dacă la aceasta mai adăugăm și faptul că, în viața etnologică internațională, a deținut funcții de primă importanță, cum ar fi: președinte al Societății Internaționale de Etnologie și Folclor, membru în International Society for Folk-Narrative Research și Center for Advanced in Behavioural Science (Standford), în Comisia de Folclor a Comitetului Internațional de Slavistică, în Consiliul Internațional de Folclor de pe lângă UNESCO, în Comitetul Executiv al Asociației Internaționale de Studii Semiotice” (id. p. cit), avem portretul complex și aproape complet al personalității lui Mihai Pop. Ca și în alte studii ale sale, el introduce în raționamente și explicații științifice obiceiuri care în conștiința și chiar în aplicațiile practice constituie de multă vreme întâmplări ținând de un firesc debordant al lucrurilor. Intrarea lor în acest normal se datorează, în egală măsură, atât vechimii – „toate obiceiurile legate de momentele importante din viața omului au păstrat semnele epocilor prin care au trecut până au ajuns la noi” (p. 144) –, cât și modului în care obiceiurile au fost respectate în forma și conținutul lor. În acest context, în mod evident, specificul local a jucat un rol extrem de important, dar, în același timp existând și o unitate indestructibilă între mai toate zonele țării. De exemplu, în zona Sibiului, „Turca numită (...) bouriță și în alte părți ale Transilvaniei cerb este un cap de animal, de cerb sau uneori de bour cu nelipsitul bot de lemn clămpănitor” ((p. 84); în zona Moldovei, situația nu diferă mai cu nimic: „Jocurile cu măști din Moldova, continuă autorul, foarte frecvente și astăzi, au ca punct central caprele cu bot de lemn clămpănitor ca și la turcă și la brezaie.” (p. 85). Dar vorbeam puțin mai înainte despre tratarea științifică a temei... Mihai Pop

dă greutate acestei idei printr-un comentariu în care surprinde excelent cele două laturi - esențiale, de altfel, ale studiului –, notând: „Obiceiurile sunt, fără îndoială, pentru cei care le privesc din afară, pitorești manifestări folclorice, mari spectacole. Dar, dincolo de aceasta, ele încifrează înțelesuri profunde asupra relațiilor interumane, asupra mersului normal al vieții sociale și asupra soluțiilor pe care, într-o evoluție de multe ori milenară, omenirea le-a găsit pentru a face ca lucrurile să reîntre în normal atunci când rânduiala lumii a fost, dintr-o pricină sau alta, stricată.” (p. 7). Am folosit acest citat tocmai fiindcă mi se pare a fi în orice caz edificator pentru crezul autorului și pentru ca informația să ajungă corectă la cititor. Fără a mai intra în alte amănunte, titlurile din cuprinsul cărții vorbesc de la sine: Obiceiurile, acte de comunicare. Contextul lor socio-cultural. Relația dintre sistemul de înrudire și sistemul obiceiurilor. Sistemul obiceiurilor. Obiceiurile calendaristice de peste an. Obiceiurile care marchează momentele importante din viața omului. De la obiceiurile străvechi la spectacolele contemporane. Sunt titluri care invită la lectură atentă a cărții, pentru a ști bine și corect despre noi și despre ființa noastră națională în unitatea ei. Dacă vreți, *Obiceiuri tradiționale românești*, este o excepțională lecție de patriotism, de dragoste pentru ceea ce ne reprezintă cel mai bine într-o lume în care, de multe ori, valorilor naționale și specificului lor li se substituie – deseori în ultima vreme sunt impuse chiar – surrogate și importuri care, asemenea unor termite, vor lăsa în urmă-le valoarea... kitsch-ului.

Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*,
Editura Univers, București, 1999.

O NOUĂ CARTE DESPRE EMINESCU

Aflându-ne în Anul Eminescu, îmi permit să mă abat puțin de la un fel de regulă generală și să prezint, consecutiv, a doua carte dedicată marelui poet. Tema cărții este, cel puțin aparent, ușoară: cugetarea sacră la Eminescu; ea există din abundență în mai toată opera sa, fie directă, fie îmbrăcată în diverse modalități de care el nu a dus lipsă niciodată. Interesant este de urmărit felul în care poetul cultivă relația sa cu divinitatea, forma, dar mai ales conținutul de unde poate fi... extras sacrul. Deci, lăsând la o parte metafora, epitetul, alegoria ș. a., utilizarea sacrului ca formă interogativ-invocativă lipsește aproape cu desăvârșire, dimpotrivă Eminescu, desigur perfect conștient de geniul său, are „tupeul” să privească lumea de pe poziție demiurgică. Întâlnim, așadar, situații în care intangibilitatea sacrului devine o linie formală fără nici o problemă de depășit; este, în realitate, lucida detașare a poetului de profan și înălțarea sa, prin spirit, spre sacru și integrarea în acesta, nu cu umilință, ci cu geniala sa creație. El însuși este un creator: „Eu făcut-am zeitate dintr-o palidă femeie”, că „produsul” muncii lui are „...inima stearpă, rece și cu suflet de venin!”, aceasta e altă poveste... În orice caz, el pătrunde în lumea sacrului fără complexe, lume pe care o constată, o analizează și chiar și o revendică prin creația sa. În acest spațiu larg, poetul desfășoară forțele unei puteri de acțiune supranaturale; credința sa în divinitate se materializează în forme care ating perfecțiunea, ființa iubită luând înfățișare divină: „Și ca un înger dintre oameni/ În calea vieții mele ieși.”//. De fapt, și fără pericolul de a greși, este clar că legătura cu divinitatea în cazul lui Eminescu are loc aproape exclusiv prin intermediul astrului nopții: luna, de știe bine, ocupă un loc preponderent în creația sa, îndeplinind cele mai neașteptate roluri: de martoră, de sol al iubirii, de observator, de atotstăpânitoare etc.: „Și peste arbori răsfirați/ Răsare mândra lună.”//; „Când norii cei negri par sumbre palate,/ De luna regină pe rând vizitate.”//; „Când prin crengi s-a fi ivit/ Luna-n noaptea cea de vară, (...)”//; „Să plutim cuprinși de farmec/ Sub lumina blândeii lune”//; „Ades călare pleacă în mândre nopți cu lună,”//; „Lună, tu, stăpâna mării...”. În context, și logic, dacă se pune problema, enumerarea astrilor se face începând cu Luna: „Lună, Soare și

Luceferi/ El le poartă-n a lui herb,“/. Mai-sus citatele dovedesc, indubitabil că, pentru Eminescu, Luna este nu numai cea căreia i se atribuie un rol esențial în existența lumii, „gândirilor dând viață” și „întunecând suferințele”, deci, rolul ei de intermediar între omul-muritor și Dumnezeu-eterne este limpede... Până aici m-am referit doar la primul capitol, sau prima parte a cărții, parte care, de altfel, dă și titlul volumului. De fapt, este cartea este împărțită în patru părți distincte, respectiv: *Eminescu și cugetarea sacră, Anexe*, cuprinzând *I. Poezie; II. Proză; III. Publicistică; IV. Manuscrise*, plus o *Postfață* semnată de Victor Crăciun. Din toată această... poveste, pentru cititorul de rând, sau mai puțin familiarizat cu creația lui Eminescu, va fi interesant, cred eu, să descopere o „variantă-fragment” din poezia *Luceafărul*. În rest, se poate observa, și aprecia mâna și mintea unui cercetător avizat, care este Tudor Nedelcea, directorul Editurii Scrisul Românesc din Craiova. Trebuie neapărat subliniat faptul că lectura cărții ne va aduce câteva interpretări și date noi destul de interesante. Însă eu cred că autorul a dorit, și a reușit!, să ne pună la dispoziție în primul rând informația ca atare, ceea ce a reușit, fără discuție. Despre vizionarismul lui Eminescu este de prisos să mai discută, dar pentru ilustrarea acestei idei, fără vreo legătură cu titlul cărții, însă de mare actualitate și absolut terestru, românește și de acută actualitate este următorul citat din publicistica sa: „Ceea ce este revoltător pentru orice conștiință liberă este plecarea bisericii sub autoritatea statului, exploatarea credințelor religioase pentru scopuri politice. Astfel vedem mișcându-se popoare întregi în urma crucii, pentru a-i asigura triumful, se zice, în realitate însă pentru a răspândi dominațiunea puterii lumești a împărăției respective.” („Timpul”, V, nr. 201, 10 septembrie 1880) (p. 139 – *Eminescu și...*).

Fără alte comentarii, cartea trebuie citită – ne completează informațiile despre Eminescu.

Tudor Nedelcea, *Eminescu și cugetarea sacră*,
Fundăția Scrisul Românesc, Craiova, 2000.

INCIZII PRIN SINELE PROPRIU

În sine, Paulina Popa este o ființă constituită din elemente care conviețuiesc oarecum bizar și nu totdeauna justificativ pentru statutul său, mai cunoscut, de poetă. Conducând una dintre editurile puternice ale județului, editând o publicație literară apreciată, participând la târguri de carte sau acțiuni culturale prin toată țara, ocupându-se de treburile administrative ale unei societăți comerciale – e drept, cu profil în primul rând cultural-literar – te miri când mai are timp de scris. Mai ales versuri. Și, totuși, o face dovedind o putere de muncă exemplară, calitate care nu ține neapărat și numai de talent, ci de-un caracter dublat de o voință și o ambiție ceva mai rar întâlnite.

Noua sa carte, elegantă, cu un titlu... tăios și beneficiind de prefața eminentului critic, teoretician și istoric literar născut pe meleaguri hunedorene – profesorul Romul Munteanu –completează zestrea de cărți a autoarei în mod fericit și util pentru desăvârșirea personalității sale poetice. ghilotina *Sinelui*, acest al nouălea volum de versuri, dacă nu greșesc, consider că este și primul dintr-o probabilă serie în care autoarea, după inerentele căutări ale eului artistic, se... liniștește, măcar pentru moment, creându-și un autoportret de creator în deplină cunoaștere de sine și de posibilitățile sale de expresie. Actul în sine poate fi asemuit cu un moment de respiro într-o grea escaladare alpinistă. În această ordine a ideilor, volumul este, cred, cea mai completă și complexă mărturie despre sinele său chiar dacă pe ici-colo nemiloasa *ghilotină* acționată de un resort intim și normal neexplicat (chestiunea ține, totuși, de în veci misteriosul laborator al creației), acționează exact unde te-aștepți mai puțin. Însă nu trebuie să uităm că, înainte de toate, însăși poeta e un... om, deci, cele omenești, nu pot și nu au cum să-i fie străine: „Dacă dragostea/ este vie în gura femeii frumoase,/ cu cât tăcerea bărbatului împărtășește tăcere,/ o lasă ascunzând însemnări abia înmugurite.” (IX, p. 38), spune ea. Și avem vreun motiv să n-o credem? Dimpotrivă. Iar argumentele curg inoculate în versuri aluziv-sociale generate de intense trăiri: „...în zodia racului unde scuturi polenul/ crește floarea poemului răstignit în sânge,/ spinii laudei prietenilor,/ pocalul răsturnat.”// (XXXV, p. 88). Mă folosesc de aceste citate pentru a încerca să *deturnez* spre laic ideea conform căreia

creația poetică a Paulinei Popa are un caracter predominant religios. Eticheta de „poezie religioasă” (cu care a fost blagoslovită de către majoritatea comentatorilor, este destul de labilă, având în vedere că invocarea divinității, pe care o întâlnim aproape ostentativ nu este, totuși, altceva decât o normală relevare a condiției de muritor supus tot timpul la încercări, multe dintre acestea de-o păcătoșenie diavolească... Dar, altfel, cum ne putem dovedi tăria de caracter și credința în Dumnezeu? Dar iată cum poeta se leapădă de un anume pericol: „Nu vreau să înțeleg sărutul ispitei./ îmi întorc fața de la stratul melancolic de nea.(...)” (XVII, p. 54). Făcând abstracție de creația de început a poetei, și pe măsură ce talentul său a fost completat, să zic așa, de o continuă maturizare artistică, lucrurile s-au schimbat profund. Autoarea, cu mult mai stăpână pe sine, își materializează pe cu totul alte coordonate sentimentele, adică accentuarea personalității se reflectă tot mai fidel în produsul artistic, divinitatea fiind folosită doar ca... scut împotriva eventualelor interpretări eronate ale operei. Pentru că domnia sa mai constată, ca efect al unei umane și frumoase transfigurări artistice: „Uneori resimți/ ca o moarte alunecată pe trup,/ cărată cu tine prin clipe erotice – fugar –/ umbra ce așteaptă cuprinsă de fior/ sub ghilotina sinelui.” (Ghilotina, p. 169) – una dintre poeziile cele mai interesante ale volumului.

În final, cutez să spun că orice comentariu despre poezia Paulinei Popa riscă permanența unor căutări în care subiectivismul își are logica lui la urma urmei... De aceea, sunt convins că numai lectura versurilor, contactul direct cu o lume creată de poetă și în care, percepând-o la nivelul valorii sale, *avem prilejul și satisfacția să cunoaștem un ținut al frumosului pe care Paulina Popa ni-l dăruiește cu generozitate.*

Paulina Popa, *Ghilotina sinelui*,
Editura Vinea, București, 2000.

CA-NTR-O SIMEZĂ, MARIA PONGRÁCZ

Înainte de toate, să aflăm câte ceva despre Maria Pongrăcz: s-a născut la Odorheiul Secuiesc (Harghita) și a debutat editorial în anul 1976 la Editura Facla din Timișoara, cu volumul *Adio insule*. Prozatoare, membră a Uniunii Scriitorilor din România, absolventă a Facultății de Filologie, secția limba și literatura maghiară, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj (1964), din 1981 fiind doctor în istoria presei. De-a lungul anilor a colaborat la publicațiile literar-culturale: „Dolgozó No”, „Szabad Szó”, „Utunk”, „Igaz Szó”, „Orizont”, „Contemporanul”, „România literară” ș.a. A mai publicat volumele: *Pe prispa zăpezilor*, 1981; *Sub poalele Parnasului*, 1983 – ambele la Editura Facla din Timișoara; *Umbra sfărâmată*, Editura Kriterion, București, 1987; același volum apoi la Editura Ion Creangă, București, 1990. Autoarea a mai scris prefețe, studii introductive, a îngrijit ediții. În 1997, a apărut în Editura Eubeea din Timișoara, în antologia frumos intitulată: *Crinul – cofetărie pentru doamne* – prozatoare timișorene contemporane. Maria Pongrăcz și-a scris cărțile în limba maghiară, volumul *Amiază cu flori* fiindu-i tradus în limba română de Ildico Achimescu (Facla, 1985). A făcut traduceri din: Mihai Avramescu (din Novi Sad), Anghel Dumbrăveanu, Majtényi Mihály, Hans Mokka, Iosif Naghiu, Iosif Schwarz... I s-a acordat premiul Filialei U. S. din Timișoara pe anul 1981, Premiul de excelență pe anul 1997.

Datele de mai sus și încă vreo câteva, m-au făcut să încep lectura prozelor din volumul Mariei Pongrăcz mânat de un fel de gând oarecum răutăcios, ascultând compoziția lui Musorgski al cărei nume îl poartă și cartea: *Tablouri dintr-o expoziție*. Iar dacă nu m-a revoltat de-a dreptul armonia dintre cele două moduri de a transmite iubitorului de artă simțămintele creatorului, sentimentul invidiei mi-a dat, în orice caz, târcoale. Se prea poate ca, în această reușită a autoarei, să aibă oarece rol și „amestecul” (lui Ravel prin orchestrarea compoziției musorgskiene, însă a analiza situația (și) din acest punct de vedere, ar presupune interpretări de o altă factură. Iar aici, nu în ultimul rând, incursiunile în psihologia personajelor ne-ar aduce câteva elemente surprinzătoare, care ar consolida rostul, adâncimea și rezistența în

contextul comunicării producător de artă – consumator... Dar, acest lucru ar necesita spațiu și timp. De aceea, consider că este mai potrivit să privim problematica în discuție ca pe o simplă panoramare, pentru că, în particular, avem toate șansele să alunecăm cu supozițiile pe cele mai neașteptate căi; fie că vorbim despre imagine și expresie artistică (în *Bătrân scâldându-se*, p. 24), sau despre o caracterologie a personajelor (în *Brândușe târzii*, p. 73), fie că ajungem la problematica, iubită de altfel de autoare, a implantării paranormalului în realitatea deja fixată pe retina și în conștiința cititorului (în proza *Năzgâmba*, p. 41). Pentru toate acestea și încă altele, cel puțin de același calibru, Maria Pongrăcz s-a datat la o demonstrație de profesionalism care zgândărește intelectul, perspicacitatea și, de ce nu? orgoliul cititorului... deștept. Cu atât mai mult că este vorba despre proză scurtă și nu despre genul romanesc unde autorul poate jongla în voie și cu vorbele și cu tema aleasă. A se citi cu atenție chiar proza cu care se deschide cartea – *Dansul melcilor*, p. 5. Pornind de la titlul cărții, vom fi normal de surprinși să aflăm cu câtă migală și generozitate stilistică, dar și cu câtă rigoare s-a încadrat autoarea în tarele oferirii unei imagini și a unei atmosfere care să se sincronizeze cu ansamblul. Acestea sunt elemente care ne înlesnesc percepția operei exact din unghiul dorit de ea; însă trebuie ca acest lucru să-l facem cu grijă, având în vedere că există pericolul căderii în capcana unei definiri formale a creației. De altfel, fiecare nuvelă din carte are o individualitate ce îi asigură unitatea întregului exact prin diversitatea sa. Forțând puțin nota, am putea spune că prozele Mariei Pongrăcz sunt, de fapt, un fel de „desene după natură” – tablourile –, cărora le adaugă o valoare în plus. Extrem de bine poziționată pe construcția de personaje și, implicit, pe rolul acestora crearea atmosferei, Maria Pongrăcz execută o echilibristică foarte interesantă între două extreme pe care le putem numi, convențional, real și fantastic. Realul: „Băiatul ajunsese cu lumânarea în dreptul ei. Acum e momentul să se uite la mine, să vadă ce păr negru și frumos am, ce ten alb și catifelat. Am o față de madonă – și-a mai zis ea și a chicotit, amuzată de comparație. Insul făcu un pas înapoi.” ((...)) (*Răpăit de tobă*, p. 54). Fantasticul: „Fluturile stătea pironit pe fereastră. La un moment dat i se păru că mișcă din aripi, că ar vrea să intre în cameră, să-i sfâșie, ca un animal de pradă, corpul lui zdravăn, puternic, dar nu putu trece de sticla

groasă și rezistentă.” (*Tors*, pp. 33-34). Fără îndoială, este vorba aici (și nu numai, desigur), despre un extrem de complex exercițiu de inteligență având două componente distincte, dar complementare: afectivitatea, viața intimă a autoarei transferată deseori în a personajului cutare sau cutare – lucru firesc, de altfel – și viața exterioară (oameni, situații, întâmplări), o prelungire/ implicare/ amplificare a trăirilor, sau conform formule uzitate și uzate, arderile artistice... Este cât se poate de clar că prozele Mariei Pongrăcz nu pot fi și nu trebuie privite/ citite decât cu foarte mare atenție. Mesajul pe care avem obligația să-l receptăm corect, are menirea nu doar să ne semnaleze prezența unui artist de valoare pentru care narațiunea ca fenomen nu mai are nici un fel de secrete, ci și ca pe un mod de comunicare a cu arta prin intermediul creatorului - autoarea ne întinde o mână prietenească în acest sens.

Maria Pongrăcz, *Tablouri dintr-o expoziție*,
Editura Eubeea, Timișoara, 2000.

JURNALUL UNUI ROMANCIER

Este un fapt de necontestat că, la această oră, Radu Ciobanu și opera sa sunt, la această oră, doi vectori care converg spre ceea ce numim, îndeobște, personalitate. Dar mă feresc să spun „culturală” sau „artistică”, pentru că noțiunea în sine conține ambele elemente, cel puțin în cazul de față. Fiindcă autorul cărții de care mă voi ocupa în continuare este – și nu fac de loc afirmații gratuite – înfățișarea unei personalități complexe și distincte, de fapt, prima în spațiul scriitoricesc hunedorean și printre tot mai rarele la nivel național. Căci e foarte lesne și neplăcut să constatăm că nu mulți scriitori, oameni de cultură în general, au izbutit să-și păstreze verticalitatea spirituală asaltați fiind de sinusoidalele devoratorilor ultimi 50 de ani ai comunismului sud-est european. De aceea, personal cred că Radu Ciobanu a reușit să rămână el însuși, dar fără să știm vreodată cu ce sacrificii morale și spirituale și cu ce vămi psiho-intelectual-sociale. Drept care, o spun cu toată sinceritatea și responsabilitatea că simt o oarecare temere încercând să vorbesc despre noua sa carte intitulată simplu *Jurnal – Scara interioară*, inteligentă, ciudată și incitantă sintagmă! Adică, exact ce îi trebuie unui astfel de gen literar pentru ca imediat să ne întrebăm, cu bună credință: unde ar putea duce o scară interioară decât în locuri mai puțin umblate? Curiozitatea se iscă rapid în inima și mintea cititorului, dublată, omenește vorbind, de incipienta bănuială că între coperte se pot afla lucruri care... Ehe, câte nu ascund marii romancieri dincolo de personajele construite cu grijă și modelate, după chipul și asemănarea cui? O incursiune lapidară în psihologia cititorului din județ (Hunedoara, evident) – ierte-mi-se această localizare geografică pe care o voi explica imediat – ne va dezvălui câteva lucruri-întrebări interesante, și anume: a scris și despre mine ceva? Ia să văd... A, dar nici nu mi-a pomenit numele! De ce? Dar ce-o fi scris despre cutare? Oare cum și-o fi trăit viața un scriitor înainte de '89? Cum și-a dus crucea trăirilor? Care au fost reacțiile sale intime într-un moment sau altul al istoriei atât de apropiate? (*Jurnalul* cuprinde perioada 1980-1984). Și-apoi, de când e lumea lume, jurnalul unui scriitor incită fiind

șansa noastră de a intra într-o lume unde lipsiții de har nu au acces decât accidental și cu bilet de voie obținut cu destulă dificultate. Pătrunderea (cât de adânc?) în al său laborator intim ne-o facilitează Radu Ciobanu prin cea mai recentă carte a domniei-sale – o cronică în egală măsură firesc-subiectivă și, cât s-a putut, realist-obiectivă a primilor 4 ani ai deceniului 1980-1990. *Jurnalul* readuce, pentru mulți dintre noi, în prim-plan o lume care, după 20 de ani (simplă coincidență Dumasiană?), ni se pare măcar interesantă, deși obsedant-terifiantele întâmplări cotidiene creează un anume sentiment de disconfort celor care am stat, poate, la aceeași coadă cu autorul sperând, de pe la ora 5 dimineața, să „prindem” ... albăstriul litru de lapte. „18 (februarie 1981, n. D. H.), încep ziua la 5,30, cu coada la lapte” (p. 37); „20. La 5,30, după lapte” (p. 38); „12. (martie, n. D. H.) De la 5,30 la 7, la lapte. Eveniment: se dau câte trei litri de căciulă!” notează autorul victorios, cu un fel de veselie amară, la pagina 50. Coada la lapte, una dintre preocupările zilnice ale unuia dintre cei mai importanți autori contemporani! de romane istorice. Între alte preocupări, desigur... Pentru că, la pagina 61 citim: „Ei, dar la Conferință (Conferința Uniunii Scriitorilor, evident), va fi altceva, acolo ai de unde alege, între scatoفاgi, lichele, impostori îți poți croi cu sete cărare largă.” În mare parte a cărții putem urmări discreta și eleganta ironie, transformată uneori în sarcasm cu o nuanță de revoltă, atunci când autorul atacă mai frontal problemele: „17 (octombrie 1981). După birul câinelui, ca pe vremea fanarioților, a apărut și s-a afișat peste tot un soi de decret al rușinii, care încearcă să stăvilească specula și stocările. Dar câți sunt cei care stochează și câți sunt cei care pot stoca?” (p. 80). Întrebări retorice, întrebări care exprimă durere, revoltă și umiliința unui om-scriitor trăind drama și traumele unei națiuni întregi. Acesta este contextul general, dar, pagină cu pagină, *Jurnalul* ne pune în gardă chiar cu notații fugare, că este al unui scriitor, al unui creator care ne dezvăluie nu-știu-câte fațete ale zbaterilor sale, cumplitele lupte, în primul rând cu sine, încleștări din care, nu o dată, constată că iese învins. „Am ajuns cu linia și sfera la pagina 56. Înaintarea e însă anevoioasă, laborioasă. Firește, din cauza asta paginile nu mă satisfac (...)” (p. 10); „Azi aș fi vrut să încep

clasarea fișelor și construcția schelărilor pentru *Călărețul*... Mă aflu însă într-una din obișnuitele mele pase negre de noiembrie...(p. 86); „Impas. Înaintez în ultimul timp cu 3-5 pagini pe zi. Ar trebui să fiu pe la p. 230 și sunt abia la 174.” (p. 102); „Duminică. Scris trei pagini. Aș fi vrut mult să termin cartea pe vremea asta (era în decembrie 1982, n. m. D. H.), să pot petrece și eu sărbătorile ca un om normal, fără a obseda de ea în fiecare clipă. Nu s-a putut...(p. 132), ș. a. m. d. Desigur că, la urma urmei, ca gen literar, jurnalul este tot literatură, iar uneori este chiar mai bună... Spun „uneori”, pentru că am citit destule scrieri de acest fel care, dacă ar fi fost semnate cu numele aceluși simpatic personaj topârcenian Guță Popândău, ar fi scăpat de toate acuzațiile cu bine. Dar asemenea jurnale, spre binele tuturor, sunt excepțiile... Dar cât de păcătoși am fi să spunem astfel de lucruri despre Goethe, Mann, Kafka, Sebastian, *Jurnalul de la Păltiniș!*... Despre extraordinarele notații zilnice ale unor oameni cu har și respect pentru cititori și litera scrisă. Am... comis această paranteză drept preambul la un citat din *Jurnal* care îl exprimă foarte bine pe omul și scriitorul Radu Ciobanu: „Una din fețele posibile ale fericirii, una dintre puținele ei ipostaze accesibile: să închei o carte grea, s-o vezi predată, să știi că o lună de acum înainte poți să scrii când vrei, să citești ce vrei, să te plimbi sau să dormi când vrei (...)” (p. 142). Și realitatea imediată invadând, agresând și alterând normalul care ar fi trebuit să fie: „Probabil în cinstea zilei de 1 Mai, s-a dat azi hârtie igienică în tot orașul. Unde pui că am prins de veste și am apucat să luăm trei! Un adevărat eveniment!” (p. 155). Deci „minunata întâmplare” din viața unui scriitor!

Jurnalul lui Radu Ciobanu este, nu mă îndoiesc, acea lectură care îi va crea cititorului sentimentul și al unei întoarceri în timp, dar și al unei inedite incursiuni în ținutul bănuțit deseori fascinant sau exotic al vieții de scriitor. Abordând un stil predominant sobru, doar cu unele scăpări mai... colțos-pipărate, Radu Ciobanu rămâne același fermecător artizan al frazelor producătoare de imagini memorabile. Iar aceasta nu este altceva decât încă o demonstrație a profesionalismului și a puternicei sale personalități artistice care s-a confirmat și consolidat treptat, prin apariții editoriale epuizate rapid de pe rafturile librăriilor: *Nemuritorul*

albastru, Casa fericiților, Călărețul de fum, Linia și sfera, Heralzii, Treptele dihotomiei... Sunt câteva titluri ale romanelor sale, romane care au bucurat atâția și atâția cititori din toate categoriile sociale cu paginile lor de mare virtuozitate artistică. Iar *Jurnalul* vine acum pentru a înștiința că a fi scriitor nu e decât șansa de a fi un om puțin mai altfel, cel mai adesea pe post de Sisif, alteori pe post de purtător de cruce pe teribilul suiș al Golgotei numită, parcă banal: creație literară.

Radu Ciobanu, *Jurnal – scara interioară*,
Editura Amarcord, Timișoara, 1999.

IUBIREA PENTRU BĂRBAȚII MĂGARI

Fără vreun semn de circulație prin gramatică - !, ?, ..., autoarea acestei cărți a fixat un titlu categoric, ultimativ și pe deplin... insultător pentru sexul puternic, deși, parcă roasă de ceva remușcări, spune după un asterisc: „până la proba contrarie”, devenind apoi chiar împăciuitoare precizând că este vorba, totuși, despre *Ghidul femeilor care vor să-i înțeleagă pe bărbați*. Ei, parcă ne mai vine inima la loc din prima zvâcnire de revoltă! Însă este clar că titlul cărții are și rolul de a-i eficientiza comercializarea; de altfel, ca și titlurile celor trei părți care o alcătuiesc: I. *Cum intrăm în încurcătură*; II. *Sexul și măgarul unic*; III. *Tactici de supraviețuire*, ale celor 20 de capitole, precum și ale celor nu-știu-câte sub-sau minicapitole. Pentru că participăm la o adevărată sarabandă a titlurilor și a titlurețelor; dar ele fac parte integrantă din peisajul textului, având dublul rol de a puncta, sublinia, și acela de a crea atmosferă și de a introduce cititorul în acest mediu guvernat – eram gata să spun viciat, de suficientă agresivitate. De exemplu, primul capitol intitulat *Noi îl creăm pe „măgarii” de care ne plângem?*,... începe așa: „Adesea, noi îi creăm pe măgarii de care ne plângem. Da, mulți bărbați acționează ca niște măgari, dar noi îi ajutăm să fie cum sunt.” (p. 17). Femeilor „încorsetate de propriile nevoi”, autoarea li se adresează direct, învățându-le: „Cum să intrați în încurcătură”, adică: „Adesea intrăm noi înșine în încurcătură, aruncându-ne într-o legătură prea repede” (p. 7). Dar nu e deloc ușor, având în vedere că există „Doar câțiva bărbați cumsecade?”, deși, „bărbații sunt ceea ce le spunem noi că sunt”... Privitor la „Alura bărbaților”, chestiunea pare să se complice, fiindcă „Știi că nu e pentru mine, dar...”. Dar „...Măgarul din spatele fațadei” naște o întrebare: „ni s-a impus măgarul sau dorința noastră de a avea legătură cu unul?” Una peste alta însă, mai apare o bizarerie, și anume: „Ce nu este în regulă cu tipii cumsecade?” Dar, în ultimă instanță, stai și cugeți: „Cine are nevoie de un măgar?” când se mai întâmplă ca „Nevoi versus dorințe”, chiar dacă „femeile au nevoie să îngrijească și să iubească”, motiv pentru care ajung nu de puține ori „Fată în casă pentru bărbați, ele suspinând patetic: „Avem nevoie să fim iubite.” Cel mai bine e însă să „Lăsați lucrurile să vină de la sine”, dar pe... măgari „Țineți-i sub

observație”, însă „Nu încercați cu orice preț să-i schimbați”, fiindcă se poate ajunge la... „Cum îi determinăm pe bărbați să mintă”, fenomen care poate culmina cu „Spălarea creierelor de către mass-media” pe filiera „Sexul și măgarul unic.” Dar multe dintre acestea înseamnă pentru femei „A gândi cu partea nepotrivită a creierului”, deoarece, „Pentru moment (măgarii) ne oferă ce dorim”, însă, din păcate, „Bărbații nu mai sună după ce au făcut dragoste” chiar dacă acest lucru îl reclamă „Hormonii care țipă” speriiind rareori pe „Săracii măgari speriați.” *Capitolul 13* trage semnalul de alarmă: „Fiți atente la măgari!” „Creați-vă un sistem de alarmă împotriva măgarilor” și „Nu-i mai găsiți tot timpul scuze”, deși vă vine să exclamați din când în când: „Dar e un băiat așa de drăguț!”

... Și așa mai departe timp de 300 de pagini care corespund absolut ideii de „ghid”. De fapt, cartea, dincolo de ironia vecină tot timpul cu sarcasmul, este un studiu foarte interesant, doct și plăcut de citit referitor la tradiționala, mereu discutabila, dar în veci indestructibila relație dintre bărbat și femeie. Din acest punct de vedere, avem de parcurs o excelentă pledoarie în favoarea cuplului, pledoaria unei bune, subtile și îndrăznețe autoare care ne oferă o analiză, la urma urmei, a unui fenomen venind, poate, dinspre mitul androgenului. Ce contează de fapt? Contează un adaos important la cunoașterea de sine și de ceilalți.

Daylle Deanna Schwartz, *Toți bărbații sunt măgari. Până la proba contrarie. Ghidul femeilor care vor să-i înțeleagă pe bărbați.*

** Tot ce e cuprins între ghilimele, sunt citate din titlurile și subtitlurile din volum.(DH).*

UN ROMAN CA-N ALTE VREMURI

După primele pagini citite am avut impresia că romanul Corinei Victoria Sein este o reală „*evadare spre nicăieri*” ; abia mai târziu dându-mi seama că autoarea este tributara unei expresivități artistice abandonată de multă scriitorime în ziua de azi din motive pe care nu le voi invoca aici. Deși: acum, când oricine dispune de posibilități financiare poate deveni scriitor/ scriitoare, deci proprietar de carte și, implicit, membru al Uniunii Scriitorilor, producând o „operă” în multe cazuri paralelă cu talentul și cu tarele gramaticii, a mai scrie în „dulcele stil clasic”, este un act de mare cutezanță. Corina Victoria Sein nu are și nu pare să-și facă probleme din acest punct de vedere, demersul său fiind asigurat de experiența a încă 7 romane publicate până acum, aici intervenind siguranța și încrederea profesionistului în forțele sale, ignorând mode, modele și căutări. Ea conduce cu mână fermă un ansamblu complex, arhitectonic, uman, peisagistic, administrativ, făcându-l să funcționeze, totuși, ca pe un angrenaj, deși înăuntrul său nu toate roțile au caneluri potrivite, iar unele chiar dau impresia de corodare. În mod cu totul evident, romanele publicate până acum atestând acest lucru cu prisosință. Așadar, domnia sa a mai publicat volumele de versuri: *Adăpost într-o floare* (1977) și *Somnul izvoarelor* (1981); și romanele: *Frica albă* (1982); *Coridor în oglindă* (1983); *Inelul de fum*, (1984); *După concert* (1985); *Fata amurg* (1987); *Cercul din oglindă* (1990); *Și dragostea ucide* (1995) și, desigur, subiectul discuției noastre, *Evadare spre nicăieri*.

În consecință, Corina Victoria Sein ne dă prilejul unei întâlniri cu romanul tradițional, însă fără stufoșenii de idei sau de text, în care individualitatea personajelor este construită pagină cu pagină într-o evoluție de la simplu la complex și de la general la particular. Începând de la eroina principală, Viviana (naratoarea), până la cel mai neînsemnat participant la acțiunea cărții, avem de „înfruntat” meterezele unor interiorizări câteodată cu accente cărora le putem atribui reminiscențe patologice. Evident, exteriorizarea în relațiile cu ceilalți corespunde perfect acestor psihologii în care putem surprinde unele ecouri márqueziene. Un atu al autoarei? Poate. Un atu al romanului? Nici

această posibilitate nu trebuie ignorată. Sigur că, pentru autoare, nu e o problemă să creeze atmosferă în deplin acord cu trăirile personajelor... Nu numai din acest punct de vedere, dar în destule locuri am regăsit cu plăcere (aproso de romanul clasic), câte ceva, ba din H. P. -Bengescu (*Femeia în fața oglinzii, Concert din muzică de Bach*), ba din D. Zamfirescu (*Viața la țară*), fără însă ca autoarea să-și piardă... vocea proprie. Însăși conacul *Narcisa*, unde autoarea urmează să-și petreacă un sejur, contribuie substanțial la crearea atmosferei propice analizei și conturării psihologiilor. Venind vorba: este cât se poate de limpede și de convingător că romanciera posedă o excelentă cunoaștere a psihicului uman, al celui feminin în special. Prin urmare, lăsând la o parte unele „trageri la temă” – ca să folosesc o zicere rebusistă – de altfel un rău necesar în economia unui roman, în frunte cu Viviana, eroinele cărții se achită cu brio de sarcinile... trasate de autoare. Cam peste tot plutește acel *ceva* ținând de-o lume despre care generațiile postbelice știu una-alta doar de prin cărți. Dacă acest lucru l-a urmărit Corina Victoria Sein, părerea mea este că a reușit foarte bine să coloreze existența în gri sau, în orice caz, să inducă în sufletul cititorului ideea de patină a vremii, dar și dorința de a exista într-o lume unde respectarea orei cafelei, a ceaiului, a mesei, a plimbărilor etc., este o chestiune primordială. Revenirea la tabieturi, la dialoguri elegante punctate cu subînțelesuri sau cu înțepături fine ori chiar directe (v. dialogul dintre Denisa și Mădălina), discreta dar permanenta abatere de la un normal mereu intuit, rareori respectat, sunt doar câteva elemente esențiale în structura cărții; la acestea aș mai adăuga, poate forțând puțin nota, acel aer de ușor sau mai accentuat mister, cum și șade bine unui grup dominat de sexul frumos. Dialogurile, deci comunicarea ne surprinde deseori prin frustețe, în majoritatea cazurilor discuțiile începând abrupt, partenerii având parcă tot timpul senzația că sunt prinși în nu-știu-ce flagrant. De fapt, romanul ne introduce aproape brutal într-o lume în care funcționează alte reguli, alte șabloane și, în mare, altfel de relații decât cele cu care suntem obișnuiți de-o jumătate de secol încoace. Este lumea care aduce cât de cât a celei din *Adela* lui Ibrăileanu completată cu un descriptivism căruia, se pare, autoarea are niște datorii de achitat... Ar mai fi de observat că avem de citit un roman de atmosferă, una creată cu grijă tocmai pentru că autoarea cunoaște foarte bine riscurile implantării

unor caractere într-o existență alta decât cea cu care suntem obișnuiți – o întreprindere demiurgică, un act de importantă responsabilitate artistică și scriitoricească atunci când experiența cărților publicate obligă... Iar pentru aceasta este nevoie de știința utilizării corespunzătoare a stilului, ceea ce Corina Victoria Sein și face, cu pricepere și dezinvoltura pe care o poate produce doar talentul de care domnia sa nu duce lipsă. Apropo de stil: una dintre cele mai interesante chestiuni din cuprinsul întregului roman mi s-a părut modalitatea de a folosi fraza scurtă, și de mare efect, pot spune acum după ce am citit și ultima pagină. Cu mare ușurință și interes poate fi urmărit succesiunea de propoziții și fraze scurte – un fel de mitraliere – și subiectul, ba chiar tematica romanului: este un contrast atât de puternic pe alocuri, încât ai uneori senzația că tema, epicul în sine și dialogurile par să-și vadă fiecare de-ale sale intersectându-se doar din când în când. E numai o senzație; romanul *Evadare spre nicăieri* este unitar tocmai prin aceasta și cred că mulți tineri scriitori/prozatori ar trebui să ia aminte cum se poate jongla frumos cu ideile, cu fraza, cu textul într-un roman complex, psihanalitic și de atmosferă. Dar nu ar fi drept să închei fără a aminti, măcar în treacăt, că, din păcate, situația nu este întotdeauna sub control, autoarea lăsându-se furată de mersul narațiunii, lucru care acționează oarecum negativ asupra valorii scrierii.

Corina Victoria Sein, *Evadare spre nicăieri*,
Editura Excelsior, Timișoara, 1999.

SPRE DEMITIZAREA LUI EMINESCU

Cât voi avea putere de discernere, bun simț și respect pentru literatura română, nu voi înceta să cred că publicarea ultimelor(?) scrisori dintre Eminescu și Veronica a fost un gest nepotrivit, indiferent de argumentele care au stat la baza acestuia. Ca să nu mai vorbesc de niște interese care nu-mi duc deloc părerea spre ceva foarte clar și necesar. Simplu și omenește aș spune că nu e frumos, dar e puțin având în vedere consecințele absolut nefaste ale imixtiunii în viața intimă a unor oameni. Darămite când ei au fost cine au fost! Mă îndoiesc sincer că adevărații iubitori ai poeziei eminesciene o vor înțelege mai bine exultând la aflarea noutății că Marele Poet avea bătături, că ducea o viață de ins obișnuit, că, din gelozie, gândea răzbunător, că i adresa femeii iubite cu diminutive adiind a folclor de mahala... În schimb, ascultând atent, vom auzi plescăitul de mulțumire al unora și o entuziastă odă a bucuriei cântată de corul detractorilor imbecili. Nu contează motivele, zic, pentru că ele pot fi inventate, amplificate și duse până la aberații... Contează că o sumă de neaveniți, cu acces inexplicabil în paginile câtorva publicații, vor avea apă la moara demitizărilor din care au făcut un adevărat cult; deviza lor fiind: să demitizăm totul! Că destul ne-a ținut în ignoranță și necunoaștere dictatura comunistă, zic ei extinzând ideea de la celebrele dosare ale securității la viața intimă a personalităților. Mirarea mea este cu atât mai mare cu cât, oameni care multă vreme mi i-am simțit apropiați sufletește și mă exprimau cu fidelitate în scris sau vorbit, oameni în a căror logică și putere de înțelegere corectă a vieții în general am crezut, au considerat salutară publicarea scrisorilor. Nu-i pot înțelege, că de acceptat părerea lor nici nu poate fi vorba în ce mă privește. Din nefericire pentru mine, unul dintre aceștia este Cristian Tudor Popescu care, în „Adevărul literar și artistic”, al cărei redactor șef este, scrie, după ce reproduce un citat dintr-o epistolă a lui Eminescu: „Fragmentul acesta de literatură care nu e literatură, mi-l aduce pe Eminescu alături de câte ori îi citesc acum poezia.” („Adevărul literar și artistic”, art. nr. 550 din 9 ianuarie 2001). Interesant, însă nu îndeajuns de relevant, poate, așa că, pentru completarea ideii, domnul C. T. P. mai face o afirmație cel puțin bizară

scriind în același editorial: „Până acum, rătăceam prin poezia eminesciană ca printr-un imens palat părăsit, singur, bătând la uși și știind că n-o să-mi răspundă nimeni, țipând din când în când doar ca să aud ceva, ecoul propriului meu glas.” ((id.). Ierte-mi-se păcatul, dar dacă poezia eminesciană naște senzația de „*palat părăsit*”, atunci elucubrațiile publicate prin unele reviste trebuie, musai, să aducă a Sahară... În orice caz, acum nu mai există vreun dubiu în legătură cu înțelegerea corectă și profundă a creației lirice eminesciene de către C. T. P., după ce a aflat că Poetul umbla cu ciorapii ruși și murdari și, probabil, cu unghiile netăiate...

Dintr-o oarecare nefericire, poziția lui C. T. P., având în vedere personalitatea sa, nu va rămâne fără ecou în rândurile celor pentru care creația lui Eminescu trebuie reconsiderată, iar Poetul reanalizat pentru a vedea dacă locul pe care îl ocupă în literatura română chiar i se cuvine. Dacă nu cumva ar trebui făcută vreo rocadă, apropo de patologia lor dorință a demitizărilor. Fiindcă, în ultimii ani, parcă tot mai des se aud voci care agreează ideea unui popor fără mituri. Și nu e rău deloc, pentru că ne mai crezând în nimic, viața ia o turnură convenabilă spre o impersonalizare și o stare generală finalizată, potențial, prin anarhie un terfelirea valorilor face parte din acest context. Iar volumul face un prim pas. Promițător, din nenorocire.

INTRE FABULOS ȘI REALISM DRAMATIC

Faptul că Dan Stanca nu este înregimentat, cu voia sau fără voia sa într-o grupare, cum ar fi atât de „primitorul” (postmodernism, nu trebuie să ne mire. Între prozatorii contemporani de vârstă medie - este născut în 1956 -, el face o discretă dar notă aparte. N-ar fi greșit să vorbim și despre un stil folosit în narațiunile sale, dar cel mai potrivit este să-i urmărim „desfășurarea” fără a căuta incidente contextual-literare. Astfel nu vom pierde interesul pentru o lectură în care realismul și actualitatea se suprapun creând impresia unui roman care, printre puținele, poate fi remarcat ca o valoroasă realizare post-decembriștă; dar, altfel, impactul cu această scriere va necesita un efort în plus, justificat, eventual, doar de dragul analizării. Nu e nevoie. Cartea *Domnul clipei*, este pur și simplu posibilitatea contactului cu lumea nouă a scriitorimii de azi; nu este tocmai ușor, cel puțin din două motive: suntem obligați să recunoaștem, mulți dintre noi, că suntem, încă!, tributarii lecturii unor scrieri cu... specific comunist cărora le aplicam decodorul „printre rânduri” ; și mai suntem obligați acum să suportăm un impact de o cu totul altă factură vizavi de literatura de azi în care celebrul realism socialist nu mai valorează nici doi bani. Ca atare, trebuie să ne conectăm, neapărat, la noul realism. Ceea ce ne și propune Dan Stanca în romanul său. Problema este că majoritatea personajelor, în frunte cu Sorin Fieraru, sunt croite după o rețetă în care fabulosul constituie condimentul ajutător și consistent la aroma unei atmosfere cu rol primordial pentru autor. Fără acesta, localizarea geografică, București, Titu etc., aluziile voalate sau chiar trimiterile directe spre situații sau personaje, n-ar mai avea nici cel mai mic farmec: totul s-ar transforma într-un soi de proces verbal sau cronică mondenă pe un fond de un anumit dramatism. Pe când așa... În cele mai multe locuri, Dan Stanca nu este un autor... cumsecade, ci unul incomod, deseori periculos, pentru că el se dedă la considerații ironico-acuzatoare, precum la pagina 143, de exemplu. „- Suntem un popor vegetal, nu-i așa? Cine a spus asta? O poetă interesantă, care după '89 a făcut piruete grațioase și ridicole pe scena putredă a țării”, spune un personaj căruia i se atribuie în câteva locuri rostul corului în dramaturgia antică. De fapt, este o practică tot

mai des întâlnită, numai că, prea puțini autori știu să exploateze corect și fără pericolul căderii în derizoriu sau, și mai grav, transformarea acestui atu în balast. Pentru autorul nostru, chestiunea e, într-o oarecare măsură, chiar mai complicată, având în vedere că pendularea sau naveta dintre real și fantastic riscă să fie obositoare, cu atât mai mult că plonjarea în fabulos nu este întotdeauna făcută între limitele acceptate de către cititorul de azi. Ne aflăm, totuși, în pragul mileniului trei și paranormalul este... privit cu alți ochi și cu altă minte decât acum cincizeci de ani. Oarecum în contrast cu personajele masculine, puținele feminine mai poartă cu ele visarea, binele și frumosul, deși realitatea le murdărește cu prozaisme; dar alta e lumina care pătrunde în noi atunci când citim: „- Or să vină sărbătorile mari ale primăverii, când întreg cosmosul nu e decât o cale de trecere pentru Dumnezeu cel mort și înviat, când fiecare frunză plânge de durere și fiecare floare tremură din cauza uriașei jertfe care pornește din adâncurile pământului și se înalță la cer.” (p. 186). Observație de mare prozator prin gura personajului Lucia care, parcă speriată de aceste înălțătoare gânduri, redevine doar cu două pagini mai încolo ceea ce este de fapt: „Trebuia să devin curvă, să practic sexul până la demență (...). Am înțeles că sunt o vrăjitoare (...) să apar în ipostaza prostituatei sacre, curvei magice care nu-și iartă partenerul și-l aduce în pragul nebuniei...” (p. 189). Sunt alternanțe plus-minus, un joc inteligent conceput și condus de mintea și mâna unui profesionist, autor „până în prezent douăsprezece cărți (roman, proză scurtă, eseu)” (Cop. IV), lucru care se și poate sesiza cu ușurință la lectura interesantă a cărții...

Dan Stanca, *Domnul clipei*,
Editura Allfa, București, 2000.

RESPONSABILITATERA ACTULUI DE CREAȚIE

Cu conștiința împăcată spun că încă un poet român a fost nedreptățit de timp și de conjunctura politico-comunistă, când valorile se cerneau prin sita unei cenzuri mânăuită cu destulă abilitate de indivizi care, eventual, erau apreciați activiști de partid, dar nici într-un caz pricepuți într-ale literaturii. Având „origine sănătoasă” sau profesii paralele cu creația artistică, acei diriguitori-călăi ai culturii, de fapt, au hotărât printr-o simplă semnătură – deseori cam hieroglifică – soarta multor oameni-creatori. Că poetul Constantin Stancu a fost, din acest punct de vedere, o victimă, este mai presus de orice îndoială; iar acest prim volum de versuri cu un titlu-metaforă, poate dovedi oricând și oricui că autorul cărții vine să adauge grupării de poeți hunedoreni încă un nume care nu poate fi și nu trebuie ignorat...

Parafrazând în sensul cel mai frumos zicerea caragialiană „simț enorm și văz monstruos” sau, altfel spus, contactul poetului cu lumea înconjurătoare se produce spontan și cu atâta acuitate, încât reflectarea acesteia în poezie ia, uneori, accente care nu par să mai fi trecut prin filtrul rațiunii poetice și al canoanelor artistice. Însă avem de a face cu o falsă impresie: la Constantin Stancu se află întotdeauna sub control materialul folosit, precum în cazul versurilor: „Arborii se zvârcolesc în somnul verde,/ prin insomnia mugurilor/ se strigă unul pe celălalt,/ se aprind cei peste care nu a nins, –/ ard cu flacără transparentă,/ cum numai în unele dimineți/ este mâna ta.// (*Insomnia din muguri*, p. 38); sau, și mai elocvent, din acest punct de vedere, este începutul poeziei *Ecou de toamnă* (p. 45): „Un strop de târziu m-a străbătut,/ s-a prelins de-a lungul oaselor/ parcă un ochi mi-a traversat ființa,/ greu ca un glonte,/ efemer ca un fluture de cripton,/ cald precum sângele jertfei.”//

În imediata apropiere a unui realism în care poetul se simte implicat și întotdeauna responsabil, se află efectul unei hipersensibilități și a unei nostalgii de care el nu poate scăpa nici atunci când dorește cu tot dinadinsul: „Mă rog de voi să fiți frumoși,/ să mai pornim jocul acela din copilărie/ când ridicam orașe de zăpadă/ pe un sentiment de nord,/ acolo se întorceau păsările călătoare/ amăgite de anotimpul secret.”// (*Anotimp secret*, p. 50), sau: „Numai iarba adoarme în picioare,/

gândurile ei vegetale,/ e timpul să te chem în inima mea,/ să te ghemuiești într-un ventricol,/ să te încălzești ca într-un pântec,/ să fii copila naivă,/ să te mire fuga sângelui spre neființă,/ ca o planetă/ spre marginea timpului.”// (*Ca o planetă*, p. 75).

Ce-ar mai fi de remarcat la Constantin Stancu? Un soi de lejeritate a discursului poetic – posibilă consecință a unui îndelungat exercițiu de creație care, în context, iată că justifică, însă din alt unghi, acest debut târziu. Privind din acest punct de vedere problema, apariția prezentului volum de versuri poate fi considerat un câștig important pentru autor... Pentru că, ajuns la maturitate artistică, el își asumă, pe drept, un rost și o anumită responsabilitate artistică și chiar socială, observând discret, dar categoric, materializarea ideii că: „Viitorul este o floare de câmp/ crescută din sânge tânăr,/ viața –/ brazdă udată de lacrimi,/ un os al soarelui pe care crește/ carnea ideii,/ copacul din fața ferestrei este orb,/ vântul aduce ornice în sângele femeilor,/ ziua moale atârână de-un colț/ în afara timpului.”// (*Carnea ideii*, p. 122).

Dar, vorbind despre discursul poetic, să nu cădem în capcană: poezia lui Constantin Stancu nu este una în universul căreia se pătrunde ușor, mai degrabă aș spune că avem de a face cu o creație modernist-filozofică, doar ceva mai greu accesibilă; însă, odată descoperit codul, satisfacția întâlnirii cu adevărata poezie o simțim ca pe o victorie perfect compensatoare.

Constantin Stancu, *Păsările plâng cu aripi*,
Editura Helicon, Timișoara, 1999.

POEZIA CA MOTIV DE VIAȚĂ

„Înfățișez îngeri/ puținul ce ne-a mai rămas/ în afară/ de cratere/ stradale./ în dreapta e trotuarul, puțin mai mult/ și mai plin/ cu o tăietură de umbre./ în stânga mi-e brațul./ sunet prelungit/ și uitat în fiecare lucru./ înfățișez îngeri/ uităm pasul –/ hrana străzii în speranța/ unui crater/ de ultime aripi.”// (*Plimbare*, p. 34). Exact asta face tânăra poetă Olga Ștefan în volumul său de debut (?): vine spre sufletul cititorului cu poeme-îngeri. În cenușul care ne înconjoară, poemele sale liliputane, excelent pretate la colecția „Liliput” a Editurii SigNATA din Timișoara, încearcă să ecraneze cât de cât, prin transfigurări artistice, realitățile ucigătoare de frumos ale neîndurătoarelor timpuri pe care le trăim. Impresionant efort pentru un creator aflat la început de drum, admirabilă consecință! Chiar dacă, și trebuie subliniat acest lucru, de multe ori creația în sine nu este altceva decât materializarea dorinței de evadare dintr-un ținut pentru care poeta recurge la... măsuri extreme: „Arunc/ (...)/ întreaga mea furie/ pentru a mă debarasa/ de cuminenția/ acestor haine/ spre a evada/ din spațiul/ celor care nu știu// să trăiască/ mirosind a păstăi/ din alte și alte/ dimensiuni.”// (*Evadare*, p. 48). Poate că e cam mult și cam devreme spus, dar Olga Ștefan este o expertă în ceea ce privește crearea de imagini, de altfel unul din punctele forte ale poemelor sale, cum îmi sprijină afirmația versurile: „În grădinile de vară,/ ceața miroase a pahare.” (*Grădinile de vară*, p. 54), dovedind, în același timp, o hipersensibilitate datorată, poate, în egală măsură, spiritului de observație specific sexului frumos, artistului și vârstei... Iar imaginile poetice, cu trimiteri spre o anume adâncime și maturitate a gândirii, continuă: „Lângă ultima intersecție./ pe dreapta/ te așteaptă un gând./ Orele se învârt./ iute, iute, iute/ tot mai iute/ o dată cu mine/ Lângă ultima umbră/ sub copacul târziului/ a încetat să mai iubească un copil:/ cu ochii mari, cu părul încâlcit de/ prea multe aripi/ ce l-au așteptat și l-au dus/ Lângă ultimul cuvânt./ în centrul vechi al silabei/ a căutat cândva/ un ideal.”// (*Nostalgie*, p. 74). Am citat în întregime poemul, fiindcă el conține, între altele, un gest care atestă – drept că amintit doar secvențial – actul desprinderii de copilărie; acel „a încetat să mai/ iubească un copil” ne-o imaginăm, fără să vrem, concretizarea fizică a ideii. Înă această latură a creației, revine, totuși, obsedant în

majoritatea poemelor, ascunse doar sub binefăcătoria și înțelegătoria mantie a metaforei... „Întrebă! – ne somează poeta) –/ numai așa te poți/ debarasa de tine,/ spune,/ pur și simplu/ ca să nu uiți/ atât țărnul/ cât și adâncul/ unui ecou/ de taină.”// (*Întrebător*, p. 146). Desigur, adevărul că trebuie abandonată o lume în care purității nu i se plătește vamă, în favoarea alteia unde „Câteodată/ alunecând/ te împarți în două/ Rămâi și euforie/ și lacrimă/ însărându-te.” (*Abatere*, p. 86), nu este deloc convenabil. Dar cale de întoarcere nu există, așa că plonjarea în „lumea nouă” este inevitabilă, chiar dacă „Mi-e atât/ de teamă de/ochii tăi,/ îmbrac cerul-/ antică/ devenire/ anume croit/ spre a nu/ însingura frunzele/ și mâinile care atât de/ întinse/ înghit strada.” (*Temerile neființei*, p. 94), pentru că „Tălpile zilei de ieri/ rătăcesc în fiecare/ speranță// Candelă fumegând-/ în fiecare din noi/ a încolțit/ Păcatul Originar.”// (*Părăsire*, p. 118 și 120). Așa că, fără a detalia, lucrurile sunt clare: trecerea de la copilărie la adolescență se întâmplă, iar existența începe să aibă alte dimensiuni psiho-biologice. Însă trebuie menționată neapărat eleganța, discreția, dar și acuitatea faptului transpărate în cuvântul poetic. Dar, cu toate acestea – poezia Olgăi Ștefan respiră aparent o luminozitate, specifică vârstei –, dincolo de cuvinte persistă un dramatism care nu poate fi eludat fără a i se plăti tribut, un dramatism având cel puțin două componente: vârsta și percepția realității imediate. Iar trecerea acestei realități prin misteriosul act al creației, este acest rezultat palpabil: cartea, o sumă de versuri bilingve care merită întreaga atenție a cititorilor, mai ales că autoarea este și hunedoreancă...

Olga Ștefan, *Încrustarea în fluturi/ Incrusted in butterflies*,
Editura SigNATA, Timișoara, 2000.

UN ROMAN INSOLIT...

Dacă ne bântuie curiozitatea să privim creația Ninei Ceranu strict din perspectiva titlurilor celor 7 cărți publicate până în prezent, vom avea surpriza unei descoperiri destul de bizare... Așadar, iată corpurile... delict: *Întoarcere cu bucurie, Câmpie însorită, Singurătate în doi, Cimitirul nevolnicilor, Viața la Ithaca, Umbra Iscorioteanului* și ultimul roman publicat în 1999, *Cartea morților*. Evident, nu am inclus pe listă antologia *Crinul – Cofetărie pentru doamne*. Ce observăm? Că, la un moment dat a intervenit un **ceva** care a stricat, pare-se, o anumită ordine a lucrurilor și, drept consecință, după **întoarcerea cu bucurie într-o câmpie însorită**, a urmat constatarea anxios-revelatoare a **singurătății în doi**; iar cu acest al treilea nume de carte, întreaga construcție a titlurilor ia o întorsătură deliberat-semnificativă cu implicite, importante și deseori amplificate ramificații existențiale în economia creației. În acest fel, de cele mai multe ori, textul poartă cu sine permanenta valoare a narațiunii, dar nu și unghiul sau unghiurile tradițional-intime ale primelor două volume din care este abordată tematica. Ca idee de experiment psihanalitic, dacă unim cu o simplă linie titlurile de după *Câmpie însorită*, vom da peste o mulțime de elemente comune unui context reprezentativ pentru prozatoare în această a doua etapă a evoluției sale. Și să vedem... constituenții: *cimitir, nevolnici, umbră, morți...*, în totală contradicție cu *întoarcere, bucurie, câmpie, însorită...* Nici măcar celebra Ithaca nu se abate prea multe de la idee! Desigur, scopul rândurilor de față nu este de a analiza (numai) semnificația titlurilor, dar, consider eu, ar fi absolut nedrept să facem abstracție de chestiunea în sine; pentru că ne obligă chiar și o lectură obișnuită (fără ideea de analiză) a scrierilor, ca oglindă a unei evoluții care poate constitui temă pentru o altă discuție. După acest cam lung preambul, să povestim și despre *Cartea morților* – roman cu care Nina Ceranu intră cu profesionalism pe teritoriul ocupat de elita prozatoarelor contemporane. Este – și nu cred să mă înșel – al doilea volum dintr-o serie de scrieri dedicate unui perimetru geografic și sentimental cu rădăcini adânc înfipte în sufletul și conștiința autoarei. În cea mai mare parte, personajele din *Umbra Iscorioteanului* își continuă... viața și în romanul *Cartea morților*: Emil și/sau clanul

Greceștilor... însă nu aceasta este principala problemă, desigur, ci modul în care Nina Ceranu își etalează calitățile de romancieră, cum își construiește personajele și, în mod cu totul excepțional, fel în care știe să creeze atmosfera, mediul ambiant în care urmează să se petreacă ceva: „Preșuri îmbâcsite de praf, un pat neașternut, unde se odihnea un bătrânel cu părul alb colilie, atârându-i în bucle bogate, lucru rar întâlnit la etatea aceea, c-o față palidă ca de ceară, ce se termina c-o barbă ca de patriarh (...)” (p. 73). Evident, și fiindcă veni vorba despre atmosferă, conținutul cărții justifică în mod ideal titlul romanului, fie și numai dacă ne referim la dialoguri în marea lor majoritate, și explicabil, nu e așa?, cuprinse între ghilimele, deci înlesnind cititorului supoziții alunecânde spre fabulos... Și cred că e cazul să amintesc aici – de altfel am mai spus-o și cu altă ocazie – Nina Ceranu are o știință a conversației pentru care mulți autori cu pretenții mari ar trebui să o invidieze. Revenind la personaje, câteva dintre ele – Fana, Elena, Nikos și nelipsitul Emil – sunt cele în jurul cărora se țese și gravitează întreaga poveste, doar că avem de a face cu identități marcate de simțiri maladive; iar trăirile lor se constituie într-un mesaj bizar care poate fi receptat și ca un semnal de alarmă asupra unui fapt real, și anume: noi, toți, ne aflăm în pericolul de a fi infestați cu virusul unei boli speciale, un fel de „nebunia secolului” la propriu... „Elena ieșise pe prispa casei și privea îngândurată. Îi văzu, dar nu-i băgă în seamă... Ajunseseră într-o stare de imobilitate sufletească. În jurul ei se puteau întâmpla lucruri grave, fără să aibă puterea să participe efectiv la ele (...) Era obosită și deprimată” (p. 191). Acest citat este o mostră sau un argument care să stârnească pofta lecturării unui roman oarecum insolit din punct de vedere al concepției sale, dar important ca apariție editorială de după 1990.

Nina Ceranu, *Cartea morților*,
Editura Augusta, Timișoara, 1999.

CARTEA TREBUIE CITITĂ

O interesantă carte ne propune spre lectură Sorin Vidan, autor mie puțin cunoscut, lucru fără prea mare importanță pentru comentariul care urmează. Ceea ce trebuie relevat, însă, este consecvența cu care editura timișoreană, Eubeea, promovează nume noi în câmpul literaturii române contemporane, nume noi care, între altele, încearcă să se impună în primul rând prin individualitate, dar și, uneori, prin inovații mai mult sau mai puțin revelatoare pentru conturarea acestora. Nu e deloc ușor în mulțimea de autori care asigură librăriile cu o producție de carte aproape de neimaginat nu cu prea multă vreme în urmă. De aceea, orice nouă apariție editorială pare o încercare de-a dreptul temerară pentru autor, cu atât mai mult pentru autorul tânăr. De-aici, cred eu, și tendința multora de a convinge cu scrieri care măcar să-i scoată mai pregnant din anonimatul desăvârșit al începutului de drum... În această ordine de idei, Sorin Vădan recurge la un ajutor de... dinafară, de la Mircea Eliade, de care se simte îndemnat și oarecum protejat în demersul său scriitoricesc: „Scrie așa cum ești tu acum (zice magistrul). Nu peste zece ani. Peste zece ani vei altul, mai complet, mai adânc poate – dar altul. Pe mine mă interesează omul din tine, cel de acum, și pe acesta numai scrisul tău mi-l poate releva (...)” (p. 5). Urmând, deci, acest optimist îndemn, Vidan pune la cale o scriere care, am toate motivele să cred, îl reprezintă... coresponzător. În puțin peste 60 de pagini, autorul face o demonstrație de forță aglomerând în acest spațiu insignifiant mai multe genuri literare într-o adevărată tornadă dezlănțuită spre cititor, chiar dacă, la pagina 6 ne sare în ochi un titlu care mă contrazice: *Terorismul cititorului*. Ca să vezi! De fapt, și ca să fiu sincer, acel citat din Mircea Eliade nu l-am bănuțit a fi preambulul uneia dintre cele mai interesante (?) moduri de a scrie literatură... De fapt, cartea este o aglomerare de texte și de trimiteri la vreo 50 de autori care-i motivează lui Sorin Vidan scrierea într-o continuă și nu totdeauna explicabilă alternanță. Cititorul se vede nevoit să facă destule eforturi pentru a pricepe ce i se petrece în timpul lecturii când se trece de la confesiune la detașare, de la comentariul sec la intimitatea de tip jurnal, de la citatul ceremonios la aforism, de la de la notația simplă la fraze ample etc. Dar, ideea de la care a plecat autorul, mi se pare a fi conformă cu clasică

zicere: „unitate în diversitate”, fiindcă, pe măsură ce ne apropiem de sfârșitul lecturii, acest adevăr devine tot mai evident. Logica a fost bună, iar realizarea este pe măsură, chiar și atunci când textul suferă de-un sentimentalism aparent strident pe ansamblu. Iar ajunși aici cu discuția, nu se leagă destul de clar toate atunci când citim: „Trebuia să-ți spun aceste lucruri pentru că ele au vocea lor imperioasă în adâncuri. Pentru că se cer rostite. Pentru că simți în ele o gravă înfometare de expresie, de obiectivare. Ține, cumva, de o logică intimă, ea te conduce iar tu nu ești decât reflexia ei carnală.” ? (p. 25). Ba da. Prin aceste câteva cuvinte – un fel de jurământ de credință –, se înțelege și nevoia stringentă de comunicare a autorului, dar și grija ca ea, comunicarea, să aibă o anumită calitate. Și am ajuns la modalitatea de expresie... La acest capitol Sorin Vidan stă cel mai bine: fraza scurtă, de regulă, stilul direct-agresiv, adâncimea și jocul ideilor, importanța titlurilor și subtitlurilor – toate acestea și încă altele, parcă nu prea cadrează cu finalul cărții care sună așa: „Dar eu tac acum dinaintea feței tale. Privirile coboară-n pământ cu scârbă. Văd viermele! Văd viermele urcând biruitor pe trupu-ți cald! Văd viermele cum urcă și-ți luminează chipul!” (p. 63). Brrr! Metaforă-metaforă, dar parcă sună, totuși, prea sinistru... Însă, cartea, trebuie citită – să aflăm ce și cum se mai scrie.

Sorin Vidan, *Somnul literiei*,
Editura Eubeea, Timișoara, 1999.

AUTORI STRĂINI

ANDREI MAKINE

În colecția intitulată sugestiv *Cartea de pe noptieră*, Editura Humanitas ne propune spre lectură și luare aminte o un volumaș de 100 de pagini, de format mijlociu și cu un început care nu promite mare lucru. Te aștepți la o construcție epică fidelă canoanelor bine cunoscute atunci când e vorba despre romanele miniaturale. Așadar, abia după vreo duzină și jumătate de pagini, am început să percep subtilitățile din text, meandrele unei logici a autorului, căutător al adâncurilor sufletului omenesc. Dar, aparent încet, angrenajul se pune în mișcare și funcționează asemenea unui joc interesant în care, alternativ, prin fața ochilor (autorul are o putere extraordinară de a crea imagini) personajele înhămate la tarele romanului, transportă cititorul într-o lume a realităților sovietizate. De aici, poate, și senzația, care poate că exprimă chiar un adevăr, că, prin acțiunile lor, ele li seamănă foarte bine celor din bine cunoscuta și drăguța fabulă (nu-mi amintesc acum autorul) cu titlul: *Racul, broasca și o știucă* (...).

Născut în Novgorodul sovietic și stabilit în Franța, Andrei Makine face parte din gruparea scriitorilor dizidenți care au dat lumii opere nu numai de certă valoare literar-artistică, ci și de scriere integrate în contextul operei-document. Dialogurile, inteligente și alerte, fără a aluneca în zona gratuităților, ascund după ele un personaj colectiv pe care autorul, absolut îndreptățit, îl numește homo sovieticus – idee interesantă, nouă și de efect. Cred, însă, că atuul principal al lui Andrei Makine este știința și puterea de a crea atmosferă, o atmosferă pe care, apoi o populează cu imagini dintr-o lume în care neverosimilul devine pretext al unui realism cumsecade, ca să zic așa. Cum, era și normal, din carte nu avea cum să lipsească celebra „iarnă rusească”: „În ziua aceea, mergea la marginea unei păduri de brazi ce-și păstra aspectul iernatic – închis și împovărat de zăpadă.” (p. 65), sau: „Ea (este vorba despre personajul Stella) nici nu remarcă în care moment, în săptămânile acelea geroase, povestea pe care o imagina s-a amestecat cu realitatea.” (p. 83). cu personaje reprezentante ale unei lumi. Apoi, și nici într-un caz în ultimul rând, cartea degajă acel aer de sentimentalism specific literaturii ruse, aer care se simte mai ales în momente sau situații de comunicare

intimă: „Gândul îi fuge la zilele petrecute la vilă, în satul cu nume muzical: Bor. La prospețimea trupului ce lepădându-și rochia de liceană îngăduie mângâierile cele mai îndrăznețe, la o luptă corp la corp, la violența voioasă din care ies vlăguiți, cu ochii umeziți de lacrimile dorinței reprimare.” (p. 32).

De fapt, ca să lămurim pe deplin lucrurile, acțiunea cărții se desfășoară pe un fond de trăiri acute ale eroilor cărții în frunte cu protagoniștii Stella și Alexei... De-aici, poate și ideea că scrierea aduce oarecum, desigur pe alt registru epic, ideatic și valoric desigur, cu Romeo și Julieta, sau cu trista poveste din filmul „Love Story”, în mare și bine meritată vogă în urmă cu destui ani. Din acest unghi văzută chestiunea, cartea este o frumoasă poveste de dragoste în care, întrepătrunderea socialului și discret, sau mai bine-zis aluziv a politicului se simte mai peste tot. Să nu uităm, totuși că ea, cartea, este produsul unui scriitor transfug în Occident din Uniunea Sovietică.

Ca idee, este un motiv în plus pentru a citi cartea...

Andrei Makine, *Muzica unei vieți*,
Editura Humanitas, 2002.

MIHAIL ALEXANDROVICI BAKUNIN

Din motive pe care avem libertatea să le explicăm și să le interpretăm cum ne convine, această lucrare a lui M. A. Bakunin nu a mai fost tradusă în limba română decât în urmă cu aproape un secol, lucru care spune mult. Idealist vorbind, românii n-au fost niciodată adepții anarhismului, mai degrabă ai ordinii, disciplinei și, mai mult ca orice, ai bunului simț, respectului față de cele sfinte, adică a unei existențe care să nu-i pună rău cu Dumnezeu... Or, scrierea lui Bakunin, prin definiție, este una care propagă nemulțumirea și răzvrătirea Omului împotriva condiției sale de sclav în cercul închis al creaționismului, iar Păcatul original și capital al acestuia a fost evadarea sa spre cunoaștere cu ajutorul clar-interesat al Satanei. Satana-rebelul, „eternul rebel, primul liber-cugetător și emancipator al lumilor” ((p. 6), de fapt primul anarhist care, prin oferirea fructului oprit a aprins în mintea vietății nou-create luminița îndoielii pe care Descartes, mai târziu, a sintetizat-o genial în celebrul și periculosul dicton pentru Creator Dubito, ergo cogito; cogito, ergo sum. Însă îndoiala și cugetarea i-au deschis omului drumul spre Iad, fiindcă el ar fi trebuit să rămână mereu un fel de paria terestru, un dobitoc-marionetă, cobaiul sacrificat generație după generație pentru că mușcase din... măr. A fost începutul, un început tragic, având în vedere că Dumnezeu, „căzut într-o mânie teribilă și ridicolă, l-a blestemat pe Satan, pe om și pe lumea creată de el însuși, lovindu-se pe el însuși (...) în propria-i creație, cum fac copiii atunci când se supără, și, nemulțumindu-se cu lovirea strămoșilor noștri, i-a blestemat cu toate generațiile ce aveau să vină, nevinovate însă de crima predecesorilor.” (id.). Pe de altă parte, mai ales pentru a-și demonstra înțelepciunea și bunătatea a permis, pentru că toate se fac numai cu știrea și aprobarea sa, nerespectarea propriei legislații: uciderea fiului său, și nu oricum, ci într-un mod cu totul barbar. Până aici nimic nou, dar a apărut apoi Statul cu puterea, în fond entitatea care, în numele unor principii a continuat și a valorificat la nivel... pământean teoria creaționistă. “ În același timp, pentru a ne consola, Dumnezeu, mereu drept, mereu bun, încredințează Pământul cârmuirii unor Napoleoni ai Treilea, Williami Întâi, Ferdinanzi ai Austriei și Alexandri ai tuturor

rușilor.” (p. 7). Slabă și păcătoasă consolare dacă ne gândim că aceștia și alții ca ei au încălcat în picioare toată legislația notată cu grijă de către Moise pe Muntele Sinai la porunca lui Dumnezeu. Crime, războaie, violență, cruciade etc., toate petrecute sub oblăduirea imperiilor și Statelor. „Nu e limpede, întreabă Bakunin, că toate aceste guverne sunt otrăvitori sistematici, stupefianți interesați ai maselor?” (p. 7). Și spune mai departe autorul: „Aceasta a însemnat: în politică, confiscarea libertății populare în beneficiul regimului (...) reprezentat de Statul constituțional, iar în filozofie, supunerea deliberată a rațiunii libere principiului etern al credinței.” (p. 61).

O carte de numai 70 de pagini, o apariție nouă și insolită în peisajul contemporan al aparițiilor contemporane și absolut interesantă pentru cititorul român.

Mihail Alexandrovici Bakunin, *Dumnezeu și statul*,
Editura Eubeea, Timișoara, 2001.

DABNEY TOWNSEND

Respectul pentru autor și bunul simț ne obligă să dăm crezare următorului citat din *Introducere* (p. 7): „Această carte, zice autorul, este o introducere în estetică și filosofia artei.” Textul sună destul de pretențios și cu speranța că vom naviga victorioși prin acest ocean numit filozofie, pornim la drum cu un fel de curiozitate dar și cu destulă reticență, fiindcă lângă noțiunea „filozofie”, autorul a mai agățat și pe „artă”, două componente ale unui întreg pe drumurile cărui nu ne-ar strica s-o avem alături pe Ariadna... Până una alta, însă, să ne amintim că estetica nu este un fel de Terra Nova pentru cititorul român în general, ci, mai degrabă, o altă incursiune prin disciplina în cauză, propusă de un autor destul de puțin dacă nu cumva, pentru mulți, total necunoscut. Cu atât mai mult cu cât că el, Dabney Townsend deci, vine tocmai de peste ocean (s-a născut în Brookhaven, Mississippi); or, bătrâna Europă a dispus și dispune de forțe... estetice cărora e greu de crezut să le fi scăpat ceva, mai ales că ea a fost botezată de A. G. Baumgarten încă la 1750, odată cu apariția lucrării sale intitulată chiar *Aesthetica*. Apoi, preocupări în domeniu au avut și Confucius, Socrate, Platon, Democrit etc. Să nu mai vorbim că, la noi, mai ales în secolul trecut, a existat o adevărată școală de estetică: M. Breazu, I. Ichim., I. Ianoși, N. Tertulian, T. Mocanu, Gh. Achîței, Gr. Smeu ș.a., estetician în înțelesul clasic al cuvântului fiind considerat Tudor Vianu (1897-1964), iar ungurul György Lukács a publicat în anul 1963 lucrarea de referință *Estetica* în două volume, lucrare tradusă și la noi zece ani mai târziu (1972-1974). Pe scurt, acesta este fondul pe care Editura All ne propune spre lectură lucrarea acestui autor american. Este o experiență pentru iubitorii de estetică pe care nu e permis să o rateze, fiindcă va descoperi că, în multe privințe, dincolo de ocean altfel se pune problema atunci când e vorba despre Estetică și limbajul de artă, obiectul analizei estetice, artistul și opera sa de artă, publicul și opera de artă și, nu în ultimul rând, relația dintre artist și public... Toate acestea constituie tematici pe care autorul le atacă frontal demonstrându-și astfel capacitatea de percepere și analiză a fenomenelor intrând în raza sa de acțiune. În orice caz, Townsend „vine” în Europa cu un bagaj bine garnisit cu scrieri din domeniu: *Aesthetic Objects and Works of Art*

(1989), *Aesthetics: Classic Readings from the Western tradition* (1996), *Hume's Aesthetic Theory: Sentiment and Taste in Eighteenth-Century Philosophy* (2000)... Este, după părerea mea, o carte de vizită care, luată în considerare, ne va „obliga” să privim lucrurile din cu totul alt unghi, iar lectura cărții va satisface, cred eu, cele mai exigente gusturi într-ale esteticii.

Dabney Townsend, *Introducere în Estetică*,
Editura ALL, București, 2000.

ERNESTO SABATO

Parcurgând paginile acestei cărți, nu o odată am avut impresia unei lecturi de tip S.F. Realitățile descrise par deseori neverosimile creând sentimentul ciudat că în alte vremuri și în alte lumi s-au petrecut întâmplările... Dar, din nefericire, am constatat des, mult prea des, că acestea îmi sunt înspăimântător de apropiate – moral și geografic, biologic și sentimental, administrativ și economic, istoric și politic. Consolare tristă: nici în Argentina – patria autorului – lucrurile nu merg bine, nu mai bine decât la noi: aceeași mizerie, aceiași copii ai străzii, aceleași probleme social-umanitare, aceeași indiferență a puterii, a reprezentanților ei, preocupați de interesele personale mai mult decât orice altceva; marea contradicție a lumii: discrepanța dintre cei care au și cei care nu au, dintre cei îmbuibați și cei care nu au după ce bea apă. De-aici, mișcări greviste, de-aici revendicări, de-aici marile conflicte sociale dar, mai ales, de-aici reflecțiile, considerațiile, revolta, înverșunarea cu care autorul încearcă să ne convingă de credința în Dumnezeu și în binele care, de cele mai multe ori, poate fi o viguroasă utopie.

Utilizând un mod de expresie fals simplist, Sabato ne obligă, ciudat, la reflecții adânci, la trăiri conectate nu la textul tipărit, ci la o existență pe care o intuim dincolo de acesta și în care ne simțim incredibil de... în România: „În fiecare dimineață, mii de persoane reiau căutarea inutilă și disperată a unui loc de muncă. Sunt marginalizații – o categorie nouă, care ne spune foarte multe atât despre explozia demografică, cât și despre incapacitatea acestei economii pentru care singurul lucru care de fapt nu contează, este omul cu nevoile sale.” (p. 106).

Într-adevăr, toată această carte este reflectarea monstroozităților pe care dirigitorii lumii civilizate le practică arborând cea mai desăvârșită nerușinare și în numele unui bine prezumtiv care, este din ce în ce mai sigur, nu va veni niciodată: „Am văzut, de asemenea, notează Sabato oripilat de cutremurătoarea realitate, cum poliția îi fugărea cu bâte și cu tunurile de apă pe vânzătorii ambulanți, în loc să-i închidă pe cei care fură până la ultimul bănuț și au bani și putere ca să cumpere justiția aceasta care se năpustește nemiloasă asupra unui biet hoț de găini” (p. 113). Este vorba despre situația dintr-o țară de care ne despart mii de kilometri, o țară cu nume de... tango – Argentina. Parafrazându-l pe

Freud, trebuie să spun, fără a-mi ascunde un soi de sarcasm consolator: putem fi liniștiți, nu e vorba despre noi...

Înainte de tăcere este, în fond, semnalul de alarmă tras de un spirit lucid și responsabil, de un om care a colindat lumea și a văzut atrocitățile de care poate fi în stare ființa umană față de semenii săi. Dar, cu simplitatea pomenită puțin mai înainte, autorul face cunoscut lumii contemporane și posterității că pe acest pământ au trăit și creat Kant, Pascal, Jaspers, Schopenhauer, Dostoievski, Hegel, Berdiaev, Hölderlin, Rimbaud, Federico Garcia Lorca și-atâția alții, pentru care și pentru noi toți, trebuie să veghem pentru binele lumii... Și pentru ca Nietzsche să nu aibă dreptate când spune „Valorile nu mai valorează nimic” (p. 106).

Ernesto Sabato – un nume, *Înainte de tăcere* – o carte, lectura – un îndemn profund uman de a fi mai înțelepți și mai buni.

Ernesto Sabato, *Înainte de tăcere*,
Editura RAO, București.

GÉRARD GENETTE

Calificată, poate puțin cam pretențios, drept „lucrare fundamentală pentru noua estetică”, această scriere vine, de fapt, să completeze o mulțime de volume-considerații în domeniu. Mai concret: personal devin bănuitor când aud sau citesc afirmații cu sens categoric, aceasta nu înseamnă a nu le accepta ca punct de vedere, sau de plecare într-un comentariu. În primul rând ajunge să aruncăm o singură privire din punct de vedere istoric asupra fenomenului ca atare și vom descoperi – dacă mai era nevoie – că domeniul a fost „materie primă” pentru analiști încă din antichitate. În bogata bibliografie ajutătoare, autorul însuși face trimiteri la o serie de autori de calibru a căror prezență și contribuție în istoria esteticii ar putea-o ignora doar răuvoitorii: Aristotel, Borges, Descartes, Freud, Hegel, Heidegger, Kant, Levy-Strauss, Nietzsche, Pindar, Ptolemeu, Schopenhauer, Virgiliu, Voltaire etc. etc. Mă miră, totuși, absența din bibliografie unui Georg Lukács chiar dacă l-am eticheta „estetician marxist” care a publicat o *Estetică* în două volume (1963); apoi, nu i-am găsit pe Baumgarten care a botezat disciplina încă în sec. al XVIII-lea, el fiind autor al unei scrieri intitulată chiar *Aesthetica* (1790), dar nici pe Confucius, Socrate, Democrit, Toma d’Aquino, Schelling ș.a. Nu mai vorbesc de esteticienii români, unii figuri proeminente în domeniu, autori ai unor lucrări de referință.

Gérard Genette, *Relația estetică*,
Editura Univers, col. Studii, București, 2000.

HERMAN KEYSERLING

Pe scurt, *Jurnalul de călătorie al unui filozof*, este o carte interesantă, o lectură agreabilă și, dacă nu sună prea tehnicist, un instrument util pentru îmbogățirea culturii noastre generale. Scris frumos, cu o exprimare elegantă – autorul ei fiind, la urma urmei un filozof, dar și un fin observator al lumii cu care intră în contact – aceste însemnări de călătorie ne induc în minte și în suflet parfumul unor ținuturi după care, poate, fiecare dintre noi am tânjit cu speranța (care mereu ne rămâne...), că odată și odată vom putea să admirăm un răsărit de soare în chiar Țara Soarelui Răsare. Din păcate, pentru majoritatea românilor, procentul neîmplinirii acestor iluzii crește direct proporțional cu trecerea vremii ajungând la cifre care ne întristează. Am amintit de Japonia, fiindcă este una dintre cele trei țări-temă ale cărții semnate de Hermann Keyserling, celelalte două fiind China și America.

Așadar, autorul volumului nu este altcineva decât Hermann Keyserling (1880-1946), filozof german de origine lituaniană, descendent dintr-o familie făcând parte din „vechea nobilime germano-baltică”, după cum se menționează pe cop. IV; între altele el este considerat drept filozof al istoriei și culturii și fondator al „Școlii de înțelepciune” de la Darmstadt. Dintre scrierile sale, după majoritatea specialiștilor, mai importante par a fi: *Realitatea metafizică* (1911); *Relațiile interne între problemele Orientului și Occidentului* (1913); *Filozofia artei* (1920); *Renașterea* (1927); *Spectrul Europa* (1928), iar postum i-a apărut lucrarea *De la gândire la sursele vieții* (1947). Volumul tradus acum, *Jurnalul de călătorie al unui filozof*, a apărut în anul 1919, iar în cele ce urmează, voi încerca o prezentare a lui care să constituie un îndemn la citirea sa, pentru că merită chiar dacă reducem totul la acumularea unor simple informații. Aceasta și pentru că această carte nu este un simplu „jurnal de călătorie”, ci și comentariul și analiza documentată și pertinentă a unor oameni și locuri. Nu pentru a fi expeditiv, ci pentru conciziune, voi... abuza de citate, fiindcă mi se par cu mult mai importante pentru evidențierea conținutului cărții. Deci, câteva subtitluri: *În golful Bengal: avantaje ale bolii și convalescenței*; *Penang: farmec al existenței plantelor; planta și femeia*; *Hong Kong: arta chineză și*

natura; Scrisul chinezesc, extraordinara lui capacitate de exprimare; arta iubirii și tortura; conștiința japoneză își are centrul în sensibilitate; japonezul nu e transformabil; cu cât corpul e mai bogat, cu atât spiritul are mai bune mijloace de exprimare; dansul japonez; gheișa ca preoteasă; ceea ce poate face numai ea; concepția japoneză asupra purității feminine; lipsa de educație psihologică a tuturor întemeietorilor de religii occidentali; America e mai aproape de starea ideală decât Europa. O însemnare la New York: cea mai bună soluție posibilă în problema vieții exterioare; (Să nu uităm că acestea au fost scrise de către Keyserling în al doilea deceniu al sec. al XX-lea! subl. D. H.); absoluta superioritate a mecanizării; ea înlocuiește ceea ce Antichitatea a posedat datorită sclaviei; Prăpastia dintre existența exterioară avansată și perfecțiunea interioară e mai mare în America decât în Europa; în ce măsură mistica creștină privește mai adânc decât cea indiană; trecere la lumea mai universalistă de mâine prin luptele de exterminare; cunoașterea unei libertăți mai esențiale își are corelatul său în sentimentul interdependenței” etc.

Dar ar fi păcat să termin aceste însemnări fără să reproduc un fragment care cuprinde în el omul, analistul, filozoful, observatorul fin și talentul lui Keyserling: „Se crapă de ziuă. Din nou, ca în prima zi a Creației, cerul și pământul sunt separate unul de altul. Nesigură și palidă, luna întârziată se grăbește din fața soarelui răsător, într-un arc înalt.” Și încă: „Viața în Hawaii ia fără voie caracterul mitului. Europeanul, omul în esență istoric, dă impresia unei muște pe o acuară. Totuși, hawaienii, care sunt în tablou, mi se prezintă ciudat de ireali; sau mai degrabă reali în sensul trăirilor din vis. Abia dacă există o diferență între ceea ce văd cu ochiul și ceea ce citesc în vechile legende eroice.” (pp. 256-257).

Deci: să mi se îngăduie să spun că acest jurnal este, de fapt, o scriere complexă, autorul dedându-se la adevărate demonstrații a ceea ce am putea numi crezul său filozofic, puterea sa de observare și discernere, dar și talentul, ceea ce întâlnim mai rar la filozofi.

Herman Keyserling, *Jurnalul de călătorie al unui filozof*. Col. *Eseuri de ieri și de azi*,
Editura Institutul European, Iași.

JOSÉ ORTEGA Y GASSET

Unul dintre cei mai interesanți, și chiar importanți esești/filozofi ai secolului trecut, José Ortega y Gasset, s-a născut în Madrid, la 9 mai 1883 și murit în același oraș, la 17 octombrie 1955. Înclinația sa spre științele umaniste și permanenta preocupare pentru o exprimare clară a principiilor personale în domeniul filozofiei, i-au creat încetul cu încetul aura de „voce de referință”. De altfel, opera sa, începând cu *Meditații despre Don Quijote* și terminând (într-un fel) cu *Ce este filozofia?* sau *Ce este cunoașterea?*, nu este altceva, așa zice eu, decât un demers continuu „de înțelegere și împăcare” între ceea ce îndeobște și convențional numim filozofia vieții și un existențialism ale cărui gheare-nervuri nu ocolesc pe nimeni cu precădere în societatea contemporană de consum. Pe aceste coordonate, poate că m-am grăbit, dar cred că nu sunt singurul, să-l înregimentez pe Ortega între filozofii esești, pentru că el este, dacă nu în primul rând atunci concomitent, unul dintre sociologii de marcă. În acest sens, opera sa este „punctată” de cel puțin două lucrări semnificative: *Dezumanizarea artei* (1925) și *Răscoala maselor* (1929), care doar la prima vedere nu par a forma un duo... De fapt, cele două scrieri sunt perfect complementare, fiindcă *Dezumanizarea...* este, în sine, un „cap de pod” vizavi de relațiile interumane unde înstrăinarea a devenit în ultima vreme un fenomen atât de actual! Iar *Răscoala maselor* este una din consecințe... Explicația în detaliu, dar nu definitivă (problema oricum rămâne deschisă), o găsim și mai clar-elocvent în apariția postumă a volumului *Omul și mulțimea* (1957), despre care este vorba chiar în rândurile de față.

Așadar, va trebui să ne adaptăm fățiș unui concept privitor la relația om-lume propus de autor și, înțelegându-l citind cartea, să-l adoptăm sau nu ca principiu, de ce nu? chiar de viață. Chestiunea nu pare complicată, deci poate fi ușor de... asimilat, fiindcă plecându-se de la simplu „Nu cu mulți ani în urmă – în Europa –, spune Ortega, când cineva refuza un salut obișnuia să primească în mod automat o palmă, iar a doua zi era obligat să se bată cu sabia, spada sau pistolul.” (p. 175), se ajunge lesne la complex fără ca ideea să-și piardă din substanță. În paranteză fie spus, în zilele noastre lucrurile s-au mai schimbat cu vreo 180 de grade, însă aceasta e o cu totul altă poveste care, din păcate, în

lumea contemporană ia, uneori, turnură nu totdeauna favorabilă unei bune „conviețuiri” om-lume, om/ individualitate – lume/ colectivitate. Interacțiunea dintre cele două componente ale existenței nu este totdeauna benefică sau generatoare de stări pozitiv-umane, fiecare dintre cele două acționând, aproape de regulă, în detrimentul celeilalte, din bătaie ieșind victorioasă, de regulă, lumea, mulțimea. Cercul în care individul mai poate spune câte ceva, este din ce în ce mai strâns de fapt și mai corect spus constrâns de societate, moment de la care începe depersonalizarea în deplin context cu *Dezumanizarea* (artei) ceva mai înainte pomenită.

Având această bază de plecare, cartea este, în întregul ei, o însumare de constatări sociologice de mare profunzime și actualitate, chiar dacă ele au fost făcute în urmă cu vreo jumătate de secol. Dar într-o societate capitalistă, adică într-o lume în care, de vreo 12 ani, ne trăim și noi viața. De aceea, părerea mea este că *Omul și mulțimea* n-are cum să nu fie o lectură interesantă și, în multe privințe, lămuritoare pentru derutatul reprezentant contemporan al societății noastre de consum...

José Ortega y Gasset, *Omul și mulțimea*,
Editura Humanitas, București, 2001.

**ANNE BAUDART,
FRANÇOIS CHENET,
JEAN-PAUL DUMONT,
FRANCE FARAGO,
PIERRE HADOT,
CHRISTIAN JAMBET,
FRANÇOIS JULLIEN,
JACQUELINE RUSS**

Fără ca titlul să-mi sugereze cât de cât acest lucru, *Istoria filosofiei* este o lectură greu digerabilă, adică un mod de a lua cunoștință despre un fenomen care, neurmărit cu precauție, ori îți alunecă... printre degete, ori îi devii sclav. Optând pentru varianta a doua, cititorul de bună credință, preocupat sincer de domeniul în cauză, poate avea în finalul lecturii sentimentul unei surprize-paradox: o epuizare generală, consecința unei suprasolicitări a intelectului, concurând aspru cu satisfacția unei indiscutabile îmbogățiri în ceea ce privește cultura generală. Pentru că scrierea nu e neapărat de specialitate prin utilizarea de termeni și expresii care să... înnoade mintea cititorului, aceasta mai ales pentru că apariția editorială este în colecția *Inițieri în filosofie*. Cu subtitlul *Gândirile fondatoare*, acest prim volum dintr-o serie probabilă pune punctul pe **i** într-o chestiune neglijată – s-ar putea spune –, aceea a vechilor fundamente filosofice instaurate parcă pentru veșnicie în fotoliul de onoare al gândirii universale. Și a venit vremea reacției: „Marcat, într-adevăr, de o criză acută a fundamentelor de tot felul (în domeniul metafizic, științific etc.), timpul nostru este silit să se înhame la sarcina refondării radicale a diverselor domenii teoretice și practice. Odată cu Husserl și Heidegger, apare, cu toată acuitatea, tema dublă a zguduirii vechilor fundamente și a refondării necesare. Ideea fondării bântuie epoca noastră și întreaga cultură. Nu e de mirare, deci, că autorii acestei cărți, dorind să construiască pe baze noi o Istorie a filosofiei, s-au aplecat asupra gândirii fondatoare.” (p. 7). Acest citat mi se pare definitoriu pentru introducerea în tematica scrierii... Pentru că, fără glumă, pe vreo 220 de pagini sunt îngrămădite atâtea informații și comentarii, încât asimilarea – dacă sigur putem vorbi despre așa ceva – se

poate face numai cu... creionul în mână. E greu, însă nu într-atât încât să ne facă să renunțăm, fiindcă nu ne-o vom ierta aducându-ne aminte că am renunțat la a ști măcar câte ceva despre: *Presocratici. Filosofia elenistică* (Cap. I: *Gândirea fondatoare greacă; Gândirea prefilosofică în Mesopotamia*); (Cap. II: *Gândirea fondatoare iudaică și ce a Orientului Mijlociu*); *Noul Testament, Părinții bisericii, Sfântul Augustin* (Cap. III: *Gândirea fondatoare creștină*); *Izvoarele gândirii indiene, Înflorirea gândirii speculative în Upanișade; Budismul original* (Cap. IV: *Gândirea fondatoare a Indiei*); *De la religiozitatea primitivă la conștiința regularității universale este el bun? Este rău? De la Mencius la Xunzi, când spontaneitatea este pusă în slujba ordinii totalitare: legalității, revenirea la spontaneitate originară: daoistii, a învinge chiar înainte de a se angaja în luptă: strategiștii* (Cap. V: *Gândirea fondatoare a Chinei*); Cap. VI: *Gândirea fondatoare a Islamului*). Evident, am enumerat câteva titluri din cuprinsul volumului pentru a mă folosi de ele ca argumente în favoarea unui conținut a cărei detaliere ar presupune, totuși, mult spațiu și mult timp; dar nu cred să fie greu pentru cititor să urmeze, în prima fază ideatic-incidentant, ramificațiile pe care am încercat să le sugerez; pentru că ele sunt, de fapt, cele care țin... pe umeri toată chestiunea; prin intermediul ne vin informațiile, cu ajutorul lor comunicăm cu autorii cărții și intrăm în contact cu o lume pe care nu avem dreptul s-o neglijăm. Lansarea colecției *Inițieri în filozofie* de către Editura Univers enciclopedic este șansa frumoasă și practică de a pătrunde, după dorințe și posibilități, în templul lui Apollon din Delphi, adică în „zona” emblematică zicerii socratice „Cunoaște-te pe tine însuși”, precept care, cu bun simț, obligă, nu? Istoria filozofiei este o carte care trebuie citită în momentele bune, când simțim nevoia să filozofăm, când simțim setea de cunoaștere ca pe o realitate provocatoare de insomnii. Satisfacția s-ar putea să nu apară imediat, însă, în timp, câștigul va exista...

A. Baudart, F. Chenet, J. P. Dumont, F. Farago, P. Hadot, Ch. Jambet, F. Jullien, J. Russ, *Istoria filozofiei 1. Gândirile fondatoare*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

JOSEPH ROTH

Mea culpa: din motive care nu-mi sunt foarte clare, am citit acest extrem de interesant roman abia după trei ani de la apariție, deși titlurile volumelor sale mi-au stârnit cel puțin curiozitatea. Pentru că, mi se întâmplă relativ des să ascult celebra compoziție a lui Johann Strauss (tatăl) *Marsul lui Radetzky*, care este și titlul unui roman semnat de J. Roth, și publicat în 1932. În acest preambul, trebuie menționat că acest autor austriac emigrat în Franța în 1933, a avut o adevărată slăbiciune pentru monarhia de pe malurile Dunării aflată în destrămare (*Cavoul imperial*, 1938), însă tematica abordată de el fiind cu mult mai largă, și totdeauna cu implicare accentuată în dramatismul existențial (*Evadare fără sfârșit*, 1927, sau *Zipper și tatăl său*, 1928)... În acest peisaj literar-artistic se înscrie și *Iov* cu un subtitlu semnificativ: *romanul unui om simplu*, apărut în anul 1930 la Berlin.

Trăind între anii 1894-1939, Joseph Roth a fost martorul tuturor marilor evenimente ale primei părți a secolului al XX-lea, între care două i-au marcat viața mai ales ca reprezentant al etniei evreice: primul război mondial și venirea la putere a lui Hitler, iar în subsidiar începutul declinului imperiului austro-ungar, nașterea noului imperiu, cel sovietic și pregătirea celei de-a doua conflagrații mondiale. Toate acestea și altele, bineînțeles, au influențat profund modul de gândire al prozatorului, reflectat apoi în întreaga sa operă, poate cel mai mult în romanul *Iov*, pe care prozatorul german Heinrich Böll îl situează între „cele mai frumoase cărți apărute între cele două războaie” (Cop. IV).

La prima vedere, putem fi tentați (iar apoi înșelați) de-o apropiere tematico-biblică dintre acest roman și cu mult mai cunoscuta creație a lui Thomas Mann, Iosif și frații săi, care, însă, este destul de cu totul altceva. La Joseph Roth, povestea biblică a „dreptului Iov” are greutate în scriere mai mult ca simbol al condiției sociale a personajului principal Mendel Singer. Căsătorit cu Debora, tată apoi al unui „cvartet” compus din trei fii Jonas, Șmarie, Menuhim și o fiică Miriam, el este supus unui adevărat asalt de nenorociri de-a lungul vieții, ceea ce, în mod evident, va avea repercusiuni asupra sa. Credința într-o binefacere providențială i se clatină demolându-se treptat-treptat, pe măsură ce necazurile în loc să dispară se amplifică: Jonas se înrolează în armata țaristă unde este dat

mai apoi dispărut fără urmă; Şmarie fuge în America, drept că are acceptul lui Mendel, și moare ca soldat al armatei americane; una peste alta, Debora mai naște și un copil infirm – Menuhim căruia rabinul îi prezice (poate această prezicere ar putea fi interpretată drept intervenția Providenței) un viitor strălucit. Dar, până atunci, Debora nu rezistă nenorocirilor și moare, în timp ce Miriam (putea să fie o excepție?) moare din cauza unei alienări mintale. Ajuns în această situație, Mendel ne apare, în sfârșit, asemenea personajului biblic, adică lipsit de încredere în Dumnezeu care l-a supus la mult prea multe încercări. Desigur, un amănunt este relevant: Mendel pleacă la un moment dat și el în America lăsându-l în Europa doar pe infirmul Menuhim care, prin grija unor prieteni este tratat, vindecat și devenind unul dintre cei mai celebri muzicieni, aflat într-un turneu în America își regăsește tatăl. Este momentul cheie al romanului, sau, altfel spus, similitudinea Mendel-Iov: ambii s-au reîntors la credința în Dumnezeu după purificarea prin suferință.

Joseph Roth ne demonstrează prin intermediul acestui roman nu numai talentul, puterea creatoare, dar, cu precădere, o extraordinară percepere, interpretare și adaptare a fenomenului biblic la viața pământească. Astfel că, într-un context ceva mai larg, nu putem să nu-i dăm dreptate lui Böll și, la urma urmei, este o experiență de lectură care merită făcută.

Joseph Roth, *Iov, romanul unui om simplu*,
Editura Univers, București, 1999.

RAINER MARIA RILKE

Rainer Maria Rilke, un nume pe care vrem-nu vrem îl asociem în minte cu de-acum celebrele *Elegii duineze*, dar și cu nu mai puțin cunoscutele *Sonete către Orfeu*. Prezentul volum, tipărit în ediție bilingvă de către Editura Polirom din Iași, îl are ca traducător și prefațator pe George Popa care, după ale regretatului hunedorean Dan Constantinescu, realizează cele mai bune traduceri din creația poetului austriac. Austriac, dar născut la Praga (în 1875, la 3 decembrie), la 22 de ani o cunoaște la München pe Lou Andreas Salomé, scriitoare și ea, care îi va influența decisiv creația ca urmare a legăturii lor amoroase. Deci, direct sau indirect, poezia rilkeeană poartă cu sine tributul plătit acestei întâlniri.

În general, Rilke este considerat de istoricii și criticii literari ca făcând parte, procentual vorbind, din „familia” (poetilor Fr. Hölderlin (1770-1843), Fr. Novalis (1772-1801) și G. Trakl (1887-1914), creația fiecăruia dintre ei regăsindu-se în lirica sa. Din păcate, nu pot intra în detalii precum prefațatorul în ceea ce privește conținutul celor două părți-capitole ale volumului, ci doar voi semnala pentru cititori posibilitatea unei lecturi extrem de interesante. O lectură care ne va conecta rapid la trăirile intime ale unui mare poet, la arderile sale sufletești redată prin versuri de mare încărcătură emoțională. „Pentru Rilke, spune pe bună dreptate George Popa în *Prefață*, unica viață, condiția sine qua non a realei sale ființări a fost poezia.” Restul e tăcere, adică: „Rilke e un poet al tăcerii și al somnului – și tonul de lamento fundamental care-i propriu în mare parte, dacă ne e poate mai străin celor de azi, bântuiți de convulsiile unei epoci de răscruce, puritatea și elevația poeziei lui continuă să ne vorbească.” (A. E. Baconsky).

Poetul a murit la 51 de ani (29 decembrie 1926), iar despre moartea sa trebuie să spun doar câteva cuvinte: trecerea sa în neființă a fost cauzată de înțepătura unui ghimpe de trandafir care a coincis cu declanșarea unei crize de leucemie provocatoare, până la urmă, a morții sale. Bizareria constă în faptul că a fost vorba despre trandafir, una dintre florile sale preferate...

Rainer Maria Rilke a lăsat posterității una dintre cele mai interesante și sensibile creații lirice care este bine, din când în când să ne amintim. Citind-o.

Rainer Maria Rilke, *Elegiile duineze. Sonetele către Orfeu*.
Ediție bilingvă,
Editura Polirom, Iași, 2000.

VALENTIN RASPUTIN

În colecția *Romanul secolului XX*, constant-prestigioasa Editură Univers a publicat traducerea romanului *Despărțirea de Matiora* de Valentin Rasputin. M-am bucurat cu cinstită sinceritate, fiindcă am trăit acea oarecum ciudată senzație că reîntâlnesc, după mulți ani, un semen drag care „nu s-a rupt de satul său”, cu alte cuvinte nu a sacrificat iubirea primă și adâncă pentru una mereu sfârtecătă de nostalgii a scriitorului de oraș. Dar și pentru că sufletul meu a fost conectat sentimental, peste timp, la o altă apariție editorială: în 1983, Editura Facla din Timișoara scotea de sub tipar miniromanul *Bani pentru Maria* de același V. Rasputin. De fapt, este vorba despre o carte pe care n-am uitat-o nu doar pentru că multe pasaje le-am recitat trăind împreună cu autorul într-o atmosferă social-rurală de mare forță scriitoricească, ci pentru că am re-descoperit filonul de aur al mării literaturi ruse. Auzeam la Europa liberă vorbindu-se despre Soljenițin și *Gulag*, despre Pasternack și *Doctor Jivago*, dar și despre Rasputin și al său roman *Despărțirea de Matiora*, publicat într-o primă ediție în urmă cu peste un sfert de secol. Spre deosebire de Soljenițin, a cărui dizidență și al său *Gulag...* au ținut capul de afiș în Occident mulți ani. Valentin Rasputin s-a impus atenției printr-o creație în care dizidența nu constituia, ca element forte, revolta fățișă, ci una subînțeleasă, subtilă, oarecum mai specială. Iar acest lucru se „simte” începând chiar cu acel prim roman al său apărut în urmă cu peste 30 de ani – *Bani pentru Maria* unde eroina principală cu numele din titlul cărții este personajul care va reprezenta pentru totdeauna tipologia social-umană exploatată de Rasputin cu măiestrie. În această ordine de idei, să ne oprim puțin asupra câtorva elemente bio-bibliografice privitoare la autorul prezentului roman. Valentin Rasputin s-a născut în anul 1937, în satul siberian cu nume interesant – Ust-Uda din regiunea Irkutsk și se înscrie în galeria marilor scriitori „rurali” care au contribuit considerabil la evoluția în bine a literaturii ruse moderne. Debutează în 1961 și se afirmă ascendent ca o personalitate viguros-conturată și inconfundabilă, prin romanele: *Bani pentru Maria* (1966); *Sorocul cel de pe urmă* (1970); *Trăiește și ia aminte* (1974); *Despărțirea de Matiora* (1976), *Incendiul* (1985)...

Considerat un adevărat maestru al genului scurt, opera sa a fost ecranizată, pusă în scenă și continuă să fie tradusă în întreaga lume.

Romanul *Despărțirea de Matiora* are un foarte pronunțat caracter social imprimat pe fundalul un iubiri insolite: o legătură atât de puternică între Ostrovul Matiora și locuitorii săi, încât, aparent, pare de-a dreptul neverosimilă. Iar acest lucru iese în evidență cu acuitate atunci când, prin forța împrejurărilor, oamenilor li se pune în vedere să-și părăsească satul pentru că, pe acel loc, va apărea lacul de acumulare al unei mari hidrocentrale. (Într-adevăr, pe fluviul Angara, din zonă, s-a construit un asemenea obiectiv energetic important, n. D. H.). Astfel, viața matiorenilor este marcată, în rău, de pătrunderea civilizației, în realitate un fenomen pe care ei nu-l doresc și care îi smulge, la propriu, dintr-o lume a samovarelor, a ceaiului sorbit tacticos din farfurioare. E o liniște și o pace a unei existențe de care Daria – personajul central al romanului –, Nastasia, Sima, Fabulosul Egor al Nastasiei, simpaticul Bogodul cu nelipsita-i înjurătură „scârnăvia!”, și alții nu se pot lepăda cu ușurință. Este lumea pe care, la scară redusă, autorul o descrie astfel: „Năbușitor și dulce era mirosul cărbunilor mocnind sub spuză în pântecul samovarului, oblic și lenevos plutea deasupra mesei colbul sorit, ușor tremurat, dens; afară, în ogradă, bătea din aripi și striga cât îl ținea pliscul cocoșul:(...) prin cealaltă fereastră se vedea brațul stâng al Angarei, în curgerea-i unduioasă, scăpărătoare, încinsă de razele soarelui și malul potrivit, împodobit, cât era lunca de mare, cu mesteceni și mălini vâlvorând în floare” (pp. 48-49). Acestea nu sunt doar elemente de decor, ci exact ceea ce îi leagă pe locuitorii Matiorei de acel ținut care, de fapt, este viața lor. Fără el – despărțirea se va produce până la urmă, cu toată împotrivirea sătenilor –, viața lor se strică din socoteli, iar ei se simt dezrădăcinați trăind o mare dramă socială și sufletească.

Valentin Rasputin, *Despărțirea de Matiora*,

Editura Univers, col. „Romanul secolului XX”, București, 2000.

ANDRE SANTINI

Aș greși să nu recunosc sincer că de multă vreme n-am mai citit o carte cu atâta plăcere, deși devin suspicios atunci când titlurile sunt cam sau prea explicative. Titlul acestui volumaș este, însă, o excepție: el este o reflectare minuțioasă, putem spune, a ceea ce se află între cele două coperte. Și, pentru că veni vorba, iată ce afirmație de-a dreptul caragialiană face autorul pe coperta a IV-a: „Incoerența exercită o stranie fascinație asupra oamenilor politici. Este un fel de oglindă a ciocârlilor. Cei care, în opoziție ori majoritari, fac dovadă de imprudență sau perspicacitate, de cum se-apropie de treptele puterii par loviți de orbire și amnezie (...)”. Nu-nu, să nu cădem în confuzii: această carte, pe care o propun spre lectură, nu a fost scrisă de-un român, ci este o traducere din limba franceză, iar autorul este un fost ministru, vicepreședinte al Adunării Naționale a Franței și, în prezent, primar de Issy-les-Moulineaux – deci, avem de-a face cu o personalitate și autoritate în materie de viață politică și politicianism.

În general, Andre Santini ne introduce nu numai prin culisele și subtilitățile unei tumultuoase vieți politice franceze, dar o face cu un talent naratoric înrudit îndeaproape cu geniul lui Caragiale. El nu este un contemplativ, un autor care-și notează cu conștiinciozitate puncte de sprijin pentru viitoarea scriere, ci tipul de ins care se implică, analizează, și constată nu fără malițiozitate: „Tot mai adesea guvernanților noștri le scapă de sub control mișcările lumii, fluctuațiile economice, instabilitatea monetară, căderea imperiilor ori conflictele de tot soiul.” (p. 6). Nu ne este deloc greu să ne dăm seama că social-economicul și administrativ-politicul sunt... fotografiate de un adevărat profesionist în branșă și, după ce sunt prelucrate adăugându-li-se sarea și piperul, umorul și satira – deși grotescul stării naturale a multor situații nici nu mai necesită asemenea intervenții – ne sunt prezentate în toată măreția ridicolului lor. Dacă un fost vicepreședinte al Adunării Naționale a Franței poate scrie negru pe alb și, se pare, fără vreo remușcare: „Pretutindenii există prostie care este la ea acasă peste tot, de la Direcția Trezoreriei la Ministerul de Finanțe, de la Comisia Bancară la Banca Franței, de la comisarii conturilor la diversele inspecții.” (p. 55), atunci orice comentariu devine un fel de predică în pustiu. Inteligent,

documentat, sarcastic – dacă e cazul –, înțelegător, dar nu aprobator al prostiei omenești, politician abil și, nu în ultimul rând, narator excelent, Andre Santini ne oferă de-a lungul întregii sale cărți mostre ale unui spectru existențial în care ne putem recunoaște ca stat și popor fără să depunem cine știe ce eforturi. Dimpotrivă... Începând sau terminând cu televiziunea prin cablu, cu problemele de canalizare, cu hotărâri ale guvernului, cu descentralizarea, cu relațiile internaționale, cu administrația de stat, cu... toate văzute/filtrate prin spiritul neiertător al unui observator detașat. În context, ce simpatică descriere a fostului președinte american: „Să ne gândim de exemplu la virtuozitatea lui Gerald Ford. Săltând ca din pușcă punțile avioanelor, aterizând în brațele soției sale Betty, ale gărzilor de corp ori ale șefilor de stat, omul la un moment dat făcea dovada unui echilibru precar.” (p. 109). Însă, materia primă preferată de autor este prostia surprinsă în cele mai diferite și neașteptate ipostaze, este calul său de bătaie. Se întreabă el: „Se poate gândi la rece cum ar fi o lume în care prostia să nu mai primească buletin de oraș? În care toate judecățile să fie drepte și gândurile chibzuite?” (p. 99); și concluzia sa: „Am avut diverse ocazii, în cursul ultimilor ani, să schițez câteva rânduri asupra prostiei. Am hotărât, nu de multă vreme, să le adun într-un opuscul. Apoi acesta s-a transformat într-o carte.” (p. 147). E tocmai cartea al cărei titlu singur ne invită la o lectură realmente reconfortantă.

Andre Santini, *Acești imbecili care ne guvernează.*
Manual lucid și autocritic pentru uzul oamenilor politici,
Editura Amarcord, Timișoara, 1999.

SAUL BELLOW

De-a lungul scurtei sale istorii, America a dat lumii câțiva scriitori care au impus literatura acestei țări ca pe una dintre cele mai viguroase, mai lipsită de prejudecăți canonice și mai realiste literaturi de pe mapamond. Nici nu contează genul în care aceștia au creat, începând cu un lirism oarecum abrupt, în orice caz frust, o proză în care elementele tradițional-europene nu-și mai prea aflau locul și o dramaturgie a cărei originalitate constă în replicile preluate, deseori direct, din asprimea... Vestului Sălbatic. Saul Bellow nu e o excepție din acest punct de vedere, ci, eventual, în calitate de, poate, cel mai important prozator al Americii și unul dintre cei mai bine cotați în proza universală a secolului al XX-lea. Creația sa, adunată în câteva apariții editoriale care i-au adus bine meritata notorietate – romane, povestiri, nuvele etc. –, a fost încununată până la urmă de Premiul Nobel pentru literatură (1976), dar și de numeroase alte premii. Privind chestiunea strict din acest punct de vedere, personal consider publicarea acestui miniroman de către Editura Polirom din Iași constituie un eveniment, deși traducerea vine la noi târziu, după aproape o jumătate de secol de la apariția cărții în anul 1956.

În general, comentariile asupra operei marelui scriitor se axează pe două elemente esențiale care particularizează scrierile sale: minuțiozitatea descrierilor și portretistica, elemente de complementaritate și, deseori, chiar de decor inedit. Familiarizați repede cu o atmosferă creată pe nesimțite de autor, însoțim cu plăcere personajul principal al cărții în tentativele sale. Acest Tommy Wilhelm, deși are un regim de viață nu tocmai socio-normal, este un personaj simpatic însumând în caracterul său câteva trăsături ale unui ratat din toate punctele de vedere, tipul de om suferind de mania grandorii, de dorința de a se ajunge, fără a-și direcționa potențele spre un țel, spre o realizare care să-l scoată de sub „ocrotitoarea” mână a unui destin buclucaș. Aici se poate remarca foarte clar marele talent al lui Bellow: acela de a construi – cel puțin în cazul de față – personaje socialmente negative, dar care ne amintesc tot timpul de premiile Oscar, să zicem, pentru rolurile secundare. Fiindcă Tommy nu pare să fie niciodată protagonist, ci un produs uman prin care destinul își demonstrează forța

și imbatabilitatea având de partea sa un aliat de nădejde: timpul. Fără a accentua ideea, cred că autorul, atunci când s-a gândit la crearea acestui interesant personaj, a avut în vedere un concept de prin zona materialistei negări a negației dacă avem în vedere fie și numai relația tată (profesorul doctorul Adler) – fiul Tommy, cu studii neterminate și fără vreun rost în viață. Contrastul creat de autor e bine dirijat spre o anumită interpretare. Nici restul personajelor care fojgăie prin roman nu fac notă discordantă: Tamkin, vânzătorul de ziare, Maurice Venice, pretinsul producător de filme de la Hollywood și încă vreo câteva... Firi diferite, din lumi diferite, Saul Bellow le-a adunat în cartea sa creându-le atmosfera propice unei existențe în care realismul pur, uneori chiar șocant, ne absoarbe în mod plăcut atenția.

Saul Bellow, *Trăiește clipa*,
Editura Polirom, 2002.

PETER SLOTERDIJK

Până am luat hotărârea (ce-i drept cam greu) să scriu despre această carte, m-am tot întrebat ce adună și ce separă puritanismul de cinism, cât sunt ele de paralele, unde și când se interferează... Evident, cum bine se va fi înțeles, titlul acestei cărți nu poate să nu ne ducă mintea la *Critica rațiunii pure* a lui Im. Kant, numai că – surpriză! – trimiterile din interiorul volumului au destinația, în cea mai mare parte, Nietzsche. În deschidere, probabil cu scopul familiarizării noastre cu tematica propusă pentru dezbateri și comentariu, autorul ne servește o definiție a cinismului destul de abruptă, însă discutabilă, cel puțin din punctul meu de vedere: „Să desemnezi cinismul drept un fenomen universal și difuz atentează la uzul comun al limbii; într-o reprezentare comună cinismul nu pare deloc difuz, ci marcant, nu universal, ci izolat și extrem de individual.” (p. 24). Executând un marș, nu rareori triumfal, totuși, prin întortocheatele și nu lipsite de hopuri căi ale istoriei filozofiei, Sloterdijk nu se sfiește să afirme la un moment dat că „majoritatea civilizațiilor năzuiesc mai degrabă spre o non-emancipare” (p. 85), prefăcându-se că a uitat ce spusese doar cu 15 pagini mai înainte, dând „vina” – mă rog... – pe ceea ce el numește „descoperirea inconștientului (subl. Slot.) – care, continuă el, este o emancipare luministă din ultimii ani” (p. 70). Mi-am permis să apelez la aceste citate absolut întâmplătoare nicidecum pentru a-l pune pe autor într-o lumină nefavorabilă, ci pentru a amâna încunoștințarea cititorului asupra unui text în care întrepătrunderea comentariului doct cu realitățile încărcate de simboluri și semnificații ale antichității (există și asemenea momente) sau cu cele rigid-sobre ale contemporaneității se evidențiază la tot...pasul. Iată de altfel o ligamentare inteligentă (și parcă foarte cunoscută nouă, nu?) între teorie și real: „Dacă privim lucrurile mai cu atenție, observăm că lanțul adevăratelor evenimente revoluționare începe cu o scenă impresionantă: (puterea încerca, în ultimul moment, să se apropie de problemele poporului, pentru a lua din nou în mână hățurile scăpate.” (p. 105). Și, totuși, nu din puritanism, ci dintr-un sentiment de bun simț, sunt obligat să spun că, într-o lectură în general instructivă, este prea mare procentul de ignorare a cititorului care, de regulă, nu e încântat să se relaxeze sorbind cu... nesaț fraze sau

subtitluri precum cel de la pagina 182 în care caz calificativul scabros sună prea elegant. Sau n-oi fi eu obișnuit cu noul gen de literatură de specialitate? Evident, pot fi bănuït de subiectivism, de aceea, în mod firesc, cititorul cărții este cel care îi va hotărî soarta; și nu o va putea face fără să ține seama de „scuza” autorului: „Dezideratul pe care îl urmez eu, zice domnia sa, este acela de a vedea arborele năzuitor al filozofiei înflorind încă o dată – eflorescență neumbrită de dezamăgire și presărată cu bizare flori ale gândului.” (coperta IV).

Peter Sloterdijk, *Critica rațiunii cinice*, vol. I,
Editura Polirom, Iași, 2000.

ANTONIO TABUCCHI

De fapt, să ne pregătim pentru lectura a două romane aflate între copertele aceleași cărți. Inegale ca întindere, dar ambele ilustrând virtuțile unui narator de excepție, *Nocturnă indiană* și *Susține Pereira* sunt, se pare, două dintre cele mai izbutite creații ale lui Antonio Tabucchi. Evident, afirmația nu diminuează deloc valoarea celorlalte scrieri ale sale, chiar urmărind întreaga filieră de la debutul său cu romanul *Piața Italia* (1975) până la *Capul pierdut* al lui Damasceno Monteiro, ultima sa carte apărută în anul 1997. Dat fiind însă faptul că numele lui Antonio Tabucchi nu ne spune mare lucru, că din creația sa nu s-a tradus nimic la noi până în prezent, consider că este de datoria mea să pun la dispoziția cititorilor câteva succinte informații bibliografice... Antonio Tabucchi, este italian de origine, după cum îl arată și numele, s-a născut în anul 1943, în localitatea Vecchiano (undeva pe lângă Pisa), a absolvit studii de filologie după terminarea cărora devenind cadru universitar în Genova, Florența și Pisa și predând cursuri de literatură portugheză. Urmând o anumită... logică a lucrurilor, se căsătorește cu portugheza Maria Jose de Lancastre, ajungând ca, între anii 1987-1989, să ocupe funcția de director al Institutului Italian de Cultură din Lisabona... Deci, spuneam că a debutat în anul 1975, în continuare publicând mai multe volume: *Mica navă*, 1978; *Femeia din Porto Pim*, 1983; *Mici echivocuri fără importanță*, 1985 (pentru care i se acordă premiul Selezione Campiello); *Linia orizontului*, 1986; *Zburătoarele lui Beato Angelico*, 1987; *Dialogurile întrerupte*, 1988; *Un cufăr plin de lume*, 1990; *Îngerul negru*, 1991; *Vise de vise*, 1992; *Recviem* (în limba portugheză), 1992; *Susține Pereira*, 1994 și, evident, *Nocturnă indiană* (1984).

Cum e și normal, acțiunea din *Nocturnă indiană* se petrece în India și mi se pare interesant modul cum înțelege (și poate) autorul să împace în mod rezonabil și credibil spiritul italianesc, debordant, gălăgios și uneori superficial, cu spiritul indian așezat, mistic și încărcat, măcar teoretic, de tarele unor concepte existențiale aparte. Inventivitatea și slalomul pe care le practică salvează situația, însă nu totdeauna fără a recurge la parabole și, aspect lesne de verificat chiar de la primele pagini ale povestirii-roman și în continuare. O latură a lecturii, deseori

delicioasă, este ironia, o ironie aparent blândă, dar având plecarea dintr-un spirit de observație foarte bine dezvoltat și utilizat. Psihologic vorbind, personajele lui Tabucchi nu sunt complicate, începând cu șoferul de taxi și terminând cu recepționera de la hotelul Khajuraho. De altfel, descrierea lor exterioară și a mediului în care trăiesc, sunt două elemente de greutate ale întregului text.

Păstrând proporțiile și făcând un salt de câteva mii de kilometri, ne situăm cu ajutorul celui de-al doilea roman tocmai în Peninsula Iberică. Iar pentru o rapidă clarificare a lucrurilor, să ne folosim de un citat: „Susține Pereira că l-a cunoscut într-o zi de vară. O minunată zi de vară, inundată de soare (...), iar Lisabona scânteia.” Deci, ne aflăm la Lisabona și la primele „acorduri” ale romanului *Susține Pereira*. Personajul principal, care a dat și titlul scrierii, este un ziarist care traversează meandrele unei existențe marcată de întâmplări aproape neverosimile ocazionate și de un context politico-social deosebit: instaurarea dictaturii lui Salazar (1932). Fără să mai intru în alte amănunte, cred că edificatoare este referirea la roman a însuși autorului său. Spune Tabucchi: „*Pereira* este un roman ce reexaminează istoria trecutului nostru apropiat, pentru a oferi even-tuale elemente de meditație asupra prezentului.” (p. 221). Beneficiind de o traducere pe măsura valorii sale (Adina Teodorescu – *Nocturnă indiană* și *Margherita Dorissa – Susține Pereira*), cartea se relevă ca un contact interesant cu un moment din istoria unei țări poate pentru cei mai mulți dintre noi cu rezonanțe exotice.

Antonio Tabucchi, *Nocturnă indiană. Susține Pereira*,
Editura Univers, București, 1999.

ANNE WIAZEMSKY

În anul 1998, Academia Franceză a acordat al său Mare Premiu romanului *O mână de oameni* a cărui autoare este Anne Wiazemsky. În acest an el a fost tradus și la noi, iar prin intermediul Editurii Dacia, se află acum pe rafturile librăriilor; este încă un semn că, încet-încet ne conectăm la valorile contemporane ale literaturii universale și ne limităm doar la clasici, precum se proceda cândva. Și, fiind vorba despre Academia Franceză, parcă nu ar mai fi nimic de spus... Într-adevăr, miniromanul (are doar 130 de pagini!) face parte din categoria scrierilor citite cu plăcere, cu delectare, mai ales fiindcă – și nu mă îndoiesc de loialitatea traducătoarei Mirela Mircea față de text – avem prilejul să ne întâlnim cu spiritul beletristicii polono-rusești. Prima impresie chiar aduce în suflet și minte o oarecare atmosferă de vetustețe, acel sentimentalism specific cu specific slav, pe scurt, începutul romanului nu promite mare lucru pentru noi, începând să ne obișnuim deja cu literatura momentului, adică una directă, destul de agresivă și deseori întortocheată pentru mintea cititorului obișnuit. Revenind: explicația modului de expresie practicat de autoare este simplă trebuind doar să-i asociem numelui descendența sa pe linie genealogică și să adăugăm că este nepoata lui... François Mauriac. Cartea, în esența ei, este o frumoasă pledoarie pentru literatura tradițională, în care „mâna de oameni”, personajele, aduc în prim-plan o lume uitată prin sertarele amintirilor, ele fiind, de fapt cele datorită cărora autoarea își reconstituie arborele genealogic. Folosind un ton perfect adecvat contextului ideatic, ne conduce discret spre lumea moșilor și strămoșilor ei, începând cu eleganța și decența scrisorii primite de la un necunoscut, Vasili Vasiliev, care declanșează gândul scrierii romanului. Ruptă mulți ani de locurile natale, de locuitorii acestora, romanciera se substituie fără mari probleme personajului principal al cărții, Marie Belgorodoski, și astfel ia naștere un hibrid interesant unde interferențele psiho-sociale și sentimental-genealogice nu duc la ambiguități ci la complementarități exploatare cu inteligență și cu un fel de exasperare. Iar dacă Anne Wiazemsky și-a propus din capul locului să creeze un roman de atmosferă, demonstrația i-a reușit pe deplin, fiindcă, pe alte coordonate,

desigur, ne face plăcere să ne întâlnim cu lumile lui Turgheniev, Tolstoi (mai ales Lev...), Pușkin, sau Șolohov, Kataev, Evtușenko... Dar și cu cele ale polonezilor Sienkiewicz, Przybyszewski, Orzeszkowa, Milkowski.

În rest, ca întindere și ca stil, am mai amintit, este un roman indicat pentru lectură în aceste învolburate timpuri literare de la noi.

Anne Wiazemsky, *O mână de oameni*,
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

CUPRINS

<i>Din vremea studenției antedecembriste</i>	/5
<i>Un altfel de sfârșitul lumi</i>	/10
<i>O sută de femei</i>	/13
<i>Cu Jung, despre amintiri, vise, reflecții</i>	/15
<i>Umoristul total</i>	/17
<i>Jocul ca parodie</i>	/19
<i>Poezii de la Brotuna</i>	/21
<i>(Ne)arta fugii din fața unui destin nedrept</i>	/23
<i>Actualitatea ca obiect de muzeu rural</i>	/25
<i>Spre retorică, pe altă cale</i>	/27
<i>Sonetul renașterii italiene. Toată ziua</i>	/29
<i>O zburătoare... specială</i>	/31
<i>De la Cutia Pandorei la... prăpastie</i>	/33
<i>Un fel de tăvălug al pasiunii</i>	/35
<i>Lecturi insomniferice</i>	/37
<i>Comicul – rod al inteligenței</i>	/44
<i>Cam cum se predică în deșert</i>	/46
<i>Galerie de onoare</i>	/48
<i>Istorie, politică, filozofie</i>	/53
<i>Întâlniri plăcute</i>	/55
<i>În lumea lui Don Quijote</i>	/57
<i>Lume, lume</i>	/59
<i>Pe unde nu se trece</i>	/61
<i>Poeta între râu și mare</i>	/63

<i>Frumoasa răzvrătire a provinciei</i>	/66
<i>Scurt tratat despre iubire</i>	/70
<i>Un veșmânt pentru îndărătnicie</i>	/72
<i>În arena unui circ inventat</i>	/74
<i>Din nou Patapievici!</i>	/78
<i>Cândva, spre helvetizare</i>	/82
<i>Avântul spre... respingere</i>	/84
<i>Incursiune în altă civilizație</i>	/86
<i>Oamenii locului</i>	/88
<i>Mirare și vulnerabilitate</i>	/90
<i>Poetul prin genune</i>	/92
<i>„Intravilanele” văzute de Cornel Udrea</i>	/94
<i>Epistole din veac</i>	/96
<i>Turma domnului Dracula</i>	/98
<i>Prin istoria unor localități</i>	/100
<i>Candoarea diabolică</i>	/102
<i>Cu Dumnezeu înainte</i>	/106
<i>Omul și divinitatea în lirica lui Aurelian Sârbu</i>	/108
<i>Flacăra unui suflet de poet</i>	/112
<i>Iar câte ceva despre Eminescu</i>	/114
<i>Poeme despre roadele inimii</i>	/116
<i>Un roman care învăluie cititorul cu... Duhul său</i>	/118
<i>Dinspre Helespont citire</i>	/123
<i>„O mamă...”</i>	/126
<i>O carte pentru patrimoniul cultural-artistic românesc</i>	/128

<i>Test pentru iubirea de frumos</i>	/133
<i>Gânduri despre poezia lui Dumitru Panaite</i>	/135
<i>Direcțiile vântului</i>	/139
<i>Între realism și onirismul lui Jung</i>	/141
<i>Cu dragoste, pentru I. S. Sîrbu</i>	/146
<i>Eugen Evu, sub povara sentimentelor</i>	/148
<i>George Holobacă și a sa proză scurtă...</i>	/153
<i>Filozofie și sintetism liric</i>	/156
<i>Întru slava albului zăpezii</i>	/158
<i>În spirit de istorie...</i>	/162
<i>Ioan Evu între romantism și realitatea frust</i>	/163
<i>Ioan Henț între „sala focului” și „a fi sau a nu fi”</i>	/167
<i>Mitologie transilvană</i>	/170
<i>Teamă de cutremur?</i>	/172
<i>Noaptea – buna sfătuitoare</i>	/173
<i>Dincolo de cuvinte, viața</i>	/175
<i>Un poet al iubirii: Miron Țic</i>	/177
<i>Ștefan Nemeček și volumele sale</i>	/180
<i>Nicolae Crepcia și puritatea discursului liric</i>	/182
<i>Menuetul singurătăți, propus de Nina Ceranu</i>	/185
<i>Prin lectură, spre o lume a miracolelor indiene</i>	/190
<i>Poetul Valeriu Bârgău la 55 de ani</i>	/192
<i>Proza scurtă pe mâini bune!</i>	/196
<i>Amintiri din... anii-lumină</i>	/198
<i>Un miniroman-frescă</i>	/200
<i>Zonă interzisă!</i>	/204

<i>O lectură plăcută, relaxantă</i>	/209
<i>Poezia de tip pamfletar</i>	/212
<i>Un nou tip de permis?</i>	/214
<i>Privind la o fotografie</i>	/215
<i>Pagini de istorie, artă și cultură</i>	/216
<i>Modelul</i>	/219
<i>Despre autorul „cânticelor țigănești</i>	/220
<i>Poezie și implicare socială</i>	/221
<i>Unii – comici pe neașteptate</i>	/225
<i>În lumea poeziei bune</i>	/229
<i>O carte cu titlu semnificativ</i>	/231
<i>Nicolae Breban și tulburarea apelor literare</i>	/233
<i>Să-l recitim pe Eliade</i>	/235
<i>Navigând între tradiționalism și fabulos</i>	/237
<i>Pledoarie pentru autocunoaștere</i>	/241
<i>Un deceniu de inimă... pustie</i>	/243
<i>Temeraritate și regrete</i>	/245
<i>Un oraș în inima poetei</i>	/247
<i>Istoria cum e normal să o știm...</i>	/249
<i>O excelentă lecție de patriotism</i>	/252
<i>O nouă carte despre Eminescu</i>	/254
<i>Incizii prin sinele propriu</i>	/256
<i>Ca-ntr-o simeză, Maria Pongracz</i>	/258
<i>Jurnalul unui romancier</i>	/261
<i>Iubirea pentru bărbații măgari</i>	/265
<i>Un roman ca-n alte vremuri</i>	/267

<i>Spre demitizarea lui Eminescu</i>	/270
<i>Intre fabulos și realism dramatic</i>	/272
<i>Responsabilitatea actului de creație</i>	/274
<i>Poezia ca motiv de viață</i>	/276
<i>Un roman insolit</i>	/278
<i>Cartea trebuie citită</i>	/280

AUTORI STRĂINI

<i>Andrei Makine</i>	/283
<i>Mihail Alexandrovici Bakunin</i>	/285
<i>Dabney Townsend</i>	/287
<i>Ernesto Sabato</i>	/289
<i>Gérard Genette</i>	/291
<i>Herman Keyserling</i>	/292
<i>José Ortega y Gasset</i>	/295
<i>Anne Baudart ș. a.</i>	/297
<i>Joseph Roth</i>	/299
<i>Rainer Maria Rilke</i>	/301
<i>Valentin Rasputin</i>	/303
<i>Andre Santini</i>	/305
<i>Saul Bellow</i>	/307
<i>Peter Sloterdijk</i>	/309
<i>Antonio Tabucchi</i>	/311
<i>Anne Wiazemsky</i>	/313

Consilier editorial : Nina Ceranu
Lector : Ilie Chelariu
Volum apărut sub egida
Fundației Culturale «Orient Latin»
Timișoara.

